TRAIAN DEMETRESCU

NUVELE ȘI POEZII

MINERVA
BUCUREȘTI 1916

NUVELE ŞI POEZII

TRAIAN DEMETRESCU

NUVELE ȘI POEZII

„MINERVA", BUCUREȘTI
1916

O SCRISOARE A D-lui AL. VLAHUŢĂ (1892)

Bucureşti, Joi 8 Octomvrie 1892
Bulevardul Academiei, 4.

Iubite domnule Demetrescu,

Îţi mulţumesc din suflet pentru gentileţea ce ai avut de a-mi trimite volumul d-tale «Intim». L-am citit pe nerăsuflate, cum se zice, şi nu-ţi poţi închipui cu câtă dragoste te-am urmărit şi cum ţi-am admirat la fiecare pagină talentul fericit de a-ţi notă impresiile şi gândurile cele mai delicate într'o limbă bogată, frumoasă şi precisă, cum arareori am văzut. E în acest volum sinfonia unui suflet bun: am ascultat-o cu o nespusă plăcere şi am simţit-o.

Primeşte o colegială strângere de mână.

AL. VLAHUŢĂ.

PREFAŢA EDIŢIEI I-a

Am scris aceste pagini în cea mai desăvârşită singurătate. Ele cuprind sensaţiunile şi cugetările pe cari mi le-a deşteptat mediul naturii, unde n'am trăit decât în mine însumi.

Din aceste note risipite am întocmit o carte.

* * *

Aş fi dorit să n'o public.

In timpul nostru, când altruismul omenesc începe să se formuleze într'o nouă evoluţiune socială, a preocupà lumea numai în jurul eului tău individual, mi se pare o vanitate ridiculă, o imoralitate chiar.

Dar aici se iveşte o chestiune: dacă lucrarea mea ar fi avut caracterul unei istorii, unei critice, unui roman sau al unei poeme, urmà negreşit să păstreze un obiectivism, aşà după cum le-a determinat ştiinţa esteticei moderne.

Cartea de faţă însă are un caracter cu totul intim. Ea este scrisă departe de lume, departe de sgomot, într'un colţ de natură liniştit şi frumos, unde omul uită totul şi caută a se regăsi pe sine.

Şi dacă în aceste pagini, cititorul va aflà unele din propriile lui sensaţiuni şi cugetări, aceasta îmi va fi singura iertare de a le fi publicat.

TRAIAN DEMETRESCU.

15 Septemvrie, 1892.

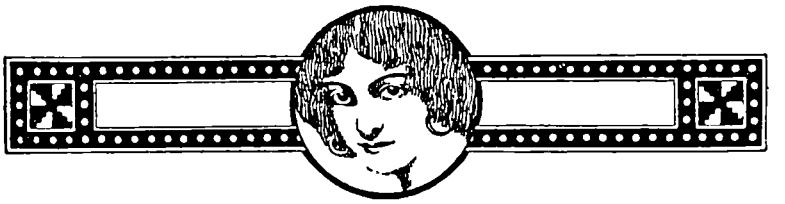

INTIM

5 Mai.

Mi se pare peste putinţă se găsesc cuvintele adevărate, cari să întrupeze starea mea sufletească din clipele acestea. Simt un fel de extaz vag, o muţenie de gânduri nehotărîte, o uimire confuză, ca într'o contemplaţiune dulce înaintea unei icoane vechi, pe care ai păstrat-o în amintirea unei mume religioase.

Singurul lucru ce mi se desluşeste clar, e că mă aflu departe de oraş. Sgomotul nu mă turbură; numai uliţa murdară, plină de praf, de copii anemici şi de burgheze prozaice — uliţă ce a răsfrânt cevà din tristeţea ei in temperamentul meu. Mi-am luat rămas bun dela cărţile mele scumpe, am părăsit afaceri şi prieteni, am fugit... departe.

Aici se trăeşte mai înţelept şi mai liniştit. Mă ispitià zilnic nu ştiu ce nostalgie adâncă de singurătate, de odihnă, de uitare — nostalgie pe care mi-o aduce totdeauna cerul de Mai. Nebuniile, luptele şi decepţiile vieţii te adâncesc către dorinţa — după expresia sensibilului Goncourt — «de a te retrage de toţi şi de toate şi de a te ascunde într'o singurătate sălbatică».

Şi am plecat.

Drumul a fost un farmec: câmpii verzi — «raiuri de iarbă», după vorba plastică a ţăranului, — văi adâncite în pace, dealuri cu înălţimi neturburate, ape, păduri, unde — întrebuin-

ţând cuvintele poetului Jean Rameau, «omul nu îndrăzneşte să vorbească cu voce tare, unde vorbele omeneşti sunt ca nişte sacrilegii, unde abiă poţi să scoţi câtevà şoapte nearticulate de un lirism sălbatic, cum fac fraţii noştri cuminţi: animalele».

Ciocârlii vesele sburau cântând, ipnotizate de soare, ca nişte adoleşcenţi fermecaţi de ochi de femei. Câte un cuc mângâià, cu monosilabele lui triste, singurătăţile crângurilor. Această pasăre pribeagă, care îşi părăseşte grija puilor în cuiburi străine, are cevà din natura singuraticilor.

Către asfinţitul soarelui, am ajuns.

Deocamdată am căutat să mă împrietenesc cu câinii. Sunt foarte mulţi: o societate de lătrători credincioşi. Patria lor este curtea, de o întindere vastă, unde s'au născut şi unde vor şi muri. Infăţişarea mea le produce oarecare surprindere. Cei mai mici mă hămăie nervos; cei mai bătrâni ridică spre mine priviri serioase şi mândre. Le adresez tuturor cuvinte de simpatie şi într'un minut mi se comunică aceeaş simţire prin mişcarea coadelor. Această mişcare mi se pare mai sinceră decât politeţele noastre convenţionale, uneori atât de ridicule.

Intreb dacă sunt şi pisici.

Un ţăran îmi răspunde cu un zâmbet ironic: «Alea sunt lighioane viclene». Cu toate acestea, plimbându-mă prin grădină, întâlnesc una de o rară frumuseţe. Ai crede că e vreo descendinte din minunata rasă a pisicilor de Angora. Voesc s'o prind, mă apropiiu de ea blând, cu vorbe de prietenie. Ea fuge speriată. E o mizantropă.

Din grădină îmi lungesc privirea către o vale depărtată, odihnindu-mi-o pe orizontul albastru şi liniştit. Şi atunci îmi aduc aminte, ca de un cântec vechiu, de versurile simple şi idilice ale uitatului Depărăţeanu:

Mie daţi-mi valea verde
Unde pierde
Omul negrele gândiri,
Unde-ţi uiţi de infamia
Şi sclavia
Auritelor zidiri ...

Aproape de noptat, o ceata numeroasă de Ţigani nomazi poposesc în apropiere de curte, pe o mirişte verde. E o privelişte originală: bărbaţi cu plete negre sau albe, căzându-le încurcate pe umeri şi pe frunte; femei sdrenţuroase, murdare, unele tinere, cu ochi ispititori de înflăcăraţi, cu dinţi ce au străluciri de zăpadă; copii goi; căruţe trase de mârţoage obosite şi lihnite de foame; câini legaţi de căruţe, răsuflând greoiu, cu limbile scoase; şi un amestec de vorbe, de ţipete, de râsete — concert monstru, care aveà o notă de poezie barbară.

Târziu, nu se mai auzià nimic. Se zăriau numai cele din urmă licăriri ale focurilor, în jurul cărora îşi preparase cina lor de seară. Acum dormiau, mulţumiţi şi neturburaţi, unii sub corturi, alţii pe pământ, cu faţa spre stele.

6 Mai.

Ziua e noroasă, puţin rece. Intâia dimineaţă la ţară, surprinde ca cea mai plăcută noutate. In locul uruiturilor de trăsuri şi strigătelor dela oraş, n'auzi decât ciripirile păsărilor, sburând repezi pe la fereastră.

Mă duc să văd Oltul, care trece aproape de sat, cale de trei minute. Vântul de câmp are o armonie ciudată. Dacă nu-l bagi în seamă, te supără; dacă îl asculţi cu atenţiune, ţi se pare un graiu vechiu, care ţi-ar aduce aminte o poveste de demult, aproape uitată. Nu înţelegi ce spune, dar te mişcă. Vântul acesta evoacă vremuri pierdute, amintiri confuze.

Ma opresc în faţa Oltului. El trece repede şi mândru. Valurile lui au o vioiciune particulară, un ritm şi o curgere ce-ţi sugestionează ideia nestatorniciei. Se duc grăbite şi nepăsătoare.

Pe malul dimpotrivă, ochii mi se afundă într'o pădure deasă de sălcii. Aud triluri de privighetori şi freamăte de crengi pletoase.

De departe vine un fel de sonoritate vagă, ca o muzică a tăcerii.

După amiază amicul meu... hotăreşte să mergem la vânătoare. In totdeauna am dezaprobat această crudă distracţiune a omului. Mi se pare o crimă, aspra căreia bietele animale aruncă o tăcere supremă, ca o iertare generoasă.

Pe drum îmi aduc aminte de frumoasa poveste a lui Turgheneff: *Potârnichea,* şi de mărturisirea lui Lamartine, în care se vede mila şi afecţia poetului pentru nevinovatele păsări.

Amicul meu însă e un bun vânător şi mai ales e departe de a se înduioşà de asemenea pietăţi... poetice.

In mai puţin de o oră, cad moarte zece prepeliţe. Unele expiră sub ochii mei. Sunt atins ca de moartea unor iluzii scumpe, ca de pierderea unor zile fericite... Dar aceea ce mă mişcă mai profund, este un biet cintez. Se aşezase pe o ramură subţire. Deodată cade la pământ în grâu. Cu o clipă înainte începuse să cânte. Cântecul acesta fusese ca o rugăciune de moarte.

Seara m'am dus să vizitez pătulul porumbeilor, păsări cari au ciocuri trandafirii, ca nişte guri de fecioare. E un popor întreg de porumbiei şi porumbiţe albe, totdeauna sentimentali. Porumbiţele au un aer delicat şi virginal. Ele îmi amintesc pe unele domnişoare de pension, pe cari le iubiam în anii mei de student. E atâta asemănare între o porumbiţă şi o domnişoară de pension... când e nevinovată!... Capetele acestor copile mi-au rămas în memorie, ca nişte pastele blonde. «On est poursuivi toute sa vie des têtes de jeunes filles qu'on a vues à seize ans», zice Ernest Renan, filozoful care a trăit atât de mult printre femei şi preoţi.

8 Mai.

Camera mea are o înfăţişare de cochetărie modestă. Abià de câtevà zile o locuesc, şi cu toate acestea m'am familiarizat cu ea, ca şi cum aş fi cunoscut-o de ani întregi. E luminoasă, largă şi curată. Dela fereastră zăresc o parte din sat şi câmpia ce se pierde în nesfârşitul zării. Privind-o,

mă gândesc la camera mea din oraş, şi pare c'o văd, cu pereţii ei posomoriţi şi reci.

O! anii mei petrecuţi în această veche şi sărăcăcioasă locuinţă părintească!... O poemă dureroasă, pe care am tipărit-o în muţenia pereţilor.

Aici sunt ca un paj uitat într'un castel. Pereţii aceştia nu-mi spun nimic. Pereţii unei case vechi au o limbă tăcută, pe care o înţeleg cei singuratici. Nimic nu este mai expresiv ca zidurile unei ruine. Cine nu rămâne uimit şi pe gânduri în faţa lor!

Cât m'au impresionat de dureros bordeiele ţăranilor... Aceste vizuini de pământ au o înfăţişare de mizerie sfâşietoare.

Ele sunt ca nişte monumente de umilinţă şi sărăcie!... Ele cuprind întreaga epopee de suferinţă şi degradare a proletarilor în opinci. Nimic nu protestează cu o putere de justiţie socială mai înaltă în contra palatelor exploatatorilor, ca aceste îngrozitoare cuiburi de mizerie!

Dinaintea lor am înţeles mai adânc visul acelor idealişti generoşi, cari plăzmuesc omeniri viitoare mai fericite şi mai bune!...

Pe masa care scriu am câtevà volume din operele marilor scriitori socialişti. Ştiinţa, logica, dar mai ales altruismul lor, m'au cucerit de mult. Aceşti oameni au cevà de profeţi, de vizionari sublimi.

Mă gândesc pios la toţi acei oameni iluştri, cari au visat fiecare o lume nouă. Mizeriile şi suferinţele acestei omeniri bătrâne i-au îngrozit. Şi fiecare au croit sisteme economice, plăzmuiri sociale, în care răul să nu mai poată intrà.

Ei îmi par ca nişte creatori, preocupaţi de acelaş etern ideal: fericirea!

Neliniştit de asemenea gânduri m'am dus pe câmp să recitesc câtevà pagini din Schopenhauer. Curiozitate psihologică: voesc să văd ce impresie îmi va face acest filozof în singurătatea unei câmpii de ţară, unde mă simt atât de liniştit. De câtevà zile încep să simt instinctul de a trăi ma-

nifestându-şi vechile lui puteri, pe care un fel de diletantism rafinat de filozofie tristă începuse să-l slăbească.

Natura e plină de voluptate: caldă şi somnoroasă. În apropiere de un copac, unde m'am oprit să citesc, paşte un cal. E slab, i se văd coastele, mănâncă rar, cu silă, are un aer de suferinţă, care te înduioşează, te atrage. Pentru cei cari au suferit, chiar durerea unui animal are nu ştiu ce farmec de atracţiune mută. Şi cei ce sufer, se cunosc de mult: sunt fraţi.

Calul ridică spre mine ochii — doi ochi bolnavi, de o melancolie profundă, umbriţi de o rezignaţie dulce. Mă priveşte şi nu dă nici un semn de spaimă, sau de surprindere. De sigur a înţeles că nu sunt un om rău. M'apropiiu şi-l mângâiu pe frunte, pe gât, pe pântec, îi vorbesc ca unui copil în leagăn. Ochii lui încep să exprime o mulţumire uşoară — aceà plăcere dulce şi binefăcătoare pe care o simte orice fiinţă sub farmecul unei mângâieri.

Acest cal slab, bolnav, uitat, poate că n'a primit în toată vieaţa lui decât lovituri de bice, înjurături grosolane. Durerea de a nu fi fost niciodată iubit şi mângâiat e poate cea mai grozavă durere.

Şi printr'o ciudată iluzie, mi se pare, că mângâind pe acest nenorocit animal, cinevà mă mângâie pe mine. Totdeauna am simţit adânc nevoia unei îngrijiri delicate, unei afecţiuni sincere, setea unei atmosferi de sărutări, de consolări, de bunătate. Vieaţa ar fi dulce, dacă ne-am iubì totdeauna. Iubirea ne face mai buni. Golul nepăsării, frigul lipsei de mângâiere, care mă înconjură uneori, mă întunecă, mă îndeamnă către o mizantropie eternă.

Unele mume, femei simple, crescute în prejudiţiile familiilor burgheze, socotesc afecţia maternă, prea mult arătată către copil, drept o *ruşine*. «Aceasta îl râsgâie». Şi totdeauna, iubirea lor către copii e închisă, discretă, adeseaori rece. Sărutările lor sunt rari. Când am văzut un copil sărutat de mama lui, cu toată dragostea ei largă, necalculată, am simţit în mine nostalgii de sărutări materne, dureroase de adânci.

Şi cu cât mă pierd în aceste reflexii, îmi reazim capul pe coama calului. El stă liniştit şi blând. In singurătatea nesfârşită a câmpului, suntem ca doi prieteni nenorociţi cari ne iubim.

10 Mai.

Făcând o călătorie de plăcere într'un orăşel depe marginea Dunării, am trecut prin comuna Islaz — locul unde s'a proclamat revoluţia dela 1848. Inserà. Un vânt rece şi puternic clătinà grânele verzi, dând câmpului aspectul unei mări înfuriate. In aer se împrăştià un miros fr; ged de salcâmi înfloriţi.

In uruitura monotonă a trăsurii, cugetam la nemuritorii luptători ai Revoluţiei. Numele lor îmi sunau în memorie ca nişte silabe dintr'o rugăciune cântată. Sonoritatea lor aveà cevà sfânt.

La o cârciumă, un cimpoier cântà o doinà de o melancolie uimitoare.

Seara m'am oprit în orăşelul M., cu intenţiunea de a mă plimbà a doua zi pe Dunăre, până la Nicopoli.

Acì întâlnesc o frumoasă Daneză, pe care am cunoscut-o, acum cinci ani, în casa unui ziarist din Bucureşti, ce-mi erà prieten.

Erà aceeaş figură veselă, simpatică, cu deosebirea că trecuse peste treizeci de ani — vârstă care începe să întristeze pe femei.

Am mâncat, am băut şi am râs împreună. Este cevà interesant în natura acestei femei, care-şi tarifează sărutările cu nepăsarea cu care un băcan îşi vinde icrele. Acì, de o expansiune copilărească, acì, posomorită ca un eremit. Schimbătoare aproape la fiecare moment, ea atrage ochii unui observator, ca un fenomen psihic ciudat. O îndelungă pasiune alcoolică o predispune uneori către deliruri uşoare. Atunci plânge, devine de o blândeţe copilărească, şi vorbeşte pios de muma ei.

Îi plac parfumurile. Măsuţa ei este plină de cele mai fe-

lurite şi scumpe parfumuri. Le aspiră cu un fel de nesaţiu bolnăvicios. Intr'însele găseşte o voluptate bizară, care îi dă sensaţiuni de extazuri lubrice, sau cevà asemănător cu somnul băutorilor de haşiş.

Are o creştere îngrijită şi iubeşte poeziile triste. I-am recitat «L'hiver» de Raul Ponchon, o poezie atât de profundă în simplicitatea ei, ale cărei strofe par nişte suspine rimate.

Dela sărutări nebune, trece brusc la un desgust amar; alte ori vorbeşte de amoruri mistice. Şi printre mângâieri de femeie rafinată şi spasme isterice, brutale, îmi povestià adoleşcenţa ei — o adolescenţă îngrozitor de viţioasă.

Spre dimineaţă căzuse într'unul din acele somnuri bestiale, pe cari le-a descris atât de bine poetul Charles Baudelaire în versurile sale erotice. Fără să simtă, i-am sărutat o mână care atârnà pe marginea patului şi am ieşit în vârful picioarelor, ca dintr'o biserică unde s'ar fi citit o rugăciune tristă.

12 Mai.

Subt praful de raze ale soarelui, Dunărea lunecă liniştit spre Mare. Pare că tăinueşte cu vremea, tovarăşa ei veche. Are o culoare de argint strălucitor şi curge cu o îmlădiere leneşe. Şi e de o fermecătoare atracţiune pentru cei visători şi singuratici.

Insoţit de doi prieteni, m'am pus într'o luntre, destinată să ne ducă la Nicopoli.

Plutirea pe apă îmi umple sufletul de o reverie vagă, îmi dă sensaţiunea unei vieţi noi şi dulci. E un fel de uitare, de vis, în această legănare, abià simţită.

Oraşul Nicopoli vine aşezat pe dealuri şi pe văi. Casele au un aspect de sărăcie şi bătrâneţe, uliţele sunt murdare, şi peste tot domneşte o inerţie, o tristeţe de cimitir părăsit.

Călare pe un măgar slab şi care aveà nu ştiu ce aer de pesimism ridicul, am urcat dealurile ce conduceau la faimoasa cetate a Nicopolului. Geamiile în ruine, dărâmăturile zidurilor, fărămăturile ruginite de ghiulele, şanţurile adânci evocau

luptele sângeroase cari avură loc aci în anul 1877 şi păreà că schiţează în aer pastele colorate cu sânge şi fum.

Niciodată nu m'a cuprins mai adânc groaza răsboaielor, ca în mijlocul acestei cetăţi în ruină. In depărtare ochiul predomnià câmpii întinse şi păduri, cari păreau pictate pe fundul albastru al orizontului. Şi uşor, de o monotonie duioasă, s'auzià un cor de femei turcoaice, însoţit de sunetul barbar al daralei, pe măsura unor lovituri ritmice.

Aceea ce m'a impresionat mai mult, au fost locuitorii turci. Pentru prima oară vedeam strânşi la un loc atât de mulţi. Stau grupuri, grupuri, prin cafenele, prin cârciumi, pe strade, fumând, vorbind rar, adânciţi în calmul lor oriental. Câţivà m'au uimit prin frumuseţea ochilor lor negri, de o melancolie liniştită, înduioşetori de trişti.

Alţii, strânşi pe capul unei luntre, ascultau o bandă de lăutari, privind tăcuţi luciul mlădios al Dunării. Erà un tablou care te oprià în loc. Figurile lor palide, pozele lor de tembeli visători, maneaua cântată prelung şi plângător, păreau înfăşurate într'o umbră de orientalism misterios, neturburat de rafinamentele civilizaţiunii. In acest calm, în această lenevie molatecă, senină, în aceste cântece monotone şi somnoroase, eu citiam înţelesul unei filozofii sceptice.

A-ţi închide porţile minţii la năvala gândurilor, a-ţi umple imaginaţiunea cu un neant de visuri nehotărîte, uşoare, a privì curgerea vremei cu seninătatea şi nepăsarea de suflet a unui animal stupid şi rezignat, pentru aceşti oameni, este poate cel mai firesc deliciu de a gustà vieaţa, privind-o ca pe un etern nimic...

M'am reîntors noaptea. Nopţile de primăvară au un parfum de iubire, au adieri ce sunt ca nişte mângâieri misterioase; ele deşteaptă amintiri de fericiri uitate, şi în tăcerea lor îţi place să şopteşti nume de femei.

Din pulberea schinteetoare a stelelor se eterizà o lumină tainică, o lumină de vis, colorând valurile din jur cu o paliditate uşoară, şi înfăşurà într'o umbră tristă tot ce nu puteà străbate ochiul.

Nu s'auzià decât cadenţa lopeţilor şi un suspin imens, ieşit din adâncimile depărtărilor...

Arborii depe mal, pe cari abià îi zăriam, luau înfăţişarea unor nebuni, cari ridicau braţele, în deliruri, către cer. Câte o pasăre singuratică treceà repede pe deasupra apei şi-i auziam fâlfâitul aripelor.

Tăceam.

Natura, în timpul nopţii, are un caracter filozofic, e ca o educatoare de conştiinţe şi sensibilităţi. Singur, în mijlocul ei, găseşti cel mai neturburat prilej de a coborî înăuntrul sufletului. Eşti ca într'un templu uriaş, unde ai intrat să te confesezi către tine însuţi.

Mai 13.

Ce schimbătoare e sensibilitatea omenească!... Dar poate tocmai în această varietate a sensaţiunilor noastre constă farmecul existenţei, fără de care vieaţa ar fi de o monotonie îngrozitoare.

M'am întors la ţară cu un fond de optimism, pe care speram să-l păstrez multă vreme. In timpul zilei am citit şi am fumat ca un sultan fericit. Plutià în aer o lene de vară care aduce visuri dulci şi calde...

Niciodată n'am simţit mai nesăţios instinctul de a trăi. Aveam în suflet nu ştiu ce inocenţă şi naivitate de copil.

Către seară, m'am dus pe câmp. Sunetul clopotului din sat s'auzià strident şi vag... Şi mă oprii, trist, înmărmurindu-mi privirile în apusul care se colorà cu o lumină murindă.

Vibraţiunea acestui clopot se răspândeşte, subt melancolia amurgului, ca un plâns depărtat, străin, duios... Singurătatea se umple de o armonie sfântă, ce îmi străbate sufletul ca un parfum de moarte.

Ideia nestatorniciei vieţii mă neliniştеşte ca totdeauna. Pământul pe care îl calc îmi aminteşte că-i aparţin şi că, odată acoperit subt ţărână, e uitare, n'a fost nimic!...

Nimic!... nimic!... pare că suspină clopotul din sat! Nimic!... nimic!... citesc în agonia razelor din apus...

Neînţelesul vieţii îmi apare dureros de ironic. Minciuna existenţei noastre, deşertăciunea iluziilor şi luptelor pentru traiu mă îngrozesc ca un mormânt deschis.

Intr'o zi nu voiu mai fi, iar natura va rămâne aceeaş: frumoasă, liniştită, nepăsătoare!

Şi pentru întâia oară simţii un fel de ură adâncă contra acestei naturi, aducându-mi aminte de versurile, de un pesimism atât de mândru, ale poetului Alfred de Vigny:

Vivez, froide nature, et revivez sans cesse,
Vous ne recrevrez pas un cri d'amour de moi!

Intru în casă şi deschid volumul lui Sully Prudhomme (Stances et Poèmes). Intre o inimă omenească şi poetul ei cel mai intim există o prietenie discretă, o înţelegere delicată, care te mângâie adeseori de trivialităţile şi durerile vieţii. Noi nu iubim decât pe acei poeţi cari se apropie mai mult de simţirile şi cugetările noastre. In ei ne găsim întru câtvà pe noi.

Deschid la întâmplare volumul şi citesc:

Ici-bas tous les lilas meurent,
Tous les chants des oiseaux sont courts;
Je rêve aux étés qui demeurent
Toujours...

Ici-bas les lèvres effleurent
Sans rien laisser de leur velours:
Je reve aux baisers qui demeurent
Toujours...

Ici-bas tous les hommes pleurent
Leurs amitiés ou leurs amours;
Je rêve aux couples qui demeurent
Toujours...

Prin fereastra deschisă coboară o pace maiestoasă, şi un vânt uşor aduce, din când în când, miros de iarbă.

Iar aceste versuri, recitate în gând, mă mişcă, mă uimesc,

sub puterea unei melancolii nesfârşite. Cuvântul acela, atât de banal, atât de simplu : *totdeauna,* capătă un înţeles mai profund decât orice cuvânt omenesc ; pare un suspin monstru ; izbucnind din pieptul acestei umanităţi trecătoare, fragile, de o clipă. Şi crearea acestui cuvânt : *totdeauna,* nu este cel mai absurd, cel mai înşelător ? Şi cu toate aceste nu-l întrebuinţăm mereu în mărturisirile noastre de iubire, în jurămintele noastre de prietenie, în planurile noastre de aspiraţiuni, de iluzii ?

Vaĭ ! ce deriziune !... Pentruca să trăim, avem atâta trebuinţă de a ne amăgi !...

15 Mai.

Cerul e de un albastru curat, ideal. E un cer care atrage ochii, îi fascinează, resfrânge în suflet cevà din seninătatea lui blândă. Depărtările lui melancolice îţi smulg confesiuni mute, se fac confidentele tale, şi le spui prin extazuri îndelungi, aproape inconştiente, mărturisiri pe cari le-ai ţinut ascunse o vieaţă întreagă. Acest cer pare că îţi imaterializează fiinţa ; are un farmec mistic, cevà care s'ar definì printr'o muzică vagă ...

Mă duc în *arie* — o curte vastă, plină cu iarbă — unde un cioban tânăr păzeşte vitele «boierului». Doresc să-l cunosc. Este adevărat că în cadrul sublim al naturii oamenii îmi par ca nişte icoane monstruoase. Dar un cioban are cevà din sinceritatea şi liniştea unui animal, ceeace îi dă o superioritate asupra oamenilor.

M'apropiiu de el. E sărăcacios îmbrăcat, dar părul lui sălbatic, negru, căzut undulător pe umeri, îi idealizează figura. Are obrajii bronzaţi, ochii negri, fără expresie, blajini, ca ai unui viţel ; gâtul viguros, pieptul plin, braţele legate într'o musculatură puternică. Ai crede că în această făptură calmă, virilă, nu e o fibră de nervi. In sufletul lui nu încolţeşte nici o umbră de dorinţă, de vis, de sensaţiune. E liniştit, e senin, e blând, ca şi cerul.

Obişnuit de mic copil cu natura, el o priveşte nepăsător,

şi nu-i aduce un murmur de admiraţiune sau de uimire. El o iubeşte tăcut, fără fraze, şi s'ar despărţi de ea cu greu.

Intru în vorbă cu el. Îl întreb dacă ştie carte, dacă îi plac fetele, dacă trăeşte mulţumit şi altele. Imi răspunde scurt, uneori surprinzător de cuminte.

Convorbirea cu ciobanul mă farmecă. Ea îmi arată cât e de dulce şi de folositoare vorba cu un ţăran înţelept şi sobru şi îmi aminteşte discuţiunile ridicule, artificiale, banale, cari turbură atmosferele oraşelor, ca nişte sgomote atât de deşerte.

Îi ofer ţigări şi mi le primeşte cu plăcere ; apoi începe să-mi cânte din caval.

E un artist. Cântecele lui au o duioşie care te leagănă şi îţi deşteaptă amintiri de voluptate. Îl ascult uimit. Câte un bou ridică capul şi se uită melancolic spre noi.

De aci pornim împreună pe câmp, în apropiere de o fântână. Fântânele, la ţară, au farmec poetic.

Spre neaşteptata mea plăcere, întâlnesc o societate de copii. Sunt patru: Bucur, Criu, Ion, Radu, toţi păzitori de cai. Ne facem şase.

Una din marile plăceri ale singurătăţii este şi tăcerea. Aci vorba e un sgomot supărător, aci mintea găseşte o odihnă binefăcătoare. Cu toate acestea copiii au un limbagiu care încântă şi interesează. Familiaritatea lor mă face să zâmbesc cu o naivitate sinceră.

Se uită la mine cu atenţie, mă întreabă cum mă chiamă: numele meu li se pare bizar; unul îmi ia ochelarii, îi pune pe nas, ceilalţi râd cu hohot, aşă de comunicativ...

Petrec ca la un teatru.

Nimic însă nu-i surprinde mai mult ca figurile colorate din «Gil-Blas illustré» pe care îl aveam în buzunar. Aceste portrete în ochii lor au o însemnătate uimitoare. Li se par minuni. De abiă pot să-mi potolesc râsul. Văzând doi inşi cari se sărută, ei esclamă: «Uite cum se giugiulesc!» în faţa unui velocipedist, adaugă: «Umblă călare pe un *cal de fier*»...

Le dau tutun. Fumează cu o pasiune ce ar revoltă pe ma-

rele Tolstoi. E singurul lor viţiu ; o distracţiune de singurătate şi mizerie. In schimb, îmi fac servicii: îmi aduc apă rece în urcior şi îmi culeg flori. Imi povestesc despre lupii «din zăvoiul de peste Olt», şi îmi zic «vere» cu o intimitate nespus de dulce.

Şi în clipele acelea mi se pare că sunt şi eu un copil nevinovat, bun, naiv, ca şi ei.

17 Mai.

Privesc prin fereastră fundul de dealuri care se iveşte într'o perspectivă aburoasă, sub melancolia depărtărilor albastre. E cald şi linişte.

Mă simt ademenit de gânduri leneşe. Pacea şi singurătatea încep să mă neliniştească. Ele îmi par ca nişte armistiţiuri, cari îmi prevestesc lupte viitoare mai crude decât cele cari le-am îndurat.

In totdeauna m'am îndoit de liniştea şi fericirea cea mai sigură. O nenorocire, o decepţie, o turburare cât de adâncă, mă găsesc mai prevenit decât fericirea cea mai mică. O iluzie nouă, o speranţă, un vis de noroc, mă turbură. Deziluziile şi scepticismul îmi sunt prieteni vechi ; cu ei trăesc mai liniştit.

Să mă fi născut oare blazat, cu o «rană în suflet?» Iată o întrebare la care n'aş puteà răspunde aşà de lesne. Dar ştiu că în lupta vieţii am venit puţin înarmat. De sigur n'a fost să fac parte dintre învingători.

Şi nu este oare marea cauză a nemulţumirii, a îndoielii, a tristeţii noastre, tocmai acest dezacord între natura noastră prea fină, prea rafinată, prea bună, şi natura mediului, adeseori grosolană, egoistă şi rea?

Fireşte : această analiză este de un domeniu prea personal, pentru a puteà fi generalizată. Cu toate acestea cine ştie dacă ea nu rezumă psihologia unor cazuri izolate, cari alcătuesc aceà familie a învinşilor de timpuriu.

Pentru a înlătură această intimă analiză, am trecut râul, ca să mă împrietenesc cu singurătatea pădurilor. Intru, puţin

sfios, pe subt o boltă de stejari bătrâni, şi simt un fel de religiozitate de templu. M'afund liniştit pe cărări aşternute cu covoare de frunze. E o tăcere care îţi umple sufletul de un extaz, ce te fură. Peste tot: o sălbăticie măreaţă ce te face să visezi la vremuri primitive, biblice. Din când în când un fâlfâit de aripi, un ţipăt de pasăre, căderea unei crengi uscate înfiorează o clipă odihna maiestoasă a copacilor.

Niciodată n'am putut să-mi definesc bine sensaţiunile pe care le simt în singurătatea unei păduri. Ele sunt prea adânci prea tainice, şi mi se pare peste putinţă a le analiză, a le notà în vibraţiunea lor adevărată. Un pictor poate că le-ar traduce prin culori; un muzicant, prin sunete; cuvintele le-ar falsificà. E un fel de părăsire, cevà ca o ispitire uşoară de mizantropie; o groază şi un urît adânc de tot ce e lume sgomotoasă şi banală; şi evocarea unor figuri de femei iubite, în amurgul palid al amintirilor. Apoi: o uimire dulce, o linişte de suflet profundă — uitare ...

Ca nişte note dintr'un cântec vechiu, ca nişte adieri de poezie virgiliană, pare că pădurea îmi şopteşte aceste versuri din dulcele Eminescu:

O! rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate,
Numai eu ştiu să le-ascult;

In al umbrei întuneric
Te asemăn unui prinţ,
Ce se uită-adânc în ape
Cu ochi negri şi cuminţi..,

18 Mai.

Azi am sfârşit, pe malul apei, ultimele pagini din «Manon Lescaut». Recitiam acest cap de operă al lui Prévost, după zece ani. Când l-am citit pentru întâia oară eram student — cu iluzii şi idealuri...

Şi cum rămăsesem pe gânduri, mi se păreà că apa îmi vorbeşte: «Nu te mirà, tinere!... Intru câtvà, orice om este

un *des Grieux* şi orice femeie o *Manon Lescaut*. Nu crede în statornicia pasiunilor, ele sunt ca şi apele: trec.

«*Idealurile* se visează, nu se găsesc. Iubirea e cea mai serioasă afacere a vieţii, dar femeile au discreditat-o puţin.

«Inima e ca un instrument: lasă să cânte cu ea orice femeie. Numai bagă de seamă să fie o artistă; o profană ţi-o va sfărâmà.

«Ştiu că te turbură mult faptul că Manon înşelà, pentru bani, pe des Grieux, cel mai pasionat suflet de amant. Dar ce vrei? Luxul l-aţi creat tot voi oamenii, el s'a transmis ca un simţ adânc, din generaţiune în generaţiune, şi bietelor femei le vine greu să se lipsească de el. Fii sigur, dacă inimile voastre ar fi de metal, femeile v'ar cere să le prefaceţi în ... bani.

«Cu toate acestea nu te desgustà de iubire, iubeşte! Gloria cea mai mare nu preţueşte cât o clipă de iubire.

«Şi nu te îndoi un moment: iubirea este cea mai serioasă afacere a vieţii».

Aşà îmi vorbià apa. Mi se păreà o ciudată elocinţă: ironică şi rece, ca şi ea.

Când m'am întors acasă, am zărit lângă jghiabul unei fântâni o ţărancă şi un flăcău sărutându-se. M'am ascuns după buruieni să-i privesc. Imbrăţişările lor erau lungi, de foc. S'au despărţit, şoptindu-şi cevà.

Aceşti oameni se iubesc. Amorul lor e simplu, ca şi ei.

Şi sunt fericiţi, poate tocmai pentrucă nu înţeleg ce e fericirea.

19 Mai.

Florile pe cari le-am cules stau veştejite pe masa mea de lucru. Erà un frumos buchet de trandafiri albi — o poemă de petale.

Paliditatea lor seamănă cu figurile unor copile anemice. Lumina soarelui, străbătând printr'un transparent verde, resfrânge asupra lor o umbră sfioasă şi tristă, care le dă un înţeles de deşertăciune, de mormânt...

Am cugetat adeseaori că s'ar puteà scrie o iuteresantă şi frumoasă carte: «Psihologia florilor». Un observator genial şi pacient ar descoperì în ele un sistem nervos, o sensibilitate a lor.

Am băgat de seamă că florile de seră au o tristeţă discretă, languroasă, ca nişte ochi de femei cari au plâns. Să provie aceasta din cauza lipsei de soare, de atmosferă liberă? Sensitivele sunt ca nişte inimi cari tremură şi sufer, subt atingeri brutale. Floarea trebuie să fie susceptibilă ipnotismului, dacă se întoarce mereu după astrul zilei. Zorelele, cari îşi deschid petalele numai în zori şi le închid în timpul soarelui, poate că au o afecţiune misterioasă pentru luceafărul dimineţii, căruia numai lui îşi desfac sânul lor virginal. Nalba de câmp, cu florile ei mari şi pembè, cu trupul ei înalt şi mlădios, are în timpul serii o paliditate de o fineţe morbidă. Se impresioneză ea, aşà cum trebuie să se impresioneze o floare, de aceà melancolie vagă pe care o împrăştie amurgul?

In general, lucrurile mi s'au părut că exprimă dureri şi melancolii aproape omeneşti. Ca şi cum aceste corpuri inerte ar aveà un suflet. O cruce de biserică veche, înclinată într'o parte, un dulap cu cărţi acoperite de praf şi de fire de păiajen; un arbore tăiat, zăcând cu crengile întinse pe pământ; frunzele cari se scutură, toamna; o icoană cu zugrăveala ştearsă, atârnată în odaia unei familii de săraci, o casă dărâmată; o candelă de mormânt, neagră de fum; etc. sunt atâtea lucruri cari au aspectul lor de tristeţe particulară, ca şi nişte figuri omeneşti.

Heine a concretizat această impresie într'o sensaţiune tristă a odoratului: «Lumea are parfumul unor viorele uscate».

Această tristeţă nesfârşită, care se exală aproape din toate lucrurile din natură, a desvoltat adânc în mine simţul pietăţii şi al iubirii. Intre lucrurile din natură şi inima mea sunt legături atât de profunde, încât nu rareori o frunză căzând, un buchet de flori veştede, m'au făcut să sufer mult.

De sigur, o mare parte din pesimismul unui om provine şi din această excesivă sensibilitate faţă de lucrurile din na-

tură. Din această cauză, adeseori, sensibilitatea atinge un grad de desvoltare aproape maladiv.

Acei cari privesc totul cu o desăvârşită nepăsare, izbutesc să-şi ferească conştiinţa şi sensibilitatea de multe simţiri cari turbură şi fac să sufere. Aceştia poate că traduc mai înţelept visul vieţii. A căutà să analizezi, să înţelegi, să iubeşti prea mult lucrurile din natură, sunt poate cauzele cele mai directe ale multora din durerile noastre.

22 Mai.

Am deschis fereastra şi privesc cum plouă. Dealurile, ce se zăresc în depărtare, par învălite într'un zăbranic plumburiu.

Imi place mult ploaia. Ea are o armonie a ei, un cântec particular, care te predispune către gânduri. In nopţile de toamnă s'aseamănă cu o jale, cu un plâns omenesc.

Mă gândesc şi fumez necontenit. Ţigarea e un tovarăş de singurătate, şi fumul ei are o retorică: Totul e fum!...

Marele Tolstoi vorbeşte rău de ţigare şi numeşte obiceiul fumatului o plăcere vitioasă. Vestitele sale articole asupra alcoolului şi tutunului au provocat răspunsuri admirabile, cum e de exemplu acela al lui Dumas-fils. Scriitorul rus afirmă că fumatul adoarme conştiinţa. Ei, da! pentru aceasta iubesc ţigarea.

Am simţit totdeauna un fel de recunoştinţă, de iubire pentru lucrurile cari îmi procură mângâieri.

Rousseau, în *Confesiuni,* ne spune că îmbrăţişà arborii şi plângeà, când se depărtà de ei. Îi erau mai scumpi decât oamenii, cari l-au făcut să sufere atât de mult.

Este adevărat că abuzul alcoolului poate devenì periculos, dar fumatul nu este un viţiu atât de grozav, pentru a fi imoral, chiar întrebuinţat fără măsură. Chimiciì ne dovedesc că tutunul conţine otravă, dar visătorii afirmă că această otravă e dulce.

Am convenit că adoarme puţin conştiinţa. Şi nu este aceasta

o calitate? Dar nu sunt în viaţă minute când avem nevoie de uitare, de adormire, de cevă care să ne întrerupă raportul dintre conştiinţa noastră şi realitatea dureroasă a vieţii?

Noaptea, târziu, a început o furtună. Cerul se întunecă, întinderile depărtate cu dealuri în fund, iau un aspect sumbru; şi ca un geamăt surd, venit din adâncimi necunoscute, s'aude glasul confuz al Oltului, vuetul pădurilor din apropiere.

Pare o orgă uriaşe psalmodiind un imn de mânie.

Simt tremurări de spaimă — o spaimă de copil, cum le aveam odinioară, într'o cameră întunecoasă, când mama mă deslipià dela sânul ei. O! am avut totdeauna atâta nevoie de sânul unei mume!...

Furtuna aceasta are încă o putere de evocaţie, ca unele pagini din genialele scrieri ale lui Dostoevschi. Ea îmi aminteşte figura simpatică şi bolnăvicioasă a unei Germane, pe care am cunoscut-o în casa unui prieten. Citise mult, vorbià puţin, erà străină în ţara noastră şi cântà la clavir cu o rară măestrie.

Am auzit-o o singură dată cântând *L'orage* de Weber — armonie imitativă, unde s'aude căderea ploii, urletul vântului şi rugăciunea sfioasă a unui păstor. E o cascadă de note, acì, de o sonoritate puternică, sgomotoasă; acì, de o delicateţă blândă, de o tristeţă mistică.

Am înţeles atunci că nimic nu tălmăceşte mai adânc sufletul omenesc ca muzica. *Furtuna* lui Weber nu erà chiar povestea acelui suflet de femeie pribeagă şi atât de nenorocită?

24 Mai.

De dimineaţă am fost sculat de sgomotul unei trăsuri trasă de patru cai cu clopote. Un prieten, dintr'un sat vecin, însoţit de un tânăr necunoscut, venise să mă vadă. Am hotărît să dejunăm împreună. Prietenul meu are un spirit viu şi glumeţ. De câteorì îl întâlnesc trebuie să râd. Eu iubesc mult pe acei cari mă fac să râd.

Despre tânărul necunoscut aflai că abià de o săptămână

ieşise dintr'un ospiciu de sănătate. Graţie unei serioase îngrijiri a doctorului, se tămăduise puţin. I se recomandase linişte şi distracţii.

Îl privii cu atenţie: nebunii mă interesează mai mult decât oamenii cuminţi. Erà tăcut, palid, şi aveà uneori gesturi de o stângăcie bruscă şi nervoasă. Câte odată îşi rezemà fruntea de mânà şi suspinà lung. Aveà ochii albaştri, mari, plini de o tristeţă turburată.

După dejun am vorbit despre femei. El a cântat câtevà romanţe vechi, cu o voce puternică şi tremurătoare. Apoi m'a rugat să-i recitesc versuri. I-am recitat:

O! mamă, dulce mamă, din negură de vremi,
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi..

de Eminescu; şi

«A fost, a fost... încep tuşind
Poveştile bătrâne,
A fost, a fost, zic, povestind
Ieri dor, poveste mâne.

de Teodor Şerbănescu.

Mi-a mângâiat părul cu mâna şi s'a uitat la mine dulce.

Seara au plecat.

Târziu, m'am dus pe câmp, urmat de *Cerber*, un câine bătrân, care mă însoţeşte în toate plimbările mele singuratice.

Nopţile de Mai au o suavitate feminină. Stelele tremură ca nişte ochi voluptoşi; luna are melancolia unui profil de poet; iar vântul, ce vine din depărtările câmpului, aduce miros de fân cosit.

Niciodată nu simt mai adânc singurătatea sufletului ca în nopţile acestea.

Şi uneori farmecul lacrimilor mă înduioşează, ca amintirea unui cântec de leagăn...

Sensaţie ciudată!... pe care poetul Haraucourt a exprimat-o într'un vers admirabil:

Mot qui pleure tout seul quand les nuits sont trop belles...

27 Mai.

Ami, je suis la Solitude! pare că îmi şopteşte, în fiecare zi, singurătatea, cu care m'am obişnuit ca cu o iubită de demult. Şi acest simplu vers din vestita «Noapte de Decemvrie» a lui Musset, amintit în aceste locuri tihnite şi sălbătice, câştigă o tristeţă ce te înclină către un extaz, către un plâns sfâşietor... Atinge sensibilitatea în fibrele ei cele mai fine, cele mai delicate...

Obosit de sgomot, rănit de decepţii, sufletul nostru doreşte adeseori exilul unei singurătăţi eterne. Dar mai târziu chiar această singurătate devine o durere.

Un mediu social aspru înăbuşeşte aspiraţiunile şi sentimentalismul unui suflet superior şi nobil, neocazionându-i mijloacele de a le manifestà. Intre acel suflet şi mediul social se stabileşte un dezacord trist.

Din potrivă într'o singurătate liniştită şi blândă, sufletul redevine încrezător, iluzionist, şi resimte nevoia de a-şi înaripà vechile lui aspiraţiuni. Ei bine, această influenţă a singurătăţii nu crează o nouă îndoială, o nouă temere, pentru pierderea aceloraşi aspiraţiuni?

Iată în adevăr ce încerc de câtvà timp aici.

In lupta grea a existenţei începusem să mă obişnuesc cu lipsa iluziilor şi-mi adormisem sufletul sub paza unui scepticism înţelept. Retras în singurătate, simt plăcerea de a reatrăì cu vechile mele iluzii. Ştiu bine că le voiu pierde din nou — şi tocmai această prevedere ia fondul unei dureri, de care încep să mă tem.

Şi a aveà cât de puţine iluzii nu este una din înţelepciunile vieţii?

28 Mai.

Adeseori mă simt uimit sub tăcerea ce predomneşte colţul acesta de natură, mai ales în orele triste, când cele depe urmă raze ale zilei se sting. E o tăcere atât de adâncă, încât ai puteà s'auzi ecoul unui suspin, cum zice aşà de poetic marele Flaubert.

Această tăcere îmi inspiră o educaţiune sentimentală. Ea este ca o lecţie filozofică, ce mă învaţă a-mi exilà sufletul în propria lui tăcere, pentru a-l ferì de trivialităţile şi răutatea existenţei exterioare.

Această tăcere îmi aminteşte încă unele frunţi de cugetători, unii ochi de femei, în cari se lămureşte, în mod vag, o. linişte senină, sub care se ascund adâncimi de suflet necunoscute.

Când mă obişnuesc prea mult cu ea, pare că împrumut cevà din sălbăticia şi profunditatea ei. Are nu ştiu ce asemănare cu somnul copilăriei, aromit sub farmecul basmelor; sau cu somnul morţii, umbrit de aripele eternităţii...

De câţivà ani, mă gândesc ore întregi, aproape în fiecare zi, la fericire şi la moarte. Una mă face sceptic, cealaltă trist.

Aici, în acest colţ intim de singurătate, uitasem moartea, crezându-mă fericit.

Fericit, cum? Nu caut să mi-o lămuresc; pentru fericire nu sunt cuvinte; dar mi-am dat seama că în mine simţul de linişte, de cugetare, de iubire simplă şi singuratică, fiind mult desvoltat, mă face inaccesibil lumii şi mişcărilor din oraşe. Şi a reintrà din această tăcere iarăşi în lume, e o durere mare.

4 Iunie.

Am pornit, cu faţa în soare, cu părul în vânt, însoţit de un ciomag lung — o creangă de anin — pe malul apei pe câmp, prin grâu, pretutindeni. E un elan, un amestec de entuziasm, de adoraţiune, de recunoştinţă, pe care aş voì să-l arăt naturii, ca o mărturisire de iubire neţărmurită. Şi simt, ca un puternic simţ al eredităţii, transmis de cine ştie câte generaţiuni, o adoraţiune de ceruri, de păduri, de ape, de linişte — în care am crezut totdeodată că s'ascunde umbra mea de fericire pământească...

Apele îmi şoptesc aiurări de ducă, nostalgii de depărtări; vântul îmi aduce miros de păduri, visuri de codru, de sin-

gurătăţi necunoscute; pasările se urmăresc amorezate, cu ciripiri vesele; un pitpalac suspină ascuns în grâu; cerul îmi zâmbeşte cu surâsuri albastre; soarele îmi înflăcărează obrajii...

Din vreme în vreme, mă odihnesc pe pământ, mă întind pe el, îl ating cu capul, închid ochii, visez...

Fac proiecte nebune: hotărăsc să nu mai revin în lume, să rămân acì totdeauna lângă iubita mea natură!

Intind braţele, ca şi cum aş voì s'o îmbrăţişez adânc, şi cu buzele ce-mi tremură îi şoptesc cu un glas duios, smuls din tot sufletul meu: te iubesc... te iubesc...

Obosit de umblet, m'am abătut într'o cârciumă din sat — încăpere cu patru pereţi murdari şi afumaţi, cu tavanul scund făcut din bârne, prin ale căror unghiuri păiajenii şi-au ţesut pânzele lor viclene. La o masă rotundă şi soioasă, un ţăran bea rachiu dintr'o oală, şcuipă des şi silnic, fumează dintr'o luleà aproape stinsă, şi vorbeşte din când în când singur. Cămaşa abià i se mai ţine pe umeri, e sdrenţuită şi nespălată; părul îi cade încurcat pe frunte, iar în ochi îi luceşte ciudat o rază slabă de conştiinţă, care îi luminează puţin întunericul vieţii. E o figură de proletar, îndobitocită de beţie şi de mizerie. M'aşez deoparte să-l privesc şi să-l ascult.

Cârciumarul îmi spune la ureche: «Un stricat, domnule! Un bătut de Dumnezeu!... Un leneş!... nu munceşte... îşi bate nevasta... şi bea toată ziua»...

Ah! cârciumarul acesta moralist mă revoltă!

Beţivul vorbià: «Hei!... aş fi fost de mult la cimitir, dacă n'aş bea!... Beau, ca să uit... ca să-mi ard sufletul... Ştiu eu că copiii îmi plâng la uşile străinilor... Dar ce să facă? S'o îndură Dumnezeu de ei!... Eu m'am ticăloşit... Beau ca să uit... Altfel aş fi fost de mult la cimitir»...

Cuvintele acestui demoştenit mă atingeau ca o poveste plângător şoptită. Ele îmi evocau poema umiliţilor, ale căror vieţi alcătuesc un lung şir de muncă, nevoi de sărăcie. In simplitatea lor de amară, ele păreau ca o dureroasă pagină din istoria neagră a poporului desmoştenit şi exploatat.

M'am sculat să plec şi ridicând ochii către beţiv îl văzui plângând. Ca şi cum îmi înţelesese gândurile mele de pietate mută.

10 Iunie.

Pe malul Oltului, spre seară. Se lasă o pace blândă şi tristă, cevà ca liniştea dinăuntrul unei biserici vechi. Chiar apa curge mai leneş, pare că se înmlădiază ca un braţ voluptos pe sub umbra adormită a sălciilor. Se aude piuitura cristalină a privighetorilor ; flueratul lung, tremurător, ca un solo de jale, al turturelelor ; basul monoton al boului de baltă şi un cuc singuratic silabisându-şi numele. Luna plină se ridică încet, dând singurătăţii un farmec de pustiu virgin.

La douăzeci de paşi de mine, o ţărancă, mânându-şi două vaci sătule de iarbă, se opreşte pe mal, cercetând un drum de trecere prin apă.

Îi înţeleg gândul: vrea să-şi ducă vitele în zăvoiul depe celălalt mal. Şi spre surprinderea ochilor mei neruşinaţi, privesc cum îşi desprinde betele, apoi fusta şi ridicându-şi cămaşa până la sân, intră după vaci în apă. Oricât mă silesc să văd mai bine, abià desluşesc rotunzimea bronzată a şoldurilor, pe cari valurile i le ating cu înfiorări voluptoase.

E un tablou: vacile păşind greoi şi agale, urmărite de o ţărancă care-şi arată goliciunea trupului, subt lună. E o idilă, un pastel de o gingăşie clasică ...

15 Iunie.

Mă întâlnisem de câtevà ori, pe când umblam singur prin păduri, cu o ţărancă tânără şi frumoasă, uitându-se la mine adorabil de ruşinos şi grăbindu-se să ducă mâncare ciobanilor.

Da astă dată, cum stam pe brânci, la umbra unui copac, o zării de departe şi o chemai. Simţiam o nemărginită nevoie de a încercà acel farmec înfiorător pe care îl împrăştie apropierea unei femei.

Venì cu oarecare temere. Purtà o îmbrăcăminte simplă şi

veche; picioarele-i desculţe erau asprite de pământ, dar se prelungiau dela gleznе în sus într'o rotunzime albă ce se desvoltà treptat către şolduri; printre gene strălucià nu ştiu ce umezeală dulce de ochi plânşi şi trişti, sânul aveà o tremurare de val plin, şi toată figura ei rotundă, albă, aveà o nuanţă de bronz, ce-ţi amintià unele profile rustice din poemele poeţilor pastorali.

Erà femeia unui podar, «om rău, care o băteà şi o părăsià cu lunile».

Se aşeză lângă mine cu încrederea unei prietene dedemult. De sigur, trebuie să-şi fi zis: un om care umblă singur prin păduri, citeşte cărţi, mângâie câinii şi stă ore întregi s'asculte freamătele frunzelor, nu poate fi un om rău.

Lângă această femeie simplă, fără nervi bolnăvicioşi, în care sângele curgeà bogat şi viu, lângă acest corp curat şi cald, simţurile mele blazate de deboşeriile oraşelor, tremurau sub o vibrare de voluptate necunoscută până atunci.

După câtevà vorbe, când izbutii să mă fac plăcut acestei ţărance, înţelesei că în inima cea mai simplă, ca şi în cea mai rafinată, există o aspiraţie vagă către fericiri mai presus decât mulţumirile traiului comun.

Culcai capul în poala ei şi închisei ochii, ca şi cum aş fi voit să visez. Ea începù să-mi resfire părul.

In clipele acelea, toată firea mea sensibilă se confundà într'o reverie nehotărîtă, unde păreà că se desluseşte un regret amar de a nu puteà să-mi statornicesc toată vieaţa în cadrul acestei naturi, lângă o femeie simplă şi bună, ca o inimă de copil. Cum? pentru unii oameni nu este cu putinţă să-şi realizeze nici visurile lor cele mai modeste, cele mai nepretenţioase?

Ea părù că-mi înţelege neliniştitele mele gânduri şi îmi zise zâmbind:

— Eu vroiu să-mi vorbeşti ...

In acest cap frumos păreà a se ascunde o rază de inteligenţă, care n'aşteptà decât mijloacele cari să-i înlesnească o desvoltare largă. Am înţeles aceasta din multe din vorbele ei

înţelepte şi din o manieră, aproape fină, de a mă privi adânc în ochi.

Câte odată zâmbirile ei semănau cu irizarea unei petale de trandafir pe care au căzut boabe mari de rouă.

Nimic cochet, nimic artificial în această fire francă şi simplă. Intr'un salon ea ar fi părut o figură stângace, ridiculă; dar în cadrul naturii, din care nu ieşise niciodată, eră ca o făptură din basme.

Şi pentrucă arătam o frică de copil, ca să mă întorc în sat, în noaptea aceea am dormit ... nu ştiu bine: într'un palat sau în bordeiul ei.

22 Iunie.

Mă urcasem pe o movilă singuratică, pentru a privi, dela înălţime, depărtările misterioase ale orizontului, cari mă impresioanează tot aşà de adânc astăzi, ca şi în copilărie.

Eră în apus. Soarele se înflăcărase, împrăştia o agonie de lumină, ce se stingeà cu încetul şi se coborà treptat să dispară după vârful unor plopi înalţi. Aveà melancolia unui suspin, unui adio ...

Apusul lasă în unele suflete o tristeţe care le urmăreşte, le turbură, ca notele dela sfârşitul unui cântec funebru. Şi oricât de banală ne-ar trece ziua, totuşi apropierea timidă a nopţii are un farmec nou.

Priviam adânc. Se lăsà o pace blândă peste miriştile întinse, ca o aripă uriaşă. Apa, strecurându-se printre zăvoaie, îmi apăreà ca o făşie imensă de mătase albă. Cârduri de ţărani se întorceau obosiţi, cu coasa în spinare, dela muncă. Iar pe sus, convoiuri lungi de ciori, se afundau către păduri ...

Am stat aşà până târziu. M'am întors acasă, cu ochii către cer, pe care l-a iubit atât de mult nefericitul Tasso şi l-a descris adeseori tot atât de maiestru ca şi genialul Dante. Aveà un senin care îţi fermecà ochii, îţi limpezià sufletul. Un pictor l-ar fi zugrăvit, zâmbindu-i; o femeie ar fi cugetat la poeţi şi amanţi.

Nu puteam să dorm. Luna bătea în fereastra mea şi îmi umpleà odaĭa cu o văpaie misterioasă. Guy de Maupassant reproduce în opera sa intimă, *Sur l'eau,* cuvintele unei femei inteligente, care îi spuneà că influenţa lunii asupra craniului omenesc e mult mai periculoasă decât influenţa soarelui. Acest lucru l-am remarcat adeseori.

Luna ne ajută să iubim, ne deschide o sete nepotolită de a fi fericiţi, ne face puţin nebuni. Nimic nu se armonizează mai desăvârşit cu natura omenească decât ea: e tristă, când suntem trişti; e veselă, când suntem veseli.

Incerc să mă culc, dar razele ei îmi cad pe căpătâiu, pe frunte, în păr. Pare că le simt. Sunt ca nişte atingeri de degete fine, ca nişte adieri «cari ar fi blonde», cum zice François Coppée.

Mă scol şi îmi reazăm fruntea de gratia ferestrei. E o tăcere uimitoare, cevà ca într'o stepă, unde n'ar există nici o urmă de vieaţă. Ochii mi se adâncise în imensitatea pierdută a câmpului, fără să desluşească nimic. Stelele, stinse de lumina lunii, nu se zăresc în nici o parte. Abià o mişcare de zefiri dulci, îmi răcoresc sfioşi fruntea.

Şi din toată această singurătate, se desprinde o tristeţe largă, nesfârşită, ca parfumul unor sălcii de cimitir, care îmi aminteşte atâtea iluzii moarte, risipite ca o ţărână în penumbra nehotărîtă a trecutului. Eterna jale de cele rămase în urmă, de vremurile duse, revine şi acumà pe ritmul unor suspine tânguitor de amare. Parcă aş voi să mă întorc înapoi, să reîncep aceleaşi drumuri, să întârziez cât mai mult de sfârşitul neînţeles al vieţii; iar când îmi dau seamă că această dorinţă e o nebunie veşnic nerealizabilă, înmărmuresc de spaimă...

Niciodată n'am simţit mai profund, mai dureros de sincer, fragilitatea şi nestatornicia vieţii omeneşti faţă de eterna frumuseţe şi armonie a naturii. Şi când, neliniştit de aceste gânduri, ridicai din nou ochii spre lună, mi se părù de astà datà că îmi surâdeà înfiorător de ironic...

5 Iulie.

Cerul e pătat de nori subţiri, ce par ca nişte insule albe călătorind în spaţiu. Nimic nu-ţi deşteaptă mai adânc doruri de ducă, nostalgii de depărtări, ca aceşti frumoşi nori de vară.

Îi privesc, culcat pe nisipul dela malul apei, ca un nebun care s'ar uità fix la vedeniile minţii lui.

Aş voi să vorbesc, să cânt, să plâng, să râd, dar lipseşte cinevà — nu ştiu cine — care să mă asculte, să mă vadă, să mă înţeleagă, să mă iubească.

Nu pot decât să mă izolez în mine însumi, să cuget — şi pare că mi-e frică de cugetarea mea.

E o durere pe care aş numì-o: «singurătatea sufletului».

In lume simt mai rar această durere; în mijlocul naturii, ea îmi revine totdeauna.

De sigur aproape în orice suflet omenesc se află un fond curat de iubire, care se păstrează pentru un alt suflet; o iubire care e mai senină, mai ideală decât iubirea egoistă, iubirea de sine; şi când nu întâlnim acel suflet pentru care păstram această iubire, sufletul nostru rămâne singur.

Această singurătate este poate una din marile cauze ale tristeţei noastre.

Unii mor din cauza ei — Werther a dovedit-o; alţii devin mizantropi sau sceptici, după cum o dovedeşte o mare parte din tinerimea de azi — o tinerime palidă, sensibilă, fără entuziasm.

Dar pentruce această nevoie a sufletului nostru de a se unì cu un altul, de a ieşì din propria lui singurătate?

Frica de moarte, instinctiv, ne stăpâneşte pe toţi. Ideia distrugerii, pieirii finale, e poate cauza acestei nevoi a sufletului nostru de a nu fi singur, de a se continuà în amintirea unui alt suflet.

Im vreme ce-mi treceau prin minte aceste reflecţiuni, soarele nuanţà apa cu o culoare de argint strălucitor, ca şi cum ar fi voit să amestece în cântecele undelor armonii de raze.

Şi nu ştiu pentruce — plângeam.

In satul C.. 1899.

POEME ÎN PROZĂ

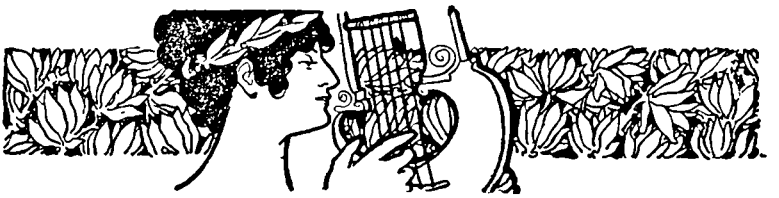

COPILUL.

A auzit de câtevà ori pe tatăl său vorbindu-i despre şcoală, profesori şi carte... Copilul rămâne pe gânduri, se întristează puţin ; e prima lui încercare de a înţelege.

Intr'o zi mama sa îl scoală mai de dimineaţă ca de obiceiu, aproape odată cu soarele. Tatăl e vesel, aşteaptă să-l îmbrace, pentru a merge şă-l înscrie la şcoală.

E un biet muncitor sărac, care are o singură bogăţie : copilul. A auzit că oamenii învăţaţi sunt fericiţi, şi voeşte ca fiul lui să ajungă un om învăţat. Va aşteptà mult. Dar săracii sunt obişnuiţi să creadă şi să aştepte.

Desigur la bătrâneţe el nu va mai muncì. Atunci copilul va fi un om, va câştigà banii mai uşor decât el, şi întreaga lor casă se va umple de noroc.

Ah ! ce poeme de fericire ştiu să-şi imagineze umiliţii !...

* * *

Copilul mergè zilnic la şcoală. Cu toate acestea pleacă de acasă cu un fel de spaimă. A băgat de seamă că între el şi alţi copii frumoşi şi bine îmbrăcaţi e o deosebire. Se face în jurul lui un gol şi simte că-l apasă o tiranie.

In bancă, alături de el, stă copilul unui arendaş bogat, care a crescut în pufuri, printre guvernante, şi a mâncat totdeauna pâine albă. Dar în acest mic răutăcios e o inimă neagră. El

batjocoreşte mereu pe copilul muncitorului, care e urît şi are hainele sdrenţuite. E o îmbrăcăminte făcută din petece, prin care străbate vântul şi batjocora bogaţilor...

Copilul sărac îndură glumele camarazilor săi cruzi; şi pe când în şcoala statului abiă începe abecedarul, în şcoala vieţii dejà a învăţat câtevà pagini de durere.

* * *

Sunt câteşi trei în jurul mesei: muncitorul, mama şi copilul. Şcolarul plânge, povestind cum copilul care şade alături de el, în bancă, i-a rupt haina, făcându-l de râs. L-a spus profesorului, dar nu l-a pedepsit.

Şi lacrimile lui cad pe o bucată de pâine neagră. Tatăl îşi pune fruntea în mâini; muma mângâie părul copilului...

CĂRUŢAŞUL.

Aproape în toate zilele, la aceeaş oră de dimineaţă, căruţaşul treceà pe sub fereastra mea. Erà ceasornicul meu. Soarele se ivià câtevà minute după el.

Erà bătrân, bolnav şi sărac. Toată averea lui se întocmià dintr'o căruţă veche şi un cal, cumpărat dela un soldat pe un preţ de nimic.

Şi omul şi animalul întârziu silnic şi dureros în vieaţă.

Târgul îl cunoşteà sub numele de «Căruţaşul». Nici unul nu-l vorbià de rău: se purtà cinstit şi aveà o bunătate de înţelept.

Munca lui erà să aducă, dela gară în oraş, mărfuri grele: butoaie, fier, lăzi şi altele. I se plătià puţin, atât cât să trăească şi să-şi ajute şi calul.

* * *

Drumul erà lung şi obositor. Roatele căruţei scoteau un ţipăt ascuţit şi se păreà că taie auzul. Erà ca o flaşnetă care cântà, dureros de fals, cevà dintr'o simfonie tristă. Calul, cu gâtul înainte, cu coastele ieşite afară, răsuflând greu, trăgeà,

se oprià, nu voià să mai meargă, pornià iarăşi ... Căruţaşul îl ajutà, puneà şi el umerii, împingeà, îi spuneà o vorbă bună — cum se spune copiilor.

Şi această cale se repetà de trei-patru ori în fiecare zi.

De multe ori ei dau spectacole în stradă: calul nu mai puteà să meargă, cădeà la pământ. Căruţaşul se încercà să-l scoale, chemà în ajutor un drumeţ, uşurà căruţa de o greutate — dar nimic. Animalul trebuià să se odihnească, să-şi recâştige puterile. Inchideà ochii şi suferià toate loviturile biciului. Trecătorii se opriau curioşi şi râzând; gardistul înjurà. Negustorii cari aşteptau marfa opriau cevà din plata căruţaşului, pentrucă n'a venit la timp.

Şi nu rareori am văzut pe bietul umilit ştergându-şi lacrămile cu dosul mânei.

Duminica bea, da calului fân mai mult, petreceau amândoi. Săracii pot câte odată să uite, să se creadă fericiţi ...

* * *

Intr'o zi de iarnă mă gândiam la căruţaş: nu-l mai văzusem de mult. Erà poate bolnav într'un spital sau dus aiurea — nu ştiam nimic.

Alţi umiliţi treceau pe sub fereastra mea; pe cei fericiţi nu-i luam în seamă. Ei n'au nimic interesant şi atrăgător.

Dar pe când mă lăsam în voia gândurilor, un cortej funebru venià încet şi trist. Erà o căruţă veche, cu un cosciug într'însa, trasă de un cal slab şi bătrân. Inainte un popă; în urmă două femei cernite şi un copil.

Recunoscui calul ... Mergeà liniştit şi uşor, ducându-şi stăpânul la groapă.

PĂPUŞA.

Eurîtă, bătrână şi orfană.

N'a iubit-o nimeni, aceasta este desigur cea mai dureroasă pagină din cartea vieţelor. Ea, întâi, a urît pe Dumnezeu, apoi, moartea care întârzià; la urmă a iertat pe Dumnezeu şi pe moarte.

Trăiă departe de lume: într'o casă veche, umbrită de salcâmi.

Pentrucă soarta bună n'o primise la banchetul ei, ea îşi crease o iluzie de fericire. Această fecioară bătrână aveà un copil: o păpuşe de marmoră.

In toate zilele îşi desmierdà copilul, sărutându-l aşà cum ştiu să sărute numai mumele. Uneori îşi desvălià sânul pentru a simţi divina sensaţie a nutririi. Noaptea îl culcă în patul ei, îi vorbeşte: «drăguţule ... mititelule ... îngerul meu!...» şi îl învăluie să nu răcească...

Dimineaţa îl întreabă: ai dormit bine?... Îl ridică în sus şi îl joacă pe piept. Apoi, aproape maşinal, apasă pe un mic resort, şi păpuşa rosteşte: *ma-ma ... ma-ma ...*

Atunci iluzia fericirii ei se materializează, devine o realitate. Ochii se aprind de o bucurie nemăsurată şi începe să pice din ei lacrimi. Ea nu se mai îndoeşte acum; păpuşa e un copil viu, care i-a spus că o iubeşte în două silabe; *ma-ma!*

In fiecare zi ea îşi repetă această iluzie!

LA CURTEA CU JURI.

Condamnatul sta pe banca neagră — o bucată de lemn poartă doliul acestor nefericiţi! — abătut, cu privirile aiurite... Erà un lucrător dat afară din atelier. Rămas fără lucru, se exilase în cel mai îngrozitor viţiu ... beţia.

Intr'o noapte, sălbătăcit, de furia foamei, omorî un student, pentru a-i fură punga.

Fu prins şi adus înaintea justiţiei.

Ochii vinovatului priviau mereu spre imagina lui Christos, zugrăvită pe o cruce de lemn. De sigur cel restignit l-ar fi iertat; dar ochii celor doisprezece juraţi dejà îl condamnaseră.

Advocatul căută să lămurească mobilul crimei: mizeria care întunecase conştiinţa omului, într'un moment de surescitare nervoasă, ceeace îl făceà neràspunzător de faptul său — şi cerù achitarea.

La cuvântul: mizerie, cei doisprezece juraţi zâmbiră ciudat — un zâmbet de nesimţire. Ca şi cum acest cuvânt n'ar fi existat în limba românească; li se părù străin, fără înţeles.

Şi în adevăr erà cu putinţă să înţeleagă ce este mizeria, aceşti oameni cari se bucurau totdeauna de o existenţă bună, cu prisos? Sta în firea lor să simtă grozavul delir al foamei, ei carị îşi purtau pântecele înainte cu stupida îngâmfare a mulţumirii de sine?

După o jumătate de oră, se citì sentinţa: munca silnică pe vieaţă.

Condamnatul, împietrit, idiot, nu făcù nici o mişcare, urmà să privească aiurit pe Christos, ca şi cum dela el ar fi aşteptat verdictul.

INTR'O MENAJERIE.

Un biet vultur — regele culmilor — stă pe o drugă de fier, într'o gratie murdară, privind în jos, umilit şi somnoros. Un băiat de prăvălie îl supără cu bastonul. El rămâne nepăsător, ca un filozof sceptic.

Un leu bătrân şi grav, cu capul culcat pe labele de dinainte, pare că visează.

Din când în când ridică ochii spre privitorii curioşi, se uită la ei cu o melancolie rece, apoi suspină.

Un leu suspinând!...

Alături o panteră cu ochi de o frumuseţe sălbatică culcată în paza unui Sphinx, crezi că este înduioşată de reverii de singurătate, de dorul pustiurilor, pe cari nu le va mai vedeà niciodată...

O căprioară blajină, privind sfios şi naiv, ca şi cum n'ar cugetà la nimic, se uită la copiii cari întind mâinile pentru a o mângâia ...

Flaşneta cântă un vals...

Ce ironie!... Acestor prizonieri, acestor exilaţi, acestor morţi, li se cântă cântece de veselie...

PRINTRE CLOWNI.

Intr'o cancelarie de copişti, în provincie.

Odaia e strâmtă, întunecoasă, păstrând veşnic acelaş miros acru de tutun.

Zilnic se aude un concert monoton, o muzică de condeie, întreruptă de notele guturale ale tuselor.

Amploiaţii sunt biăeţi veseli: râd, fac glume, cântă, fluieră valsuri, romanţe sentimentale...

Ei par a înţelege, instinctiv, că în vieaţă trebuie să trăeşti nepăsător şi vesel.

Printre dânşii, venit de curând, se află un funcţionar, primit, deocamdată, fără leafă. Scrie procese verbale pe câte un leu; câştigă dejunul şi ţigările.

E totdeauna trist...

In această fiinţă sunt coarde, din cari durerea scoate note amare. Simţirea lui e un instrument care convine marei artiste...

Şi în toate zilele tovarăşii lui de cancelarie râd de tăcerea şi suferinţele lui!...

Clownii, ca nişte satiri cruzi, îşi bat joc de tristul actor al vieţii...

REGELE.

Pe scena unui teatru de provincie se reprezentà o dramă istorică. Artistul V. jucà pe un rege, vestit prin generozităţile sale. In ţara lui nu existau cerşetori, nu murià nimeni de foame; bunul suveran îi ajutà pe toţi.

Printre public se află şi un birtaş — creditorul artistului rege.

Subiectul dramei erà trist, şi lumea privià cu atenţiune neclintită. Nu se auziau în sală decât vocile declamatoare ale actorilor.

Intr'o scenă regele generos oferă o sumă colosală de bani unor amanţi, a căror fericire nu puteà fi hotărîtă decât de această sumă.

— «Luaţi, copiii mei, ziceà regele, luaţi acest aur şi fiţi fericiţi!..»

După ce publicul aplaudă mărinimia monarhului, birtaşul rosti în mijlocul unei tăceri solemne:

— Al dracului rege!... dă bani la toţi, şi la mine mănâncă pe datorie...

Cortina s'a lăsat, ca o aripă rănită, în sgomotul unui râs general...

MUTUL.

Tatăl său îl părăsise în seama unor grădinari, sub a căror pază se află o frumoasă grădină publică din oraşul C. Erà un copil mut şi idiot — un monstru simpatic.

Intr'o zi, plimbându-mă printr'o aleie de fagi, îl întâlnii ducând în mâna dreaptă o garniţă plină cu apă. Slujba lui erà să ude florile.

Trecù pe lângă mine, ca şi cum nu m'ar fi văzut, cu ochii deschişi mari, privind înainte şi având un mers greoiu şi o stângăcie de animal leneş.

La reîntoarcere îl chemai lângă mine, pe o bancă. Se apropie puţin sfios şi fermecător de blând.

Craniul său erà extraordinar de voluminos, cu fruntea ieşită în afară. Dar sub această cupolă stricată a a minţii, luciau, blajin şi vag, doi ochi albaştri, nespus de dulci. Nici o rază de conştiinţă nu luciau într'înşii; păreau ca două ceruri moarte.

Când râdeà, un râs de înger — arătà două şiruri de dinţi albi, ca ai unei femei. Vocea lui erà o gângăveală, în care nu se auzià decât litera *a*, ca la copiii de curând născuţi.

Incercai să-l mulţumesc cu o monedă de argint. El se uità la ea, râse, ridică din umeri şi nu dete nici un semn de uimire. Erà cu desăvârşire străin de noţiunea banului. Incepui să-l mângâiu, să-i ating încet obrajii cu mâinile, să-i sărut ochii. Atunci se lipì de mine, se topì parcă de o plăcere sfântă — plăcerea mângâierii.

Acest copil, străin şi părăsit, crescut ca o plantă sălbatică, simţià, instinctiv poate, divina nostalgie a iubirii.

Drept mulţumire mă luă de mână şi se silià să mă în-

credinţeze prin gesturi că voeşte să-mi arate cevà frumos. Îl urmai cu încredere şi curiozitate. După un scurt drum, mă oprii în faţa unui răzor larg, unde erau o mulţime de flori. Rupse o camelie şi mi-o dete.

Unul din grădinari, care se află de faţă, se îndreptă către el, ameninţător. Mutul căzù la pământ ca un câine subt lovitura unui ciomag. Rugai pe grădinar să-l ierte şi-i lămurii că prin acest fapt el voise să-mi mulţumească pentru prietenia ce-i arătasem.

Când am plecat, mutul m'a privit cu ochii lui mari şi trişti, în cari citii o rugăciune: aceea de a mai venì să-l mângâiu...

MODELE.

Ai fi crezut că moartea o mai îngădue în vieaţă, de milă, sau poate făceà o ironie dureroasă: cei sănătoşi, cei graşi, când unul dispăreà dintre ei, îşi ziceau uimiţi: «Iatà un schelet care o duce mai bine decât noi!» Şi arătau cu degetul, privind-o cu ciudă, pe biata copilă...

Erà una din figurile pe cari mizeria le ciopleşte cu dalta ei hidoasă... Un fel de statuie ieşită din atelierul suferinţei.

Trăià cum trăesc toţi nenorociţii: fără a şti pentruce.

N'aveà nici o revoltă în potriva vieţii şi o primise cum primesc cerşetorii mila celor bogaţi, fără a aveà dreptul de a întrebà pentruce nu li s'a dat mai mult.

Ca să trăească, brodà, pentru femeile bogate, batiste şi cămăşi. Această fată aveà o imaginaţie artistică: cu vârful unui ac, cu fire lungi de mătase, ea creà felurite flori, izbutind uneori să le dea adevărata frăgezime a petalelor... Dar imaginaţia ei obosise, repetà ce făcuse mai înainte.

Femeile bogate începeau a fi nemulţumite; pâinea devenià mai neîndestulătoare...

Intr'o dimineaţă de iarnă, sărmana copilă, se deşteaptă în patul ei rece, ca într'un coşciug.

Noaptea fusese un ger cumplit. In odaie erà frig şi o lumină care îţi întristà ochii.

În ziua aceea trebuià să lucreze batistele, pe cari un finţat voià să le dăruească iubitei lui. O! lucrul acesta i se reà neînchipuit de dureros...

Ea privì spre fereastră: pe geamuri gerul zugrăvise o priăvară de flori iernatică... Erà o broderie fantastică, o miune de frunze, de ramuri, de petale...

De atunci lucrul ei a devenit mai uşor şi mai spornic: în ecare dimineaţă gerul îi aduceà câte un model nou.

UN AMIC.

Am cunoscut — sunt trei ani — un tânăr orfan şi nenorocit. Din cauza unei vieţi triste, trăind prin case umede întunecoase, mâncând rău, muncind cu o silinţă neobosită, e îmbolnăvise greu.

Intr'o vacanţă se dusese la ţară: «Am acolo doi prieteni: oarele şi un câine», ziceà el.

Trăià liniştit şi cum puteà la moşia un om egoist, prost şi esimţitor. Eu îmi închiriasem o casă, în sat, la o cârciumă.

Intr'o zi, umblând printr'o pădure din apropiere, aud un ătrat de câine, care venià spre mine. Mă întorc şi voesc să nă apăr cu bastonul. Dar în clipa aceea o voce slabă îmi preşte mişcarea mâinii: «Nu muşcă, domnule.»

Erà un tânăr înalt, slab, galben, în ai cărui ochi vieaţa icărià ca o lumină de candelă.

— E bunul meu amic, adăugă el, arătându-mi câinele; un lmic cu care îmi uit urîtul. Sunt foarte singur aici.

Şi zâmbì trist.

Câinele se lipise de picioarele lui, ca un frate.

* * *

După două săptămâni.

Intr'o noapte, târziu, sunt deşteptat din somn de urletul relung al unui câine. Deschid fereastra. Stelele plutiau în emărginire cu farmecul lor de luni singuratice...

Urletul devenià mai îngrozitor, mai sălbatic. Erà ca u ţipăt, care ar fi voit să umple imensitatea cu jalea lui.

A doua zi aflu că tânărul murise în noaptea aceea. Câinel se urcase în patul lui, îl mişcase cu labele, şi văzându-l c nu-ţ răspunde ca de obiceiu, simţise poate moartea, aşà cun o simt şi oamenii.

De atunci, în fiecare noapte, repetà urletul său de durere

Ţăranii l-au împuşcat.

LEBĂDA.

Sub jeratecul lunii lacul, doarme. O lebădă albă pluteşt molatec şi maiestos. Apa se înfiorează în urma ei...

Singuratica pasăre trece aşà de liniştită, aşà de neturburată că mă gândesc: de ce sufletele noastre nu păstrează aceea seninătate în trecerea lor prin vieaţă?

RÂS ŞI LACRĂMI.

Erà foarte urît — se credeà cel mai urît om din lume Desigur el arătà în această raritate un sentiment d orgoliu.

Dar urîciunea lui nu erà respingătoare; dimpotrivă e trezià cea mai plăcută sensaţie: râsul.

Figura acestui om aveà o întocmire aşà de bizară, că e împrăştià pretutindeni o ilaritate comică, întocmai ca o mască

Intr'o seară intrând într'un teatru, unde se jucà o tragedie spectatorii, cum l-au zărit, din atenţi şi emoţionaţi cum erau au început să râdă.

Pe stradă, copiii îl arătau cu degetul şi izbucniau în ho hote sgomotoase.

Oamenii cei mai trişti, când îl întâlniau, trebuiau să râdă, sau cel puţin să zâmbească.

Printre femei, înfăţişarea lui provocà leşinuri de râs; la cafeneà erà spectacolul chelnerilor, cari abià îşi puteau ţine ţipetele de haz.

El nu arătà nici o mânie: îşi purtà urîciunea cu senină-

tatea unui idiot monstruos. Şi văzând că produce în toate părţile numai râs, el însuşi devenise de o veselie nestăpânită. Adese ori îşi amestecă râsul cu râsul celorlalţi.

Toată lumea râsese de el. El cugetà câte odată: de sigur natura m'a batjocorit pentru scopul de a înveseli. Natura are şi ea clownii ei — şi clownul se obişnuise cu lumea, ca cu o arenă de circ ...

* * *

Intr'o zi îşi înmormântà copilul: o frumuseţe! Adeseori monştrii produc îngeri. Tatăl urît sperà ca această odraslă să-l răsbune de tot râsul lumii, de care poate, în tăcerea sufletului său, suferise ... Ce mare, ce nemărginită mângâiere pierdeà!...

Când ajunse lângă mormânt toată inima lui se înnmuiè, şi căzù pe cosciug, plângând, cum nu plânsese niciodată ...

Gropaşii râdeau ...

DURERE.

Treceam în fiecare zi pe lângă atelierul unui cioplitor de cosciuguri. Cântà totdeauna şi erà vesel.

Veselia lui mi se păreà hidoasă; meseria lui trebuià să-l înveţe a cugetà, a filozofà.

Şi îmi ziceam: iată un negustor care îşi râde de muşteriii săi: morţii.

Mă ferii de a mai trece pe acolo.

* * *

Târziu, însă, din întâmplare, iarăşi trecui prin strada aceea. Privii prin geamurile atelierului: meşteşugarul bătеà cuie în scândurile unui cosciug mic — şi plângeà.

Un vecin îmi spuse că i-a murit copilul.

De atunci adeseori l-am zărit abătut, cu lacrimile în ochi.

Şi am înţeles că numai din propria noastră durere putem simţi durerea altora.

PÂINILE.

De dimineaţă brutarul deschide cuptorul, având în ochi umezeala caldă a somnului.

Pe stradă plouă; salcâmii se scutură, frunzele cad, vântul plânge... E început de toamnă.

Brutarul scoate pâini coapte, unele albe, altele negre.

Dintr'însele ies aburi, ce împrăştie un miros dulce, un miros sfânt.

Oraşul se deşteaptă. Trecătorii grăbiţi şi friguroşi îşi urmăresc drumul nevoilor.

Bogaţii aruncă spre pâini priviri liniştite şi mândre săracii le privesc cu lăcomie..., şi ochii lor parcă le fură, le devorează cu un fel de sălbăticie...

SINGUR.

In sufletul omenesc se ascunde un străfund, o singurătate virginală, unde ne exilăm noi de noi înşine.

Vieaţa obişnuită nu ne îngădue nici o izolare; numai nebunii şi morţii trăesc departe de vieaţă. A fi singur — singur, în sensul cel mai ideal al cuvântului — este o nostalgie care m'a ademenit adese ori, ca o adiere de voluptate necunoscută.

Singur — ca o stea, ca o Mare, ca un vis...

Singur, în aşà chip, încât să n'aud nici mişcarea unei cugetări — şi s'asculţi eternitatea tăcerii — sonoritatea nimicului...

* * *

Am căutat această tăcere cum se caută o fericire... Am căutat-o pretutindeni: în păduri, pe malul apelor, în ochii femeilor...

Şi n'am găsit decât sgomot: pădurile suspină, apele cântă, ochii plâng...

Târziu abià, pe când o zi de toamnă murià dureros ca o muzică, am simţit această tăcere în mine însumi.

Marea tăcere, eterna singurătate, e propriul nostru suflet...

O LUME...

Picăturile de ploaie cad ca nişte note din coarde obosite... Pe vremea asta fără soare, mă gândesc la o lume; — o lume frumoasă, cum e în minuni, cum e în basme...

In ce parte e, nu ştiu... N'au descoperit-o nici poeţii.

Dar am auzit că spre aceà lume toţi ne trimitem visurile ca s'o găsească — iar visurile nu se mai întoc înapoi... Mor, neaflând-o...

PE LAC.

Aproape de scăpătatul soarelui cobor dealul, îndreptându-mă către lac. In toate zilele, la această oră, merg să privesc apusul, din luntre, pe apă. Nimic nu mângâie de durerile cu cari te-au rănit trivialităţile şi monotonia vieţii de oraş, ca exilarea sufletului în seninele depărtări ale contemplaţiunii. Când existenţa devine o realitate brutală şi meschină, noi restrângem vieaţa în marginele unui vis singuratic, în care ne izolăm pentru totdeauna.

Luntraşii mă aşteptau, trântiţi pe nisipul uscat depe malul lacului. Sunt doi: unul tânăr, cellalt bătrân. Tânărul, abià de optsprezece ani, are braţe musculoase şi puternice, pentru a despicà valurile cu lopeţile; bătrânul e un vestit cârmaciu de luntri; iar dintre toţi trei, el pare cel mai tânăr, căci râsul său e frumos şi naiv ca al unui copil.

Apa e liniştită şi de o melancolie blândă. Pare o apă cugetătoare, o pagină imensă, peste care soarele aşterne o poezie tristă.

Ne aşezăm în luntre. Urnită cu puţină greutate dela mal, ea începe să lunece apoi ca o pasăre uriaşe, clătinându-se pe luciul valurilor, fermecător de molatec. Imi descopăr capul, lăsându-mi părul în voia unei adieri uşoare, aşà cum ni-l lăsăm sub mângâierea unor mâini de femeie.

Soarele apune. Ultimele lui reflexe se sting într'un imn de culori strălucitoare. Cerul e senin şi grav, ca altarul unui templu. Iar de departe se lasă peste firea obosită melancolia tăcerii...

Atunci mă gândesc la surâsul unei femei blonde, pe care am iubit-o în eternităţile câtorvà nopţi. Surâsul ei, turburător de dulce, aveà cevà din farmecul misterios al apelor imense.

Soarele dispărând, surâsul ei luase loc, se materializase în spaţiu, şi-l priviam cu ochi nebuni.

Stelele încep să se iveascâ rar.

Câte odată aud un freamăt vag de aripi şi înţeleg că sunt cârduri de gâşte sălbatice, cari trec dincolo de lac, spre depărtări.

Ţipetele acestor pasări mă înfiorează într'un chip ciudat. După ce au dispărut, rămâne în urma lor un farmec trist — ca din nişte amintiri de moarte.

Abià înţeleasă, dar mai mult ghicită, o legănare vagă de unde adormite îmi alintă auzul. E ca o muzică de vis ...

Răsleţe şi melancolice, amintiri de iubire picură din vremuri apuse.

Cartea vieţii se redeschide înapoi. Şi dintre paginile ei prăfuite, se ridică un parfum vechiu, un parfum de uitare ...

Ne uităm pe noi!... Cine stă să-şi mai aducă aminte de sine însuşi, de cel de altă dată?... Abià te mai recunoşti — îţi eşti străin ...

Şi stau până târziu noaptea, spre a-mi aduce amınte de mine, ca de un mort uitat...

NUVELE

O CASĂ VECHE.

La marginea oraşului, uitată şi părăsită, se vedeà până mai deunăzi o casă veche, despre a cărei vârstă nu se mai ţineà socoteală. Cu coperişul de şindrilă, sub a cărei streşină se statornicise un blând şi vesel popor de rândunele, cu ferestre mici, încadrate cu făşii de hârtie albastră, cu un foişor făcut pentru odihnă şi privire, această locuinţă de oameni aveà înfăţişarea unui bătrân din alte vremuri care ar şti să ne încânte cu o comoară de minunate poveşti. Lucrurile ca şi fiinţele, ce par că ţin din trecut, au acel farmec al basmelor, aducându-ne aminte de cevà uitat...

Salcâmi mari, cu frunziş des, aspirând mereu către înălţimi, creşteau în jurul casei. Umbrele mişcătoare ale ramurilor se răsfrângeau pe pereţii albi, ca nişte aripi uşoare. Uneori tremurau ca o pânză transparentă de mătase, pe nişte umeri goi de femeie. Erà un joc fantastic de lumină, care ar fi amuzat ore întregi ochii unui leneş.

La spatele casei, se întindeà o grădină largă, ca un imperiu al singurătăţii. Pretutindeni arbori, flori, iarbă şi linişte. Se întâlniau într'o frăţie blândă, verdele busuiocului cu albul crinilor; galbenul micşunelelor cu albastrul zambilelor; roşul trandafirilor cu albul florilor de vişini; pembeul nalbelor cu vioriul liliacului... Iar din toate aceste petale se înălţau simfonii de parfumuri, o exalare voluptoasă de miresme ameţitoare...

Pasările cele mai familiare ale acestei grădini erau, la începutul primăverii, cucul; şi în nopţile de vară, câte o privighetoare singuratică; iar orhestra ei statornică o întocmiau greerii.

Luna îi da un farmec particular. Sub lumina ei palidă, ţi se părea că e un parc, unde ţi-ar fi fost drag să te ascunzi pentru a iubi. Această lume deasă de arbori, de flori şi de ierburi, n'ar fi îngăduit un loc decât pentru două inimi.

Dincolo de grădină se întindeà câmpul, mărginind o şoseà prăfuită şi lungă, care duceà în sate.

* * *

Inăuntrul casei domnià curăţenie şi pace. Un pat de lemn, cu două perini late rezemate de părete, acoperit cu o velinţă ţesută în casă, pe care erau desenate felurimi de flori. La capătul patului, aproape de grindă, atârnà icoana Maicei Domnului cu Iisus în braţe. Alături o candelă, aprinsă numai la zile mari. Intr'un colţ o sobă de pământ, deasupra căreia, iarna, dormià pisica, iar, vara, se păstrau borcane cu dulceaţă şi sticle cu oţet de trandafiri. Lângă fereastră, o masă de brad acoperită cu o pânză albă lucrată în igliţe. Deasupra, două sfeşnice de alamă cu lumânări de spermanţetă, ce nu erau întrebuinţate niciodată. Erau ca nişte obiecte de lux. La ambele extremităţi ale mesei, două glastre de flori, şi mai sus de masă o oglindă, în care te recunoşteai cu oarecare greutate. Perdelele ferestrei erau făcute din stambă verde; iar mai jos de fereastră se află o ladă de braşovenie, în care se păstrau chilimuri vechi — bogăţia casei. Când deschideai lada, se împrăştià un miros plăcut de gutui coapte. O mătură sta după uşă, ca o slugă totdeauna umilită. In dreptul mesei, trei scaune de paie completau întreaga mobilă a casei. Erà peste tot o simplitate monotonă şi tristă.

* * *

In această casă, o bătrână religioasă îşi sfârşise zilele.

Trăise dintr'un rest de avere, pe care o moştenise dela

bărbatul său. Cu cei din urmă bani şi-a cumpărat cosciugul şi şi-a plătit o bucată de pământ, pentru odihna veşnică.

Această bătrână stătuse totdeauna departe de lume. Tot ce treceà dincolo de locuinţa ei erà un haos, un gol, un necunoscut. Sufletul ei singuratic, instinctiv poate, ghicise că printre oameni sunt patimi, e ură, e sgomot, sunt răutăţi. Se mulţumise cu seninul neturburat al unei credinţe oarbe. Şi trăise astfel nefolositor şi indiferent, cum trăeşte o plantă.

Câtevà luni, după moartea acestei femei, casa se dărâmase. In locul ei, un burghez bogat pusese să se zidească o clădire măreaţă; iar grădina erà menită să se prefacă într'un parc elegant, lipsit de poezia sălbăticiei...

Trecutul se ştersese. Rămăsese numai o notă vagă din tristeţea nestatorniciei...

EVREUL.

(Amintire)

Acum douăzeci de ani.

Intr'o stradă mărginaşe, fără arbori, în dosul unei biserici vechi, trăià evreul Samuel, singurul geamgiu al oraşului. Erà bătrân, epileptic şi surd. Nevasta lui murise de câţivà ani; îşi împărţià singurătatea şi urîtul cu Lea, fata sa.

Locuinţa Evreului se întocmià dintr'o cameră de culcare, cu tavanul scund, luminată de o fereastră mică, pe unde lumina pătrundeà ca o privire sfioasă şi bolnavă; mobilată cu două paturi, o masă de brad şi câtevà scaune de paie. Alături erà cuhnia, o vatră afumată şi întunecoasă. Pe dânsa, aproape necurmat, fumegau, sub cenuşe, crâmpeie de lemne verzi. In curte, prejmuită cu un gard de nuiele, nici o pasăre, nici un dafin, nici chiar un câine. Ierburile sălbatice se agăţau de stâlpii gardului cu melancolia unor braţe desnădăjduite.

Soarele aruncà peste acoperişul de şindrilă al casei note vesele de lumină; păreau surâsuri tinere pe un chip bătrânesc. Ploaia însă, după ce înoroià curtea, lăsà în jurul strașinelor un frig umed şi trist.

Iarna, sub nămeți, casa aveà înfățișarea unei vizuini din timpuri primitive, pe lângă care ți-ar fi fost teamă să treci.

* * *

In fiecare zi, Evreul colindà prin ulițele târgului cu tolba de geamuri în spinare. Lea se închideà în casă, zăvorià ușa, lucrà, făceà rugăciuni și pregătià cina. Pe masă, aproape sdrențuit de vechiu, se aflà *Talmudul,* o carte pe care o citià adeseori bătrânul. Ea nu cunoșteà slovele, dar le privià ca pe niște imagini tainice. Și mai ales, cum *Talmudul* erà scris în limba ebraică, paginile aveau o fizionomie mistică.

Rareori, singuratica fată începeà să cânte fragmente din imnuri religioase, auzite dela preotul Sinagogei. Glasul său, tânguitor și simplu, erà naiv ca o poveste. Imnurile acelea aveau pentru sufletul ei binefacerile unei mângâieri, unei prietenii...

Ea înțelegeà într'un mod vag că dincolo de casa lor e lume, e sgomot — dar se sfiià să înțeleagă mai mult.

In toată firea ei sălbatică crescuse floarea singurătății; trăià ca o sensitivă într'o seră. Și aproape instinctiv, ghicià că în lume ar fi fost străină. Tatăl său, povestindu-i într'o noapte izgonirea Evreilor din Ierusalim, o făceà să înțeleagă că Dumnezeu n'a voit să le mai dea o țară, și de atunci au rămas pribegi pe pământ.

In ochii ei mari și albaștri — două stele triste sub cerul palid al frunții — lucià afund melancolia ereditară a neamului, melancolia celor fără patrie.

* * *

Mai totdeauna Evreul se întorceà din târg obosit și abătut. Câștigase puțin: creștinii îi spuneau că lucrează scump, că e un șarlatan și nu-l chemau decât *târtanule!*

Pe drum copiii îl batjocoriau, imitau behăitul caprelor, pentru a-și râde de barba lui, se repeziau să-l apuce de perciuni, asvârliau cu pietre într'însul.

Trecătorii făceau haz: erà spectacolul zilnic al târgului.

Evreul tremurà, îşi grăbià paşii, se oprià câte odată să-i ameninţe cu ciomagul, cautà să se strecoare prin uliţe pustii.

Lea ştià toate acestea ; i le povestià bătrânul plângând. Copila, la rândul ei, spuneà că băieţii popei dealături s'au uitat prin geamul ferestrei, i-au spus vorbe ruşinoase şi-i arătau mereu cu degetele semnul crucei.

După cină se culcau amândoi tăcuţi şi înfricoşaţi.

* * *

Preotul istorisià vecinilor cum, în dimineaţa trecută, sfârşind vecernia, iese afară din biserică, şi dă cu ochii de Evreu, căzut la pământ, svârcolindu-se şi făcând spume la gură. Cei cari îl ascultau erau înmărmuriţi.

Evreul, voind să treacă prin curtea bisericii, pentru a ieşi la drum, în faţa unei cârciumi, fusese apucat de o criză epileptică.

Preotul încredinţà pe oameni că acest Evreu trebuià alungat de lângă biserică ; erà o profanare locuinţa unui Jidan alături de un locaş sfânt. Alţii adăugară că boala lui ar puteà să le sperie femeile şi copiii.

Dar trebuiau să mai aştepte : Evreul plătise chiria casei până la toamnă.

O vară întreagă erau nevoiţi să-l mai îngăduie.

Seara, copiii auziau dela părinţii lor vorbe rele despre Evreu.

* * *

E în noaptea Paştelui.

Către zi, creştinii ies dela biserică. Ivirea dimineţii are o seninătate solemnă, e ca decorul unui epilog măreţ.

Băieţii preotului, în înţelegere cu alţi camarazi, s'au vorbit să pue foc la casa Evreului. Vor face mult haz ...

Furişându-se, cu lumânările aprinse, unul dintre ei s'apropie de fereastra care dă în stradă. Perdeaua e lăsată : întuneric şi linişte. Cei dinăuntru dorm adânc.

La un semn, toţi sar gardul şi intră în curte. Au în braţe maldăre de paie şi cârpe muiate în gaz. Câţivà se ridică pe

spinarea celorlalţi, ajung cu mâna straşinele uscate şi vechi, vârâ înăuntru paiele, cârpele şi dau foc. Apoi se împrăştie. După săvârşirea crimei, toţi se înfricoşează deodată şi simt nevoia de a se ascunde.

Trece puţină vreme. Un fum negru şi gros începe să izbucnească printre despicăturile straşinilor, şi fâşii imense de flacări se ridică în aer...

O CONFESIUNE.

Eram cinci inşi la masa unei cafenele. Vorbiam despre femei; fiecare spusese o glumă, o cugetare, un paradox, o impresie asupra lor. In mijlocul acestei risipe de vorbe şi idei, amicul nostru Barbu R. tăcuse. Liniştit, zâmbind cu o ironie fină, după ce oferi la toţi câte o ţigare, rostì puţin sfios:

— Am să vă fac o confesiune.

Toţi ne uitarăm în ochii lui, rugându-l să înceapă.

Sub lumina lămpilor, care ne aruncau pe figură un reflex palid, aveam aerul unor conspiratori timizi, Prietenul nostru Barbu, care ne supără adeseaori cu tăcerea lui, care îşi ascundeà tainele cum îşi păstrează banii un avar, păreà că voeşte să scape de apăsarea unei mărturisiri.

— Amicii mei, începù el, ştiţi că mie îmi plac toate femeile: blonde, brune, slabe, grase, spirituale, cochete, proaste, cinstite, necinstite, triste, vesele — afară de cele urîte. Fiecare femeie are farmecul său; fiecare e o operă de artă cu nota ei de originalitate. Cei ce au iubit o femeie, nu cunosc femeia: ei sunt ca aceia cari au citit numai o carte, au ascultat numai un cântec, au văzut numai un tablou.

Ce aţi zice de un om care n'ar aveà în bibliotecă decât un volum, care n'ar cântà la clavir decât o simfonie şi n'ar atârnà în perete decât un portret? Ei bine, aceeaş impresie bizară îmi face un om care n'a iubit decât odată în vieaţă!...

Iubind toate femeile, guşti farmecul deplin al iubirii; o singură femeie nu e amorul, un poet nu e poezia, un savant nu e ştiinţa. N'ar fi ridicol cerul având numai o stea? N'ar

fi monoton oceanul cu un singur val? N'ar fi nesuferită o harpă cu o singură coardă?

Iată ce simţiam, iată ce gândiam, până acum trei luni.

Intr'o zi — ce dureros ne desminte întâmplarea şi ce neconsecinte este inima cu ea însăşi! — înţelesei că în vieaţă se poate iubì şi o femeie — numai una!»

* * *

Vorbitorul se întrerupse: atenţiunea noastră erà încordată ca frânghiile unui catarg. Asistam la disecarea unui suflet.

El urmă:

— Către sfârşitul primăverii trecute, mă dusesem să petrec câtevà zile la moşia amicului meu P., care se însurase de curând cu o fată, pe care n'o cunoşteam, dar despre care el îmi vorbise adeseori.

In luna lui Mai sufletele noastre sunt ca nişte pasări cari ar voì să se ducă aiurea, atrase de farmecul depărtărilor.

Intr'o Duminică plecai la ţară şi ajunsei noaptea, târziu. Amicul meu mă aşteptà. Vorbirăm puţin şi mă grăbii să mă culc, căci eram foarte obosit.

Dormii liniştit, ca un copil.

A doua zi, deschizând fereastra care da într'o grădină largă, unde ciripiau multe pasări, zării o femeie, simplu îmbrăcată, curăţind spinii unor trandafiri blonzi. Erà nevasta amicului meu. Fusei impresionat, ca şi cum în dimineaţa aceea s'ar fi ivit, în locul soarelui, un astru nou.

La masă ne cunoscurăm.

In sufletul meu se petrecù cevà neobişnuit: un fel de uimire, o răsvrătire în toată natura mea sensibilă. Imaginaţiunea mea, adormită în mijlocul vieţii prozaice de oraş, se trezise ca sub puterea unui vis, unei exaltări, ce-mi părea a fi un acces brutal de nebunie.

Această femeie aveà o frumuseţe neînchipuită! Vorbe pentru a o descrie?... Nu am, nu există.

Se poate definì frumuseţea, cum s'ar definì o figură geometrică? Ce adjectiv ne poate plasticizà farmecul unei pri-

viri, armonia unui glas, umezeala dulce a unei sărutări?... Că un păr e castaniu, că doi ochi sunt albaştri, că două buze sunt trandafirii, ne interesează tot atât de puţin, ca şi cum am spune că cerul e noros sau senin. Nu, vă asigur, amicii mei, definiţia unei frumuseţi nu ne-ar putea-o da decât o simfonie, o muzică de geniu... Cuvintele o falsifică.

* * *

O chemà Maria — un nume banal, dar care convenià acestei femei, ca o podoabă simplă.

Câtevà zile după venirea mea, devenirăm intimi, vorbiam împreună ore întregi, ne plimbam prin grădină, pe marginea unui râu care treceà prin mijlocul satului sau citiam maximele lui Pascal, autorul ei favorit. Dar intimitatea noastră erà... cum s'o numesc?... Câtevà comparaţinni vor fi mai lămuritoare: erà intimitatea care poate existà intre un poet şi o stea; între un visător şi natură.

Am cunoscut atâtea femei în vieaţa mea; m'am oprit lângă fiecare, liniştit şi nestatornic; doritor de a le cunoaşte pe toate şi de a nu mă oprì lângă nici una. De astădată însă, eu nu puteam să mă hotărăsc la nimic; mă simţiam stăpânit şi învins.

Această femeie erà o perfecţiune, un ideal — erà un monstru! Da, un monstru, care aveà tot ce se poate închipui.

Cele mai mari uriciuni, ca şi cele mai mari frumuseţi, nu sunt nişte monştri? Şi unii şi alţii ne fac să suferim; unele dureros de oribil; celelalte dureros de dulce!

Erà prea frumoasă, prea frumoasă! Ai fi iubit-o etern, cum se iubeşte vieaţa! Ai fi rămas lângă ea totdeauna, precum ai voi să rămâi în lumina visurilor, pe cari le ai uneori în dimineţile de vară. Ea te-ar fi făcut să simţi, să înţelegi toată iubirea...

Şi eu, nestatornicul, nehotăritul, uşuratecul, eu care nu iubisem o femeie decât în graba clipelor, aş fi voit să mă opresc lângă această femeie, cum se opreşte sufletul nostru lângă cea din urmă speranţă.

* * *

Incercai să-i scriu, să-i vorbesc, să-i spun totul... Nu îndrăzniam !... Invingătorul atâtor inimi de femei — devenise un timid.

Durerea mă făcuse ridicól: îngălbeniam, tremuram, eram stângaciu. Nu puteam să-i dau o floare, să-i scriu un vers pe album, să-i strâng mâna.

Ea mă înţelesese, dar rămâneà neturburată, ca un astru depărtat şi rece.

In nopţile acele, recitii şi pricepui vieţile lui *des Grieux* şi a lui *Werther,* de cari altădată râsesem.

Şi să nu credeţi că erà un capriţiu, o dorinţă trecătoare aceea ce mă neliniştià; nu, erà iubirea, iubirea adevărată, ubirea oarbă, neînţeleasă; iubirea care te ucide, te face nebun, sau criminal.

Intr'o seară, aflându-ne amândoi singuri, pe o bancă, în grădină, vrusei să-i cad în genunchi. Eram ascunşi sub ramurile unui liliac alb. Dar nu putui; amuţisem, rămăsesem cu ochii pironiţi în gol, cu capul întunecat de o negură imensă.

De unde îmi venià această timiditate? Să fie caracteristica tuturor deboşaţilor, a căror sensibilitate şi imaginaţiune n'a fost deprinsă decât cu iubirea femeilor ieftine şi pierdute?

Crudă pedeapsă!

* * *

Peste câtevà zile am plecat.

Dacă nu am plecat încă şi din vieaţă, este o zădărnicie pe care n'o înţeleg. De altfel eu nu mai pot să înţeleg nimic...

V'am făcut această confesiune pentru a trage voi dintr'însa un sens — dacă în vieaţa asta poate să aibă cevà un înţeles.

ÎNŞELĂTOARE.

Către începutul primăverii, soarele aduceà o notă de speranţă pentru toate acele suflete obosite de urîtul iernii.

Pasările ciripiau mai vesel, sbúrau în stoluri sgomotoase printre ramurile încă neînfrunzite. Din seninul depărtat al cerului coborî o pace binefăcătoare, o lumină dulce.

Alexandru Renea aşează într'un colţ discret al cufărului câtevà din volumele lui favorite: Renan, Sully Prudhomme, Dostoewski şi Maupassant. Plecà la ţară.

Se opri, se aşează pe un scaun, respiră de câtevà ori adânc şi greu, apoi se apropiè de fereastra deschisă, depărtându-şi privirea în nemărginirile orizontului.

De treizeci de ani, înalt şi slab, ca un arbore tânăr de care ţi-ar fi fost teamă să nu se frângă la cea mai uşoară batere de vânt; un cap trist, pe a cărei frunte se vedeà melancolia vagă a visurilor; galben, cu ochii negri, mari, puţin sticloşi, în a căror clipire stinsă se citià un fel de silă de a întârzià în vieaţă. Vorbià rar şi încet, se mişcà alene şi exprimà o nesfârşită dorinţă de a fugi de sgomot.

Două luni din iarnă nu ieşise afară din casă. O boală gravă îl închisese între pereţii trişti ai camerei, ca pe un vinovat a cărui crimă fusese un adânc nesaţiu de a trăi dezordonat şi liber. Doctorii îi spuseseră s'aştepte soarele.

Petrecuse aceste luni singuratic, citind mai ales cărţi de acelea cari îi arătau partea de nestatornicie, de tristeţe, de neînţeles a vieţii, şi gândià la tot ce vremea prefăcuse în nimic.

Cu studiile de curând terminate, căutase a se agăţà de o carieră. Dar puterea lui de sensibilitate şi o bolnăvicioasă dispoziţie de a vizà, îl făceau neputincios pentru energia cerută de o muncă regulată şi monotonă. Căutà a-şi asigurà liniştea morală, pentru a se devotà cu desavârşire la studiul dreptului, care îl atrăgeà mai mult. Credeà că numai iubirea i-ar puteà asigurà această linişte.

Iubì o femeie, cu exaltarea de imaginaţie cu care se iubesc idealurile. Erà o văduvă tânără, pe care o văzuse de mai multe ori la teatru. Fu înşelat. Câtvà timp rămase aiurit, ca şi cum şi-ar fi pierdut ochii.

Sunt dureri, pe cari, în general, le socotim banale, dar a căror lovituri hotărăsc în unele suflete o stare de dezechilibru moral, ca şi un acces de nebunie. Intâmplarea că Alexandru Renea fusese înşelat de o femeie puteà fi judecată de alţii ca o mică dramă ridiculă, ce se petrece aproape în toate zilele;

pentru el însă însemnă distrugerea unei iluzii, de care adeseori depinde întreaga vieaţă a unui om.

Căută să uite, pierdù acel simţ al naturilor delicate — respectul de femeie — le détestă pe toate şi începù a le socotì ca pe nişte bestii de plăcere.

Trăì câţivà ani dezordonat, cu prieteni cinici, cu femei pierdute. Se îmbolnăvì greu şi scăpă dela moarte ca prin minune.

Cu începutul primăverii se pregătià să se ducă la ţară. Îl atrăgeà un dor adânc de singurătate, de linişte.

In mijlocul naturii credeà să găsească aceea ce nu puteà să-i dea lumea: farmecul de a uità. Natura este eterna vindecătoare a tuturor iluziilor noastre amăgite. Ea e ca o mumă generoasă şi bună pentru toţi răniţii vieţii. Seninătatea ei deprinde simţirea noastră într'un sens înţelept şi rezignat.

* * *

Cu astfel de cugetări, Alexandru Renea plecă la ţară.

Moşia Nălbeştii, pe care o îngrijià un unchiu al său, aveà o poziţie uimitor de frumoasă. Ieşind afară din sat, şoseaua mărginită de amândouă părţile cu şiruri lungi de anin, conduceà într'o pădure deasă, ale cărei bolţi de frunze aveau seninătatea gravă a unor temple. Soarele abià străbăteà într'însa cu raze sfioase şi rari.

Acì venià în fiecare zi Alexandru Renea. Cu toate acestea îi erà peste putinţă să citească sau să stea liniştit şi singur. Şi băgă de seamă că tocmai acì îşi amintià mai clar şi dureros de *ea*.

Figura ei se reîntregià în memoria lui ca o icoană, dinnaintea căreia ar fi rostit rugăciuni, ca în vârsta credinţei.

Şi reîncepeà să analizeze faptele ca pe nişte crude enigme. Această femeie, acest ideal visat, pentru care odinioară îşi crease cele mai senine iluzii, dela care aşteptase liniştea unei vieţi bune şi înţelepte, îl înşelase în chipul ordinar, cum l-ar fi înşelat un jucător de cărţi, şi tot ea, cu frumuseţea ei divină şi cu o iubire neţărmuită, făceà fericit pe un altul, care n'o văzuse niciodată în visurile lui, căruia îi lipsià tot ce

poate mulţumi natura sensibilă a unei femei. Se măritase cu un burghez egoist, rău şi nesimţitor.

Ce atrăsese aceste fiinţe, între ale căror suflete erau o depărtare ca între o stea şi o lampă de stradă? Nu este iubirea o armonizare a două simţiri cari se caută, se aseamănă, se desăvârşesc împreună? Sau este un capriţiu, o nebunie, un neînţeles?

Acel burghez vedeà în femeia lui o tovarăşe utilă, care să-i dea numai îngrijirea, ce ţine de menirea oricărei femei. Frumuseţea şi tot ce poate conţine ca farmec sufletul unei femei care iubeşte erau pentru el fără preţ.

Şi ea îl iubià, îi erà credincioasă, îl făceà fericit!...

Astfel este întocmită logica inimii?

* * *

Intr'o seară, dându-şi bine seamă că tocmai în mijlocul naturii, această analiză chinuitoare îl turburà mai mult, se duse pe câmp, rătăcind până târziu, noaptea.

Stelele luciau cu lumina lor blândă. Nu s'auzià decât sonoritatea vagă a nemărginirii. Şi domnià peste tot cevà dureros de dulce...

Alexandru Renea se uită pretutindeni, ca şi cum ar fi voit să cuprindă infinitul c'o privire.

Această natură frumoasă şi nesimţitoare îl revoltà.

In tăcerea desăvârşită a nopţii rostì rar şi trist: «Şi tu minţi!.. Şi tu ne faci să suferim!...»

ŢIGANII.

(După natură).

Departe de sat, cale de o jumătate de oră, *aria* moşiei Vulturenii — proprietatea unui Grec bogat — erà plină de lume, de care şi de snopi de grâu, aşezaţi în şiruri înalte de clăi. Trei maşini îşi împreunau, în acelaş timp, vuetul lor monoton, care semănà cu sgomotul unei mări, auzit din depărtare. Nori groşi de fum pătau cerul; şi în mijlocul prafului, ridicat din paiele scuturate de spice, se rostogoliau va-

luri turburi de glasuri, de ţipete, speriind pasările din împrejurime.

In tot acest amestec de mulţime, înhămată la munca boierului, nota predomnitoare a sgomotului o produceau Ţiganii. Femeile, bătrâne şi tinere, duceau in spinare saci plini cu grâu, pentru a-i vărsà în magazii; oamenii, suiţi deasupra maşinei, aruncau cu furcile în gura nesăţioasă a batozei, snopi grei şi plini; copiii, în căruţe hodorogite, trase de mârţoage nemâncate şi obosite, transportau grămezi de saci, umpluţi cu grâu dat prin ciur. Printre ei, doi vătafi — unul tânăr, cellalt albit — supraveghiau munca tuturora, împărţiau ordine, plesniau din bice, şi veşnic aveau pe buze injurături, pe cari le aruncau odată cu scuipatul înegrit de scrumul lulelelor.

Se observau veşnice aruncături de priviri duşmăneşti, sau de cuvinte ameninţătoare între unul şi altul. Ţăranii, cari luau parte la muncă, descărcând carele cu rândul, aţâţau cu ironia lor cunoscută pe aceşti sgomotoşi voevozi, cari au fost totdeauna batjocura poporului românesc.

Iar peste toate aceste frunţi ale bieţilor trudiţi soarele cădeà greu şi arzător. Muiaţi în sudori, aiuriţi de sgomot şi de praf, pe feţele lor se citià melancolia aceleiaşi robii în care se născuseră. Toate aceste braţe musculoase, neobosite şi puternice, se înmuìau sub lanţurile supunerii, fără să ştie pentruce, dintr'o veche şi neînţeleasă deprindere.

Spre seară, un şuierat lung, — ca şi cum ar fi fost ţipătul suprem al oboselei — vesti întreruperea muncii.

Ţăranii porniră către sat.

O pace nesfârşită, venită din afundul amurgului, aduceà par'că o mângâiere pentru cei obosiţi. Maşinile acoperite cu pânze mari negre aveau înfăţişarea unor monştri adormiţi.

Ţiganii se îndreptară spre pimniţile de unde li se împărţià tainul lor de rachiu. Mergeau în grupe deosebite, urmând a se certà cu o furie care creşteà din ce în ce.

In fruntea lor, cei doi vătafi îşi arătau pumnii unul altuia. Ura ivită între ei de mult timp creşteà.

Cu mânecile cămăşilor îşi ştergeau pletele albite de praf;

femeile ar fi voit să se sfâşie sau să-şi asvârle una într'alta copiii, cari sugeau goi sânurile lăptoase. Bărbaţii îşi vorbiau mai pe şoptite, aveau înţelegeri tainice.

Sus, cu tăcerea ei eternă, luna se ivi printre stelele rari, întunecate de lumina ei.

* * *

In apropiere de *arie,* două *sălaşe* de Ţigani îşi aşezaseră corturile. Venite de aiurea, ele poposiau o vară întreagă pe câmp, iar odată cu sfârşitul treieratului porniau iarăşi pe drumuri pribege.

Intre vătafii acestor două cete se stabilise o veche ură.

La aceşti oameni, nevoia de a se certă între dânşii este una din semnele cele mai caracteristice ale naturii lor primitive. Dintr'un nimic ei se sfâşie, se luptă, se ucid. N'au decât instincte, cărora li se supun ca unor tirani neînvinşi.

In noaptea aceea, vătaful cel bătrân vorbise oamenilor săi să dea foc corturilor din tabăra vrăjmaşe. Numărul lor erà mai mare, şi în felul acesta credeau să izbutească a-i înspăimântà şi a-i sili să plece.

Femeile aprinseră focurile dinaintea corturilor, pregătind cina; mai deoparte oamenii vorbiau grupuri, grupuri. Copiii de ţâţă plângeau în leagăne, sau aruncaţi goi pe pământ; caii, împiedicaţi, păşteau într'o livadă din apropiere. Câte un câine slab lătrà de foame; iar în ritmuri prelungi şi monotone s'auzià dedeparte ţirăitul insectelor de câmp.

De obiceiu la ora asta începeau viorile. De astă dată însă nu se auzì nici un cântec.

După o cină scurtă, focurile se stinseră; oamenii intrară sub corturi.

Se făcù pace. Luna lăsà peste nemărginirea câmpiilor farmecul ei dumnezeesc de uimitor. Ai fi crezut că încearcă să îmblânzească cu razele ei pe necăjiţii pribegi, neliniştiţi de gânduri rele pe aşternuturile lor de paie.

Târziu, câţivà Ţigani, aproape despuiaţi, se strecurară pe brânci spre corturile unde dormiau supuşii vătafului tânăr.

Aprinseră cârpe muiate în păcură şi deteră foc la câtevà corturi, cu o repeziciune de tâlhari îndemânatici.

După câtevà clipe, aripi uşoare de fum începură a se înălţà în aer, apoi se zăriră flacări.

La un moment dat, taberele vrăjmaşe fură în picioare, înarmate cu furci de fier, cu lopeţi, cu securi şi cu pari, Urmară sgomote de ţipete sălbatice, de răcnete furioase, de gemete şi de glasuri, cari asvârliau neîntrerupt un amestec de cuvinte barbare. Părea o luptă de animale înebunite de foame.

Flacările se întinseră dela un cort la altul. Erà ca un lagăr de soldaţi aprins.

Câte odată gemetele se auziau atât de dureroase, încât ai fi crezut că aceşti oameni se sfâşie cu unghiile şi cu dinţii.

Slugile dela arie, deşteptate din somn, alergară să vadă ce se petrece. Apropiindu-se de corturi, simţiră un miros greu de plete şi de cărnuri arse.

Un ţăran, înmărmurit de groază, strigă cât putù:

— Vă ard copiii!...

Lupta urmă cu aceeaş furie.

La lumina flacărilor se zăriau străluciri de ochi sălbatici şi frunţi pătate de sânge.

Singură luna, din înălţimea ei senină, răspândià, peste cei buni ca şi peste cei răi, eternul ei farmec de o melancolie nesfârşită.

CE NU SE IARTĂ.

Îi plăceà să taie. De mic copil se obişnuise cu această deprindere. Văzându-l, ai fi putut ghicì că într'însul se desvoltă o sensibilitate precoce de criminal şi o imaginaţiune care începeà să fie ademenită de nostalgii de sânge.

In şcoală, cu un briceag ascuţit şi mic, tăià banca, colţurile cărţilor, sau nuiele lungi de trestie.

Acasă prindeà muştele şi le tăià aripile cu foarfecile, sau alergà după fluturi şi-i înţepà cu ace.

Mai târziu vecinii îl chemau să le taie puii de găină; el

privià, cu ochii umezi de plăcere, spasmele bietelor pasări, rămase fără cap.

In ajunul unui Crăciun tăià un porc. Multă vreme povesti prietenilor săi agonia animalului, iar nările i se dilatau, ca şi cum veşnic l-ar fi urmărit mirosul cald al gâtului, care se despicase sub vârful cuţitului.

* * *

Tatăl său murind, el urmă acelaş negoţ: măcelăria. In hală, unde se vindeà carne, îşi petreceà zilele cu aceeaş plăcere nemăsurată, ca a unui savant printre cărţile sale.

Tăià în fiecare dimineaţă câte un bou. Simţià un delir de sensaţii, fără de care vieaţa i-ar fi fost cernită.

Intr'o Sâmbătă, după amiazi, legă o frânghie de coarnele unui junc frumos şi blând, atrăgându-l spre locul de tăiere. Juncul întinse gâtul, pornind greoiu şi nevinovat.

Soarele ardeà.

Ajunşi aproape, juncul făcù o mişcare înapoi şi părù că vru să scape de tirania ştreangului. Mirosià a sânge... animalul ghicise moartea.

Măcelarul încercă să-l tragă înainte, dar el opuse o rezistenţă îndoită. Se încinse o luptă de forţe... Vita părù biruită, şi aplecând grumazul căzù în genunchi. Ochii ei se rugau...

Această cerşetorie de vieaţă, pornită din privirile naive ale unui animal, înduioşà inima măcelarului, îi stinse nesaţiul de sânge — şi o iertă.

* * *

Anii trecură.

Măcelarul tăià înainte. Uitase întâmplarea cu juncul, şi vechea plăcere cereà a fi mulţumită cu aceeaş furie sălbatică.

Erà ca o ereditate, venită de departe...

Vânzarea cărnii — fie vie, fie moartă — aduce bani: măcelarul se îmbogăţì.

Intr'o noapte îl chinui urîtul de a dormì singur, şi fără a mai pregetà, se însură.

Luă o femeie frumoasă.

O iubià ; dar adese ori, în loc de sărutări, aveà pentru obrajii ei pumni.

Patima lui brutală erà dorința de a stăpâni, de a înfricoșà.

Tirania este o plăcere, ca și bunătatea. Cei cari tortură, cei cari ucid, simt poate aceleași voluptăți, ca și cei cari mângâie, ca și cei cari iubesc.

Măcelarul purtà lângă inimă cuțitul.

* * *

Aflase că-l înșală. Dar se făcù a nu înțelege, pândià în tăcere și urmà să-și taie vitele cu mai multă plăcere.

In noaptea acestui suflet barbar se desfășurau meditațiuni îndelungi și liniștite, ca în mintea senină a unui judecător înțelept,

Erau însă umbre de îndoieli ce înlăturau hotărîrea.

Nu arătà nici o turburare ; dimpotrivă începuse a-și chemà femeia pe nume, mai blajin ; și într'o zi îi atinse părul cu o delicateță de copil sfios.

Ea se credeà scăpată de orice temere. Se da amantului său aproape în fiecare noapte, după ce bărbatul adormià. Măcelarul începuse a jucà rolul unui somnoros într'o dramă, unde numai sufletul lui veghià.

In casa lor domnià liniștea înșelătoare a oceanurilor.

Mugetul vitelor tăiate impresionà auzul măcelarului într'un mod neobișnuit. Îl iritâ, îi făceà rău, și par'că ar fi voit să asurzească, să nu mai audă nimic. Înțelesese câtevà șoapte ironice ale vecinilor, într'o dimineață, pe când mergeà spre hală.

Soarele îl supărà — mai bine ar fi fost să n'aibă ochi, să nu vadă — căci în sfârșit nu se mai îndoià acum : femeia îl înșelà.

Planul fu simplu, încheiat într'o clipă : va tăia-o.

* * *

Noaptea — târziu.

Un câine, legat în lanț, urlă trist. Ulița e plină de întuneric...

Măcelarul sta ascuns după staulul vitelor, într'o groapă unde s'aruncă gunoiul. Nevasta îl credeà dus în târgul de săptămână să cumpere boi. E în casă cu amantul.

Incet, abià călcând în vârful picioarelor, respirând rar şi apăsat, măcelarul porneşte spre uşă. In mâna dreaptă ţine cuţitul cu care taie vitele.

S'aproprie de prag; ascultă. S'aud şoapte calde.

I se întunecă mintea, dar nu se înfurie. Împinge uşa şi intră cu o seninătate îngrozitoare.

Femeia în cămaşe, se ridică din pat, aiurită. O clipă sângele îi dă năvală spre inimă, ca o revărsare uriaşe. Dar văzându-l încă neclintit, aproape instinctiv cade pe scânduri, în genunchi. Ochii ei se rugau ...

O amintire uitată fulgeră în mintea măcelarului: juncul.

Dar de astădată laşitatea iertării nu-l mai înduioşă: se repezì asupra femeiei, sălbăticit de această amintire, şi după o clipă simţì un val de sânge cald udându-i mâinile.

CUGETĂRI.

Cugetarea e singurătatea sufletului.

*

Cartea vieţii se citeşte lângă lampa amintirilor.

*

Sunetul banilor este pentru urechi; sunetul ştiinţei e pentru minte. Cei mai mulţi oameni n'au decât urechi.

*

Unele inteligenţe sunt ca felinarele de uliţă: împrăştie lumină numai în cercul lor îngust.

*

Natura ne dă ceeace nu poate da lumea: farmecul de a visà.

*

Basmele şi femeile sunt mai frumoase — noaptea.

*

Iubirea e dulce în limba cea mai barbară.

*

Există un popor universal: nenorocițiî.

*

Adeseori ura este cea mai adevărată formă a iubirii.

*

Avarii sunt amanții platonici ai banului.

*

Durerea este cel mai delicat arcuș pentru coardele simțirii. Fericirea nu ne ridică niciodată mai presus de emoțiunile comune. Durerea adeseori ne face poeți, filozofi sau nebuni.

*

In copilărie mergeam la biserică. Intr'o zi fusei de față la o șcenă sfâșietoare: o prostituată își mărturisià dureroasele ei păcate unui preot bătrân.

După confesiune, preotul devenì crunt și părù că blestemă pe nefericita Magdalenă.

Mai târziu, când am cunoscut lumea, am văzut că ea seamănă cu acest preot.

*

Haina onestității este croită anume după un model estetic. Deaceea conștiințele diforme n'o pot îmbrăcà.

*

Adeseori o minciună slujește adevărului.

*

Sunt rele sociale cari trebuie combătute cu încetul. Lovite dintr'odată — oricât de puternic — ajuți să le mai întărești.

*

Mediocrițile sunt nefolositoare în artă, ca lumânările într'o cameră unde străbate soarele.

*

Sunt țări unde societatea pedepșește pe criminali cu moartea. Dar pe societate cine o pedepșește că omoară?

*

Natura, creând omul, n'a ştiut că-şi creiază cel mai neîmpăcat duşman.

*

Când văd *prostia* locuind în cele mai strălucite palate, înţeleg de ce *Diogene* trăiă într'un butoiu.

*

Vieaţa are imensa monotonie a oceanurilor. Singurele ei variaţiuni sunt furtunile.

*

Sunt nebuni cari spun că fericirea stă în înţelepciune, şi sunt înţelepţi cari spun că fericirea stă în nebunie.

*

Voiţi să înţeleagă proştii pe oamenii mari? Dar poate încăpeà oceanul într'un pahar de apă?

*

A cugetà este poate singura iertare că eşti om.

FILIP.

Stăm pe-o bancă, la soare.

Ascult pe Filip cum îmi vorbeşte într'o românească abiă înţeleasă şi prin gesturi stângace şi copilăreşti.

Vine din Rusia. Tatăl său e negustor bogat într'un orăşel de lângă graniţa Austriei. Are fraţi şi surori mai mari ca el; mama lui a murit.

El iubià mult pe mama lui şi erà vesel şi fericit când ea erà în vieaţă. Acum par'că e străin şi singur în lume.

După ce au îngropat-o, el a plâns cum nu credeà că omul poate să plângă atât de mult. De unde vine izvorul acesta nesecat de lacrimi? Dar într'o zi, tatăl său s'a răstit la el şi i-a spus să nu mai plângă «că e ruşine». El şi-a oprit lacrimile, de frică şi «de ruşine».

Tatăl său e un om serios, aspru şi nu se gândeşte decât să facă bani. Lui Filip nu-i plac banii.

Nici cartea nu-i place. A învăţat puţin, ştie numai să citească şi să scrie. Iarna însă îi place să citească, la gura sobei.

Surorile lui cumpără poveşti scrise de Tolstoi. Ce frumoase sunt !... El a auzit vorbindu-se adeseori despre Tolstoi. E un om bun şi cuminte, şi umblă în haine sdrenţăroase. Ţăranii ruşi — mojicii — îl iubesc mai mult decât pe Ţarul.

Animalele însă tot mai dragi îi sunt decât cărţile cu poveşti. Curtea lor e plină de pasări domestice şi de vite. Are şi un corb dresat, pe care îl chiamă Fedor. Toată ziua îl necăjeşte. Intr'o zi eră să-i sară în cap şi să-l lovească în ochi cu ciocul. Câinii sunt mai blânzi decât corbii. Săracii !... De când nu i-a văzut !... Şi ei l-or fi dorind !...

Când scrie scrisori acasă, totdeauna întreabă : ce fac câinii ?

Vara, în orăşelul său, e urît. E praf ; arborii nu-s frumoşi şi oamenii aleargă toată ziua după treburi.

— Dar ce-ai vrea să facă oamenii, Filip ? îl întrerup eu.

Filip ridică din umeri : să facă altcevà, nici el nu ştie lămurit ce. Dar a băgat de seamă, că banii şi afacerile astea învrăjbesc pe oameni ; îi amărăsc şi nu-i lasă să trăească în tihnă. Ce bine e să trăeşti liber şi simplu în mijlocul naturii ! Oraşele, cu vuetul şi luxul lor, îl fac neliniştit şi bolnav.

De toate îmi spune Filip, dar despre fete nu. Ia s'aduc vorba pe dedeparte.

Filip tace, pune ochii în pământ. Inţeleg că nu-i plac fetele, nu cunoaşte încă femeia ; e virgin !

Mă uit lung la el să văd dacă ar puteà vreodată să-l viseze şi să-l dorească o femeie.

E înalt, spătos, cu mâinile şi picioarele peste fire de mari. Ochii lui de un albastru spălăcit sunt umezi şi sinceri ca ai unui câine.

Uneori aceşti ochi îţi fac impresia că nu văd nimic ; stau nemişcaţi şi aiuriţi. Atunci Filip tace şi se gândeşte. Când îţi vorbeşte, ochii lui te privesc drept şi adânc în ochi, par'că ar voi să-ţi străbată în suflet. Glasul său e cald şi sfios.

In trupul acestui colos de optsprezece ani e un suflet de copil. Când îl vezi, ai crede că e în stare să lupte cu un taur, şi cu toate astea n'a îndrăznit până la vârsta asta să sărute nici o fată.

Un prieten al său, băiat voinic, frumos şi îndrăzneţ, i-a spus de multe ori să se ferească de dragoste. Fetele au guri prea dulci şi mai totdeauna ele te fac nefericit.

Prietenul său a iubit pe o fată cu părul moale şi mătăsos ca mătasea porumbului. Apoi fata a fugit c'un altul, care nu erà frumos ca prietenul său, dar aveà să moştenească o avere mare dela părinţi. Şi Filip încheie această banală poveste de iubire cu o privire şi un gest cari ar însemnà:

— Eu n'am să iubesc pe nici una!

* * *

Multe îmi spune Filip. Eu îl ascult şi caut să-l înţeleg.

Ne-am împrietenit pe drum, venind în aceeaş trăsură, dela Rădăuţi spre Solca. A învăţat multe cuvinte româneşti dela tatăl său, care a călătorit adeseori prin România. Are o ţinere de minte rară. Pe drum chiar l-am deprins să rostească şi să priceapă câtevà vorbe româneşti. Cuvântul *Dumnezeu* l-a impresionat ca un sunet dulce.

După ce l-a repetat de câtevà ori, s'a uitat spre cer şi am înţeles că vrea să mă întrebe dacă cred într'însul.

— Ce crezi că sunt în cer, Filip? l-am întrebat zâmbind.

— Ingeri... şi mama mea...

Filip e un adolescent religios; se duce la biserică, ascultă evanghelia şi dă la săraci.

Când îi spun că nu mai cred în nimic, el mă căeşte cu o privire plină de o nesfârşită milă. El blestemă cărţile cari le-am citit şi m'au făcut să uit pe Dumnezeu.

Şi sufletul lui, credincios şi bun, se apropiase de sufletul meu sceptic şi trist!

* * *

Prietenia asta îmi făceà bine. Veniam să petrec o vară întreagă printre arbori şi mi-erà drag că întâlnesc şi un frate. Căci îmi sunt fraţi toţi aceşti nenorociţi, buni şi simpli.

Dacă mă vedeà abătut, ştià să găsească, pentru a mă

alintà, un cuvânt bun, o privire mângâietoare, un gest cald, prietenos.

Ii vorbiam despre moarte; îi arătam pământul: «ţărână... oase... viermi... pricepi, Filip?»

Păreà înfiorat: îmi şoptià ca un copil care se sileşte să fie curagios:

— Nu mori... nu mori...

— Te uită întâi ai tăi; pe urmă femeile pe cari le-ai iubit, pe urmă amicii, pe urmă toată lumea... Când nu mai eşti, n'ai fost niciodată. Ţărâna acoperă totul. Pricepi, Filip?

— Nu mori... nu mori...

Mă pricepeà bietul Filip: atât de expresivi sunt ochii omeneşti, când vorbeşti despre iubire şi despre moarte!

Nu ne despărţiam cu ceasurile.

Când ne obosiau plimbările prin pădure, mergeam să ascultăm orhestra. Atunci îmi vorbià despre o soră a lui, Anuşca — oarbă! — care «cântă dulce din guriţă». Când va muri, şi ea va merge la cer, printre îngeri. Ah, ce bună şi ce nenorocită e Anuşca! Ea nu poate vedeà soarele, florile, nopţile cu stele. In ochii ei e o veşnică noapte. Pentru ea lumea e neagră ca un mormânt.

Intreb pe Filip, dacă sora lui e frumoasă. Da, Anuşca e frumoasă şi ar iubi-o mulţi, dar ea trăeşte singură, cu cântecele ei triste şi dulci. Ea nu vrea să iubească, poate de teamă că ar muri de durerea de a nu puteà să vadă pe iubitul ei.

Filip, e aşà de mulţumit că-l înţeleg! Din vorbe stricat rostite, din gesturi copilăreşti şi stângace, îi prind şi-i lămuresc aproape toate gândurile şi simţirile lui.

Uneori snntem veseli. Bem bere, râdem; Filip îngână cântece populare din Rusia.

«Filip, într'o zi o să ne despărţim şi n'o să ne mai vedem, poate, niciodată!»

Cuvintele astea îl posomorăsc. De ce i le repet? El nu vrea să le-audă.

L-am învăţat să priceapă şi să rostească «niciodată!»

Şi n'am întâlnit om care să rostească mai sfâşietor de trist vorba asta: «niciodată!»

Plouà în dimineaţa aceea.

Filip mi-a strâns mâna, repetându-mi obişnuitele lui cuvinte:

— Buna dimineaţa!... Sănătate?

Erà trist; tatăl său îl rechemà pe neaşteptate; îi trimisese bani de drum. Filip bănuià scopul tatălui său: voià să-i deschidă o cârciumă într'un sat, să-l procopsească.

Filip — naivul, bunul meu Filip, — cârciumar!

Vă puteţi închipui un fluture tăvălindu-se prin noroiu şi un porc sburând din roză în roză?

Cu toate astea am căutat să-mi liniştesc prietenul, cum puteam mâi bine. Dar prevedeam că nu ne vom despărţi într'un chip vesel sau nepăsător.

Fireşte; clipe de-astea ne par uneori banale, dar ele ne amintesc bătăi de inimă mai calde, mai puternice decât cele obişnuite; lacrimi mai fierbinţi, fioruri mai adânci. Trebuie să fie serios tot ce mişcă biata inimă omenească.

Aşà de bine mă obişnuisem cu tovărăşia lui Filip! Imi plăceà mult făptura asta naivă, simplă şi blândă. Şi mă atrăsese tocmai pentrucă spiritul lui nu strălucià, sufletul lui n'aveà ascunsuri şi necunoscuturi. Erà cevà primitiv în firea lui; îmi făceà impresia unui sălbatec blând! Şi asta mă fermecà pe mine — civilizatul!

In ajunul plecării am rugat pe Filip să-mi dea o floare din pădure, în semn de amintire.

Mi-a cules o floare albastră, cu petalele în formă de spini, fără miros şi fără nume. Dacă mi-ar fi adus o floare cunoscută şi frumoasă, nu mi-ar fi făcut atâta plăcere.

A doua zi, disdedimineaţă, trebuià să plece.

Filip nu se depărtà de lângă mine; câte odată îmi strângeà mâna. Ne plimbam prin pădure; străbăteam cărările cele mai ascunse.

— Niciodată!

— Niciodată!

Ne pomeniam aducându-ne aminte de vorba asta. El o şoptià mai des; îi simţià înţelesul ei, ca un gol imens.

Totuşi ne-am făgăduit să ne scriem. El îmi va scrie în nemţeşte, eu în româneşte. Scrisorile lui mi le va tălmăci un prieten; iar pe ale mele, tatăl său.

Mâine Filip va fi departe. Mâine, poimine, voiu întâlni oameni de spirit, foarte gravi, ocupaţi cu afaceri serioase, cari n'au timp să fie buni şi să iubească. Ce groază şi ce desgust!

Seara ne-am despărţit. Nu ne-am spus nici un cuvânt: nu puteam. Filip şi-a acoperit ochii în mâini.

Mi-am adus aminte de vorbele tatălui său:

— A!... Filip ... «e ruşine»!

Dar lacrimile curgeau...

Solca (Bucovina) 1895.

GESTUL FRUMOS.

Un poet decadent din Paris a numit mişcarea braţului, făcută de anarhistul *Vaillant,* când a aruncat bomba în Camera franceză, — «le beau geste».

Cuvântul e original.

Poeţii aceştia, cari se numesc decadenţi sau simbolişti, au câte odată o originalitate bizară. Cu toate acestea mă îndoesc de sinceritatea lor, şi adeseori îmi fac efectul unor dibaci farsori. Mulţi din criticii moderni îi lămuresc ca un produs bolnăvicios şi anormal al bătrânei civilizaţiuni din Franţa.

Dar sinceri sau mincinoşi, e sigur că aceşti poeţi caută să găsească colţuri noi în domeniul artei. Vechiul simţ estetic îl lasă pe seama negustorilor, cari gustă arta cu aceeaş satisfacţie grosolană, cu care ar digerà o porţie de icre. Ei cer artei emoţiuni rafinate, ne mai simţite, nepotrivite mulţimii. Şi de acì, iată-i pierzându-se în rătăciri, ce-i fac neînţeleşi şi ridicoli.

Iar uneori par odioşi de bizari. Căci ce însemnează calificarea de *frumos* a unui *gest* de asasin? A asvârli o bombă explozibilă în mijlocul unui parlament, într'o biserică, într'un

teatru sau pe stradă, nu este tot atât de îngrozitor şi de urît, ca mişcarea ce-ar face-o braţul unui criminal, înfigând cuţitul înt'un piept omenesc?

* * *

Gesturi frumoase? O! Eu cunosc altele; le-am văzut deaproape şi m'au fermecat.

Veţi crede că am să vă vorbesc de gesturile oratorilor, artiştilor sau ale femeilor.

Cei dintâi au adeseori gestul brutal, puţin monoton, adeseori de o gravitate ridicolă, şi rare ori elocinte. In cele mai multe cazuri, vorbitorii aceştia înlocuesc sărăcia vorbelor prin gesturi exagerate.

La cei de-ai doilea se vede studiul, meşteşugul — şi aceasta îmi displace. Un gest judecat în oglindă, măsurat cu compasul, nu ne mai impresionează decât văzându-l la un artist, care ar şti să ascundă părţile artificiale.

Despre gesturile femeilor nu vorbesc. Ele fac parte din psihologia amorului, şi ne farmecă sau ne displac, după cum ştiu să ne atragă sau să ne respingă.

Dar gesturile cele mai fireşti, cele mai simple, cele mai expresive le-am remarcat la ţăranii noştri.

Ştiu că mulţi vor rămâne miraţi de grosolănia observaţiunii mele. Ei însă, cari fără îndoială au privit totdeauna de departe şi de sus pe ţăran, n'au putut niciodată să-i prindă frumuseţea şi farmecul de care este însuşit acest tovarăş al plugului.

De un cârd de ani, aproape în fiecare vară mă retrag în paşnicile singurătăţi dela ţară. E o veche deprindere de a-mi reîntineri sufletul, abătut de sgomotul şi răutăţile vieţii de oraş.

In zilele de muncă plec pe câmp. Bătrânii rămaşi acasă îi dau ziua bună în cale — şi liniştita mişcare a mânei drepte, pentru a-şi netezi pletele, după ce şi-au descoperit capul, e plină de bunătate şi de prietenie.

— Pe unde s'apuc, moşule, la *fântâna lupului?* întreb pe unul din ei.

— la ... încolo ... drept prin mirişte ...

Şi braţul lui larg şi calm îmi arată un drum depărtat în zare ...

Plec înduioşat şi vesel, însoţit de farmecul acestui gest, cum ne însoţesc surâsul şi buna urare a unei mume, când ne despărţim de ea.

Soarele arde câmpiile şi în aer se împrăştie miroşul voluptos al pământului care fecundează. Seninul cerului îţi intră în suflet, ca privirea unei femei iubite: Şi e blând, e liniştit, e fermecător tot ce te împresoară.

Lângă o margine de pădure, ţăranii cosesc iarbă. Fâşiitul ritmic al coaselor, când retează iarba, e nespus de muzical. La oarecare distanţă, crezi că sunt nişte coarde atinse în mod regulat de vârful fin şi uşor al unui deget.

Aceea ce hotărăşte această armonie e braţul îndemânatic şi mlădios al ţăranului.

O! frumosul gest al cositului!... E mai elocinte decât gestul exagerat şi falş al deputatului care ţipă: «Patrie ... şi pântec»; e mai înduioşător decât gestul marchizului de melodrame, care moare în actul al V-lea, cu spada de tinichea înfiptă în inimă ...

Mărturisirile acestea pot să vă pară naivé, dar cred că sensaţiile noastre cele mai sincere sunt cele naive. Ele se arată ca o vibrare firească a sensibilităţii noastre, nepervertită de nici un rafinament sau ipocrizie.

Dar lucrul în sine rămâne adevărat.

Asemuiţi gestul nervos şi afectat al unui tânăr de saloane, cu gestul sobru, la locul lui, determinat de expresia justă a sufletului, care îl întrebuinţează un ţăran; şi spuneţi-mi dacă nu e drept să fiu obosit şi să râd de cel dintâiu, să înţeleg şi să mă uimesc de cel de al doilea.

Cu cât e mai frumos şi de un înţeles moral mai înalt, faţă de gestul odios al unui anarhist distrugător şi nebun! Şi nu este o emoţiune de estetică falsă a numi frumos gestul asasinului, când s'ar puteà fixà, atât de admirabil, fie în versuri, fie în marmoră, fie în culori, diferitele gesturi de

munca, de resemnare, de desnădejde şi de revoltă, ale nesfârşitei mulţimi de obidiţi?

Nu este nedemn ca arta să glorifice gestul unui braţ omoritor?

E dureros de constatat cum mulţi din artişti înlătură orice intervenire a conştiinţei, când e vorba de a-şi arătà originalitatea unui adjectiv sau a unui verb, cari pot aveà înrâuriri periculoase.

Le beau geste al poetului decadent nu va ameţi, poate, imaginaţiile bolnave ale atâtor dezordonaţi?

Cât de mult e mai frumos gestul tău, bunule muncitor, care rastorni brazda, arunci sămânţa şi faci să răsară din pământ pâinea — de care tu eşti adeseori lipsit.

Şi cât de măreaţă, cât de generoasă e privirea ta peste întinsul bogat şi spornic al grânelor — de cari tu nu te vei folosi...

Bucureşti, 1893.

ARTĂ ŞI ARTA.

Cu o luna înainte se afişase în oraş punerea în studiu a operei «Fata mamei Angot». La teatru se făceà o pregatire neobişnuită; toţi lucrau cu tragere de inimă, fără preget, dela servitorul care ridică cortina până la directorul trupei de artişti. Reprezentaţia asta reînvià speranţe în bieţii actori: chiriile neplătite, birturile cu mâncări pe datorie, lefurile neîncasate cu săptămânile, atâtea mizerii şi nevoi erau ameninţate să fie risipite la întâia izbândă a operetei. Pânzele de păiajeni, cari începuseră a luà în stăpânire lojile, erau rupte din colţurile unde fuseseră urzite cu atâta măiestrie; iar galeria, sub măturile servitorilor, se despovărà de straturile ei groase de praf. Doi zugravi-pictori redau culori unor copaci, ale căror frunze abià se mai cunoşteau, după nişte pânze vechi.

Intr'o sală largă şi luminoasă, în care se aflau câtevà scaune de paie, masa suflerului şi un clavir, se făceà repetiţia rolurilor.

Bărbaţi, femei, mai toţi tineri, unii ţinând în mână ochiuri de hârtie, pe cari erau scrise cupletele, alţii răsfoind caiete, pe jumătate rupte, unde se află imprimată muzica libretului, îşi dau o silinţă nestăpânită de a învăţà.

Şeful orhestrei, cu un rest de ţigară în colţul gurii, întovărăşià corul la clavir, iar cu piciorul şi cu capul bàteà tactul. Erà un om înalt, slab, nervos, cu o figură obosită, pe care se vedeau urmele viţiurilor. Scandalurile lui prin cârciumi, pe stradă, cu femei şi beţivi, erau îndestul de cunoscute, dar nimeni nu căutà să-l învinuească prea mult, din cauza talentului său muzical.

— Mi s'a adus berea? întrebà el pentru a doua oară.

Corul se oprì; un servitor bătrân intră tocmai atunci, aducând o halbă cu bere spumoasă şi limpede.

— Bravo, moşule... Să mai trăeşti încà o sută de ani!...

Şeful orhestrei bàù jumătate din pahar, apoi se întoarse către servitor, care părea că aşteaptă cevà.

— Bacşişul?... Îl întrebà el, zâmbind; altă dată, acum sunt *uşurel,* moşule.

Servitorul răspunse:

— Vă foarte mulţumim, nu mă gândesc la asta; dar vreau să vă spun...

— Ce?

— ... că o coconiţă vrea să vă vorbească; aşteaptă afară.

— Sa poftească înăuntru.

— Am înţeles, domnule şef, şi servitorul ieşi.

Domnule şef — acesta erà numele, cu care îi placeà să fie numit, nume căruia el îi da o însemnătate exagerată. Să conduci o bandă de muzicanţi!... Asta e mai mult decât a conduce o armată la răsboiu.

In momentul acela, uşa sălii fu deschisă încet, cu un fel de sfială, şi o fată, simplu şi sărăcăcios îmbrăcată, între 18—20 de ani, înaintă câţivà paşi spre şeful orhestrei.

— A!... D-ta eşti?...

— Bonjour... am venit...

Coriştii se uitau unii la alţii, zâmbind: fata asta erà de o

stângăcie!... Desigur e dela mahala... Unde a pescuit-o şeful?

Noua venită se făcuse roşie şi se uită spre vârful picioarelor. Şeful o întrerupse din vorbă:

— Ştiu pentru ce aţi venit. Dar mai bine poftiţi diseară la mine, vă voiu examinà acolo, dacă aveţi sau nu voce pentru teatru.

Fata se întoarse spre uşă, apoi, făcând o mişcare de nehotărîre, întrebă:

— La ce oră?

— La orice oră, diseară... A... fiţi bună şi spuneţi-mi cum vă numiţi?...

— V'am mai spus...

Câţivà râseră; şeful adaugă:

— Mi se pare, dar am uitat.

— Eliza...

— Şi pronumele?

— Smeureanu...

— Mersi, domnişoară; poftiţi diseară, la mine, la orice oră,

Fata ieşì. Râsul celorlalţi izbucnì din nou:

— Dar cine e gâsca asta?

— Unde-ai găsit-o, domnule şef?

— Auzi!... Să-i examineze vocea!...

Şeful păstrà o faţă serioasă:

— Pst!... tăcere, domnilor şi luaţi seama la cupletul no. 11.

Repetiţia reîncepeà.

* * *

Seara, Eliza se aflà în locuinţa şefului de orhestră. Erà o fată, a cărei frumuseţe aleasă păreà că începe să se veştejească, să se treacă de timpuriu, din cauza unor suferinţi mari pe cari i le ghiciai din ochii ei, din glasul ei. A cui erà, de unde venià, nimeni nu-şi da seama; aveà aerul de a fi prea singură şi străină în lume. I se păruse că are un glas frumos şi se adresase către şeful orhestrei, ca s'o primească în cor. Intre teatru şi stradă alesese pe cel dintâiu, sperând să gă-

sească un mijloc mai curat de a trăi. Va face artă — un cuvânt pe care ea nu-l înţelegeà, dar căruia îi da un înţeles senin şi frumos.

Şeful erà vesel, în ochi îi ardeà o dorinţă, apăsà clapele clavirului cu un fel de nervozitate.

— Ia să vedem, domnişoară, zise el, puteţi prinde nota asta?

S'auzì *sol*. Fata deschise gura, lăsându-i-se să se vadă dinţii albi şi mărunţi...

— Aşà...

— Nu aşà; zi: *soool*...

— *Sooool*...

— Fals... Ştii scara?

— Puţin.

— Ia să te-auzim...

— Do, re, mi, fa sol.... — şi nu-şi mai aduse aminte.

Şeful urmă:

— ... la, si, do... do, si, la, sol, fa, mi, şi vrei să te faci artistă?... Bravo!

Eliza il încredinţă:

— Voiu învăţa-o lesne... Dacă vreţi sa vă cânt un cântec, să vedeţi ce glas am...

— Ştii vreun cântec frumos?

— Da. *Ah! ochi albaştri,*
Frumoşi ca cerul...

Ea începù să cânte tremurând glasul, dându-i o căldură sentimentală, naivă şi puţin ridiculă. Glasul erà slab, nemelodios, dar nespus de înduioşetor — un glas de copilă cerşetoare, plângând pe stradă.

Şeful se sculă plictisit, se apropiè de ea şi vru s'o pue pe genuchi.

— Ia lasă glasul, drăguţo; n'ai talent... Şi chiar dacă ai aveà, cu arta mori de foame. Tu ai altă artă, mai bună, mai sigură: arta ta de femeie...

Fata se depărtă de lângă el; în ochi i se ivì o expresie de frică şi de întristare.

— Nu, domnule, n'am venit pentru asta. Sunt fata onestă, vroiu să rămân onestă.

— Onestă... şi cu ghetele rupte... Bravo!

— Am glas; vă rog, ascultaţi-mă.

— N'ai glas, fetiţo; cine ţi-a băgat în cap prostia asta?... Ai tu altcevà...

El s'apropie din nou, voià s'o înduplece; altfel se temeà de un scandal, fata puteà să ţipe şi vecinii nu l-ar mai fi îngăduit în apropierea lor.

Fata pusese mâna pe cleampa uşii:

— Nu, domnule; lăsaţi-mă să plec... E păcat să mă nenorociţi.

— Dar cadourile, dar rochiile cari o să ţi le cumpăr?

— Vă mulţumesc, nu-mi trebuie. Un loc în teatru, dacă se poate.

— Asta nu se poate; n'ai glas.

— Să vă cânt altcevà: «*Nici noaptea nu mă laşi în pace*».

Şeful păreà adâncit în neliniştea unei hotariri brutale. Eliza se uità în ochii lui: erau schimbaţi, aprinşi. Îi fu frică şi folosindu-se de un moment, pe când se auziau glasuri într'o cameră de alături, deschise uşa şi ieşì.

Incepuse să ningă rar şi mărunt. Ea se oprì în stradă; şi cu capul aiurit, stăpânită încă de frică, porni fără să ştie unde. Picături mari şi fierbinţi de lacrimi i se iviră în ochi; câtevà căzură pe obraji şi se sparseră pe buze.

Işi iuţi paşii. Câţivà trecători întoarseră capul către ea; un cerşetor, văzând-o că plânge, simţi că fiinţa asta erà mai nenorocită decât el.

Craiova, 1894.

RUGĂCIUNEA.

Aşà secetă, locuitorii din satul *Mierla* nu mai pomeniseră de mult! Nici cei mai bătrâni nu-şi aduceau aminte.

Aproape două luni de când nu căzuse un pic de ploaie. Ţi-erà jale să te uiţi pe câmp: porumbii începuseră să îngălbenească, iar când băteà vântul se auzià un freamăt uscat, ce sunà în sufletul ţaranului ca un vaiet de sărăcie.

De unde pricina mâniei ăştia dumnezeeşti? Iată întrebarea şi nedumerirea oamenilor din satul acela. Să fi fost ei mai încărcaţi de păcate ca alţi oameni? O fi şi asta, căci suprefectul le spusese într'o Duminecă, la primărie:

— La voi uscătură pe tot locul, şi în satele vecine plouă cu galeata.

Nu mai rămâneà nici o îndoială: Dumnezeu îşi întorsese mila dela aceşti creştini nevrednici de bunătatea lui, amenințându-i cu o foamete îngrozitoare.

Horele se făceau, ca de obiceiu, în fiecare Duminecă, sub nucul de lângă *Fântâna părăsită,* dar par'că nici cei tineri nu mai aveau inimă pentru joc şi dragoste. Horele se spargeau înainte de vreme, iar prin cârciumi vioarele s'auziau rar.

In mijlocul acestei desnădăjduiri, pe care oamenii o simţiau din ce în ce mai adânc, o singură scăpare rămăsese. Dacă într'o săptămână ploaia ar cădeà o zi, două, fără întrerupere, porumbul puteà să fie pe jumătate reînviat.

Şi bieţii plugari aşteptau să vază această minune arătându-se în cea din urmă săptămână a speranţei lor. Cine ştie, poate lui Dumnezeu i se va face milă, dacă nu de ei, cel puţin de copiii lor.

Cu toate astea vorba unui bătrân, rostită într'o ceată de oameni, iar pusese pe frunţile ţăranilor posomorîrea desnădejdii.

Moş Toader, om blajin, tăcut şi trăind mai mult singuratic — un fel de filozof al satului — ghicise de ce Dumnezeu nu-i milostivià cu ploaia lui roditoare şi sfântă:

— Cum să nu fie mâniat pe noi ăl de sus — şi unchiaşul făcù un gest larg spre cèr — dacă popa al nostru, în loc să-şi vadă de biserică, stă ziua şi noaptea numai prin cârciumi?

Cuvintele acestea par'că ridicară după conştiinţele oamenilor o piatră grea, căci se găsise, în sfârşit, un batrân care aruncà toată mânia lui Dumnezeu pe singurul popă. Şi răspunsurile de aprobare se deslănţuiră.

— Aşà e... Aşà e...

Moş Toader, cu acelaş glas vehement şi sonor, urmă:

— Aţi văzut d-voastră pe popa al nostru măcar o zi treaz, şi în toată firea ca toţi oamenii? Eu unul puiu mâna în foc, că nu l-am văzut.

— Nici eu ...

— Nici eu ...

— Nici eu ...

— Ba eu l-am văzut umblând numai pe două cărări.

— Şi d'aia zic, adăugă bătrânul, cât timp nu ne-om curăţi de popa ăsta, Dumnezeu foc şi pucioasă poate să ne dea, dar ploaie, ba.

Cât ai clipi, vorbele lui moş Toader işi făcură drum prin tot satul. Primarul fu de părere să facă o jalbă semnată de toţi locuitorii şi s'o adreseze protopopului. In jalbă trebuiă să se spună tot: cum popa face slujba bisericească beat, cunună beat, se duce la înmormântări beat, joacă cărţi prin cârciumi şi se leagă de femeile tinere ale oamenilor. Dacă protopopul nu le va face dreptate, locuitori erau hotărîţi s'aleagă pe câţivà dintre dânşii, cari să ducă jalba la episcop.

Ţăranii rugară pe învăţătorul satului să le scrie jalba; fireşte nimeni nu s'ar fi priceput mai bine ca el. Dar învăţătorul, un om tânăr, deştept, cu puţină filozofie ateistă adunată în cap, nu primi, ba chiar sfătui pe câţivà oameni să nu se mai apuce de asemenea lucruri.

— Ce aveţi cu popa? le spuse el; bea şi el poate mai mult ca alţii; dar vorba e, işi face el treburile bisericeşti?

Oamenii fură încredinţaţi că învăţătorul e «de partea popei».

Jalba rămase s'o facă notarul.

Popa din satul *Mierla* n'are mai mult de patruzeci şi cinci de ani; e înalt, voinic, cu ochii totdeauna strălucind de bunătate şi de o veselie aproape copilărească. El nu se ceartă cu nimeni, nu face nimănui rău, iubeşte pe copii cum ii iubià Christ, dar ţăranii îl nesocotesc, îl urăsc pentrucă bea.

In adevăr popa e unul din acei beţivi cari devin legendari. Pentru el a bea mereu a devenit o nevoie organică; bea fără întrerupere, pentru a-şi potoli o sete veşnic nepotolită.

El spune că această patimă nesăţioasă i-a venit dintr'o mare nenorocire, a doua zi după moartea copilului său cel mic.

Când învăţătorul a mărturisit popei hotărîrea ţăranilor de a trimite o jalbă la protopop, el a ridicat din umeri, repetând cuvintele astea:

— Şi dacă beau, ce le pasă lor?... Nu omor pe nimeni, nu fur, nu înşel; beau pentrucă aşà mi-e voia... Ei, şi?

Apoi, după o pauză:

— Le-oiu arătà eu cine e bun la Dumnezeu.

Popa n'a mai pregetat, a dat de veste dascălului că vor face o rugăciune pe câmp, pentru ploaie.

Dascălul însă, văzându-l că nu se cam ţine sdravăn pe picioare, i-a răspuns:

— Părinte du-te mai întâi de te culcă; liniştеşte te, şi mai târziu om vedeà...

Popa l-a întrerupt:

— Ba, uite, aşà beat cum sunt, o să mă rog la Dumnezeu şi are să m'asculte.

Popa a îmbrăcat patrafirul, a luat o cruce, şi însoţit de dascăl, a pornit dela biserică pe şoseaua satului, îndreptându-se spre câmp.

Ţăranii cari întâlniau pe popă şi-l vedeau cum se clătinà pe picioare, îl priviau lung, clătinând şi ei din cap:

— Mai mare batjocură de cele sfinte nici că se poate.

Câtevà femei bătrâne, o ceată de copiii sdrenţăroşi şi desculţi se luară după popă.

Pe câmp, lângă *Fântâna părăsită,* unde se făceà hora, convoiul se oprì.

Popa îşi descoperì capul, citì un capitol din Evanghelie, apoi îngenunchè, ridicà braţele către cer şi rostì de trei ori, cu glas puternic şi rugător:

— Doamne Dumnezeul nostru! Intoarce-ţi îndurarea ta către noi, păcătoşii! Iartă-ne, cu ce ţi-am greşit, şi lasă să cadă peste rodul muncii noastre ploaia ta binefăcătoare şi sfântă!

Femeile căzură cu faţa la pământ, gemând înăbuşit şi trist: copiii se uitau înfioraţi la popă, unii începură să plângă, alţii, neştiind să se închine, aduceau mâna numai la frunte şi la umărul drept.

Cerul erà de un albastru albicios; soarele ardeà cumplit. Nimic nu se clătinà în aer, erà ca o înmărmurire de moarte peste tot.

* * *

A doua zi cerul începù să se înnoreze. Se înţelege, erà o întâmplare, dar oamenii crezură că Dumnezeu auzise glasul popei. Norii deveniau tot mai groşi; fulgere şi bubuituri puternice răsvrătiau haosul.

Oamenii începură să aibă părere de rău că se mâniaseră împotriva popei:

— Prea ne-am cam pripit cu jalba aia...

— Aruncaţi-o în foc...

— O fi bând popa, dar alte pacate nu l-am văzut facând.

Chiar şi moş Toader îşi schimbă vehemenţa:

— Mai ştii... sufletul popei o fi mai curat la Dumnezeu, decât al nostru.

Noaptea ploaia s'a pornit ca un potop, care a ţinut doua zile.

Câmpul reînviase; oamenii erau siguri că cea mai mare parte din munca lor erà scapată.

Dupa întâmplarea asta, multă vreme ţăranii erau încă nedumeriţi, cum se înduioşase Dumnezeu de rugăciunea unui popă beat.

De atunci locuitorilor din satul *Mierla* li se părea foarte firesc ca popa lor să citească Evanghelia beat, să boteze copiii beat, sa meargă la înmormântari beat, să cunune beat.

O singură dată, popa a slujit în biserica treaz, şi oamenii erau cât pe aci să trimită la protopop o... jalbă.

Satul Mierla, 18[illegible]0.

PE TERASA.

Un nor subţire umbrise soarele.

Ea îl asemănà cu vălul fin de mătase albă, ce-i acoperià umerii.

Erà în asfinţit.

Par'că totul se pregătià după închipuirea noastră: soarele trebuià să se iveascà cu încetul; nuanţele lui erau să se învedereze mai felurite pe dunga norului; pentru ochi priveliştea devenià mai puţin banală ca obişnuitele apusuri pe un orizont senin.

Rozele din parc aromiau seara.

Stam retraşi.

Lumea ieşise pe terasă: bărbaţi, femei, copiii; o mică societate cosmopolită sau, mai bine zis, un amestec pestriţ de Germani, Polonezi, Români, Ruşi — şi un American!

Americanul se deosebià printr'o originalitate mai caracteristică: un trup de colos, deprins din copilărie cu educaţiunea forţei, în care inima îşi urmà veşnic aceleaşi bătăi liniştite şi regulate, iar în minte-i nu încăpeau decât concepţii de mari speculaţiuni meşteşugite.

Acest om, lipsit de imaginaţiune şi de simţire, ieşise pe terasă, cu stomacul plin, descheiat la jilectă, pentru a-şi fumà havana şi a digerà în faţa apusului.

Ceilalţi îl priviau ca pe un fericit fără seamăn, venit din patria minunată a bogăţiilor fabuloase.

Capetele tuturora, pleşuve şi având formele cele mai ciudate, păreau nişte pepeni mari galbeni, la cari un copil răutăcios şi spiritual ar fi adăugat ochi, nasuri şi guri dintr'un material oarecare.

Convorbirile lor se mărginiau la afaceri de negoţ, la întreprinderi financiare, sau la politica de toate zilele. Din când în când se făceau mici socoteli băneşti, prin cari cei mai bogaţi se plângeau de scumpătatea hranei şi locuinţei.

Pe toate aceste figuri, natura nu lăsase să-i scape o trasătură fina; o expresie de bunătate, de inteligenţă. Toate erau

scoase din acelaş tipar grosolan ; făpturi cari apar cu miile pe minut, din cari apoi se recrutează nepăsătorii, cinicii, răii, adese ori, fericiţii acestui pământ.

Femeile lor, mai toate trecute de treizeci de ani, păreau nişte bărbaţi în fuste. La ce vârstă avuseseră aceste femei farmecul sexului lor? Aceleaşi glasuri sparte sau aspre, aceleaşi gesturi grosolane sau stângace, aceleaşi feţe, peste cari sufletul nu mai trimiteà nici o resfrângere, aceleaşi grămezi de carne cu nervi, ce nu puteau să vibreze la atingerea, nici a durerii, nici a fericirii, nici a pietăţii. Spiritul lor erà dedat tot cu aceleaşi banalităţi şi mizerii ale vieţii de toate zilele.

Dela întâia observaţie, contrastul ne izbise brutal: atâtea suflete moarte în faţa celei mai măreţe privelişti a naturii! Ne simţiam străini în lumea asta.

Ne gândiam la visătorii, la artiştii, la cugetătorii, cărora săracia nu le-a îngăduit să treacă dincolo de barierele oraşelelor pline de praf, de noroiu şi de negustori, pentru a-şi înecà privirile şi sufletul în zările albastre şi largi!... Unde sunt aceşti setoşi de ceruri şi de apusuri de soare? Prin ce mansarde şi prin ce cafenele vegetează bieţii nostalgici, când ei ar trebui să se găsească în locul acestor nesimţitori şi parveniţi în redingote şi în fuste?!

Ah, banii! banii!...

* * *

Ochii noştri se afundau în senin.

Marginile norului începeau să se arginteze.

Bărbaţii îşi aprindeau ţigările, unii pipele negre şi mirosind urît; femeile îşi răcoriau feţele aprinse cu evantaliuri mari, mişcate fără gingăşie; râdeau, vorbiau de constipaţiile de cari suferiau, din cauza mâncărilor prost gătite de către bucătăresele otelului.

Prin înălţimile limpezi ale spaţiului rândunicile se alungau, ca nişte suflete după idealuri... Din când în când treceà spre păduri câte un corb singuratic, al cărui sbor păreà leneş şi molatic ca sborul unui vis.

Soarele ieşise după nor. O simfonie imensă de culori, în care galbenul şi tradafiriul dominau, se imprăştiase peste albastrul orizontului. Norul abià se mai deslușià de sub praful razelor: părea o insulă mică de argint... In curând avea să piară.

Peste vârfurile pădurilor risipite pe dealurile din dej ărtare, lumina apusului da naştere la game de nuanţe uimitoare. Verdele brazilor devenià felurit şi surprinzător; îşi pierdeà posomorîrea lui monotonă şi aspră. Ramurile se vedeau ca nişte reţele nesfârşite, ţesute din raze şi culori.

Erà un ceas sfânt, când sufletul se uimeşte mai adânc de farmecul nemărginitului şi al tăcerii.

Atunci mi se părù că aud trecând pe coardele simţirii mele acorduri uitate, o îngânare de note dintr'un cântec vechiu — cântecul plăcerii de a trăi. Vieaţa îşi redobândià înţelesul ei tainic, fermecător de mincinos şi de dulce! Moartea îmi părea ca un gest brutal şi odios al Firii.

Ea mă înţelesese şi-mi vorbià încet:

— «Pentruce oamenii simpli şi credincioşi se gândesc atât de puţin la moarte şi o privesc în faţă senini şi neînfricoşaţi? Pentruce un Pierre Loti, un Guy de Maupassant, la gândul că odată vor murì, îşi înclinà frunţile lor de mari visători şi artişti in faţa eternului «triumf al ţărânei», pe când cel mai sdrenţeros ţăran ar şti să-ţi răspundă cu o ridicare de umeri nepăsătoare, sau cu un surâs blând de martir care întrevede cerul?

«Religiunea ne vorbeşte de o vieaţă viitoare; ştiinţa a sfărâmat această minciună, înlocuind-o cu un adevăr în jurul căruia totdeauna vor plutì îndoieli. De sigur ştiinţa a făcut şi va face mult bine bietei omeniri: dar câte odată misiunea ei de a nimicì unele din cele mai sublime iluzii ale credinţei o socotesc nefolositoare şi crudă.

«Ştiinţa poate va izbutì să creeze omului o vieaţă mai uşoară şi mai plăcută. Ei bine, tocmai atunci plăcerea de a trăi va devenì mai nesăţioasă, frica de moarte mai adâncă, nevoia de a crede într'o minciună divină, mai oarbă. Niciodată scur-

timea traiului depe pământ nu ne va satisface toate dorinţele, toate idealurile. Şi făgăduinţa religiunii că de aici vom trece într'o vieaţă veşnică mi se pare cea mai mângâietoare amagire, cea mai sfântă iluzie ce şi-a putut-o creà umanitatea!

«Cum va pismui omenirea din veacurile viitoare epocile noastre, când credinţa n'a dispărut cu totul!»

Oh, glasul ei cald, — cântec de leagăn pentru sufletul meu ostenit de dureri ...

Pentruce ne gândim, uneori, la moarte, când suntem prea fericiţi? E ciudată această stare sufletească: de a te simţì puţin trist, tocmai pentrucă eşti fericit! Niciodată n'am gustat fericirea curată, fără amestecul unei alte sensaţii. Totdeauna mă neliniştià presentimentul vag că după sfârşitul unei fericiri urmează părerile de rău fară indoială. Vieaţa ar aveà, poate, o logică, dacă totdeauna după o mare fericire ar venì moartea!

Lumea se coborîse în parc.

Rămăsesem singuri.

Seara începeà să urzească pânza ei de umbre, acoperind firea ostenită pentru odihnă şi visuri.

O lumină gălbuie înseninà culmile dealurilor. Răsărià luna.

Ea îmi luase mâna, ca şi cum ar fi vrut sa împărtaşim fiorii aceleiaşi uimiri.

Apoi mă întrebă:

— Adu-ţi aminte de câteori farmecul lunii te-a făcut sa te simţi prea fericit sau prea trist — şi spune-mi-o.

Amintirile îmi reveniră clare:

Pe malul lacului Thum. Luna răsărise pe culmea Alpilor şi limpezià o cotitură a apei, mărginită între două stufuri de trestii. Spre cărarea aceea prafuită de raze plutià un cârd de lebede.

Eram singur. Priveliştea erà atât de frumoasă, că nu-mi puteam da seama bine dacă erà reală în întregimea ei. Mi se părea că ea cuprindeà şi o parte de vis: cevà văzut aiurea, în peisajele ideale pe cari, uneori, sufletul şi le zugrăveşte pe pânza închipuirilor lui dumnezeeşti.

La o cârciumă, aşezată pe cellalt mal al lacului, un grup de Tirolezi cântà cântece de iubire şi de beţie. Când glasurile încetau câte un minut, desluşiam notele unei ţitere care par'că împrăştià în noapte un fior de melancolie.

Altă dată: pe valurile liniştite ale Dunării.

Un pescar mă treceà într'o luntre către un ostrov. Luntraşul îmi spusese că în fiecare noapte se adunà în ostrov, o ceată numeroasă de pescari turci, cari îşi petreceau vremea fumând şi cântând. Abià despre ziuă aţipiau un ceas, două.

Luna se ivià mare şi roşie; păreà că iese din apă.

Când luntrea se apropià de ostrov, pescarii turci îşi începeau cântecele. Erà un cor departat, o jale de suflete trudite, desmierdându-şi urîtul şi singurătatea. Nemărginitul apei devenià mei misterios; noaptea mai tristă...

Cântecul acelor pescari mă atrăgeà, mă chemà ca un glas cunoscut. Oh, pentruce nu puteam să fiu şi eu printre acei oameni simpli, veşnic rătăciti pe apă? Pentruce nu puteam să schimb cu pâinea lor neagră, cu traiul lor liniştit şi monoton, goana obositoare a sufletului meu după idealuri mincinoase şi deşerte?

Şi în sfârşit, acum: lângă tine!

* * *

Ea mă ascultà — şi îi ghiciam eterna, marea întrebare, la care niciodată omul nu va puteà răspunde hotărît:

— Eşti fericit?

Cine — făcându-şi sau făcându-i-se aceasta întrebare, — n'a întrezărit surâsul îndoielii?

— Eşti fericit?

Şi cu toate astea erà o fericire ce simţiam atunci! Înţelegerea dintre sufletele noastre se făcuse armonioasă, largă, ca desăvârşitul acord dintre două vioare.

Ea aşteptà răspunsul. Voià să-l audă, ca orice femie, numai pentru vanitatea de a şti că a putut face pe un om fericit? Sau din dorinţa de a mă vedeà fericit?

Pentruce nu puteam, pentruce par'că mi-erà frică să-mi

recunosc fericirea cu aceeaş siguranţă cu care îmi recunosc părerile ?

Simţirea omenească, deprinsă fiind prea mult cu suferinţa, ajunge uneori la această stare de a nu-şi mai puteà lămurì sensaţia fericirii.

Ochii ei mă priviau de aproape, umezi şi dulci. Glasul ei luptà să-mi depărteze gândurile de îndoială, să-mi smulgă din suflet răspunsul hotărît şi adevărat.

Eram fericit! Eram fericit!...

Dar clipele treceau cu iuţeala lor neînchipuită — clipe nestatornice de fericire — al căror sfârşit îmi apăreà cu un râs hidos de ironic, ce încremeneşte câte odată pe gura unui mort.

Solca (Bucovina), 1895.

SCRISORI GĂSITE.

Domnule, ştiu că-ţi place să te ocupi cu chestiunile psihologicé. Eşti un visător şi un analist. Câte odată nu-ţi lipseşte nici filozofia. Aşà pari în ceeace scrii. Te citesc.

Fii bun şi dă-mi un sfat. Sunt cel mai nenorocit om! *Idealul* meu se mărită cu un maior bătrân şi urît.

Am pierdut toate iluziile!

Mă gândesc la moarte, la eterna pace de sub ţărână...

O! ce mare eşti tu Schopenhauer!...

Spune-mi ce sa fac?

Aştept raspuns pe adresa: *Polonius, post-restant.*

* * *

Tristul meu necunoscut, Te înşeli: n'ai pierdut *toate iluziile!* Au mai rămas încă. Şi marile nenorociri ne vin din ele. Fără iluzii s'ar trăì aşà de simplu, aşà de liniştit!

Presupun că n'ai trecut peste douăzeci de ani. Vârsta aceasta e periculoasă, domnule! De obiceiu, între 20—25 ani, inima naufragiază adeseori.

Imi pare rău că te-aì adresat la mine. Eu nu ştiu să dau sfaturi; uneori nu ştiu nici chiar să le primesc.

Dar pentrucă m'ai bănuit filozof şi psiholog, după cele ce scriu, fireşte, urmează să-ţi vorbesc cu vehemenţă şi cu puţin scepticism ... împrumutat dela Ernest Renan.

Scrisoarea d-tale m'a înspăimântat: trebuie să fii în ajunul unui plan de sinucidere. Spune-mi drept: ai citit pe «Werther»?

Şi pentruce vrei să mori: iubita d-tale — *Idealul,* cum o numeşti — se mărită cu un militar. Desigur, d-ta trebuie să fii sărac: vreun student cu birtul neplătit şi trăind într'o mansardă friguroasă şi umedă; vreun *farniente* cu Magdalene blonde ... în cap şi înebunind de lipsa unui pahar cu bere; vreun poet care face politică şi corecturi la ziare; vreun funcţionar care visează în atmosfera prozaică a cancelariilor ...

Şi voeşti ca părinţii *Idealului* să-şi dea fata după d-ta?

Sărmanul meu amic!... Intr'un mediu social în care iubirea ar fi temelia căsătoriei, aspiraţia ta ar fi dreaptă; dar în societatea noastră, în care interesul şi cinismul ţin locul iubirii, n'ai drept nici să te sinucizi, căci vei fi ridicol.

Rousseau mărturiseşte în «Confesiuni» că a fost *puţin* iubit de femei, tocmai pentrucă le-a iubit *prea mult.* Nenorocirea lui Rousseau ar trebui să servească de experienţă multor îndrăgostiţi.

Este adevărat că orice tânăr visează un ideal de femeie. Dar cu cât idealul va fi mai frumos, cu atât va fi mai greu să-l afli.

Uneori îţi pare că l-ai găsit; dar pentru a-l cuceri, va trebui să lupţi cu multe şi grele prejudecăţi sociale.

De obiceiu nu triumfi: alteori îţi afli idealul, apoi de descepţionezi: a fost artificial. Atunci: lacrimi, ţipete, melancolie, disperare, sinucidere — un roman întreg!

Ce e de făcut? mă întrebi.

Scumpe necunoscut, şi eu am pierdut idealuri, ca şi d-ta, dar nu m'am omorît. Cu aceasta se încărcinează decepţiile. Şi apoi sinuciderea nu este un eroism: este o laşitate. Eroii

adevăraţi îndură vieaţa aşà cum e. Ei se revoltă, ei plâng, ei luptă pentru a o îmbunătăţi, dar nu dezertează.

Pe *Werther* îl plâng, dar nu-l admir.

Şi pentrucă am renunţat de mult a mai căutà idealuri, iubesc toate femeile.

Orice femeie are cevà bun: fie frumuseţe, fie cultură, fie delicateţă de spirit, fie voluptate, fie virtute, fie bunătate.

Ia dela fiecare ce are bun.

Fii puţin copil cu ele; sincer şi gingaş totdeauna. Lasă fiecăreia câte cevà din sensibilitatea şi spiritul tău.

Incântă-le; nu le uità; nu fii ingrat cu ele; nu le vorbì niciodată de rău; inspiră-le încredere şi sentimente nobile.

Fugi totdeauna de cele cari îşi tarifează sărutările.

Orice s'ar zice, femeia rămâne eternul farmec al vieţii:

Les morts ne sont jaloux, dans leur paix solitaire,
Que du murmure des baisers,

zice poetul Haraucourt.

Şi adu-ţi aminte că blazatul Musset a mărturisit, în ora morţii, că ar fi iubit şi a douăsprezecea oară.

Craiova, 1890.

CONTRASTE DE CRĂCIUN.

In colţuri necunoscute din sufletul nostru, vechile deprinderi, amintirile şi creşterea cari le-am primit în copilărie se ascund ca nişte exilaţi alungaţi din patria raţiunii, pe care ne-a înseninat-o mai târziu cultura şi experienţa. Câţi dintre noi, după ce am trecut prin câtevà clase liceale, după ce ne-am ameţit gândurile cu puţinà citire de filozofi materialişti, nu ne-am ascuns simţul nostru religios — umilità moştenire pe care ne-a transmis-o o mamă pioasă — şi ne-am dat de revoltaţi în contra cerului, de atei înverşunaţi!... Cu toate acestea, vremea trece; anii ne învaţă, încetul cu încetul, dureroasa ştiinţă a vieţii, şi atunci sufletul nostru caută refugiu tocmai în credinţele dispărute.

Acei cari s'au deşteptat din visuri deşerte şi s'au pus în

urmă să privească lumea ca nişte spectatori înţelepţi şi neturburaţi, s'au convins de eterna zădărnicie a tot ce există şi au înţeles că senina filozofie a vieţii constă în singura putere de a şti să împrumuţi realităţii ceeace-i lipseşte : poezia pe care o ai tu.

Dar să fie cu putinţă ?

* * *

Realitatea !... Monstru hidos, hrănit cu iluziile şi visurile noastre... Cine e fericitul care n'o vede, care o suprimă din faţa simţurilor sale, care o înlocueşte cu idealul său ?

Intrebări amare ce îmi neliniştiau mintea, pe când mă întorceam către locuinţa mea — colţ de realitate pustiu şi urît...

Erà în ajunul Crăciunului.

Ningeà mărunt şi des, iar o furie de viscol împrăştià fulgii de-alungul uliţelor, şi în adânca linişte a nopţii se topià un vaet surd, o jale nesfârşită.

Dar ce este realitea ? Să fie pentru toţi aceeaş ? Pentruce unii oameni sunt fericiţi în mijlocul realităţii, iar alţii se depărtează de ea ?

Două amintiri îmi revenirà în minte, ca şi cum ar fi voit să-mi lămurească gândurile ce mă neliniştiau.

Acum câţiva ani.

Sunt în salonul unei familii bogate, care sărbătoreşte ajunul Crăciunului.

Candelabrele resfrâng o lumină binefăcătoare, care tremură în cristalul oglinzilor, ca un jeratic de stele pe suprafaţa lacurilor.

Mobilele, prin colorile lor variate, adaugă la farmecul ce îmbată această familie de mulţumiţi.

Pe o masă din mijlocul salonului se înalţă tradiţionalul pom de Crăciun, cu frumoasele lui podoabe.

Copilul bogatului îl priveşte cu îngerească lui nevinovăţie. Părinţii acestui copil au căutat totdeauna să deprindă sufletul odraslei lor numai cu impresiile fericirii. Ei îl feresc de orice

durere şi nu-i vorbesc nimic de mizeriile şi suferinţele în cari se află alţi copii de vârsta lui.

Şi-mi aduc aminte ce veselie domnià în mijlocul acelei familii, şi mai ales ce plăcut sunà la fereastră vuetul crivăţului... Erà un acord sălbatic, care contrastà într'un chip fermecător cu liniştea şi căldura din salon...

Ce realitate frumoasă!...

* * *

Mai târziu, împrejurările m'au dus în camera unor săraci.

Erà tot în ajunul Crăciunului. In locul candelabrelor ardeà un rest de lumânare, care răspândià raze sfioase ca privirile unui umilit. Mizeria are nevoie de a ascunde în umbră.

E frig... Copiii tremură lângă soba rece... Nici un pom, nici un dar nu-i încântă, nu-i face să devie sgomotoşi şi veseli.

Muma lor zace pe un pat de scânduri. Tatăl e lângă dânsa, ca o pază tristă.

Şi vântul care suflă la fereastră se vaită a nădejde; e ca o notă supremă din concertul unor mari plângeri omeneşti... Aici sună altfel.

Iar între salonul bogatului şi coliba săracului erà un singur gard...

Fericirea învecinându-se cu mizeria!...

Nu erà şi asta o realitate?

Bucureşti, 1893.

CUM S'AU DESPĂRŢIT.

Se întâlniau în fiecare Duminică, într'o berărie, dintr'o stradă mărginaşe, unde veniau foarte mulţi străini. La şapte ore seara, Titu Risipeanu, însoţit de nedespărţitul său baston de trestie, se aşezà la o masă mai retrasă, cereà un pahar cu bere şi aşteptà.

Erà un tânar de treizeci şi patru de ani, nici frumos, nici urît, cu o puternică muşculatură, cum nu se vede decât la unii gimnastici de circ. După vorbă şi mişcări îşi da îndată

pe față firea lui de țăran, pe care nici nu căutà să şi-o ascundă.

Terminase şcoala comercială şi intrase în serviciul unei mari case de schimb. Ocupà acest loc de aproape zece ani. Erà plătit bine şi se obişnuise cu munca țifrelor, ca un poet cu rimele.

Părinții lui nu mai trăiau de mult; el duceà o vieață de *boem*. Fără a fi un mizantrop, trăià cam retras de oameni. Işi întocmise felul său de existență, a cărei monotonie nu-l supărà de loc. Afară de orele slujbei, se plimbà puțin, mâncà totdeauna cu aceeaş poftă bună, apoi dormià regulat opt sau nouă ore, în cea mai deplină linişte. Mai târziu se adăugă la acest program de vieață şi o legătură de inimă.

In fond, Titu Risipeanu erà un înțelept: nu cereà vieții mai mult decât poate da.

O jumătate de oră după sosirea lui, venià şi cea aşteptată: Edviga.

Idila lor erà simplă şi puțin poetică. Beau împreună câtevà pahare cu bere, ascultau lăutarii, cari nu uitau să cânte şi cupletele tirolezilor din *Vânzătorul de pasări,* în hatârul Edvigei; apoi plecau acasă. După o oră se despărțiau.

Edviga, o bălană de douăzeci şi opt de ani, pornise într'o bună dimineață din Salzburg, oraşul ei natal, pentru a se pierde în lume. Erà una din acele ființe pribege, a căror vieață rămâne totdeauna necunoscută. Intâmplarea o asvârlise în țara noastră, cu aceeaş nepăsare cum aruncă valurile pe mal o scândură dintr'o corabie sfărâmată. Norocul însă n'o părăsi şi Edviga putù să găsească un loc de îngrijitoare de copii, într'o familie de Evrei bogați.

Duminicile, seara, aveà câtevà ore libere, pe cari le petreceà împreună cu iubitul ei. Intâlnirea lor în berărie devenise poveste veche. Indrăgostiții păreau oameni liniştiți şi foarte simpatici. Chelnerii îi serviau cu plăcere, oamenii de prinprejur le pizmuiau fericirea, lăutarii le cântau cântece sentimentale, iar casieriţa, nevasta patronului, o Poloneză de cincizeci de ani, oftà adânc şi-şi reamintià anii ei

* * *

Se cunoscură la gară, în ziua când Edviga venià în România. Biata fată, necunoscând altă limbă, se adresă în nemţeşte hamalilor să-i aducă o birje. Dar nimeni n'o înţelegeà. Titu Risipeanu se aflà din întâmplare acolo. El aveà o veche plăcere, care cu timpul se schimbase în manie, a venì de câtevà ori pe săptămână la gară, pentruca să privească sosirea trenului. Titu se grăbì să aducă o birje necunoscutei străine şi, după rugăciunile ei, primì s'o însoţească până la hotel. Edviga erà aproape să plângă de bucurie că întâlnise un om care cunoşteà limba ei. Pe drum se împrieteniră repede. Ea îi mărturisì că vine de departe, gonită de vânturile nenorocirii. Cunoşteà muzica, aveà un glas plăcut şi voià să se angajeze cântăreaţă într'un teatru de varietăţi, sau chiar la un *café chantant*.

Titu o sfătuì să înlăture ideile astea, îi spuse ce vieaţă amară şi ruşinoasă duce o femeie în asemenea localuri şi îi promise că-i va găsì un loc, onest şi bine plătit, într'o familie.

Şi astfel: inima ţăranului ajuns om de oraş cult şi mulţumit, cu inima pribegei de lângă Alpi, se apropiară, se uniră, ca şi cum s'ar fi cunoscut de când lumea.

Dragostea lor erà un roman în câtevà rânduri: se iubiau fără flacări, fără lirism, fără gelozie; erà mai mult o prietenie, cu momentele ei fireşti de voluptate.

Cu vremea întâlnirile lor de Duminică deveniseră atât de obişnuite, încât îşi pierduseră orice nuanţă de farmec. Dar odată Edviga venì la întâlnire cu o carte de rugăciuni, scrisă în limba germană. Titu nu-şi putù stăpânì râsul.

— Tu crezi în Dumnezeu? o întrebă el.

— O!... mai mă întrebi?... răspunse ea, cu un accent de uimire. Dar tu?

Titu ridică din umeri, zâmbì şi tăcù. El nu citise multă filozofie, dar observaţiunile lui răsfrânte asupra vieţii stinseseră în sufletul acestui copil de plugari sceptici cea din urmă rază a credinţei. Ateismul lui erà formulat într'o nedumerire simplă: «Dacă ar fi un Dumnezeu, ar existà atâtea nedreptăţi şi rele în lume?»

Edviga moştenise fanatismul educaţiunii religioase din ţara ei. Când descoperì că iubitul ei este un necredincios, se înspăimântă ca de o nenorocire.

Ea încercă să-l facă a crede ; dete sărutărilor ei mai multă căldură, îşi înflăcără ochii cu priviri religioase.

— Iubirea noastră va fi mai dulce sub protecţia Maicei Domnului!

El înjură de toţi sfinţii, cu Isus în frunte, şi o ameninţă şi pe ea cu vorbe brutale. Se despărţiră supăraţi.

* * *

Erà a treia Duminică, de când Edviga nu mai venià la întâlnire. Titu Risipeanu o aşteptà liniştit, ore întregi. Pe figura lui nu se ivià nici o expresie de mânie; îşi fumà în tihnă ţigările, golià câtevà pahare şi plecà singur acasă.

El o credeà bolnavă. Lipsa ei începù să-l îngrijească, să-l facă să sufere. Acum îşi da seama de golul ce ni-l lasă în suflet orice femeie, când nu ne mai iubeşte. Dar n'are să mai vie niciodată? Titu îşi repetà această întrebare cu un fel de frică. Se obişnuise atât de mult a nu mai fi singur!... Fără îndoială este o nevoie să te întovărăşească cinevà în drumul vieţii — mai ales o femeie!...

In a cincea Duminică primì o scrisoare dela Edviga, în care erau scrise cu creionul aceste rânduri: «*Ich liebe dich nicht mehr, weil du an Gott nicht glaubst*». (Nu te mai iubesc, pentrucă nu crezi în Dumnezeu).

Craiova, 1890.

COPIII.

A devenit aproape un obiceiu ca, în fiecare zi, să mă uit dela fereastra odăiei mele într'o curte vecină. La umbra unui salcâm, un bătrân alb şi venerabil — ca Dumnezeu din vestitul tablou al lui Rubens: *Judecata din urmă* — leagănă un copil culcat în leagăn. Bătrânul are peste o sută de ani; copilul e de câtevà luni.

In salcâm, vrăbiile ciripesc toată ziua; strada e liniştită,

trăsurile trec rar; din când în când, o aripă de vânt spulberă depe dânsa nori uşori de praf. Şi e cald...

Când mititelul a adormit, bătrânul îşi aprinde pipa şi fumează în tihnă. Nu se clinteşte din locul său; tace şi priveşte — poate şi cugetă.

Ceilalţi, din casă, se îndeletnicesc cu afaceri serioase: muma pregăteşte cina de seară, sau cârpeşte o cămaşe; bărbatul, în mijlocul a doi ucenici, lucrează o pereche de ghete cu *scârţietori,* poruncite de domnul Viorescu, copist la tribunalul de comerţ. Singură pisica, cu cercei de lână roşie la urechi, se satură, ca un oriental, de lenea orelor de vară.

Tabloul acesta mă înduioşează. In familia acestor muncitori e puţină linişte şi mulţumire. Fericirea nu este definită adeseori prin aceste două vorbe simple? Dar ceeace mă impresionează e bătrânul şi copilul. Când acesta din urmă se deşteaptă, moşneagul îl ia în braţe şi-l poartă prin curte. E ca un grup simbolic... Copilul îşi încurcă mâinile în barba ninsă a bătrânului: acesta surâde.

Şi mă gândiam: ce noroc ar fi dacă bătrânul ar mai trăi câţivà ani. Din îngrijirea lui blândă, din seninătatea sufletului său, ridicat de asupra patimilor şi deşărtăciunilor omeneşti, s'ar resfrânge cevà în firea copilului. Educatorul de o sută de ani ar hotărî o parte bună în temperamentul şi caracterul micului său elev.

Eu am oroare de *guvernante* şi de *pedagogi.* Educaţiunea, lipsită de iubire, e falsă şi răufăcătoare. Guvernanta mea din copilărie nu ştià englezeşte, nici clavirul, dar ma iubià. Erà o femeie dela ţară, care povestià basme c'un farmec neînchipuit şi mă adormeà sub cântece naive şi dulci. Basmele şi cântecele acele au lăsat o notă de duioşie în simţirea mea. Dar ce vreţi să rămână din severitatea şi sistemele de educaţiune ale guvernantelor şi pedagogilor? Priviţi pe cei mai mulţi copii ai bogaţilor. Aroganţa, stângăcia şi unele viţiuri le vin dela guvernantele şi pedagogii lor.

* * *

In oraşele din Bavaria, şi mai ales în München, educaţiunea copiilor este una din preocupaţiunile însemnate ale consiliilor comunale. In acest sens, sunt făcute parcuri imense, ţinute în cea mai curată stare, unde nu sunt liberi a se adunà decât copiii, din toate clasele sociale.

Plimbându-mă într'o zi pe o stradă a Münchenului, ţipetele vesele ale unei mulţimi de copii îmi atraseră atenţiunea. In apropiere erà un parc. Intrai înăuntru şi înaintea ochilor mei se desfăşură un tablou, pe care nu-l mai văzusem. O armată întreagă de fiinţe drăgălaşe şi sburdalnice alergà printre arbori, sărià, râdeà, se da în goana celor mai nevinovate şi plăcute jocuri. In aer liber şi curat, copiii se desvoltau frumoşi şi puternici.

Şi-apoi câte legături de inimă nu se contractau, pe nesimţite, în jocurile acestea comune. Copiii, când vor deveni oameni, vor înlănţuì prietenii strânse, în amintirea jocurilor lor din copilărie. Atâtea simpatii omeneşti, atâtea uniri fericite se datoresc numai împrejurărilor din primii anii ai vieţii.

Erà rar să întâlnesc un copil bolnăvicios sau urît în ţara acestor Bavarezi calmi, sobri şi practici. In Reichenhall am întâlnit de câtevà ori cete de copil — între şase şi nouă ani — pornind să facă excursiuni pe Alpi. Mergeau să găsească floarea pe care ei o numesc: *floarea regelui.*

Ei râdeau de mine, pentrucă nu puteam să mă potrivesc cu mersul lor ager. Obosiam curând, sau mi se urà; şi vai! cui nu i-a mai rămas nimic de copil sau de nebun, a murit de mult!...

* * *

La noi, majoritatea copiilor sunt de *ceară.* O călătorie făcută în câtevà provincii şi sate m'a încredinţat despre asta.

Lipsesc grădini, lipseşte aer, orizont larg... Consiliile comunale nu pun nici o grijă pentru desvoltarea fizică a copiilor, din cari vor ieşì generaţiunile viitoare. Părinţii îi lasă pe seama guvernantelor.

Intr'o zi am intrat într'o familie de burghezi bogaţi. Doamna

eră îmbrăcată într'un costum uşor de vară, parfumată cu *peau d'Espagne,* încorsetată, de abiă puteà să respire.

Domnul erà slab, nervos şi vârstnic.

După câtevà vorbe, schimbate asupra timpului, apărură doi copilaşi, elegant îmbrăcaţi.

Muma mi-i prezintă: Aspasia şi Virgil. Erau străvezii!

Cu dânşii intrase şi guvernanta, o Englezoaică aurie, asupra căreia domnul îşi fixà uneori ochii.

Copiii se apropiară de mine, sfioşi.

Doamna intervenì:

— Aspasio, mamă, zi: *Bonjour!*

Fetiţa gângăvì:

— *Bonjour!*

Guvernanta adăugă:

— *Bonjour, monsieur!*

Fetiţa repetă cuvintele. Aceeaş scenă şi cu băiatul.

Apoi muma reluă vorba: copiii ştiu să cânte la clavir, învaţă englezeşte şi franţuzeşte —bravo! bravo! După fiecare două trei minute, copiii tuşiau uscat. Când observai că de ce nu-i lasă să se joace, să facă puţină gimnastică, doamna îmi răspunse:

— S'ar puteà una ca asta?... Ce? sunt copii de mojici?.. Auzi, gimnastică pentru fete?

— Dar, doamnă, uitaţi că Herbert Spencer spune...

— Ăla e nebun de legat, domnule...

N'am mai zis nimic, dar m'am uitat la biata fetiţă, care părea că ascultă glasul mumei cu supunere şi frică.

Deunăzi *doamna* mi-a făcut cunoscut încetarea din vieaţă a *Aspasiei,* în vârstă de opt ani. Erà cernită, arătà o durere rece, şi repetà într'una celor cari veniseră să asiste la înmormântare:

— Ingerul mamei! Cântà la clavir, ştià franţuzeşte, englezeşte...

Câte drame nu se pot scrie din vieaţa copiilor!...

Craiova, 1894.

FEMEIA CARE ÎNŞEALĂ.

Intr'un birt, doi studenţi vorbiau despre femei. Alături de dânşii, un om cu înfăţişarea comună, cu ochii fixaţi într'un chip vag spre fumul ţigării pe care o fumà liniştit, părea că-i ascultă. Din când în când făceà o mişcare nervoasă de nerăbdare, căutând să şi-o stăpânească repede; sau i se ivià în colţul gurii un zâmbet ciudat, plin de ironie şi amărăciune.

La celelalte mese, alţi consumatori, din diferite trepte sociale, mâncau, vorbiau despre lucruri banale, râdeau şi făceau un sgomot ce supără întru câtvà pe necunoscutul doritor de a urmări convorbirea studenţilor. Aceştia reveniau asupra unui adulter, despre care se vorbise mult în public şi prin ziare: soţia unui poet cunoscut şi admirat îşi înşelase bărbatul cu un militar bătrân şi urît; şi însfârşit, conveniseră amândoi că singura cauză a acestor scandale erà organizaţia burgheză a familiei de azi.

Cu toate astea un punct îi lăsà nedumeriţi. Toată lumea ştià că această femeie luase pe poet din iubire; nu puteà să încapă nici o umbră de îndoială, mai ales de când poetul publicase un volum de sonete intitulat *Sărutările,* închinat iubitei lui, şi care avusese un succes uimitor. Şi cei doi studenţi se întrebau, cu o melancolie de tineri sentimentali, dacă nu cumvà ceeace numim noi iubire nu este o iluzie absurdă şi protivnică legii brutale a naturii, care hotărăşte înclinările, atracţiunile, legăturile dintre sexe? Poate că natura nu suferă ceeace am convenit să numim statornicie, credinţă, într'o femeie şi un bărbat; natura nu e nici morală, nici imorală — este aşà cum este, sălbatică şi absolută; şi omul care încearcă să o potrivească după propriile lui nevoi şi dorinţe e ridicol şi e nebun.

Sub aceste reflecţii, convorbirea celor doi studenţi se rări, deveni mai puţin aprinsă, par'că se da biruită unui mister neînduplecat. Tăcură.

Necunoscutul se sculă încet, se apropiè de masa lor şi le cerù voie să ia loc lângă dânşii.

— V'ascult de un ceas, zise el; n'am pierdut nici un cuvânt, nici o argumentaţie şi pro şi contra; v'am admirat patima inteligenţei, care o puneţi în discuţiunea unei chestiuni aşâ de interesante; am înţeles că aţi citit pe marii scriitori cari au fost veşnic neliniştiţi de problema adulterului, aţi pronunţat nume vestite: Dumas-fils, Ibsen, Tolstoi, Strindberg, Bourget — şi am ajuns la concluzia că vă lipseşte marea şi unica ştiinţă omenească: experienţa!

Cei doi studenţi se uitară unul la altul, ca şi cum începeà să se ivească o zare de lumină în nedumerirea lor, în vreme ce necunoscutul urmă, pe acelaş ton blajin, vehement şi convingător:

— De altfel nu e vina d-voastră, sunteţi prea tineri... Cum însă bănuesc că n'aţi eşit încă din Universitate şi sunteţi familiarizaţi cu ştiinţele pozitive, cari nu se bazează decât pe experienţă, pe fapte, nu mă îndoesc că mă veţi înţelege ce-am să vă spun.

Studenţii îşi pironiră privirile în ochii lui, cari ajutau cu lumina lor tristă şi expresivă să dea mai multă căldură vorbelor.

— Da, sunt femei nenorocite, cele mai de plâns, cari se căsătoresc fără voia lor, cu bărbaţi pe cari nu-i iubesc, nu-i pot suferi, nici ca suflet, nici ca fizic. Acestea, când trec din patul — aş zice mormântul — conjugal, în braţele unui amant, sunt iertate şi de sfinţi şi de oameni. Dar există un alt tip de femeie, un tip ciudat, pe care nu-l poţi definì: tipul femeiei care îşi iubeşte bărbatul, îl adorează, îl vede mai presus de îngeri, de Dumnezeu şi cu toate astea îl înşeală...

Cuvintele din urmă produseră un efect magic: toţi cei din birt, cari râdeau şi beau nepăsători, se întoarseră cu faţa către necunoscut şi, uitând să mai mănânce, îl ascultau cu uimire şi cu plăcere. Nu se mai auzì nici un ţăcănit de furculiţă.

În tăcerea asta, făcută deodată, necunoscutul părù a-şi încălzì glasul:

— De ce înşală? Nici noi nu ştim, nici ea n'o ştie. E o pornire instinctivă — înşală, cum ar mâncà, cum ar bea, cum ar respirà... Credeţi că acela, în braţele căruia se aruncă, este un ideal al ei vechiu, un vis de fecioară, întâlnit la un moment dat?... Nimic din toate astea!... Este un individ oarecare, d-ta sau eu, un necunoscut, un străin, un tânăr, un bătrân ...

«După ce ai surprins-o, îţi cade în genunchi, îţi jură că te iubeşte — şi te iubeşte, în adevăr — te înduioşează până la lacrimi cu lacrimile ei... Dacă o întrebi: pentruce te-a înşelat? Va fi peste putinţă să-ţi spună pentruce. Iţi va înşirà, desigur, o minciună, o fineţe, o împrejurare; dar cuvântul *pentruce* nu ţi-l va spune niciodată. Şi nu ţi-l va spune, pentrucă nu poate să ţi-l spună; pentrucă ea însăşi se întreabă: pentruce? pentruce l-am înşelat?

Se făcù o pauză. Unul dintre studenţi întrebă:

— Aş vrea să ştiu, dacă d-ta ai iertà sau ai pedepsì pe o asemenea femeie?

Necunoscutul ridică din umeri şi pradă unei nehotărîri ce-l chinuià:

— Asta e o chestie de temperament. Unii iartă, alţii pedepsesc. *Des Grieux* a iertat pe *Manon;* din potrivă, dramaturgul francez înarmează braţul bărbatului înşelat, cu faimoasele cuvinte: *Tue-la!* Eu amicii mei, *am iertat-o!...*

Toţi tresăriră ...

— Cum? ai fost însurat? îl întrebă un curios.

— Da, am învăţat la şcoala asta, după cum v'am dovedit-o cu ştiinţa mea: experienţa ... Amară ştiinţă! pe care o înveţi totdeauna prea târziu... Da, femeia mea, care m'a iubit, care îşi făcuse din mine un ideal, m'a înşelat cu un actor dintr'o trupă de provincie... Un actor, o maimuţă, domnilor, urît, hidos... De-ar fi fost, cel puţin, o celebritate!... Aş fi înţeles, atunci, patima nevestei mele; dar să te laşi a fi posedată de un urangutan ... *sapristi!...*

Necunoscutul fu scuturat de un râs nervos ; apoi se sculă :

— Am iertat-o, cum se iartă un nebun, un copil, dar n'am mai putut împărți acelaș căpătâiu împreună ... Un vechiu prieten îmi spuneà într'o zi : amorul începe iubind o femeie și sfârșește urîndu-le pe toate. Bună ziua, domnilor.

Și plecă.

Bucureşti, 1893.

PALTOANE VECHI.

Nu-mi place iarna. Știu că sezonul acesta convine bogaților, cari așteaptă cu nerăbdare seratele, balurile, patinagiul, observ că ciorile, niște paseri totdeauna cernite, au aerul de a petrece, sub cerul veșnic posomorît ; dar întorcând altă pagină a vieții, aflu că săracii nu se bucură deloc, iar vrăbiile neprimind nici o circulară dela doctorul Felix ca să nu stea în frig, sunt amenințate să moară înghețate pe crengile arborilor desfrunziți.

Recunosc și eu că viforul e un solist plăcut, că vagnerianele lui sinfonii, în timpul nopții, sunt pline de taine și de o melodie sumbră, cu condiția să-l ascult dintr'o cameră bine încălzită, în fața unui pahar cu ceaiu aromatic și cald ...

Dar culmea antipatiei mele împotriva iernii, o hotărește paltonul meu vechiu. In viața mea, cumpărarea unui palton nou este un eveniment, deaceea mai în toate iernile sunt nevoit să îmbrac paltonul din ... anii trecuți.

Firește, pentru *boemii* de felul meu, lucrul pare indiferent a purtà o haină veche sau nouă ; dar observați de aproape : pe când o pălărie veche, o cismă veche, o redingotă veche trec nezărite, sau sunt foarte puțin luate în seamă, un palton vechiu se pune în evidență, fără să vrea, ca stângăcia unui om timid. Haina asta par'că se vâră în ochii tuturora și-i e peste putință să s'ascundă. Cel care o poartă, duce pe umeri o adevărată *Cruce a Calvarului,* o mare tragedie !

Am notat odată iarăși o ciudată stare psihologică, pe care o determină un palton vechiu. Omul pare trist și foarte umilit ; n'a făptuit nici o necinste, nici o crimă ; e poate iubit și

stimat de concetăţenii lui, femeile îi zâmbesc — cu toate astea paltonul vechiu îl amărăşte, îl face să fugă de lume. Observaţi pe mizantropi, toţi poartă paltoane vechi.

Când bietul om umblă pe stradă, după afaceri, sau să se plimbe, i se pare că toată lumea se uită la paltonul său, îl observă, îl critică, îl descoase — pe bietul palton, care e aproape descusut!...

Dacă este invitat într'o familie, se duce după multe ezitări; nu se lasă a fi desbrăcat de servitorul care stă în anticameră; îşi atârnă paltonul în cuier cu un fel de ruşine, şi intră în salon în redingota cea... nouă! Aproape fiecare om are o redingotă pentru zile mari.

Când pleacă, domnul sau doamna, care îl însoţeşte până la scară, nu-şi poate stăpâni un zâmbet ironic.

Să nu-mi spuneţi că exagerez dacă voiu afirmà că cea mai mare parte dintre oameni te judecă şi te clasează după paltonul pe care îl porţi. Poţi să fii un om cinstit, un ziarist celebru, un poet de talent, dacă umbli într'un palton vechiu, eşti mai puţin decât eşti, sau nu eşti nimic.

Un bogat, râzând prosteşte, îmi spuneà într'o zi, vorbind drept Eminescu:

— L'am văzut o singură dată; purtà un palton lung şi vechiu — săracul!

Intr'o seară, schimbând o sumă de idei şi cuvinte cu un bătrân simpatic şi înţelept, îmi repetà adeseori fraza asta, bună de ţinut minte.

— Ei, tinere, în societatea noastră ajungi mai lesne c'un palton nou şi o pereche de mănuşi *chic!*

* * *

Dar ajungă cine o poftì şi cine se'mbată de visurile zadarnice ale gloriei!... Ce-mi pasă mie!... Vorba e că un palton vechiu nu ţine de cald. Iată de ce-mi pierd vremea să înşir aceste vorbe triste.

Ah! fraţii mei de gânduri şi de sărăcie, spuneţi-mi dacă sub condeiul meu nu vorbeşte inima voastră!... Spuneţi-mi,

dacă nu lânceziţi, ca şi mine, în dureroasa nostalgie de ţări cu soare etern, care te scapă de paltoane vechi şi de tuse — o muzică cu sonorităţi de mormânt!... Spuneţi-mi încă dacă au drept să poarte paltoane îmblănite, călduroase şi moi, bogătaşii cari nu cugetă, nu simt, nu muncesc; burtă-verzimea asta rea, vanitoasă şi ignorantă!

Sunt oamenii vinovaţi că fură, că mint, că omoară; ei bine, pentru ce n'ar fi vinovaţi şi imbecilii aceştia că poartă paltoane noi?

Cu toate astea aş dorì ca rândurile mele să nu vă facă o educaţiune anarhică, să nu vă revolte. Intâlnind pe stradă pe cei *împaltonaţi,* aţi fi în stare să le cereţi socoteala asupra crimei de a purtà paltoane noi, dar de acì s'ar naşte un scandal; şi gardistul, uitându-se la paltoanele voastre vechi, s'ar grăbì să vă invite... ştiţi unde.

Umiliţi şi rezignaţi să îmbrăcăm tot paltonul cel vechiu. Inchiotorându-l bine, cu mâinile în buzunare, sub culoarea lui ştearsă şi nedefinită, vom aveà aerul unor filozofi originali...

Căci să dăm Cesarului ce e al Cezarului: paltonul vechiu a fost totdeauna haina filozofilor.

Craiova, 1890.

O VIZITĂ.

Peste întâmplarea, pe care voiu s'o povestec, a trecut un an, şi sunt încă nedumerit dacă trebuie sau nu s'o las în uitare pentru totdeauna. Desigur ea nu este menită să emoţioneze adânc pe cititori, dar tinerii noştri, cari fac versuri, vor şti să desprindă dintr'însa o înţelepciune practică.

Eram singur în odaia mea. Vă scutesc de descripţia odăiei mele, deşì mobila mea, prin caracterul ei sărăcăcios, este de o originalitate rară. Stam la gura sobei, citind o carte, scrisă de un mare erudit, în care erà vorba de misterele religiunii vedice. Sunt minunate cărţile acestea, cari te duc în timpurile primitive ale omenirii!... Deodată mi se părù că bate cinevà în uşă. Ascultai puţin şi în clipa aceea îmi răsărì în memorie

celebrul refren din poema *Corbul* a lui Edgar Poë: «Trebuie să fie vântul şi alt nimic!»

— Intră!

Un tânăr îndrăzneţ, cu trup ca al adolescenţilor din epocile frumuseţilor antice, intră vesel, aducând de afară aerul curat şi rece al lui Decemvrie.

Mă sculai surprins: ce căută Aurora în coliba Amurgului?

— Poftim, domnule, şedeţi.

Şi tânărul se aşeză pe un scaun, care aveà defectul să nu fie moale.

Tânărul mi-aduceà un caiet cu versuri — toată încrederea în propriul său talent atârnând de un cuvânt al meu de încurajare.

A... domnişorul acesta erà un farsor! Mă necăjì:

— Dar, domnule, cine sunt eu, ca să vă adresaţi cu atâta entuziasm la mine? Aţi greşit adresa!... Şi în acelaş timp aţi uitat că în ţara asta există un Gherea, un Maiorescu ...

— Cum? Nu sunteţi d-voastră simpaticul nostru ...

— Domnule, fii bun şi nu spune cuvinte de prisos. Pentrucă ai venit însă, dă-mi caietul să-l răsfoiesc puţin, iar d-ta, în vremea asta, ascultă greerii, altă speţă de poeţi lirici, de cari ştii bine cum îşi bat joc furnicile.

Tânărul îmi dete caietul şi părù că dă atenţiune cântecelor greierilor, ascunşi după sobă.

După ce sfârşì citirea caietului întreg, obişnuita mea fire blajină mi se schimbase. Eram revoltat,

— Ce minciuni monstruoase! Ce minciuni!

— Versurile mele minciuni? întrebă tânărul, uimit.

— Fireşte: în toate aceste elegii nu vorbeşti decât de moarte, de veşnica tăcere, de suspine, de mări de lacrimi... Domnule, pentru numele lui Dumnezeu, uită-te în oglindă şi vezi-te că spui minciuni, că în d-ta debordează vieaţa!...

Tânărul zâmbià; eu urmai:

— Bine, domnule, dacă d-ta ţi-ai fi publicat versurile, publicul, citindu-le, ar fi crezut ce spui şi te-ar fi compătimit, te-ar fi simpatizat. Ei bine, ştii d-ta, că a smulge publicului,

în mod falş, emoţiuni de pietate şi de simpatie, e tot aşà cum l-ai furà?

A... domnule!

— Căci să-mi mărturiseşti adevărat: ce mănânci în fiecare zi?

— Patru ouă, icre negre, salam, supă, două muşchiuri la grătar, roefort, compot de caise, beau vin negru...

— Şi indrăzneşti să faci elegii?... Domnule, eşti teribil!

— Dar ce-are aface...

— Cum să n'aibă aface? Apoi ştii d-ta că acest nutriment a lipsit, adeseori, lui Leopardi, lui Dostoievschi, lui Eminescu?

— Imi pare rău...

— Şi afară de asta, când ai avut vreme să suferi, să iubeşti, să te descepţionezi, să înţelegi vieaţa, să te lupţi?... Câţi ani ai, domnule?

— Douăzeci şi unu, neîmpliniţi.

— Cei mulţi înainte...

Merçi...

— Ah! dragul meu tânăr, un altul care ar aveà un piept sdravăn şi o musculatură de taur, ca d-ta, ce bun strungar ar devenì!

Tânărul râse.

— Nu râde, te rog. Mai târziu, după ce vei citì cevà şi îţi vei rafinà puţin sensibilitatea şi imaginaţia, în paguba plămânilor şi a braţelor, îţi vei da seama că vieaţa se gustă mai plăcut fiziceşte decât intelectual.

După cuvintele astea tânărul îmi smulse caietul din mână şi-l aruncă în sobă. Ce curaj! Eram înmărmurit.

Câtevà minute trecură şi elegiile deveniră o mână de cenuşă.

— O! tinere, sunt atâtea lucruri de făcut în vieaţa asta, mai folositoare şi mai frumoase decât elegii proaste. Şi apoi, lumea e plină de femei frumoase... De ce-ţi pierzi energia nervoasă pe nimicuri?

* * *

Deunăzi, ca şi acum un an, stam singur în odaia mea. Imi cântau greerii şi urîtul.

Deodată mi se părù că aud o bătaie uşoară în uşă.

«E vântul şi alt nimic!»...

Bătaia se repetă.

— Intră!

Ca şi acum un an, acelaş tânăr se ivì, cu aerul mai vesel şi îndrăzneţ.

Mă înfuriai: iar mi-aduce elegii!... Nu-îmi ajungeau mie greerii, urîtul, melancolia?...

Tânărul se aşează pe un scaun:

— Nu ştii cevà?... Mă 'nsor.

— Bravo! Te felicit!

— Ştii, ţi-am urmat povaţa, care mi-ai dat-o acum un an, m'am ţinut numai de femei... In sfârşit am pus mâna pe una, bogată şi frumoasă!

— Elegii mai faci?

— Păzească-mă Dumnezeu! — şi erà cât pe-acì să se închine. Apoi adăugă: Am venit să te invit la nuntă. Ţin mult să te prezint viitoarei mele neveste. I-am povestit şi ei chestia elegiilor... A râs!...

După ce-a plecat, am pus zăvorul la uşă. Acuma poate să mă viziteze şi *Norocul* — nu mai deschid!

Craiova, 1894.

ARBORII.

Eu am trăit aproape toată copilăria mea printre arbori, aşà că e firesc să-mi aduc aminte adeseori despre ei. Nu numai că-mi plac, dar îi şi iubesc, ca pe nişte singuratici, totdeauna neclintiţi şi tăcuţi.

Astă vară am stat printre ei şi mi-au făcut mult bine. Sub ramurile lor înfrunzite, ce par ca nişte braţe ocrotitoare, sufletul îşi readună ceeace a pierdut printre oameni: iluziile. Uneori frunzele îţi vorbesc. Freamătul e limbagiul lor, ce-ţi spune despre multe, dacă ştii să-l înţelegi.

Aţi observat ce turburare produc vorbele unor oameni în

sufletele acele cari şi-au întocmit, după îndelungi meditaţiuni şi citiri, o estetică a simţirii? Cuvintele grosolane, cugetările meschine cad peste aceste suflete, ca nişte lovituri de ciocan peste clapele unui clavir.

Niciodată însă tăcerea arborilor sau singurătatea unui colţ de natură nu contrariază armonia visurilor sau simţirilor noastre. Din potrivă, ele deschid orizonturi largi cugetărilor cari se găsiau sfioase şi se ascundeau în mijlocul lumii.

O, frumoşii brazi depe munţii Alpi! Ei nu turburau aerul ca discursurile politicianilor noştri de aici, ci-l umpleau de mirosul lor puternic şi dătător de vieaţă!... Nu ştiu dacă zilele trecute amicii mei s'au dus să voteze listele viitorilor consilieri comunali, dar dacă m'aş fi dus şi eu, vă încredinţez că aş fi votat o listă a mea, întocmită de opt grădinari bavarezi, cu cari mă împrietenisem la *Reichenhall,* chemându-i să-mi prefacă oraşul, în câţivă ani, într'un parc uimitor de frumos.

* * *

Peste drum de fereastra mea, câţivă salcâmi au început să se desfrunzească. In fiecare zi, frunzele cad mai veştede, mai numeroase. Bieţii arbori par'că exprimă o tristeţă aproape omenească.

Ştiu că azi a ieşit din modă să mai vorbim de toamnă, de frunzele cari cad, de berzele cari se duc...

Nous n'osons plus parler des roses;
Quand nous les chantons, on en rit,
Car des plus adorables choses
Le culte est si vieux, qu'il périt...

Sully Prudhomme, poetul *Singurătăţilor,* a suspinat în versuri admirabile culturile intime ale inimii omeneşti, cari se pierd în lumea asta veşnic schimbătoare.

Şi cu toate astea cine îşi poate stăpâni firească manifestaţiune a sensaţiunilor pe care o deşteaptă eterna tristeţe a lucrurilor dinafară?

Căderea frunzelor este un fenomen obişnuit, nebăgat în

seamă de majoritatea oamenilor; dar ea are un înţeles pentru unele suflete, aspectul ei deşteaptă amintiri, reintoarce paginile altor vremuri, sau predispune spiritul către anume reflecţiuni.

De cele mai multe lucruri din natură se leagă nenumărate fire din gândurile şi simţirile noastre. Ceeace pentru altul este indiferent, pentru mine însemnează un moment neuitat în vieaţa mea.

Un nor, trecând uşor prin spaţiu, făcù într'o zi pe o inteligentă femeie, cu care vorbiam, să tresară. Ea îşi aduse aminte că aveà obiceiul să-şi oglindeze ochii într'un lac, aproape de grădina ei. Cine ştie! poate că norul acela născuse din acel lac, unde par'că rămăsese cevà din albastrul ochilor săi.

Omul are nevoie de a-şi creà o filozofie a lui intimă, neformulată într'un sistem, nepublicată în volume, dar care să-l satisfacă numai pe el însuşi. Ce binefăcător e să crezi, de pildă, într'o simpatie universală şi să-ţi distrugi cât mai mult groaza de nepăsarea oarbă şi fatală a naturii, faţă de orice existenţă emenească!

* * *

Mie, desfrunziţii salcâmi de peste drum îmi readuc gânduri despre nestatornicie, despre moarte.

Omul nu moare dintr'odată, ci cu încetul şi conştient. Fiecare purtăm în noi mormintele copilăriei şi ale adolescenţei. Dar iluziile!... Despre ele abià ne mai aducem aminte: mor cu grămada, ca nişte ostaşi pe câmpul de răsboiu.

Ne mor rude, prieteni, părinţi şi duc cu ei în groapă iubirile, bucuriile noastre. Moare cevà şi din noi, cari rămânem.

Şi neantul, a cărui apropiere o presimţi, te neliniştește, îţi întunecă mintea, cu veşnicul lui mister de Sphinx.

Pe mine m'a uitat nepăsarea unui ţăran, care se află în orele agoniei. In ajunul morţii mâncase cu multă poftă şi cereà să-i cheme pe un prieten din sat, care se îndeletniciă

cu cîoplitul crucilor de morminte. Voià să-şi întocmească, el singur, cosciugul!

Pentru ce o mare parte din oamenii din popor nu simt frica de moarte? Să fie din cauza credinţei lor în vieaţa viitoare? Sau pentrucă nu-i leagă de traiul pământesc nici o iluzie de fericire?

Pentru un civilizat, dacă vieaţa nu e totdeauna plăcută, e cel puţin interesantă. A trăi de curiozitate, este şi asta o plăcere.

Călătoriile, mai ales, fac să-ţi placă vieaţa. Ele îţi deprind spiritul cu nesăţioasele nostalgii de depărtări, de tot ce e nou şi necunoscut. In vreme ce traiul numai în acelaş loc, oboseşte, înclină către urît...

Cu atâtea gânduri îţi umple mintea frunzele astea cari se desprind depe ramuri!... Au avut şi ele o vieaţă. Câte vieţi omeneşti nu se aseamănă cu a lor — vieţi obscure, scurte, uitate ...

Noaptea, când uliţile sunt pustii şi liniştite, căderea frunzelor, auzită din odaie, pare un plâns uşor, întrerupt de suspine. Şi atunci, înduioşat de tristeţe şi pietate, te gândeşti la aceia cari sunt singuri şi nemângâiaţi...

O ... vă încredinţez: arborii au o bună înrâurire educatoare asupra acelor suflete, predispuse a înţelege darurile omeneşti.

Craiova, 1894.

POPESCU.

Se vede că umblase mult prin oraşe, negăsind unde să se adapostească, neavând ce să mănânce, neştiind ce să facă. Aveà aerul de a fi fost gonit şi bătut. Nimeni nu-l văzuse când intrase în curte; sfios, se apropiase de uşa deschisă a bucătăriei şi cum nu erà nimeni înăuntru, ar fi putut în bună voie să înhaţe codrul de pâine ce se află pe masă. Dar, pe semne, facuse el o experienţă tristă cu bucătăriile astea deschise, unde poţi fi surprins pe neaşteptate; şi încremenit într'o temere înţeleaptă se uità melancolic şi desnădăjduit la codrul de pâine. Bucătăreasa găsindu-l în poziţia asta înduio-

şetoare, i se făcù milă şi-i dete să mănânce tot ce aveà prin oale şi prin farfurii. Câinele mâncă cu o lăcomie sălbatică, apoi se retrase într'un colţ al curţii şi adormì. Erà slab, îi numărai coastele prin piele ; păreà deşirat. Aveà însă ochii nespus de trişti şi blânzi ; se uitau c'un fel de durere aproape omenească. Animalul acesta îţi da o idee despre cevà foarte nenorocit şi-ţi făceà o milă adâncă.

Proprietăreasa caselor, unde locuiau un student veterinar, un pianist polonez şi acela care scrie aceste rânduri, ne vestì, râzând, că a mai venit un nou chiriaş.

Şi ne duse să vedem pe bietul câine căruia îi alcătuise, din grabă, un culcuş dintr'o saltea veche şi ruptă. Toţi adresarăm noului venit o mângâiere, un cuvânt prietenos, o privire de compătimire pentru trupul lui prăpădit. Adeseori vorbiserăm cu proprietăreasa despre lipsa unui câine în curte. Asta păreà că dă casei un aspect pustiu. Erà vorba să cumpărăm unul dintr'o rasă bună. Intâmplarea ne dăruià, gratis pe doritul prieten, şi nu puteam fi decât mulţumiţi.

Pentrucă nu ştiam cum îl chiamă, ne hotărîrăm să-i dăm noi un nume. Scena aceasta nu voiu uita-o niciodată.

Proprietăreasa îşi aduse aminte că mai avusese ea un câine, pe care îl numise *Cezar* şi ţineà cu orice chip să-l numim astfel. Noi ne împotrivirăm.

Studentul veterinar fu pentru un nume turcesc: *Ali* sau *Osman,* explicându-ne cultul pe care îl au Turcii pentru câini. Căzù şi părerea asta.

Eu propusei să-l numim *Amicul,* pentrucă ne erà simpatic la toţi.

Pianistul însă strigă deodată :

— Staţi, am găsit eu unul. Numele astea romane sau turceşti, date la câini şi la cai, s'au banalizat. Eu am găsit unu original : să-l numim ... *Popescu !*

In hohotul unui râs omeric, repetarăm cu toţi :

— Popescu ! Popescu !...

Bucătăreasa arunca peste câine o cană cu apă rece, şi botezul se sfârşi.

După câtevà zile câinele se obişnuise cu numele acesta, şi erà destul să-l chemi; «cuţu... cuţu... Popescu! şi-ţi sărià înainte, sburdalnic şi vesel.

Devenise prietenul vecinilor, al trecătorilor chiar; numele său original îl făceà simpatic tuturor. Adeseori oamenii trecând prin strada aceea, îl arătau:

— Uite, ăsta e câinile pe care îl chiamă Popescu.

Hrănit bine, nebătut de nimeni, Popescu se îngrăşà, se făcuse frumos. Erà blând din cale afară; lătratul lui erà uşor şi îndreptat mai mult spre stele. Popescu păreà a fi foarte impresionat noaptea, şi de sigur trebuie să fi avut imaginaţia lui rudimentară, dar ciudată.

Muzica îl supară grozav. Când auzià clavirul, scoteà nişte ţipete de jalnice şi lugubre. Pianistul izbutise să-l dreseze în scurt timp, şi ore întregi petreceam cu el în cea mai sgomotoasă veselie.

* * *

Intr'o zi observăm deasupra ferestrei unui salon din etajul I-iu o tablă neagră, pe care erà scris: «Constantin Popescu, avocat».

Proprietăreasa ne dumeri mirarea, spunându-ne că se mutase de curând un domn de vârstă mijlocie, foarte vestit printre mahalagii ca bun advocat. Domnul erà grav, nu vorbià cu nimeni şi umblà elegant îmbrăcat. Tipul acesta ne făceà poftă de râs, mai ales că pronumele său erà ca numele câinelui nostru.

Când vreun client întrebà pe servitor dela poartă: «D-l Popescu este acasă?», — câinele se repezià spre el, cu coada mişcând de bucurie. Alteori copiii, sau trecătorii obişnuiţi strigau: «Popescule, vino aici... cuţu... cuţu...» — tocmai când bietul advocat se aflà la fereastră, sau prin apropiere.

Erà un scandal de care noi făceam un haz nesfârşit.

Advocatul a întrebat pe proprietăreasă dacă în adevăr numele câinelui este Popescu, sau se fac glume născocite pe seama lui. Şi a exclamat, ca într'un proces:

— Un câine care să se numească Popescu !... Asta este ne mai auzit !...

Insfârşit a cerut să se schimbe numele câinelui.

In zadar se încercase proprietăreasa — o văduvă glumeaţă şi generoasă — să-i dea alt nume; câinele erà un refractar, nu răspundeà decât la numele de Popescu.

— «Săracu Popescu ... săracu ... săracu», şi câinele sărià, da din coadă, îi străluciau ochii de plăcere. Fără îndoială, auzul lui se obişnuise cu silabele numelui său, ca cu cevà melodios.

Proprietăreasa spuse pianistului, abia ţinându-şi râsul:

— Ce e de făcut?... Dacă nu schimbăm numele câinelui, advocatul e silit să se mute. Pierd chiria.

— Fii pe pace, o încredinţă pianistul, n'are să se mute. Şi apoi trebuie să ţii mai mult la câine: el ţi-a făcut reputaţia caselor.

In adevăr, prin oraş adese-ori se ziceà: «La casele unde se află câinele Popescu».

Cu timpul, lucrurile s'au mai liniştit. Advocatul, deşi supărat, părea că nu mai ia seamă nimic. Dar une-ori se uità spre noi cu priviri de dispreţ sau de ură. El ghicià ce glume trebuià să facem pe socoteala lui. In liniştea asta însă, eu presimţiam că ni se pregăteşte o răsbunare. M'am ferit să arăt temerea mea celorlalţi prieteni şi am aşteptat.

Intr'o dimineaţă, proprietăreasa alergă, să ne dea de veste că Popescu a murit.

— Advocatul?

— Nu ... celălalt ...

Ne-am coborit în curte, studentul veterinar ne-a spus că e otrăvit. Am ghicit pe criminal, dar am tăcut. Ne-a fost peste putinţă să aflăm dela care spiţerie îşi procurase otravă. Aveam de gând să facem sgomot prin presă.

Bietul Popescu! Nu-l voiu uità.

Bucureşti, 1893.

ORE DE CITIRE.

Stau la masa mea de lucru, lângă câtevà cărţi — prieteni de singurătate. Ochii îmi cad pe un titlu: «Feuilles détachées» şi pe un nume: Ernest Renan.

Acest vestit filozof a ştiut, în toată vieaţa lui, să se *amuze*. E propriul său cuvânt — un cuvânt banal, dar căruia el îi da un mare înţeles filozofic. Cuvântul exprimă scopul vieţii — dacă vieaţa poate să aibă un scop... Filozoful poate că are dreptate, deşi o spun aceasta îndoindu-mă. Dar vina nu este a mea. Ca toţi oamenii, m'am născut şi eu fără să cunosc ştiinţa vieţii. Şi mărturisesc că m'am *amuzat* arareori. Poate că am luat prea în serios nimicul vieţii ?... Atât mai rău pentru mine.

* * *

Printre lucrările îndelungi lui Renan îi plăceau *odihnele de spirit*. El a publicat un mare volum, intitulat *Feuilles détachées,* în care se găsesc câtevà din aceste odihne. Sunt ca nişte insule în oceanul imens al cugetării lui. Peste ele filozoful, dar mai ales omul, a resfrânt o intimitate personală de un farmec divin.

Renan este unul din cei mai iubiţi autori ai mei. Stilul său mă încântă ca o muzică simplă şi genială; filozofia lui mă cucereşte, mă domină şi mă lasă nedumerit. El este în acelaş timp un savant şi un poet. Ironia lui e fină, blândа, dar te supără uneori. Acest om pare a nu avеà nici o francheţă, şi cu toate astea e plin de sinceritate. Ah, ce bine cunoaşte Renan artà de a se *amuzà !...*

* * *

Sunt câţivà ani de când am citit faimosul său uvraj: «*La Vie de Jésus*». Îl cumpărasem seara dela un anticar. Coperta cărţii erà veche şi paginile îngălbeniseră. Dar astfel cum erà, cartea aveà aspectul unei *Biblii,* uitată în rafturile unui anticar, sub o pânză de praf.

In totdeauna am păstrat idealei figuri a lui Hristos o ado-

raţiune aproape mistică. Ea este, întru câtvà, o figură de legendă.

Acest om simplu, pribeag, halucinat, cu cuvinte geniale pe buze, urmat de doisprezece apostoli, acest om care farmecă mulţimea, iubeşte copiii şi iartă prostituatele, acest om trebuià să străbată veacurile ca o figură supra-omenească.

El a creat o religie, o morală.

Acestea sunt operele lui. Religia lui poate va pieri odată; dar morala lui va rămâne eternă.

Renan studiază vieaţa acestui om, nu numai ca istoric, dar şi ca poet. *Vie de Jésus* e una din cele mai artistice pagini de istorie, din câte s'au scris până acum.

Nu voiu uità niciodată cu ce plăcere, cu ce emoţie, am citit această carte o noapte întreagă. Ultimele pagini le-am sfârşit la primele raze ale dimineţii.

* * *

In clipele acestea, despaginez *Les feuilles détachées*. O mare parte din natura morală şi sensibilă a lui Renan o întâlnesc în această carte.

El mi se arătă ca un sceptic şi un credincios. Aceste extreme se ating în cel mai frumos temperament de filozof modern. Crede în miturile bisericeşti, sau mai bine zis îi place să creadă, dar în acelaş timp ne mărturiseşte că, cu toate cercetările ştiinţei, n'am ajuns să aflăm lucruri mari. Iubeşte ştiinţa cu o adevărată pasiune de savant, dar nu-i place s'o desbine de speculaţiunile metafizicei. Pentruce să arătăm omului numai realitatea? Credinţa este un bine.

Cu toate acestea în zilele noastre credinţa a început să dispară. Cei săraci, cei umiliţi nu se mai consolează de relele pământeţi cu ideia *vieţii din cer*. Şi aceştì oameni nu ştiu să se *amuze* ca Renan. Adeseori ei mor de foame, de frig. Credinţa îi părăseşte. Şi când n'am ce să mănânc, desigur, n'o să mă sature filozofia d-lui Renan.

Credinţa oarbă nu este tocmai un bine. Ea poate aveà farmecul ei, în anume stări sufleteşti, dar atâta tot. Umanitatea

are idealul ei pe pământ. Să nu privim cerul decât ca un frumos tablou pentru ochi. Când nu va mai fi «prisos şi sărăcie» cum zice un poet, vom şti şi noi să ne *amuzăm*.

* * *

Renan are pentru femeie un cult senin. Acest filozof are simţuri voluptoase. El iubeşte fumuseţea, timiditatea, pudoarea şi virtutea femeiei. Amintindu-şi despre amicele lui din copilărie, tremură, plânge de emoţiune. El a scris asupra lor pagini de un sentimentalism gingaş. Filozoful se impresionează, mai ales de acele femei cari au simţul religios. Dispreţueşte luxul, pentrucă el micşorează frumuseţea firească a femeiei. Luxul este partea sălbatică a civilizaţiei de azi.

Dar ceeace reiese mai clar din natura acestui filozof, este bunătatea. *El este un educator de conştiinţe*.. Surâsul lui e comunicativ, ca al unei femei. Acest surâs resfrânge o profundă seninătate de suflet şi de spirit. El turbură, neliniştеşte uneori, dar în totdeaunea farmecă.

Iar pentru mulţi dintre noi, tineri trişti şi decepţionaţi, el este un dulce mângâietor.

Bucureşti, 1892.

INTÂIA NINSOARE.

Où sont les neiges d'antan?
VILLON.

Sfârşit de Octomvrie, 1873.

Căzând din înălţimi reci, fulgi mari şi frumoşi de ninsoare se agăţau de ramuri, de ferestre, de gene; albiau drumurile şi straşinile caselor.

In odaie, la gura sobei, mama depănà firele tăcerii ei obişnuite, urmărià cu gândul pusderia de nevoi cari o neliniştise toată vieaţa şi în ochii ei lucià blânda resemnare a celor învinşi.

După un colţ al sobei pisica noastră îşi prelungià, monoton şi ritmic, cântecul, ei de odihnă.

Iar eu — copil de şapte ani — priviam prin geamurile, uşor aburite, căderea întâiei ninsori.

Peste vârfurile înalte ale salcâmilor desfrunziţi, din împrejurimea casei noastre, cerul îmi apăreà ca o depărtare misterioasă şi necunoscută. Pe crucea clopotniţei de peste drum, corbi cerniţi şi gravi se aşezau puţin, apoi sburau aiurea. Din câtevà coşuri ieşiau fumuri.

Rămăsesem cu ochii pironiţi pe fulgii de zăpadă. Şi în nevinovatul meu suflet simţiam ca o uitare de sine, neîncercată până atunci.

Oh, primele impresii!... primele emoţiuni!... primul farmec!..

Ce cuvinte pot să lămurească uimirea, surprinderea de cele văzute la începutul vieţii? Cu ce condeiu s'ar tălmăci privirile naive şi neînţelegătoare ale copilului, pe cari monotonia şi bătrâneţea naturii nu le-au obosit încă?

Albii fluturi, căzând armonios de molatic, mă înfiorau ca nişte basme, cu cari ne alintau mumele odinioară.

Imaginaţiunea mea, nedesfrânată de visuri şi iluzii, primià întâiele imagini ale unui frumos vag, nou, neînţeles. N'aş fi ştiut să spun ce este, dar îmi plăceà.

Aş fi voit să simt aceste lucruri uşoare, albe, cazând de sus, în păr, pe umeri, pe obraji, pe mâini. Pizmuiam trecătorii cu hainele ninse; pizmuiam chiar câinele vecinului, de urechile căruia se prinsese câţivà fulgi.

Nerăbdător, cerui voie mamei să ies afară.

Mă coborîi în curte cu sfială; par'că mă temeam de atingerile fulgilor.

Dar deodată ii simţii acoperindu-mă. După câtevà minute eram alb.

Aş fi voit să-i simt totdeauna. Câţivà îmi căzură pe ochi, pe buze; întinsei mâinile, ca şi cum aş fi încercat să-i prind.

Glasul mamei se făcù dojenitor, mă chemă înăuntru. Intrai vesel şi râzând.

Adusesem în casă nota veselă a frigului...

Cu toate acestea ochii mamei păstrau aceeaş melancolie liniştită. Ea privià ninsoarea cu nepăsare, cum se priveşte un lucru vechiu şi nefolositor. Eu nu înţelegeam de ce.

Spre seară mă uitai iarăşi prin fereastră. Fulgii nu se mai zăriau, iar tăcerea desăvârşită a nopţii mă înfricoşă.

Târziu începù o jale de viscol...

Şi mă gândiam cu o milă nevinovată la bieţii fulgi, azvârliţi în toate părţile...

* * *

Sfârşit de Octomvrie, 1893.

Servitorul — deşteptătorul meu — îmi bate în uşe. Trebuie să mă scol şi să plec la redacţie.

Ridic perdeaua şi privesc afară: căzând din înălţimi reci, fulgi mari şi frumoşi de ninsoare se agaţă de ramuri, de ferestre, de gene; albesc drumurile şi straşinile caselor.

Sunt veşti despre apropierea iernii.

In odaie e frig şi un semi-întuneric trist. Prin geamurile, uşor aburite intră lumina sfioasă a orizontului înorat.

Sunt singur.

Vederea ninsoarei mă plictiseşte ca un decor prost de teatru.

Servitorul mi-aduce ghetele lustruite şi hainele scuturate.

— E frig afară?

— Frig, domnule.

Plec la redacţie. Pe biroul meu găsesc *Monitorul oficial.* Îl deschid: dau de lista decoraţilor şi a numiţilor în slujbe.

Ninge mereu...

Ah! Unde e soarele de August, care te face să mai visezi, să mai crezi puţin?...

Imi reazăm fruntea între pumni şi privesc aiurit, în gol... O beţie dulce de reverii mă ameţeşte: câtevà sute de lei, şi aş plecà... departe... Acolo, unde m'aş duce, e senin, e soare, sunt naramzi, sunt cântece, sunt femei, e Marea!...

O vânzătoare de flori îmi dă o camelie pentru câţivà gologani, şi un surâs promiţător de fericire.

Dimineaţa mă plimb cu barca pe mare; seara mânânc într'o cârciumă cu o harpistă; după miezul nopţii ne urcăm în mansardă. Stelele nu ne spun la nimeni.

Altă dată mă culc pe nisipul mării, când soarele e în apus, să ascult simfonia undelor.

Pretutindeni e soare, e lumină, sunt parfumuri!... Oamenii sunt buni, veseli şi vorbitori; femeile iubesc.

Şi uit... şi nu mai ştiu ce a fost; şi nu mai sunt *pesimist, nervos* şi *blazat! Uf!* am scăpat de boalele astea...

Vechi speranţe, vechi idealuri se întorc iarăşi şi îmi cer găzduire în suflet.

O adiere de reîntinerire se abate peste toată simţirea mea.

De vieaţa de altă dată, pierdută în veacurile suferinţei, mă mângâie această fericire târzie...

Dar... uşa redacţiei se deschide cu sgomot: colegii mei intră grăbiţi, aşezându-se fiecare la biroul său. Condeele încep să alerge pe fâşii pătrate de hârtie. Dela tipografie se aduc corecturile cari miros a cerneală umedă...

Mă trezesc...

Afară ninge mereu...

Bucureşti, 1893.

CUVINTE ZADARNICE.

Să vorbim drept: în faţa morţii omul se simte laş, fricos şi-i dispar depe buze cuvintele împrumutate din filozofia lui Schopenhauer sau a lui Leopardi. N'are timp să mai judece vieaţa, să-i facă bilanţul mizeriilor şi plăcerilor cuprinse într'însa; fundul groapei îi apare cu veşnica-i ironie a necunoscutului, cu problematicul punct de întrebare: ce este *dincolo?* Fie ateu sau credincios, fie metafizic sau materialist — *clipa din urmă* reduce pe toţi la aceeaş spaimă şi părere de rău de a părăsi vieaţa. Nimeni nu moare nepăsător sau vesel. Se povesteşte despre cei mai nenorociţi oameni că în agonie cereau să li se prelungească vieaţa cu preţul unor suferinţi mai mari. Când ni ce spune că un bătrân a murit în linişte, e o iluzie; liniştea aceea a fost o stare de inconştienţă ce s'a confundat cu seninătatea.

După aceste cuvinte, aţi crede că socotesc vieaţa o fericire, o plăcere eternă? Nu. Toţi oamenii cari au privit şi au cu-

getat adânc asupra vieţii au fost totdeauna neliniştiţi şi trişti. Dar de câtvà timp, de când mă aflu în prada unei grozave boale şi, mai ales, decând nădejdea de a reîncepe vieaţa cu sănatatea mea de mai înainte aproape s'a stins, îmi dau seama că o legătură puternică mă reţine de vieaţă.

Să fie vreun vis de noroc, vreo iluzie de iubire, vreo sete de glorie? Nimic din toate astea. Sau e dorinţa de a mă vedeà bătrân, cu părul alb şi venerabil? Nici asta. Atunci, ce e? Fără îndoială, nu încerc să generalizez acest sentiment, ce se poate ivì izolat, dar eu l-aş definì: curiozitatea de a trăi.

Maupassant, cu câţivà ani înainte de a înebunì, se plângeà mereu de monotonia şi vechimea naturii şi existenţei omeneşti. Acest mare scriitor suferià grozav de urît. El găsià că e nespus pe plictisitor să vezi aceleaşi nopţi cu stele şi cu lună, aceleaşi zile cu soare sau cu nori, să vezi oamenii iubind, urînd, suferind de mii şi miiade de ani, în acelaş fel, să treci o vieaţă întreagă fără a vedeà cevà nou, cevà care a mai fost văzut... Şi urîtul acesta îl făcui să fugă de lume, să rătăcească cu săptămânile pe mare, o singurătate mai puţin vasta şi adâncă decât singurătatea din sufletul nefericitului artist!

Tocmai mărturisirea aceasta a lui Maupassant mă face să-mi desluşesc mai clar sentimentul meu pe care l-am numit: curiozitatea de a trăi. Pentru mine vieaţa e totdeauna nouă şi plină de surprinderi. Nu, nopţile de vară nu se aseamănă între ele; luna n'are totdeauna aceeaş melancolie; ochii şi gurile de femei privesc şi surâd în mii şi mii de chipuri.

Vieaţa e un spectacol variabil; toate scenele ei ma interesează, dela cele mai neînsemnate până la cele mai măreţe E o tragi-comedie, care mă face veşnic curios. Cu toate curiozităţile de-apururi nesăvârşise: curiozitatea singurătăţilor, a călătoriei, a prieteniei, a iubirii, a citirii, a admiraţiei, a tuturor viţiilor ca şi a tuturor virtuţilor, niciodată n'am fost *acelaş;* nestatornicia e călăuza curiozităţii.

Când ieş pe stradă, mă întreb: ce voiu vedeà? ce voiu

întâlnì? Când intru într'o casă, gândesc: cu cine voiu vorbì; ce voiu auzì?

E cevà mai plăcut de aşteptat decât eternul: *mâine?* Ce nuanţe va avè cerul mâine? Ce carte genială va apare mâine? Ce descoperire se va face, în ştiinţă, mâine? Ce discurs, stupid sau admirabil, se va pronunţà mâine, într'unul din partamentele europene? *Agenţia Havas* nu este un nesfârşit izvor de curiozităţi?

Cine ştie!... Mâine poate, întâlnind un sărac, îl voiu ajutà la timp sa nu moară de foame. Mâine, poate, se va aflà direcţia balonului; mâine, poate, se va găsì un mijloc de corespondenţă interplanetară între locuitorii depe pământ şi cei din Marte; mâîne poate se va realizà unul din marile idealuri sociale; mâine, poate, un geniu tardiv va aduce o inovaţie în artă sau în literatură; mâine, poate, voiu sărutà o gură frumoasă...

. . . . . .

. . . . . .

Şi apoi?

Craiova, 1895.

SILUETA.

Cum înserează, Vladimir Dimiu închide odaia, ia cheia în buzunar şi se depărtează prin stradele sgomotoase ale oraşului.

Ziua stă în casă, fumează, cântă cu vioara sau citeşte romanele din «Universul». Că nu şi-a plătit chiria pe o lună, că birtaşul nu-i mai dă să mănânce pe datorie, că nu s'a ras de trei săptămâni, că nu s'a premenit de nu se mai ţine minte, sunt probleme neînsemnate, peste cari el aruncă mai totdeauna filozofia nepăsării.

Este adevărat că buzunările lui sunt veşnic goale, dar imaginaţia lui e plină de... contese palide!

Bogăţia acestui om este imaginaţia sa — o imaginaţie absurdă, ridiculă, exaltată, dar pe care el o simte ca pe o beţie nesfârşită, un delir sublim, — un delir trandafiriu, cum îl

numeşte el. Ce-i pasă dacă oamenii râd de imaginaţia lui; cu dânsa el izbuteşte să se depărteze de realitate.

Vladimir Dimiu e de treizeci de ani, înalt-înalt, par'că nu s'ar mai sfârşi ; slab, ofilit, cu ochii căprui, aproape fără gene, pestriţ pe obraji, cu părul rar, de coloare castanie ; o figură ce ar păreà comună, dacă n'ar caracteriza-o un nas lung şi încovoiat spre vârf, par'că ar voi să intre în gură.

E fiul unui popă, care îl bătuse foarte mult în copilărie. Despre mama lui nu ştiù nimic; ea murise, o zi după ce îl născuse. Din această cauză, 'tătăl său îi repetà adeseaori aceste cuvinte, cari pe el îl dureau :

— Tu ai omorît pe mă-ta !

Vladimir se gândià, oftà şi-şi puneà întrebarea asta : Care va să zică, cum am venit pe lume, am făptuit o crimă — am omorît pe mama ?!

Mai târziu a rămas orfan. Atunci a fost nevoit să părăsească liceul, din clasa a doua, unde limba latină îi făceà zile negre. Şi iată-l pe drumuri...

Bietul băiat s'a gândit să capete o slujbă şi s'a dus de mai multe ori prin sala poliţiei.

— Ce pofteşti, domnule? l-a întrebat odată poliţaiul.

Vladimir a gângăvit :

— O slujbă... mor de foame... n'am părinţi...

N'a căpătat nici o slujbă; au căpătat-o alţii, cu protecţii.

Incotro s'apuce? Lumea erà largă şi cu toate astea Vladimir nu ştià unde să-şi găsească un loc.

S'a adăugat la numărul celor fără căpătâiu. Ziua sta prin cafenele, înebunià ceasuri întregi de nostalgia unei ţigări, consumà pahare cu apă.

— Băiete, dă-mi un pahar cu apă.

— Un pahar cu apă pentru domnul Dimiu.

Şi chelnerul i-aduceà, în bătaie de joc, patru pahare cu apă.

Un 'tovarăş l-a sfătuit să ceară un post de împărţitor de scrisori. Vladimir a găsit ideia minunată şi s'a prezentat la directorul poştei.

— Ce e, logofete? l-a întrebat directorul, care părea a fi un om blajin şi glumeţ.

Lui Vladimir i-a mai venit inimă:

— Aş puteà să fiu de folos la cevà, domnule director. N'am părinţi, mor de...

— Imi pare rău, ispravnice, dar am personalul complet.

Vladimir a înţeles: erà şi acesta un batjocoritor.

De ce-l luà toată lumea în râs? Pentrucă erà rău îmbrăcat şi urît? Ah, cum ar fi ştiut el să-şi răsbune 'pe lumea asta rea, dacă ar fi avut câtevà milioane. In imaginaţiunea lui nu puteau încăpeà decât milioane.

Insfârşit a putut să găsească, din când în când, o treabă, un serviciu cari să-i înlesnească o pâine, o ţigare, o că-maşe.

Şi-a închiriat o cameră, ce se învecinează cu un grajd şi cu un coteţ de raţe. Dar el găseşte că aceste animale sunt mai nobile decât oamenii şi vecinătatea lor nu-i displace.

* * *

E o seară de toamnă. Bate vântul şi frunzele cad din arbori, cu vaietul lor trist.

Vladimir a ieşit să se plimbe. Ghetele-i sunt căscate la vârfuri, pantalonii sunt strâmţi şi tocaţi în genuchi; o hăinuţă scurtă, de vară, abià îi vine până la talie, iar pălăria lui veche, fără coloare hotărîtă, cu bordurile late şi moi, e o adevărată elegie.

Cravata însă e nouă, roşie, cu puncte negre. Vladimir are o mare slăbiciune pentru cravate.

A plecat să se plimbe; toată ziua a citit romanul «Misterele Parisului».

Vladimir nu e tocmai pe pământ — pluteşte, par'că s'ar apropià de stele.

Şi-aduce aminte că, mai deunăzi, o femeie din lumea mare, trecând în cupeul ei elegant, l-a privit lung, i-a zâmbit...

Vladimir se întreabă: Cine-o fi? Şi de ce s'a uitat la mine aşà de galeş? Ah, ce ochi!...

Apoi reflectează. Este adevărat că nu sunt frumos, dar sunt interesant. Am farmecul meu caracteristic. Şi de ce nu m'ar iubì şi pe mine o contesă? Nu s'au văzut chiar regine amorezate de lachei?

Vladimir îşi vâră amândouă mâinile în buzunarele pantalonilor şi trece ca o umbră uşoară privind visător înainte.

In dreptul unui mare bufet se opreşte atras de lumina dela vitrine şi de cutiile cu bomboane, expuse să întărâte pofta trecătorilor.

Vladimir se uită la o smochină zaharisită; dar deodată tresare.

Uşa bufetului se deschide şi iese o doamnă îmbrăcată în negru, urmată de un bătrân, care îşi poartă jobenul cam pe o sprânceană.

El o recunoaşte: e doamna de deunăzi, care l-a privit lung, i-a zâmbit...

Ea dă braţul batrânului, aruncă o privire nepăsătoare spre Vladimir şi trece înainte.

De astădată nici un zâmbet!

Vladimir înţelege, doamna e o cochetă, care începe a-i supune inima la torturi.

El îşi ridică gulerul hainei, se sgârceşte puţin de frig şi porneşte amărît...

Vântul suflă din ce în ce mai rece; o ploaie măruntă şi deasă cade monoton şi pătrunzând până la oase.

Vladimir se gândeşte la ea; şi cu buzele învineţite fredonează încet:

Amară e durerea,
Amară-i suferinţa,
Când cinevà iubeşte
Şi nu este iubit...
. . . . . .

In vremea asta, apa depe stradă străbate prin rupturile ghetelor sale pline de noroiu.

Craiova, 1894.

PĂDUREA DIN SOLCA.

(Note dintr'un carnet).

O vară întreagă petrecută intr'o pădure!

Asta te slăbeşte puţin ... Căci, uite, la gândul că mâine trebuie să plec, să mă reîntorc printre oameni, mă simt sfâşiat de-o tristeţe adâncă — şi par'că mi-e frică.

O, melancolia sfârşitului!

Venisem aici cu sufletul plin de dorul odihnei şi siguranţei; vremea a curs, târînd în goana-i necurmată iluziile, visurile, impresiile mele; mi-a lăsat părerile de rău.

Farsa e veche: vremea mi-a repetat-o de nenumărate ori. Ceeace rămâne veşnic nou e naivitatea mea dea o luà totdeauna în serios.

* * *

Adio, pădure!

Îţi făgăduisem, cu gândul, să însemnez pe foi răzleţe, mai întâi: frumuseţea ta fără seamăn; umbrele cărărilor tale tainice ca drumurile sufletului omenesc; toate nuanţele tale, cand te argintà lumina soarelui, sau când arborii tăi păreau uriaşi fantastici, sub razele lunii; apoi cugetările bune şi senine, sensaţiile de linişte şi singurătate, pe cari mi le-ai trezit tu.

Voiu scrie vreodată această carte? Prevăd că nu. Va rămâne necunoscută, închisă în mine însumi, neclintită de nimeni, ferită de înjurii sau de laude. Şi — fără a face o ironie — poate tocmai cărţile cari nu le scriem sunt cele mai bune.

Când mă gândesc însă ce vanitoşi suntem, ce repede ne mândrim de cele mai neînsemnate lucrări, socotesc că e mai înţelept să las neîntrupată lumea asta de gânduri şi impresii, pe care cuvintele ar reda-o micşorată şi nedesăvârşită.

Adio, pădure!

Tu m'ai făcut să simt că în mine există germenul unui cap-d'operă, pe care, de sigur, nu-l voiu creà niciodată.

Mâine voiu fi din nou printre oameni — şi printre oameni sufăr, plâng şi urăsc. Printre copacii tăi, am iubit, am cugetat, am visat.

Cum vezi, aş aveà destul material, aş aveà cea mai bună marmoră pentru a-mi întrupà minunata operă, dar atât de perfectă o văd în mine însumi, încât mă tem că, dându-i o formă, să nu-i pierd o nuanţă din frumuseţea ei ideală. Ah, lăsaţi-mi iluzia că în mine doarme un cap-d'operă.

* * *

Soarele e galben azi. Şi e cea din urmă zi când mai vin în pădure. Tristeţea, de sigur, mă face să văd azi toate lucrurile din natură învestmântate în galben.

Ba nu, dă spre toamnă...

Fiţi pe pace: n'am să vă vorbesc despre «frunzele cari cad!» Pădurea asta de brazi e lipsită de acest plâns de foi palide. Peste ea trece toamna, trece iarna; frunzişul ei e totdeauna verde...

Totdeauna!...

Aproape după fiecare cinci-şase paşi, mă opresc să descifrez nume încrustate sau scrise cu creionul pe coaja arborilor şi pe băncile de prin alee. Mii şi mii de nume. Unde sunt toţi aceia cari au trecut pe-aici?

Totdeauna!... Vorba asta mă urmăreşte uneori ca un sarcasm.

Tot umblând aşà, cu gânduri de astea zadarnice, aud o îngânare de vorbe neînţelese, întreruptă de oftaturi lungi. La o mică depărtare de mine, un om îşi face rugăciunea.

Mă uit bine şi-l recunosc: e un Evreu, bolnav şi sărac, venit din fundul Galiţiei să respire miros de brazi.

Printre bolnavii săraci, cari i-am întâlnit prin Solca, toţi m'au interesat cu figurile lor de martiri, cu ochii lor, în cari asfinţiau cele din urmă speranţe; cu surâsul lor de iertare faţă de toate nedreptăţile lumii şi ale vieţii.

Dar nici unul nu m'a înduioşat ca acest Evreu sdrenţeros şi prăpădit de bolnav. N'am văzut, nu voiu mai vedeà nici-

odată un chip omenesc mai ostenit de a fi suferit! Durerea îl făcuse atât de măreţ, cu nuanţele ei de resemnare şi de tristeţe, că un zâmbet de bucurie l-ar fi arătat hidos.

Mă uit cum se roagă de adânc şi de încredinţat că Dumnezeu îl ascultă. Ce-i mai cere acest apropiat oaspete al mormântului, al viermilor? Vieaţă? Poate!

Sfârşindu-şi rugăciunea, se depărtează printre copaci, cu mersul lui greoiu şi trăgănat. Dar în ochii săi par'că s'a coborît o lumină ideală; sunt estatici şi senini ca ochii acelor apostoli cari propovăduiau şi fermecau mulţimile.

* * *

Un freamăt întins leagănă vârfurile brazilor, se măreşte tot mai mult, devine o simfonie uriaşă, în care fiecare frunză dă nota ei.

Cunosc toate şoaptele, toate armoniile pădurilor: dela sfârşitul ce-l produce o creangă uscată, căzând printre foi, până la imnul dulce sau mânios, când toate frunzele, toate ramurile se împreună într'un singur glas.

Niciodată însă, într'o pădure, n'am simţit uimitoarea impresie a infinitului. Şi dejà încep să visez alte orizonturi, alte depărtări...

Mi-am purtat gândurile şi visurile prin munţi, prin păduri, pe lacuri; sufletul mi-a rămas veşnic nostalgic.

N'ar fi fost mai bine să-l fi obişnuit totdeauna cu orizontul strâmt şi monoton al aceluiaş loc? Ce-a cules din toate contemplările lui, din nenumăratele şi feluritele sensaţii cari l-au înfiorat? Nimic decât tristeţea de a fi văzut şi a fi simţit prea mult.

Am cunoscut oameni, cari în toată vieaţa lor n'au privit decât acelaş petec de cer din faţa ferestrei cari n'au trecut dincolo de orăşelul, de satul, sau de curtea casei lor. Pentru aceşti oameni, restul lumii nu există. Şi erau liniştiţi; înşirau zilele, cu plăcerea şi nepăsarea cu care un copil înşiră pe un lung fir de aţă, boabe de mărgele.

O voce îmi întrerupe gândurile. E nebunul: trece liniştit

pe sub copaci, cu amândouă mâinile vârîte până în fundul buzunarelor, ululuind mai mult decât cântând marşul funebru al lui Chopin.

E un tânăr slab, cu ochii albaştri, totdeauna sfioşi, ivit în Solca, nu vorbeşte cu nimeni, rătăceşte fără scop prin oraş sau prin pădure, cântând mereu acelaş marş funebru. Oamenii l-au luat drept nebun. Trece pe lânga mine, încet şi trist, par'că ar urmà un car funebru ululuind tot mai jalnic cântecul morţilor.

Şi eu mă gândiam la infinit!

* * *

Pădurea se învestmântă într'o nesfârşită purpură de raze. Soarele asfinţeşte. Pe cărările ascunse cad pete mari de lumină şi se pare că arborii sunt inundaţi de o ploaie de aur.

Incet şi cu sfâşietoare părere de rău, cobor cărarea care duce afară din pădure. Şi tot îmi vine să mă opresc, să mă opresc, să mă întorc, sa rămân.

Pare c'aud glasul imens al pădurii, glasul singurătăţii, care mă chiamă adânc, cum chemăm noi oamenii: speranţele, fericirea, sau moartea.

Mă chiama mereu şi îmi spune duios şi adevărat: Ce cauţi în lume? In mijlocul nostru e loc destul pentru toate gândurile şi visurile tale!...

— Seară bună, coconaş.

Alt glas — glasul răguşit al lui Avrum, birjarul, care ma caută să ne tocmim pentru a mă duce trăsura până la gara din Rădăuţ.

— Bună seara, Avrum.

— Muni pleci, coconaş?

— Mâine, Avrum.

— La chite ceas?

— La opt dimineaţa, Avrum.

— Am să hiu.

* * *

A doua zi, dimineaţa, birjarul a venit la ora hotărîtă şi am plecat.

Urcând un deal, mi-am întors privirea spre pădure: cu fruntea veşnic înălţată către cer îşi visà visul ei de pace şi singurătate.

Şi sufletul mi se îmbrumà de nu ştiu ce tristeţă, depărtându-mă de cerul acela larg, de liniştea aceea nesfârşită, cari îmi deprinseseră mintea şi simţirea cu gânduri atât de senine şi bune; cu farmecul unei poezii fără seamăn ...

Cernăuţi, 1895.

UN FERMECĂTOR.

Lamartine, fiind sfâşiat de unii critici nedrepţi şi aspri, le răspunse cu aceste cuvinte: «Pe mine mă citesc şi mă admiră femeile şi adolescenţii».

Eu am trecut de mult peste pragul adolescenţei, dar citesc încă pe Lamartine. De sigur, sunt afară din modă. Azi se citesc alţi poeţi; şi chiar femeile au uitat puţin pe poetul *Lacului*.

Aceasta mă face să râd. Ca şi cum poeţii s'ar puteà schimbà cum se schimbă rochiile de baluri. Poeţii geniali sunt pentru toate timpurile. Cei cari iubesc şi înţeleg poezia vor citi totdeauna pe Lamartine. «El nu este un poet; el este poezia».

* * *

Acest frumos geniu mă farmecă. El este cel mai senin suflet pe care l-a avut omenirea, după Christ.

Copilăria lui e un vis; adolescenţa lui e poemă.

Amicul lui cel mai intim, în primii ani ai vieţii, fu un preot de sat, inteligent şi nobil. El este educatorul său în singurătatea dela Mâcon. Acì poetul visează, citeşte şi scrie divinele lui *Meditaţiuni*.

Mai târziu femeile îl iubesc, îl urmăresc cu atenţie, se interesează de el. Are aerul unui copil frumos, timid şi trist.

Amorurile lui sunt ca nişte poveşti din stele.

* * *

Când am citit pentru întâia oară pe *Graziella,* eram student în liceu.

Sunt cărţi cari au înrâuriri hotărîtoare asupra caracterului şi temperamentului nostru. Dacă nu am fi citit acele cărţi, am fi fost poate altfel. *Graziella* este din aceste cărţi.

Ea îţi lasă o impresie dureroasă, dar şi morală. Din momentul ce ai simţit-o, însuşeşti nu ştiu ce înclinare de-a respectà şi a adorà pe acele femei simple, naive, dar ale căror inimi ştiu să iubească sincer şi profund. Atât de mult s'au rafinat, atât de mult au devenit perverse modernele noastre *Venuse,* încât nu rare ori visăm la *Graziella* lui Lamartine.

* * *

Orice s'ar zice, e plăcut să vorbeşti despre poetul acesta. Critici mari — ca Faguet, Lemaître, Bourget — îl studiază cu simpatie, cu emoţiune.

In confesiunile lui, poetul e adorabil, — chiar în cele politice. Citiţi: «Lamartine par Lui-Même».

In volumul acesta, poetul ne mărturiseşte vieaţa lui politică, dintre anii 1790—1847, până în ajunul revoluţiunii din 24 Fevruarie 1848.

Sunt pagini cari te mişcă adânc; altele au un farmec pe care vorbele nu-l pot exprimà.

Vieaţa acestui om n'are o clipă banală; e totdeauna interesantă. In omul politic se întrevede, la orice minut, poetul. Atât ca diplomat, cât şi ca reprezentant în parlament, el nu vede numai patria lui, ci şi umanitatea.

Numele lui devine universal: suveranii îl rostesc cu respect; oamenii de stat îl admiră; poporul îl idolatrează.

Nu voiu să vorbesc despre bătrâneţea lui: este singura pagină amară din vieaţa poetului. Când am citit confesiunile, am străbătut această pagină cu un fel de temere. Aş fi dorit să n'o cunosc.

* * *

Vă asigur că nu fac critică în aceste rânduri. Vorbesc despre Lamartine numai cu inima. Mi s'ar părea crud să-l analizez. Ştiu că o mare parte din operele lui vor pieri, dar rămâne încă mult!

In versurile lui e mai mult suflet decât artă. Poate pentru asta poezia lui are o putere atât de sugestivă.

Versurile lui, după ce le-ai citit, îţi cântă în suflet. E o muzică ideală. Te înalţă, te face bun, te mângâie.

Cei cari nu-l iubesc, nu l-au citit sau sunt ingraţi.

El este cel mai intim poet al naturii.

E o mărturisire de iubire, de cult, tot ce scriu în aceste rânduri.

Critica este afacerea acelor spirite cari pot să explice frumosul; eu nu ştiu decât să-l simt, să-l înţeleg.

Dacă unui cititor îi place deopotrivă idealistul Lamartine ca şi brutalul Richepin, să nu pară nefiresc. Arta de a citi constă în această largă şi generoasă putere de a şti să guşti toate manifestările frumosului.

Bucureşti, 1892.

FLUTURE.

De câtvà timp, Costin Fluture nu mai erà omul care te întâlnià cu acelaş zâmbet ironic pe buze, care găsià pentru orice împrejurare o vorbă de spirit, o glumă potrivită; se schimbase, devenise tăcut, nervos, cu ochii plini de o părere de rău neînţeleasă.

La început, prietenii lui crezură că e o prefacere: «caraghiosul trebuie să pună la cale o farsă». Toţi aşteptau să vadă ce-o să iasă de-acì, prevăzând mai dinainte nesaţ'ul cu care vor râde. Şi prefăcându-se şi ei că sunt trişti, erau încredinţaţi că conspiră la aceeaş farsă necunoscută.

Dar mai târziu, văzură că se înşeală: Costin Fluture erà, în adevăr, prada unei dureri reale. Pentruce însă o ţineà ascunsă? Cum? expansivul de fiecare minut aveà colţurile lui sufleteşti de tăcere şi discreţie? Uite, frate!... cine ar fi gândit!...

Îl lăsară în pace, şoptindu-şi cu'n fel de răutate, ce şi-o deşteptau acum drept răsbunare, pentru zeflemelele, uneori crude, în care Costin îi înţepase, la prilejuri:

— Hm... Hm... trebuie să fie amorezat...

— El care îşi băteà joc de dragoste!...

— Şi de poeţi...

— De lună, de stele...

— Văzurăţi că tot mai dibaciu e afurisitul de Cupidon?

Apoi urma şirul întrebărilor curioase şi nedumerite:

— Cine-o fi drăcoaica-aceea care ne necăjeşte prietenul?

— Ar aveà haz să fie vreo domnişoară cu rochia încă scurta.

— Amor platonic!...

— Bietul Costin!... Ba nu, zău...

Aceste şoapte batjocoritoare păreau că trec pe la urechile lui Costin Fluture, ca nişte muscuhţe de vară, dar el nu le luà în seamă.

Câţivà prieteni mai intimi hotărîră să-l invite la o petrecere; luat cu binişorul, mai cu vorba, pe departe mai cu vinul, sperau să-l facă a-şi mărturisi cauza tristeţei lui ciudate. Lucrul fu pus la cale cu multă fineţe. Costin primi că ia parte la această petrecere, cu toate că... deşi nu prea .. In sfârşit, cedă.

* * *

In timpul mesei, nici o aluzie între simple convorbiri banale şi o grabă cam învederată de a goli paharele. Pe la sfârşitul mesei, Costin îşi aprinse o ţigare, redobândindu-şi vechiul lui zâmbet.

Erà momentul!... Intimii lui se folosiră de el:

— Ia-ascultă, mă Fluture, ce ai tu dela o vreme?

— Ce să am? răspunse Fluture, şi ridică din umeri.

— Par'că nu eşti într'ale tale...

Costin tacù; i se stinse ţigara, o aprinse a doua oară.

— Mă, tu eşti îndrăgostit...

— Ei aş!

— Parol ?

— N'am fost niciodată şi nu voiu fi ...

— Nu te prinde. Atunci ce dracu ai ?

Costin îi întrebă, după o pauză :

— Dar cum vă par ?

— Altul. Unde sunt glumele tale, spiritul tău vestit ...

— Ei, dragii mei !...

Costin suspină ! Momentul psihologic ar fi dat o bună ocazie celorlalţi să se prăpădească de râs, dar aşteptară. Nu se puteà să nu izbucnească mărturisirea.

— Ce să fie, frate ?... Începù Costin, încreţindu-şi fruntea, — o adevărată nenorocire !...

Se făcù o tăcere religioasă.

Costin urmă :

— V'aduceţi aminte că astă vară cumpărasem din Bucureşti o camelie albă de-o frumuseţe rară. Ţineam la ea, cum ţineţi voi la femei. Mai mult, dacă se poate. Ca să vă spun, cu ce plăcere şi cu ce atenţiune o îngrijiam, ar fi să vă fac o poveste copilăroasă pentru voi, dar pentru mine mai serioasă decât toată istoria omenirii, dela începutul ei până azi ... Ce vreţi ? O slăbiciune ca toate slăbiciunile ... Eu găsesc fericire într'o floare, tu în ochii unei femei, altul în goana după avere ; fiecare în câte un nimic — şi o ducem aşà, până ce se sfârşeşte şi marele nimic, care se numeşte vieaţa. Ei bine, lipsind din oraş patru zile, pentru a mă duce în S ..., unde aveam un proces, las odaia în seama proprietăresei, rugând-o de nenumărate ori să aibă grije de camelie ...

Acì Costin fu întrerupt de un suspin adânc, apoi reluă firul vorbelor :

— Când m'am întors din S ..., cum credeţi c'am găsit biata camelie ?... Smulsă din sacsie şi făcută praf !...

— A a a a !...

— Un afurisit de copil al proprietăresei, găsind uşa odăiei deschisă, a intrat înăuntru, mi-a răsturnat călimările, mi-a spart un pahar şi mi-a rupt floarea ... Când am dat cu ochii de camelie, par'că aş fi avut înainte-mi corpul mort al unei

surori. Şi... iacă, de-aia sunt trist... de-aia... pentrucă nu ştiu dacă mă 'nţelegeţi, mi-erà dragă, mi-erà scumpă floarea asta, par'că aş fi cules-o din sânul meu!...

Glasul lui Costin se făcù înduioşetor şi naiv, ca al unui copil.

— Nu i-ai cerut proprietăresei să-ţi cumpere altă camelie? întrebă unul din prieteni.

Fluture răspunse:

— Alta!... Alta nu mai e *aceeaş!*... Ceeace îţi place, ceeace iubeşti nu se poate înlocuì cu... *alta.*

Prietenii căzuseră pe gânduri. Ce curioase nuanţe de sensibilitate se ascund în unii oameni, cari par lipsiţi cu desăvârşire de sentimentalism şi de imaginaţie!... Nu rămâne veşnic un necunoscut sufletul omenesc?

După ce se sculară dela masă, unul dintre prieteni exclamă cu puţină uimire:

— Să fii trist pentru o floare!...

Altul adăugă, zâmbind:

— Adevărat... *Fluture!*

Bucureşti, 1893.

LÂNGĂ O CRUCE.

După masă, aprindeam câte o ţigară şi reîntorceam amintirile din drumul lor depărtat. In seara aceea erà rândul lui Alexandru Vergu. El începù:

«Eram de câtevà zile într'o staţiune balneară din Bavaria. Parcurile, grădinile, curţile, drumurile erau pline de florì, de foarte multe florì. Se vedeà că oamenii de acolo, dela cei mai săraci până la cei mai bogaţi, nu erau lipsiţi de această plăcere delicată de a îngriji florile.

Printre roze, printre camelii, printre crini, nu eram tocmai singur. Dar mă simţiam bolnav şi departe — foarte departe! Această sensaţie trebuie să fie proprie acelor suflete cari presimt că vor murì...

Mă plimbam prin păduri, sau în luntre, pe lacul Thum — frumosul lac de un albastru posomorît, înconjurat de munţi,

totdeauna liniştit; un lac pentru amanţi, pentru visători... Pe suprafaţa lui curată plutirea maiestoasă a lebedelor desemnă curbe fine, cari se lărgiau ca nişte braţe imense până pieriau; lebedele se afundau printre stufuri de trestie verde.

Mă gândiam la moarte şi mă întrebam copilăreşte: dacă n'ar fi existat moartea? dacă am fi trăit totdeauna?

Totdeauna! Nu mi s'ar fi urît poate cu aceleaşi şi aceleaşi privelişti ale naturii? Sau, necunoscând sfârşitul, desigur nu am fi putut simţi monotonia eternităţii.

Şi... într'o zi voiu încetà să mai respir, să mai vorbesc, să mai cuget, să mai privesc... Şi... mă vor închide într'o cutie de scânduri — cu forma ei caracteristică, foarte caracteristică — mă vor coborî într'o groapă, vor aruncà pământ peste mine — par'că îl simt acum cât e de greu — şi vor trece zile, ani, veacuri, veacuri, veacuri...

E foarte simplu, se 'nţelege. Foarte simplu, Hm!... Mai bine să nu ne mai gândim.

Mă oprisem pe un pod s'ascult ce cântă râul. Cântă: «toate trec...» Ei şi? cunosc eu cântecul ăsta.

M'am dus înainte să intru dincolo, în pădurea de brazi. Copacii au freamăte mai blânde, cântece mai vesele.

Erà cald, aerul strevăzător şi câte odată par'că lămuriam vuiete depărtate de cascade.

Până în pădure erà o bucată de drum. Mergeam încet printre două livezi semănate cu cânepă.

La o răspântie, de unde se zărià aleea pădurii, se află o cruce mare văpsită în negru, pe care erà ţintuit un Christ de lemn. La căpătâiul crucii: o straşină de tinicheà; pe cele două braţe ale crucii atârnau câtevà coroane veştejite. Lângă cruce o bancă îngustă şi veche.

Locul acela erà foarte trist. In Bavaria, răspântiile drumurilor sunt pline de cruci. O cruce are totdeauna o înfăţişare tristă — nu ştiu de ce. O cruce aminteşte, chiar unui necredincios, că pe dânsa a murit divinul propovăduitor al frăţiei al bunătăţii printre oameni. Pe bancă sta o femeie, aproape

tânără, îmbrăcată în negru, cu faţa ascunsă într'o batistă, plângând.

Am trecut pe lângă cruce, pe lângă femeie — şi gândul morţii iar mi-a venit. Crucea, o femeie care plânge, îmbrăcămintea ei de doliu, nu sunt de ajuns ca să-ţi aducă aminte despre moarte ?

Pe cine plângeà ? Fără să vrea, fără să ştie, ea mi-a împărtăşit cevà din durerea ei. O ! daca s'ar puteà ca fiecare plâns, fiecare suspin al nostru să se resimtă pretutindeni, în tot nemărginitul ! La ce bun ?... Ştiu şi eu, poate am aveà o mângâiere mai mult în vieaţă.

In pădure m'am odihnit, am alungat gândurile astea ; în pădure erau freamăte, ciripiri de păsări, jocuri de raze printre frunze — erà vieaţă.

* * *

In altă zi am trecut iarăşi pe lângă cruce. Un bătrân, rău îmbrăcat, sta pe bancă. Am crezut că e un cerşetor, dar nu mi-a întins mâna.

Depărtându-mă câţivà paşi de el, am întors capul. L-am văzut scoţând o batistă şi ştergându-şi ochii. Plânsese ?

Ciudat !... Locul acesta trebuià să sugestioneze într'un om nevoia de a plânge.

Sunt locuri care au atracţiuni şi înrâuriri bizare. Un turn, de unde s'a aruncat un nebun pentru a-şi sdrobi capul de pietrele stradei, devine un loc ales pentru sinucideri de felul acesta. Intr'un parc singuratic unde ţi s'a spus că s'au iubit doi oameni — ai vrea să iubeşti.

Mi-am zis apoi : mâine voiu sta şi eu pe banca aceea, lângă cruce.

* * *

Bolnavii, veniţi la staţiunea aceea, erau foarte numeroşi. Figurile lor palide făceau un contrast uimitor lângă figurile roşii şi sănătoase ale Bavarezilor, din localitate.

Oameni şi oameni, unii foarte aproape, alţii foarte departe de mormânt.

Erà o zi frumoasă; bolnavii păreau veseli, plutiau în aer speranţe ...

Cete numeroase se îndreptau spre pădure. Nici unul din cei cari treceau nu s'a oprit lângă cruce; eu m'am oprit.

Mi-am ridicat ochii spre Christ. Erà grosolan cioplit; dar înfăţişà un mort, un mort sfânt, adorat de veacuri, învăluit în cele mai sublime legende.

Am stat càtvà timp pe gânduri, uitându-mă când spre cruce, când pe culmile Alpilor, cari se zăriau înfăşurate într'o ceaţă subţire. M'am simţit trist. Nu cumvà se produceà şi'n sufletul meu aceeaş înrâurire, aceeaş sugestie a crucii? Nu ştiu.

Mi-am adus aminte de câtevà date din copilărie; mi se păreà că revăd unele locuri, unde fusesem fericit, în primii ani ai vieţii.

M'am revăzut adolescent, sănătos şi cutezător, neatins de decepţii, de mizerii.

Apoi ... lupte şi iarăşi lupte, pe neaşteptate; lupte inegale — eu dezarmat, sărac, lipsit de un temperament rezistent; nevoile, din potrivă, hotărîte, puternice, numeroase.

M'au învins ...

La răstimpuri depărtate, zări senine de pace, de fericire, se arătau pe nemărginitul aşteptărilor mele, veşnic neîmplinite. Şi nu se lămurià nimic sigur, nimic hotărît. Câte vieţi de astea — pustiuri nesfârşite de suferinţe — mai interesante decât cele scrise în cărţi ....

Mi-a venit să plâng, dar în clipa aceea m'am împotrivit în contra lacrimilor. M'aş fi simţit prea laş.

Am plecat.

Râul s'auzià cântând: «toate trec... toate trec... toate trec»...

Reichenhall, 1894.

UN BRAŢ CU LEMNE.

In odaie erà frig. Pe păreţii, îngălbeniţi de fum şi de umezeală, igrasia se prefăcuse în boabe mici de ghiaţă, iar tavanul, scund şi cu tencuiala crăpată, păreà mai apăsător decât piatra unui mormânt. Un pat de fier, aşezat între fe-

reastră şi uşă, peste cari stau aruncate, în neorânduială, două perini murdare şi o plapomă subţire şi veche, aveà înfăţişarea unui pat de spital, unde zăcuse multă vreme un bolnav. Pe masă se aflau: un sfeşnic de alamă, pătat cu spermanţetă, în care mai rămăsese un rest de lumânare; alături o călimară, un toc şi câtevà cărţi. Gura sobei erà deschisă şi într'însa se zărià ca o mână de cenuşă, risipindu-se pe scânduri, din când în când, din cauza vântului care răsbià furios prin coş.

Afară se văietà, de cu noaptea, un viscol sălbatic.

Grigore şi Nicu — doi studenţi sărmani, cari închiriaseră cu luna această locuinţă sărăcăcioasă — abià izbutiseră să se îmbrace în grabă şi acum stau înmărmuriţi în mijlocul odăiei, cu pălăriile pe cap.

— Ce ne facem, Nicule? întrebă îngrijorat şi cu fricà Grigore. Murim de frig.

Celălalt îşi frecă mâinile, suflă de câtevà ori în ele şi răspunse cu un glas, în care nu se vedeà aceeaş temere:

Ştiu şi eu!... — şi începù să umble prin odaie, apoi după o pauză adăugă: dacă am aveà, cel puţin, tutun. Eu par'că m'aş încălzì la o ţigare.

Grigore întrebă din nou:

— Nu crezi c'am puteà să mai cerem proprietăresei o porţie de lemne, pe datorie? La sfârşitul lunii ne vin parale şi plătim tot.

Peste putinţă. Aseară m'am întâlnit pe scară cu proprietăreasa şi, în loc să-mi răspundă la salut, m'a întrebat: când avem de gând să devenim băieţi cinstiţi? Cum cinstiţi, cocoană, i-am răspuns, dar nu plătim regulat?

— Nu ştiu, mi-a răspuns ea, pentru mine e cinstit numai cine îmi plăteşte pe o lună înainte.

— I-ai mai răspuns?

— Ba mi-am văzut de treabă; n'aveam poftă să mă cert c'o nebună.

Vântul izbì de geamuri o puzderie de zăpadă.

Cei doi studenţi erau prieteni vechi, născuţi în acelaş sat,

din părinţi săraci şi nămeţiţi de nevoi. Erau băieţi silitori, dornici de a învăţă carte şi de a ajunge odată la putinţa de a-şi aşigurà un traiu bun şi liniştit. Dupăce terminaseră clasele primare, veniseră în oraş, spre a urmà în liceu. Lipsiţi mai totdeauna de cele trebuincioase existenţei, suferind frigul şi foamea, ei luptaseră cu neajunsurile cele mai cumplite, uitând toate şi mulţumiţi că ajunseră până în clasa a şaptea.

De acasă le venià amândurora pe lună şaptezeci de lei. Cu aceşti bani îşi închiriaseră o cameră; dormiau în acelaş pat şi mâncau la aceeaş masă. Intre ei se stabilise o iubire adâncă, un fel de nevoie sufletească de a se simţi totdeauna alături.

Grigore erà slab, de statură potrivită, cu trăsăturile feţei regulate şi fine. Aveà ochii albaştri, puţin trişti, ale căror priviri se resfrângeau de obiceiu spre pământ. Vorbià rar, citià în afară de cărţile şcoalei volume de poezii; îi plăceà să-şi îngrijească părul, ce crescuse mătăsos şi lung.

Nicu părea un colos pentru vârsta lui de douăzeci de ani; erà înalt, spătos, cu figura comună. Îi plăceà mai mult să râdă, se arătà câte odată muşcător faţă de prietenii lui proşti, fumà cu pasiune, jucà biliard, când aveà bani de prisos, şi se purtà tuns.

Iarna începuse de timpuriu, cu viscole şi cu geruri puternice. Şi în prima Duminică din Noemvrie, cei doi prieteni se găsiau cu desăvârşire lipsiţi de bani şi de lemne.

După câtevà minute de gânduri nehotărîte, Nicu se apropiè de masă şi luă un volum legat în scoarţe de hârtie. Erà o aritmetică veche.

— Grigore, întrebă el zâmbind, ştii tu ce se află în cartea asta?

— Probleme.

— Foarte bine; probleme. Sunt sigur că eşti în stare să le rezolvi pe toate. Să vedem însă dacă-ţi poate capul să rezolve şi problema asta: unde putem găsì un braţ cu lemne?

Lui Grigore nu-i plăcù gluma asta. Nicu râse. Acesta din urmă nu se putù stăpânì de a întâmpinà cu puţină nepăsare

şi veselie împrejurările cele mai triste. In firea lui par'că se transmisese mai adânc filozofia rezignaţiei faţă de amarurile vieţii, păstrată din vremuri îndelungi în sufletul mulţimii obidite, din care ieşise.

Dar deodată Nicu deveni şi mai vesel.

— Ascultă, Grigore, mi-a venit o ideie, în adevăr genială!...

Grigore se uită la el supărat :

— Iar te-apuci de glume?... Lasă-mă în pace, mie mi-a îngheţat şi inima...

— Un cuvânt mai mult ca să-mi dai ascultare.

— Ei bine, spune.

— Dar te rog să m'asculţi cu băgare de seamă, până la sfârşit. Sunt de părere să iei condeiul în mână şi să faci o scrisoare în sensul acesta: «Domnişoară, doi studenţi săraci, pe vremea asta vrăjmaşe, stau închişi în casă, aproape morţi de frig. Le-au îngheţat buzele, mâinile, urechile — şi inimile! Poate că inimile ni le-am desgheţà la ochii d-tale frumoşi; dar restul nu ni-l putem desmorţi decât la un jeratic dogoritor. Ştiindu-vă pe atât de bună, pe cât sunteţi de frumoasă, împreunăm mâinile, în semn de rugăciune şi vă cerem un ajutor mare — să ne dăruiţi un braţ cu lemne!

— Şi cui vrei să trimitem scrisoarea asta? întrebă Grigore uimit.

— Cui!... par'că nu ghiceşti!... fetei care-ţi place ţie.

— Vecinei noastre? fetei colonelului?

— Da.

— Şi cine să-i ducă scrisoarea?

— Eu o duc.

După o pauză, Grigore întrebă cu glasul mirat:

— Şi eşti sigur că ne va da un braţ cu lemne?

— Sunt sigur.

— Mă, o să te dea slugile afară... Cum o să ajungi tu până la ea?

— Tu fă scrisoarea; restul nu te priveşte pe tine. Am auzit eu dela cinevà că sunt toţi oameni milostivi: şi fata şi tatăl ei. Nu se poate să nu se înduioşeze la scrisoarea noastră.

Şi dacă fata mă va întrebà: cine este camaradul d-tale? Eu îi voiu răspunde: «poate că l-aţi văzut: băiatul acela palid, cu părul lung»...

Grigore zâmbì, dar printr'o privire şireată părù că răspunde prietenului său: eşti nebun dacă îţi închipueşti că un ţăran ca mine se poate gândì la o fată aşà de frumoasă şi bogată. El se învoì să facă scrisoarea, cu condiţia de a lăsà fraza asta: «poate că inimile ni le-am desgheţà la ochii d-tale frumoşi»; ar însemnà că-i fac o mărturisire de amor — şi Grigore iar aduse vorba despre pumnii slugilor.

Dupăce scrisoarea fu gata, Nicu o luă şi ieşì în grabă pe uşă, lăsând pe prietenul său nedumerit şi singur.

* * *

Câtevà case mai departe de locuinţa celor doi studenţi, se ridică o clădire înaltă şi măreaţă. Toată lumea din strada aceea ştià că aceà clădire erà proprietatea domnului Vintilă Jarja, colonel în retragere, văduv, şi tatăl unei fete de optsprezece ani, de o rară frumuseţe. Fata colonelului se numià Silvia, erà blondă, înaltă, cu talia subţire şi fermecător de mlădioasă în toate mişcările ei. Ochii săi erau de un albastru aşà de limpede, că te înseninau privindu-te. Totdeauna se îngânau pe buze-i surâsuri naive şi drăgălaşe, cari păreau nedespărţite de gura ei, ca mirosul de floare.

Ea trăià, de obiceiu, singură, în tovărăşia unei guvernante germane bătrâne şi toată ziua ocupată să citească romane. Tatăl său, nevoind să se însoare pentru a doua oară, se folosià de ultimile puteri ale bărbăţiei sale, ducând o vieaţă liberă şi nelipsită de plăceri.

Grigore zărise pe fata colonelului într'o zi, pe când se duceà la şcoală însoţit de prietenul său. Ea sta la o fereastră a salonului şi privià un cârd de vrăbii cari se certau sgomotos printre ramurile unui salcâm dintr'o curte vecină.

Lui îi plăcù părul ei auriu şi moale — un păr ce i-ar fi fost drag să-l mângâie. Nicu rostì o glumă răutăcioasă pe seama ei, dar Grigore se supără:

— Dacă mai faci glume de-astea, nu-ţi mai vorbesc.

— Par'că ea aude? răspunde Nicu.

— N'aude ea, dar aud eu.

Grigore a mai zărit-o şi în alte zile, tot lângă aceeaş fereastră, privind vag şi trist în stradă. El ghicià că fata asta se simţià prea singură, îi erà urît; şi în sufletul ei trebuià să se stingă, de timpuriu, visuri prea frumoase.

Cu vremea se obişnuise, ori de câte ori treceà la şcoală, să întoarcă privirile spre fereastră. Dacă Silvia erà acolo, ca totdeauna pe gânduri, el simţià o mulţumire. Când se întâmplà ca fata să nu fie la fereastră, Grigore simţià tristeţea şi neastâmpărul caracteristic anemicilor, cari nu pot să îndure zilele fără soare.

Silvia erà departe de a şti că studentul acesta palid, cu părul lung, rău îmbrăcat, se gândeşte la ea, o urmăreşte cu ochii.

Intâmplarea a făcut ca Grigorie să afle cum o chiamă; pentru el, asta a fost o bucurie mare. Nu s'a putut stăpâni să nu-i spue şi prietenului său:

— Ştii cum o chiamă?

— Pe cine?

— Pe fata colonelului?

— Cum?

— Silvia!

Nicu a ridicat din umeri, dar a înţeles ca bietul Grigore *pătimeşte* rău — şi a râs în taină.

Grigore se gândià dacă nu făcuse o nesocotinţă, trimiţând pe prietenul său cu scrisoarea prin care îi cereau amândoi un braţ cu lemne şi aşteptà neliniştit. Ideia erà originală, dar cam primejdioasă.

In vremea acestor clipe de aşteptare şi nedumerire, Nicu se întorceà grăbit cu figura îngălbenită de o emoţie puternică.

Când Grigore îl zări intrând pe uşe, cu braţele goale, crezù că încercarea lor nu izbutise şi vru să zică: N'avem noroc!

Dar Nicu îl întrerupse:

— Fata colonelului a murit!

Cuvântul din urmă opri o secundă bătăile inimii lui Grigore; nu putù să zică nimic, se uită mut şi înmărmurit în ochii prietenului său.

Nicu îşi recâştigă liniştea şi începù să povestească:

— Erà să intru în curte, când văd că nişte lucrători cerniau porţile cu postav negru. Mă opresc un minut, apoi intru în băcănia de peste drum şi întreb pe băcan: cine-a murit, domnule Guvidi? Fata colonelului, îmi răspunde el — Când? Azi noapte. Acum trei zile a fost la o nuntă, unde a stat până despre zi. Se vede că a jucat mult, a asudat şi a răcit. Ieri nu s'a simţit bine, a început să verse sânge. S'au chemat trei doctori, dar de geaba; doctorii n'au putut să-i oprească sângele. Azi noapte, pe la orele două, a murit.

Nicu nu mai găsi nimic de adăugat; îşi frecă mâinile reci, apoi le vârî în buzunarele paltonului.

Grigore păstrà aceeaş tăcere. Ochii i se pironise în jos şi în suflet i se părea că se face un gol, se rupeà o coardă a simţirii, murià cevà într'insul.

De unde venià durerea asta? El nu şi-o puteà lămuri bine — poate din părerea de rău că n'aveà să mai vadă capul acelei fete frumoase, cu păr auriu, stând lângă fereastră totdeauna pe gânduri... Sufletul lui se deprinsese atât de mult cu imagina aceea de frumuseţe...

Nicu întrerupse brusc liniştea:

— De, frate, dacă nu murià, poate aveam parte de un braţ cu lemne.

Reichenhall, 1894.

ALBUM

POEME IN PROZĂ

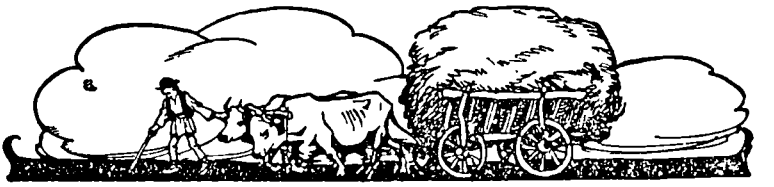

FLOAREA REGELUI.

Pe munţii Alpi, printre cascade, creşte o floare singuratică, de culoare albastră, ale cărei petale sunt crestate la vârf. Tirolezii, cari umblau toată ziua pe munţi, n'o băgau în seamă, n'o culegeau niciodată s'o dea iubitelor — căci e lipsită de miros.

Biata floare trăiă şi muriă — necunoscută ...

Dar frumoasele Bavareze au aflat că regele visător, Ludovic al II-lea, o zărise în copilărie şi în toată vieaţa lui o preferase tuturor celorlalte flori.

De atunci, toate fetele au numit-o *Floarea Regelui* şi o poartă, ca în amintirea unui amant, în păr sau la sân.

München, 1894.

BIRJARUL DIN SALZBURG.

Eră gras, roşu şi îşi fumă pipă liniştit pe capră.

Mă îndreptasem către el, pentrucă se uită cu un fel de tristeţe şi bunătate, în stradă. Desigur, mi-am zis, bietul om nu şi-a câştigat hrana lui şi a calului.

Îi dedei două *mărci* să mă plimbe o oră prin oraş. El pricepù că sunt strein, căci abiă ne înţelesesem prin gesturi. Cu toate acestea îmi ghicise dorinţa de a vedeà lucrurile cele mai frumoase din Salzburg.

Un birjar psiholog!

Mă urcai în trăsură, simţind o plăcere rară să fiu dus în trapul uşor şi ritmic al calului. In tot oraşul acela eram poate singurul om mulţumit şi fără griji...

Deodată, trăsura se opri, iar birjarul întorcându-se către mine, îmi arătă cu un gest larg o statue:

— Mozart!

Mă ridicai în picioare, privind cu o dulce emoţie, figura genialului compozitor.

In vremea asta, birjarul începù să fluiere încet şi plăcut, o parte din *Lacrimosa*.

Salzburg, 1894.

DANŢ MACABRU.

Intr'un frumos şi întins parc din *Reichenhall*, orhestra cântà *Danţul Macabru*. Vestita compoziţie a lui Saint-Saëns produsese o atenţie nemărginită în mulţimea bolnavilor, care se plimbà, tăcută şi tristă, pe sub arbori.

Toţi ascultau, ca într'o uimire religioasă.

Vioarele scoteau accente stranii; păreau nişte vaete din altă lume. Violoncelele scăpărau note de o melancolie bizară... Toboşarul lovià cu două beţe într'un lemn sonor, din care ieşiau sunete de oase.

Eu mă uitam în ochii bolnavilor... Erau înfioraţi: — par'că îşi priviau danţând propriile lor schelete.

Reichenhall, 1894.

ROZELE.

La cea mai uşoară adiere, rozele se scuturau, colorând pământul cu petalele lor albe, roşii, galbene.

Grădina erà plină de aceste flori cari creşteau şi muriau cu o repezeciune uimitoare. Nu le culegeà nimeni; erau lăsate în pace: să trăească şi să moară, atât cât le erà dat.

Când vântul se pornià mai tare, luà în sbor foile risipite, învârtindu-le într'un danţ fantastic, ducându-le departe, asvârlindu-le peste zidul grădinii, în praful depe drum.

Şi vântul par'că aveà glas, par'că spuneà: «Cine n'a iubit,

cine n'a sperat cât timp rozele erau înflorite?... Acum rozele au murit! Acum rozele au murit!» ...

Grădinarul, voinic şi vesel, fumându-şi cu poftă luleaua, curăţă aleiele, mătură rozele scuturate.

Iar fata lui, o floare mai trainică, venià în urmă-i, cântà, se gândià la Ianoş, la ochii lui albaştri, la rochia ei de mireasă ....

* * *

Rozele înfloriau ...

La cea mai uşoară adiere, ramurile lor se mişcau cu aceà înmlădiere ideală ce o au numai florile.

In jurul lor plutiau parfumuri.

Erà cel mai frumos colţ din grădină: tinereţea acestor roze albe, roşii, galbene, desfătându-se în lumină şi în soare...

Când vântul se pornià mai tare, împrăştià parfumul lor prin ferestrele deschise, din împrejurime, peste zidul grădinei, dealungul stradei, îmbătând trecătorii.

Şi vântul par'că aveà glas, par'că spuneà:

«Cine nu iubeşte, cine nu speră, acum când rozele au înflorit?»

Grădinarul, obosit şi abătut, udà aleiele, curăţà pomii de omizi.

Iar fata lui, o floare care s'a veştejit, venià în urmă-i plângeà, se gândeà la Ianoş, la ochii lui închişi pentru totdeauna, la rochia ei de doliu ...

Reichenhall, 1894.

UN CUVÂNT.

Copilul a învăţat să scrie ... E o bucurie nespusă în toată casa!

Mama lui abureşte geamul cu gura şi zice copilului: «Scrie cu degetul numele mămiţei!»

Copilul scrie: «Ana» — apoi toţi îl sărută, îl strâng în braţe.

Tatăl prevede că va ajunge un om mare. Copilul e abià de cinci ani.

E cald, după amiazi.

Toată familia s'a dus în grădină. Copilul se joacă, trântit pe nisipul depe aleie. Cu o nuia scrie pe nisip cuvintele cari i se dictează.

O soră a lui îi spune: «Scrie pasăre».

El scrie, nu face nici o greşală. Scrie incet, face literlle mari, să se poată citi.

Tatăl său îi zice grav: «Scrie Durere, cu D mare».

Copilul scrie: «Durere».

Durerea, nevăzută, trece pe lângă copil: «Acum îmi scrii numele pe nisip; mai târziu mi-l vei scrie în suflet!»

Craiova, 1895.

CREDINCIOŞII.

Intr'o zi ploioasă intrasem în biserica *Sfântului Ştefan* din Viena.

Lumina zilei străbăteà prin ferestrele bisericii, tristă ca un apus de toamnă. Năuntrul erà feeric: sute de lumânări îşi resfrângeau razele pe argintul şi aurul icoanelor.

Femei tinere şi frumoase, ascunse mai în umbră, ridicau spre *Crucifixuri* ochii plini de rugăciuni şi de credinţă. Bătrânii murmurau cuvinte evangelice, copiii plângeau.

Preoţii rostiau cu voci grave, binecuvântau cu gesturi largi şi majestoase.

Se făcù tăcere... Orga începù: *Ave-Maria.*

Coardele simţirii mele tremurau. Se împrăştià atâta melancolie din imnul acela divin, vărsà în sufletul meu atâta extaz, că îmi venià să cad în genuchi, să mă rog adânc, pierdut...

Ca o vedenie profană, ochii tăi frumoşi, eternizaţi în gândurile mele, mi se părù că-i zăresc, sub bolta altarului. La cântecul orgei, în mijlocul unei mulţimi de credincioşi, m'am rugat şi eu la acei ochi — cerul meu *fără Dumnezeu* — ca şi al celor credincioşi.

Viena, 1894.

IN DRUMUL DE FIER.

Călătoriam de două zile c'un străin care citià mereu o carte veche şi cu foile îngălbenite. De curiozitate l-am întrebat:

— Ce carte e aceea, domnule ?

— Un roman, îmi răspunse el.

— E bine scris?

— E un capo-d'operă !

— Eşti bun să-mi povesteşti şi mie subiectul ?

— Cu plăcere ; ascultă : Un tânăr iubià o femeie frumoasă ...

— Asta e cunoscut, e banal ...

— ... Tânărul acela îşi făcuse din iubita lui un ideal ! Erau amândoi săraci, dar el muncià zi şi noapte, ca să câştige pâinea iubitei sale. Erà fericit că munceşte şi că e iubit ! Intr'o zi ea l-a înşelat, a fugit de lângă el ...

— M'aşteptam la una ca asta ... Ei ! povestea e veche, domnule !

Străinul urmă :

— Astăzi ea nu mai mănâncă pâine neagră, nu mai poartă rochie de stambă, e întreţinuta unui conte, bătrân şi bogat — dar n'o mai iubeşte nimeni !...

— Ei, şi ?

— ... Dar n'o mai iubeşte nimeni !...

— Adică mai mult o plângi pe ea, decât pe bietul tânăr ...

Străinul repetă cu acelaş glas de pietate amară :

— Dar n'o mai iubeşte nimeni !...

Refrenul acesta m'a pus pe gânduri.

Viena, 1894.

SURÂSUL COPILULUI.

In faţa juraţilor, vinovatul mărturisise totul : într'un moment de furie, de întunecare a minţii, se înarmase cu un cuţit şi omorîse pe o mătuşe a lui, care nu-l îngrijià, nu-i da bani, n'aveà milă de el, un biet orfan !

Apoi sfârşi astfel, cu un glas înmuiat de o jale caldă a

inimii, ce se urcà încet spre ochi, pe unde de lacrimi: «In clipa aceea, când m'aş fi simţit în stare să ucid lumea întreagă, să lupt cu toate fiarele pustiurilor şi codrilor, auziţ un scâncet slab, înăbuşit, prefăcându-se deodată într'un plâns azurzitor ...

«In mijlocul tăcerii ce mi se părea nemărginită şi beat de mirosul sângelui, sgomotul acesta par'că mă infricoşà ... Pornii spre odaia de unde se auzià plânsul şi intrai să întrerup' deodată acest sgomot supărător. Imi trebuià linişte, o linişte adâncă ...

«Copilul — un îngeraş de un an şi câtevà luni — se deşteptase din somn şi cereà sânul mumei, prin scâncitul lui sfios ...

«Ridicai cuţitul şi ... copilul tăcù; se uità în ochii mei şi zâmbì. Îl ţinusem de multe ori în braţe şi mititelul se obişnuise cu mine, mă recunoşteà ...

«Surâsul lui, curat şi dulce, ca o rază de soare, îmi oprì mişcarea sălbatică a braţului; asvârlii cuţitul şi începui să legăn copilul, să-i cânt încet, ca să adoarmă» ...

Craiova, 1895.

UN BOGAT.

In sfârşit se hotărîse să vie la băi. Doctorul îi spusese: Dacă nici vara asta nu te duci la *Reichenhall,* nu mai garantez de vieaţa d-tale. Bogatul s'a îngrozit gândindu-se la moarte, şi-a deschis, vai! casa de bani, a luat tremurând o mie de lei şi a venit în frumosul paradis al Alpilor.

Ne-am cunoscut într'un birt, unde el nu mâncà decât o friptură şi nu bea nimic — nu bea nimic, nenorocitul!

Aproape în fiecare zi eram victima acestui sgârcit milionar, de care nu ştiam cum să mă scap. Nu-mi vorbià decât de cele şase moşii ale sale, moştenite dela părinţi; de pădurile lui întinse, de banii săi daţi cu dobândă, de casele sale, de nesfârşitele lui avuţii, câştigate fără muncă.

Ascultam chinuit, nu răspundeam nimic. Câte gânduri îmi neliniştiau mintea în faţa acestui bogat nesimţitor şi stupid!

Intr'o zi am găsit un mijloc bun de a mă scăpà de el.

— Ei, domnule — i-am spus eu grav şi uitându-mă ciudat la el — ce sunt bogăţiile d-tale pe lângă strălucirea umedă a unor ochi de femeie, care te ucide sub sărutări ; şi ce *napoleoni,* ce *lire,* ce *coroane* pot să sune mai armonios ca rimele din sonetele lui *Heredia !...* Crezi că ai puteà, cu tot aurul d-tale, să ne dai splendoarea ţimitoare a stelelor dintr'o noapte de vară ?

Din clipa aceea bogatul se ferià de mine.

Reichenhall, 1894.

REALITATEA.

Pâlcuri negre de ciori vestiau iarna prin văzduhul răsvrătit de vânturi şi nori ...

Soarele nu mai scoteà lumea afară din casă, în grădină, sub pomi sau pe prispă, la umbra straşinei ; copiii, goi şi sgomotoşi, nu se mai jucau în ţărână, în mijlocul drumului ...

Orăşelul par'că se pustiise şi domnià pretutindeni posomorirea sfârşitului de toamnă ...

Dar prin stradele deşerte umblà rătăcit, fără căpătâiu, fără adăpost, *nebunul* cunoscut de toată lumea, nebunul care se credeà milionar, ale cărui tezaure, pline cu aur, întreceau strălucirea stelelor ...

Erà un bătrân mic, slab, cu umerii ridicaţi, par'că aşteptà totdeauna să se pue pe dânşii o greutate, o povară. Umeri de muncitor încremeniţi în poziţia asta, de când bătrânul fusese, atâta vreme, slugă şi vită, la unii şi la alţii ...

Intr'o dimineaţă s'a deşteptat bogat, milionar ; nu s'a mai dus să-şi câştige pâinea. Sdrenţele depe dânsul i s'au părut purpură, coliba lui s'a prefăcut în palat.

Şi, lucru ciudat, săracul ajuns milionar, nu devenise nici rău, nici egoist. Din potrivă : toată grija lui erà să bată la uşa tovarăşilor lui de altă dată şi să-i întrebe : «Vă trebuie bani ? Vă plâng copiii de foame ?... Fiţi pe pace !...» Cu o privire blândă îi încredinţà că le va aduce mâini pline cu aur ...

Săracii nu râdeau de bietul nebun ; copiii nu se mai înfricoşau de el ...

Cu începutul iernii însă, nebunul rătăcià singur pe drumuri...

Intr'o zi plouà, plouà mărunt şi des; şi un frig umed pătrundeà până la oase.

In colţul unei strade, lângă un felinar, nebunul tremurà de frig. Erà liniştit, aveà ochii senini şi trişti: erà într'un moment de minte întreagă.

Inţelesei: în clipa aceea, nebunul vedeà realitatea, îşi recunoşteà sdrenţele, îşi aduceà aminte că în coliba lui erà întuneric, că nu mâncase de mult...

Şi întinzând milionarului un ban de pomană, mă întrebai cu o negrăită jale: De ce îl părăsià nebunia? De ce îi redà câte odată mintea, acestui nenorocit, pentru a privi, a înţelege realitatea?...

Craiova, 1895.

TIMID...

O fată iubià pe un băiat...

— Ho!... Ho!... ni s'au mai spus de astea...

— Aşteptaţi, aşteptaţi...

... Şi fata aceea aveà părinţi foarte bogaţi şi ea erà singurul lor copil. Dar băiatul n'aveà pe nimeni, părinţii lui muriseră, lăsându-l sub îngrijirea unui unchiu rău şi bolnăvicios.

— Fă-te negustor, mă băiete, i a spus de câtevà ori unchiul său; el însă a urmat să-şi vadă de visul lui: pictura, pentru cari da mari semne de talent.

Intr'o zi, fata, însoţită de mama ei — femeie mândră şi despreţuitoare — a ieşit să se plimbe afară din oraş, într'o trăsură elegantă.

Erà o zi dulce de primăvară.

Băiatul — să-i zicem pictorul — se dusese pe câmp să copieze privelişti şi mai ales să facă studii de cer...

Fata l-a zărit şi în sufletul ei a scris un vers: «Ce frumoşi ochi are!»

Credeţi-mă ce vă spun: aşà începe dragostea, dintr'un suspin, dintr'o privire, dintr'un zâmbet, din nimica... Ce urmează, e o parte mai serioasă; dar începutul e întotdeauna o glumă.

După câtvà timp, băiatul — ziceţi-i pictorul — a înţeles că este iubit. Dar ce folos!... Nu îndrăznià nici s'o privească. De ce nu erà fata băiat?... Cum ar fi ştiut ea să dea o lecţie stângaciului şi sfiosului acesta, care nu ştià să privească decât peisajele?...

Dar chipul unei fete nu e cel mai frumos peisaj?...

In sfârşit, fata s'a hotărît să aibă ea îndrăzneala, care lipsià băiatului — nu-i mai ziceţi pictorul.

Şi ea s'a gândit în neliniştea câtorvà nopţi: când voiu fi odată singură acasă, am să-i scriu să treacă pe la mine; îl voiu chemà dela fereastră... El va veni, eu mă voiu aruncà în braţele lui, îi voiu spune cât îl iubesc, cât doresc să-l fac de fericit — şi fără îndoială, el va şti să se-folosească de clipa aceea... Apoi părinţii află, fac o săptămână pe supăraţii şi în sfârşit, se învoesc şi... celelalte.

Iată-i fericiţi... duşi aiurea pe malul unei mări... El lucrează la un tablou; ea, cu fiecare sărutare, îi dă şi o scânteie de geniu...

O! visuri!...

Fata e singură acasă: părinţii sunt duşi la ţară; slugile au plecat să se plimbe...

E o zi de sărbătoare; mai nimeni pe stradă...

Îl zăreşte... Vine încet... par'că ar vrea să se întoarcă... ah! ce timid!... se apropie... e roşu... priveşte în pământ... îi tremură picioarele...

Ea îl chiamă...

El a auzit, s'a făcut mai roşu, s'a împiedicat de o piatră, a trecut înainte...

In urma lui s'a închis cu sgomot o fereastră...

A mai trecut pe acolo băiatul — ziceţi-i dobitocul! — dar nimeni nu l-a mai chemat...

Craiova, 1894.

O REPREZENTAȚIE.

Sunt totdeauna dureros impresionat când întâlnesc pe stradă un biet copil, îmbrăcat sdrențăros, tremurând de frig, tușind și având pe obraji culoarea frunzelor de toamnă. Ochii lui răsfrâng priviri sfioase, nehotărîte, searbăde și uneori par'că recunoști în acele priviri o rază de cunoștință — ca și cum micul desmoștenit și-ar înțelege propria sa durere.

Astfel de copii n'au copilărie; ei se nasc bătrâni. Îmbrăcămintea lor e o poemă întocmită din sdrențe.

Mă gândesc la mumele acestor copii, cu ce durere trebuie să-i sărute, văzându-i atât de suferinzi.

Mă gândesc cu câtă grije, cu câtă cumpătare trebuie să mănânce ei codrul de pâine ce nu ajunge și care la mesele bogaților rămâne risipit, de prisos.

Ei, înțelegând prea de timpuriu mizeriile traiului, devin simțitori, ca niște sensitive. Și de câte ori plâng pentrucă copilul vecinului are o pălărie nouă, sau pentrucă tovarășii lor de școală își râd de cismele lor rupte! Suferința ne face simțurile mai delicate, mai fine.

Din când în când, întâlnesc asemenea copii ieșind dela școală. Par sgomotoși și veseli. Dar dacă îi observi mai adânc, descoperi că veselia lor are un fond ipocrit, este o notă falsă, este, mai bine zis, eterna mască a săracilor de a-și acoperi umilința și durerea. Aceiași copii, cari laolaltă râd și sar, când rămân singuri, sunt triști. Ei moștenesc descurajarea și melancolia sărăciei. Ei sunt ca acele flori veștede, cari par înfrăgezite la lumina unei raze. Când raza piere, florile rămân tot veștede.

Dar nici un copil sărac nu m'a mișcat mai dureros ca *micul gimnastic*. Are opt ani. E îmbrăcat ca un jonglеur de circ, și poartă pe umeri o cutie cu săbii și bile de metal.

Deunăzi seara, intră într'un birt, unde mâncam. Așterne un covor pe scânduri și începe să facă diferite figuri de echilibristică. Nu uitați: să lupți pentru viață la opt ani!...

Micul gimnastic ia un taler și cerșește din masă în masă

un gologan, pentru reprezentaţia ce a dat-o. Şi observ cu mirare că, de astă dată, spectatorii sunt mai generoşi; fiecare aruncă un gologan. Se vede că toţi mâncaseră. Oamenii, după ce mănâncă, sunt mai buni, ne spune Alphonse Daudet.

Artistul are talerul plin cu bani. E foarte mulţumit şi zâmbeşte tuturor. Indreptându-se să iasă afară, îl urmăresc.

Mama lui îl aşteptă la uşa birtului.

Copilul îi varsă banii în mână, repetându-i: «sunt mulţi!...»

Şi la lumina felinarului după stradă, zăresc ochii mumei uzi de lacrimi. Apoi aplecându-se spre micul gimnastic, ea îi învălui gâtul într'un şal de lână şi se îndreptară către o cârciumă din colţul uliţei. Când ieşiră, muma aveà sub braţ o pâine neagră.

Bucureşti, 1892.

CALVARUL.

De două ori pe zi, orhestra cântă în aleia principală a pădurii din Solca. Ofticoşii au nevoie şi de inhalaţii sufleteşti.

Cei cari au început *să spere*, ar dorì o muzică mai veselă, şi roagă pe şeful orhestrei să le cânte romanţe sentimentale, unde e vorba despre iubiri eterne... Cei cari gândesc la mormânt, se înduioşează când aud *Adio del passato* din Traviata. Când se cântă valsuri, femeile devin visătoare, cu ochii umezi şi mari.

Nepăsători nu se află.

* * *

Dar printre muzicanţi, unul pare mai obosit. E bătrân. Cea mai dulce armonie care i-ar convenì ar fi tăcerea. E singurul, poate, pentru care vieaţa nu mai are nici o noimă, nici un aspect nou. Gândurile lui amurgite visează la pacea din cimitire.

Ochii bătrânului nu mai zăresc notele; uneori mâna tremură şi atunci depe condeiele vioarei scapără acorduri false. Şi dacă a fost un artist, aceste acorduri trebuie să-i rănească sufletul.

Cine ştie! El poate are micul său trecut de glorie; izbânzile lui de altă dată, necunoscute de mulţime, dar cu cari el îşi desmiardă adeseori sufletul.

Priviţi-l bine: este un artist. Asta se cunoaşte după pletele sale albe, pieptănate peste cap; după fruntea sa înaltă, pe care au rămas urme de senin şi de reverii; şi, mai ales, după felul cum îşi ţine vioara la piept. Par'că ar fi un tată care îşi îmbrăţişează copilul.

Ah, pentruce îmbătrânesc artiştii?

* * *

E nevoit să cânte în fiecare zi; noroc că pâinea se poate câştigà şi cu note false!

Cu toate astea, pâinea asta trebuie să fie amară!

Bătrânul muzicant face, de două ori pe zi un drum lung şi greu, dela locuinţa sa până la chioşcul destinat orhestrei.

Pentru bietul bătrân, slab, fără puteri, nehrănit îndestulător, drumul acestą e un adevărat drum al Calvarului.

Spre pădure, calea se ridică; urcuşul e nespus de obositor pentru picioarele cari au alergat prea mult în goana după pâine...

In multe zile, am privit pe bătrânul muzicant suind dealul, suflând greu ca un cal ars de bice, prăpădit de oboseală.

Şi mi s'a părut că e un Hristos bătrân, urcând drumul Calvarului.

Dar pe când *cellalt* mergeà să moară, acesta se duceà — să cânte!

Solca (Bucovina) 1895.

CRENGI USCATE.

Mă plimbam prin pădurea din Solca cu poetul X.

Pasările ciripiau, se goniau printre ramuri; erà cald şi lumină; mă simţiam atât de fermecat lângă poetul meu drag!...

Din când în când poetul se oprià, se uità în spaţiu într'un chip deosebit de al celorlalţi oameni. Erau priviri ce vedeau ceeace nu putem vedeà noi, muritori comuni. El mă făceà

să deosebesc toate nuanţele verdelui depe frunze — nuanţe închise, vii sau argintate de soare. Uneori mă întrebà: «Auzi tu imensa simfonie a tăcerii?» — şi făceà un gest larg, par'că arătà cevà în depărtare.

Dar câte odată poetul se oprià din mers; seninul ochilor săi se înorà; ghiciam că prin sufletul său treceau nemulţumiri tainice.

Pe ici, pe colea, dam de crengi desfrunzite, uscate; şi poetul meu se necăjià că aceste *inutilităţi* stricau estetica pădurii.

Iar din frazele lui de mânie, am înţeles par'că vorbele astea: «frumosul!... arta!... utilul!... sublimul!»

Tot vorbe mari!

Eu mă gândiam: poate că poetul are dreptate, deşi nu preà eram dumerit.

* * *

Abătându-ne pe o cărare mai dosnică, ne-am întâlnit c'o femeie bătrână şi aşà de sdrenţăroasă! O adevărată regină a mizeriei.

Culegeà crengi uscate.

Atunci m'am gândit la multe lucruri triste: iarnă... vifor... copii rebegeţi de frig... soba rece...

Şi am înţeles *utilitatea* bietelor crengi uscate!

Dar n'am mai stat să i-o lămuresc poetului meu drag, de teama de-a nu-l trezì din visurile lui.

Solca (Bucovina) 1895.

UN NEGUSTOR.

Mă mutasem într'o stradă dosnică din Bucureşti. Imi trebuià multă linişte şi un orizont mai larg, pentrucă eram în ajun de a începe o lucrare îndelungată. Voiam să scriu un roman.

In ziua mutării n'am băgat de seamă cine îmi sunt vecinii. Proprietarul îmi spusese: «Casa ţi-e împrejmuită de salcâmi». Credeam că aceştia îmi sunt singurii vecini.

Dar m'am înşelat: peste drum de mine şedeà un cioplitor de cosciuguri şi de cruci de morminte.

Pe firmă erà zugrăvit îngerul morţii, făcut, pe semne, după ideia negustorului — foarte gingaş la chip. Ba chiar îi lipsià şi coasa cu care seceră suflete.

Vecinul acesta lugubru nu-mi convenià de loc. In fiecare dimineaţă, când deschideam fereastra, dam cu ochii de sicriile cu capacurile deschise, cari par'că îmi rânjiau.

Negustorul, de obiceiu, sta în pragul atelierului, fumând o ţigare de foi. Erà un om gras, roşu la faţă, cu ochii mici, răutăcioşi şi cercetători.

Mai niciodată nu-l vedeam lucrând; desigur, prin împrejurimea aceea nu prea muriau oameni mulţi.

* * *

Nu ştiu prin ce împrejurare am făcut cunoştinţă cu cioplitorul de cosciuguri. El m'a întrebat:

— Eşti bolnav?

— Nu.

— Cu toate astea arăţi a suferi: eşti palid şi ostenit.

— Pentrucă lucrez mult noaptea.

— Ce lucrezi?

— Scriu.

El a suspinat:

— Ah! d-ta ai de lucru!... eu stau...

De atunci omul acesta mă observà, îmi repetà adeseori:

— Din ce în ce devii mai slab, mai galben...

Ridicam din umeri.

* * *

Intr'o zi, vecinul meu lucrà la un sicriu. De curiozitate am vrut să ştiu cine a murit. El mi-a răspuns:

— Nimeni.

— Apoi atunci pentru cine îl faci?

— Pentru cine s'o nimeri.

Şi a rânjit — ca şi cosciugurile lui.

După câtevà zile sicriul erà gata. Ciudat! sicriul acesta mă atrăgeà şi mă îngrozià totdeodată.

— Uită-te, ce bine e lucrat, mi-a zis negustorul.

— Da, e bine lucrat.

— Şi ce bine e văpsit! Par'că e de marmoră!

— Da, par'că e de marmoră...

El se uità mereu la mine; mie nu-mi venià să-mi iau ochii depe cosciug. A urmat o tăcere lungă; pe urmă m'am uitat în ochii negustorului şi l-am întrebat.

— Şi cu cât vinzi un astfel de sicriu?...

— Ieftin...

N'a sfârşit fraza; dar trecându-i un surâs pe buze, i-am ghicit-o:

— Să ne tocmim...

Bucureşti, 1895.

OSTENIŢII.

Vara, după asfinţitul soarelui, îi văd trecând în şir, unii vorbăreţi şi veseli, alţii tăcuţi şi trişti, dar toţi mişcându-se cu aceeaş paşi greoi de oboseală. E o armată întreagà de bătrâni, tineri, femei şi copii — muncitori în fabrica unui vestit milionar, pe care l-au îmbogăţit, în câţivà ani, norocul şi braţele lor.

Priveliştea asta de stradă e pitorească şi mă pune pe gânduri.

Unde se reîntorc oamenii aceştia după o zi de muncă? In locuinţele lor sărăcăcioase, în cari, de sigur, un bogat ar înebuni de frig, de urît şi de întuneric.

Se zice că adeseori regii cari nu pot să doarmă în palatele lor pizmuesc somnul adânc şi neturburat al ostenitilor.

Şi mi-am închipuit că somnul acesta protector al celor suferinzi şi osteniţi trebuie să fie un înger bun — mai bun ca pâinea!

* * *

Cu toate astea tot mai de plâns sunt ei decât regii!

Fiindcă mă întreb: cum se poate să-ţi mărgineşti o vieaţă întreagă între a munci, a fi obosit veşnic şi a dormi?!...

Ce vieţi, ce poeme mari de suferinţă şi de rezignare!

Noi credem că pentru aceşti bieţi oameni simpli nu sunt făcute plăcerile senine ale vieţii: arta, ştiinţa, iubirea. Noi recunoaştem mulţimii numai instincte şi-i tăgăduim imaginaţie, sensibilitate şi inteligenţă.

Meschină şi falsă mi se pare psihologia asta...

Mai bine am puteà zice că nu-i cunoaştem, pentrucă trăim aşà departe de ei!

Eu i-am observat şi i-am văzut de aproape: mulţi dintre dânşii au sufletul plin de poezie. Dacă oboseala le-ar da răgaz, ar puteà să cristalizeze şi ei momente din vieaţa lor în forme artistice şi fiecare şi-ar trăi romanul său de iubire.

Căci cei mai mulţi din aceşti oameni n'au iubit sau n'au fost iubiţi!..

Intrebaţi pe poeţi şi pe romanţieri: toţi vă vor spune că n'au întâlnit amorul decât prin budoare... Ce să caute el în colibele ostenitilor? Ar murì, de sigur, de frig, de urît şi de întuneric ...

* * *

Câte odată i-am văzut dormind pe stradă, având drept căpătâiu bolovani mari de piatră. Pământul nu e un pat moale, dar pentru trupurile lor sdrobite e destul de odihnitor.

Sunt palizi, dorm adânc, nu-i turbură nici unul din visurile deşertăciunilor omeneşti; poate numai icoana morţii o fi trecând prin somnul lor, cu adierea aripelor ei, în semn de pace şi etern repaus...

Şi am văzut şi bogaţi trecând pe lângă dânşii, sătui şi odihniţi, privindu-i cu dispreţ sau cu ură, şoptind cu răutate: «Leneşii!».

Craiova, 1895.

SFÂRŞITUL POEMEI.

Dinu Roteanu s'a reîntors în orăşelul său natal. Bucureştiul l-a desgustat şi l-a obosit. Iată-l din nou instalat în camera lui, singur, ca un om care se odihneşte pe malul unei ape, din ale cărei vultori abià a scăpat.

Intre treizeci şi treizeci şi cinci de ani, Dinu Roteanu e sigur că va puteà să-şi prelungească împărăţia tinereţei, chiar peste hotarele ei fireşti. Vremea par'că nu l-a atins, l-a lăsat totdeauna acelaş: frumos, puternic şi cutezător.

Dela părinţii săi a moştenit o avere însemnată, din care el ştie să cheltuească cu cumpătare şi niciodată cu prisos. Peste această avere s'a făcut stăpân tocmai când trebuià să se prezinte la examenul de bacalaureat. Când s'a văzut în faţa norocului, a părăsit ideia de a urmà studiile mai departe. Intre a învăţà şi a petrece, a ales înţelepciunea din urmă.

Rămas singur, prima pornire a inimii lui a fost să se retragă la ţară şi să trăiească câtvà timp cu o femee frumoasă, găsită la întâmplare, care l-ar iubì. Intr'o seară, ducându-se la un teatru de varietăţi, a făcut cunoştinţă cu o frumoasă Daneză, rătăcită de ani întregi prin ţara noastră. Erà o biată pasăre pribeagă, veşnic urmărită de presimţirea tristă că va fi poate ursită să moară în mizerie, sub un cer străin.

Dinu Roteanu a ghicit că în această femeie lâncezià un suflet delicat, dătător de mult farmec, care n'aşteptà decât să fie înţeles şi iubit, pentru a revenì la iluzii, la vieaţă. Din puţine cuvinte, s'au înţeles amândoi să plece la ţară.

Ema, frumoasa Daneză, i-a spus în seara aceea: «Voiu şti să te fac fericit!»

Patru ani au trăit amândoi la ţară, fericiţi şi singurateci. Iubirea lor erà o poemă; par'că mai mult o visau decât o trăiau, atât erà de senină în mijlocul naturii, departe de lume.

Dar într'o zi, Dinu Roteanu s'a hotărît să se despartă de această femeie, să-şi potrivească într'un fel vieaţa şi să se însoare.

Când Ema a auzit hotărîrea lui, a început să plângă. Glasul ei s'a făcut umilit şi rugător:

— De ce mă goneşti? Unde vrei să mă duc? Unde voiu puteà să trăesc fără tine?...

El i-a răspuns:

— Tot unde ai mai trăit şi înainte... Inţelegi bine, eu trebuie să mă gândesc la viitorul meu... Cât timp am trăit îm-

preună, cred că nu ţi-am dat nici un prilej să te plângi de mine. Acum trebuie să ne despărţim tot ca prieteni.

Ema a plâns mereu. Ea se gândià: Tocmai acum, când începusem să iubesc şi să fiu onestă, să mă întorc iarăşi pe drumurile din trecut...

Dinu Roteanu a voit să-i dăruească la despărţire o sumă de bani, dar ea n'a primit nimic. Ea a plecat, de astă dată, în lume, mai nenorocită ca odinioară.

El n'a mai pregetat o clipă şi s'a dus în Bucureşti să se însoare. Aveà toată încrederea că va face acolo «o partidă minunată». Averea lui erà cunoscută pretutindeni. Un băcan, ale cărui afaceri nu prea mergeau bine dela o vreme, i-a propus să-i dea pe fata lui, care învăţase muzica, limba engleză şi franceză, într'un mare institut din Belgia. Dar fata erà urîtă şi Dinu Roteanu nu s'a învoit. Un cunoscut senator, mare proprietar, nu aşteptà decât un cuvânt din partea lui Roteanu, pentru a fi cu desăvârşire dispus să-i dea pe fata lui, de o frumuseţe vestită, admirată chiar de suverani la balurile Curţii. Dar Roteanu auzise despre această fată că erà o cochetă şi o rafinată, care n'aşteptà să se mărite decât pentru a scăpà de sclavia virginităţii — şi apoi...

Roteanu nu întâlnià decât «ochi aţintiţi asupra averii sale». Idealul visat, femeia care să-l iubească, să-i fie credincioasă, dispreţuind luxul şi prejudiţiile, nu se vedeà, rămâneà tot în norii himerelor... El mai înţelesese că în lumea asta de negustori şi de financiari amorul erà şi el precupeţit. Se desgustă şi se întoarse în orăşelul său natal, încredinţat că nu se va mai gândì multă vreme sau poate niciodată la însurătoare.

Intr'o zi îşi aduse aminte de Ema. Pe unde o fi ea? Cu această femeie fusese fericit. Ce gând nebun îl povăţuise să se despartă de dânsa? Trăiau aşà de bine la ţară, printre oamenii muncitori şi paşnici, printre arborii mari şi liniştiţi!... Poate că tocmai femeia aceasta, venită de aiurea, rătăcită mult timp în mizerie, erà idealul său.

Dinu Roteanu simţi o părere de rău sfâşietoare... Se hotărî

să regăsească pe Ema şi să rămâe la ţară, cu ea, pentru totdeauna.

Dar unde s'o caute? Erà aproape un an de când n'o mai văzuse.

Speră s'o reîntâlnească tot la teatrul de varietăţi, unde o cunoscuse pentru întâia oară. Intrebă de ea şi i se spuse că Ema nu se mai arătase pe acolo de ani întregi.

Un prieten informă pe Roteanu că întâlnise, acum câtvà timp, o femeie blondă, înaltă, cu ochii mari albaştri, cu trupul rotund şi pe care o chemà Ema.

— Ea este!... Unde ai văzut-o? îl întrebă Roteanu, exaltat de bucurie.

— In Turnu-Severin, îi răspunse prietenul.

Dinu Roteanu se urcă în tren şi plecă spre Turnu-Severin. Cine poate spune monotonia unei călătorii în drumul de fier, mersul încet şi enervat al vagoanelor, atunci când te duci să întâlneşti o fericire?

In sfârşit a ajuns.

Intrebă la toate hotelurile, umblă pe toate stradele, căutà în dreapta şi în stânga — dar Ema nu se vedeà.

După câtvà timp de zadarnică alergare, stăpânul unei *cafenele-concert* îi spuse că erau zece zile de când o Daneză, pe care o chemà Ema, părăsise oraşul, îndreptându-se spre Viena. De acolo, spuneà ea, va căutà să se întoarcă în ţara ei.

— Ţi-a spus la ce hotel va găzdui în Viena?

— Nu, domnule, răspunse negustorul; apoi adăugă: «Cât timp fusese cântăreaţă în localul meu, erà veşnic tristă, plângeà mereu şi nu voià să petreacă cu nici unul din muşteriii mei. Intr'o zi şi-a vândut un frumos ceasornic de aur, câtevà inele, şi a plecat.

— Spuneà că se va mai întoarce? întrebă din nou Roteanu.

— Din potrivă, ziceà că în ţara noastră a fost foarte nenorocită.

Dinu Roteanu se reîntoarse în orăşelul său, ca dela un cimitir unde şi-ar fi înmormântat toate iluziile, toată tinereţea.

Amintirea Emei îl neliniştià din zi în zi mai mult; devenise chinuitoare ca o manie. Acum resimţià mai clar tot farmecul acelei femei: poezia sufletului ei iubitor — un suflet, care trecuse printr'o vieaţă de sărăcie şi prostituire şi rămăsese curat, frumos ca marmora.

Un dor nestăpânit, pe care nu-l pot liniştì decât orizonturile largi, depărtările călătorilor, îl turburà zi şi noapte, îl îndemnà să plece s'o caute în lumea întreagă. Iubirea prefăcuse pe acest om sănătos, bogat şi vesel, într'unul din acei eroi, trişti şi ridicoli, din milioanele de tragedii, cari se desfăşoară, necunoscute, în colţurile obscure ale vieţii. Fericirea i se păreà un ţărm afundat în ceaţă, pe care îl pierdeà din ochi; iar între ea şi inima lui se aşterneà o depărtare ce nu se poate închipuì — depărtarea dintre morţi şi vii.

Dinu Roteanu îşi arendă moşia, îşi vândù proprietăţile din oraş şi plecă din ţară. Rătăcì multă vreme prin ţări străine, căutând-o.

După un an, se întoarse, îmbătrânit trist, abătut: umbra lui Roteanu de altădată — şi tot singur!

Craiova, 1894.

TE IUBESC.

Eram o ceată de prieteni. Ne plimbam prin pădurea din Solca, vorbind despre femei şi iubire. Paul S., ca de obiceiu, ascultà, îşi fumà ţigara şi zâmbià din când în când.

La un moment îl auzirăm rostind rar şi meditativ:

— Femei... iubire...

Păreà că e Hamlet, rătăcind prin cimitirul din Elseneur, şi cugetând la moarte: «A murì... a dormì — a dormì sau poate a visà?».

Apoi adăugă:

— Ştiţi să ascultaţi şi să pricepeţi, băieţi? Azi voiu să vorbesc eu.

Unul dintre noi a însemnat ziua aceea când vorbià Paul. Iată ce ne-a spus:

— Acum trei ani mă aflam tot la Solca.

Veniam, aproape în fiecare zi, să stau pe covorul de muşchiu, verde şi moale, sub un brad. Până acolo nu străbăteà nici un sgomot. Arareori, când se pornià câte un freamăt întins, vântul risipià notele depărtate ale unui flaut. Atunci ştiam că în aleea cea mare a început să cânte orhestra şi lumea s'a adunat să petreacă.

Bradul, de trunchiul căruia îmi rezemam capul, părea a fi bătrân de tot. Mai mult de jumătate erà gol; ramurile i se îndesau la vârf, ca nişte braţe, rugându-se către cer. Erà foarte înalt. Mă atrăsese şi mi-erà drag cum ţi-ar fi un moşneag care a văzut, a auzit şi ştie să povestească multe de ale vremii.

Stam ore întregi singur. De obiceiu citiam; alte ori urziam, aşà, pe nemărginitul singurătăţii, pânze lungi de gânduri. Uneori răriam goana obositoare a minţii, îmi lăsam sufletul să plutească în zările uitate ale amintirilor. Insfârşit nu mi se urà.

Nu treceà nimeni pe-acolo, deşi erà un drum. Eram poate singurul care mă ascundeam în partea aceea sălbatică a pădurii. Visasem o iarnă întreagă să văd soarele de Iunie, să plec din oraş şi să-mi găsesc un colţ de odihnă şi de singurătate. In lume nu le poţi găsì.

Dela un timp mi-e silă să vorbesc. Noi oamenii am prefăcut cuvântul în cea mai fină şi mai meşteşugită viclenie. Vorbele au căpătat atâtea înţelesuri! Nu mai e nici un cuvânt cinstit — nici chiar cuvântul: «cinste».

Şi mai bine tac. Când simt nevoia — dulcea şi dureroasa nevoie — de-a spune cevà, scriu. Vorbele scrise sunt poate mai sincere.

In realitate nu eram tocmai singur. Se aflà în jurul meu o lume de paseri, o lume de cuiburi. Câte odată ascultam şi observam lumea aceasta; ciripirile nu erau totdeauna aceleaşi; uneori păreau înţelegeri, alte ori certuri, intrigi, discordii... Se petreceau, poate, şi printre aceste drăgălaşe fiinţe, viclenii şi mizerii, ca în societatea noastră.

Iar în natura întreagă câtă nepăsare!...

Ce-i pasă ei că un arbore, întinzându-şi rădăcina şi ramurile, cucerind un spaţiu larg către lumină şi soare, omoară o sumă de alţi mici arbori, cari au acelaş drept la soare şi la lumină? Ce-i pasă ei de geniul care se stinge în mizerie pentru a face loc mai mult băcanului nesimţitor şi stupid? Nu-i este deopotrivă indiferent cugetarea unui creer de savant, ca şi digestia unui pântec de negustor?

Cu toate astea într'un ceas de pace şi singurătate uiţi şi ierţi multe. Dacă mă turburau unele reflecţii zadarnice, mă împăcau altele bune. Ba mă credeam chiar fericit. O iluzie.

Unii oameni fac teorii asupra fericirii. Spre pildă: fericirea este împlinirea dorinţelor. Dar când s'au împlinit dorinţele, s'a sfârşit totul? Dacă ar fi aşà!

Uitaţi-vă la cei cari şi-au împlinit toate dorinţele în vieaţă. Ştiţi ce-au devenit la urmă? Blazaţi şi cinici. Iată ce ajung mai târziu — fericiţii!

Vă încredinţez că n'aş vrea să mi se împlinească toate dorinţele, ci să-mi rămâie totdeauna cevà de dorit.

Iubirile cari sfârşesc repede, sunt o dovadă că femeia a dat totul prea curând. Femeile nu înţeleg că trebuie să oprească totdeauna cevà, pe care iubitul să-l dorească veşnic.

Cât dorisem atunci să trăesc o vară întreagă numai printre arbori! La început, dorinţa aceasta fusese o nostalgie vagă; mai târziu devenise un adevărat chin. Temerea de a-mi vedeà dorinţa sfărâmată îmi umpleà orele de jale. Priviam prin fereastră coperişurile caselor, albe de zăpadă, şi mi se păreà că iarna n'o să mai plece, că în lume n'are să mai fie vară.

Când dorinţa mi s'a împlinit, am început să visez alte ceruri, alte ţări.

Dorinţe şi iar dorinţe — iată toată vieaţa.

* * *

Intr'o seară, am auzit paşi şi şoapte. Cine îmi turburà singurătatea?

Doi inşi — o femeie şi un bărbat — se afundau printre arbori. Erau frumoşi? urîţi? Nu i-am putut vedeà.

Dar şoaptele lor veniau până la mine:

— Te iubesc!

— Te iubesc!

O, ce vorbă veche! De sigur, erau tineri.

Nu m'am uitat spre ei; ştiam eu ce urmează după vorbele astea.

S'au oprit nu tocmai departe de mine. Şoaptele lor se făceau mai calde, mai dese.

Uneori par'că erau cântate; atunci, fără îndoială, vorbia ea.

Au revenit şi în seara următoare. Pe semne nu se sfiau de mine, sau poate nici nu mă vedeau. Copacii formau, in locul acela, un fel de boltă, care semănă cu altarul unui mare templu. Şi-apoi cei ce se iubesc se simt pretutindeni atât de singuri!

Şoaptele lor reîncepeau:

— Te iubesc!

— Te iubesc!

Nu mă mai gândiam la nimic. Cuvintele acestea îmi străbăteau în auz şi în suflet, ca o muzică dulce. Imi aduceam aminte că le şoptisem şi eu de mult ori în vieaţă; îmi reamintiam glasurile de femei cari îmi desmierdaseră tinereţea cu aceste cuvinte divine!

Tot înţelesul vieţii stă în aceste două vorbe. Orice dorinţă, după ce ai împlinit-o, moare; singura dorinţă care reînviază veşnic, e setea nesăţioasă de iubire.

Mă vedeţi că nu sunt bătrân, n'am încă treizeci şi doi de ani. Dar dela o vreme mă simt ostenit şi trist. Când am auzit însă eternele şoapte ale celor doi iubiţi necunoscuţi, au tresărit în mine doruri pe cari le credeam stinse. Totdeauna ne înşelăm asupra noastră; credem că ne-am pierdut toate iluziile, că nu mai suntem în stare de a iubi, de a gustà fericirea; şi e destul ca o impresie bună să ne înfioreze simţirea, pentru a ne întoarce din nou către speranţe, către lumină.

Intr'o seară, cei doi îndrăgostiţi au întârziat mai mult ca de obiceiu. Se făcuse noapte. In pădure erà un întuneric

adânc, arborii păreau negri. Numai prin frunzişuri rare picurau licăririle de aur ale stelelor.

Deodată, în pacea şi în farmecul acesta sfânt, glasurile celor doi iubiţi, unite ca şi gurile, ca şi sufletele lor, începură să cânte o romanţă veche. Cuvintele romanţei erau banale, dar după fiecare strofă vorbele: «Te iubesc! Te iubesc!» reveniau ca nişte nesfârşite suspine de fericire.

Ce-am simţit în clipele acelea e greu de destăinuit. Cine poate alege, clasă şi definì toate nuanţele unei stări sufleteşti atât de complicate!

In gândul meu binecuvântam pe cei doi iubiţi. Ei îmi făceau şi bine şi rău. Bine, pentrucă îmi deşteptau doruri amuţite de vremuri; rău, pentrucă îmi turburau singurătatea, mă făceau să am groază de ea. Şi ei erau singuri, dar câtă neasemănare între singuratatea lor şi a mea!

Mă gândiam să reintru în lume; mi-erà jale de tinereţea pe care o lăsam să treacă atât de trist şi de zadarnic! Şi-mi făuriam planul unei calătorii îndelungi; îmi făuriam — un zâmbet! — chiar planuri de fericire!

In ajun de a plecà am vrut să trec înc'odată pe lângă cuibul singuratic unde se ascundeau cei doi iubiţi. Doriam să-i mai văd, să-i cunosc chiar. Nu le-aş fi făcut plăcere şi lor, povestindu-le cum mi-au reînviat inima cu şoaptele lor de iubire?

Voiam să le spun că mi-au făcut cel mai mare bine, să le mărturisesc recunoştinţa mea.

I-am revăzut. Dar nu mai erau aceiaşi; erà ea cu'n ... altul!

M'am aşezat sub bradul meu, pe muşchiul moale şi verde. Am stat aproape o oră, aiurit. Mi s'a părut că în mine s'a rupt cevà, căci îmi venià să ţip, să plâng. Sau ... par'că se dărâmà o lume frumoasă de iluzii; luà forme hidoase de ruine, se prefăceà într'un haos de întuneric. Nu ştiu cum să vă spun mai lămurit.

Ce este iubirea? Nestatornicie şi amăgire? Cu câtvà timp înainte femeia aceasta şoptise altuia dumnezeeştile cuvinte! Când fuseseră sincere?

Pentruce n'au lăsat oamenii curate doar aceste mari cuvinte ale inimii omeneşti? Aproape toţi le profanăm: şi eu, şi voi, şi alţii ... Mi-erà scârbă şi de mine şi de lumea întreagă.

Ce deosebire e între inimile cari se amăgesc cu vorbele: «Te iubesc!» şi între zarafii de stradă cari se înşală cu gologanii? Nici una.

Erà întâia dată când judecam drept şi dureros ce şarlatani de sentimente suntem noi, oamenii.

In vremea asta, şoaptele răspundeau gândurilor mele răsvrătite; porniau din stufişul singuratic, tot aşà de calde, tot aşà de dulci:

— Te iubesc!

— Te iubesc!

Ah, ce minciună!

Solca (Bucovina) 1895.

UN OM DE PRISOS.

Nu ştiu cum îi chiamă. Cinevà mi l-a arătat într'o zi pe stradă:

— Uite, ăla e cămătarul, bogat şi sgârcit, căruia unul din datornicii săi i-a zis odată: «Tu nu ştii să trăeşti: eşti nefolositor şi ţie şi altora. Tu puteai să fii altcevà: o piatră, o cărămidă, un lemn... Eşti un om de prisos!» şi vorba s'a prins.

E un om de vreo patruzeci de ani, de statură potrivită, puţin schiop, gălbinicios la faţă. Părul capului e rar şi bate în galben, ca mătasea porumbului. Mustăţi n'are, e spân. Când zâmbeşte, se văd două şiruri de dinţi laţi şi negri.

Umblă totdeauna rău îmbrăcat, aproape sdrenţuros.

Iarna poartă un palton vechiu, împetecit pe alocurea, pe care îl păstrează de şaptesprezece ani. E un adevărat palton celebru!

Vara e îmbrăcat tot în hainele de iarnă, cu deosebire că leapădă paltonul.

Averea şi-a făcut-o împrumutând pe oamenii nevoiaşi şi luându-le dobânzi îngrozitoare. Când bieţii datornici nu pu-

tiau plăti la timp, el îi încurcă în procese, le urmărià cu portăreii micile lor proprietăţi, până când îi lăsà pe drumuri.

Acum nu mai împrumută pe nimeni: şi-a strâns milionul şi trăeşte singur în mijlocul... *aurului.*

In câtevà dimineţi l-am întâlnit mergând încet şi şchiopătând, cu o paporniţă sub braţ, pe drumul către hală. Milionarul n'are pe nimeni să-l ajute; el este propria lui slugă.

L-am urmărit să văd ce cumpără acest om, cu ce se hrăneşte el în lulie, în luna zarzavaturilor şi a fructelor răcoritoare. Nimic, decât o pâine neagră şi o bucată mică de carne de oaie. Iată ce mănâncă milionarul!

Ah, mi s'a făcut milă, mi-a venit să-l plâng pe bogatul acesta stupid!

Sgârcenia nu este şi ea o nenorocire — poate cea mai grozavă dintre nenorociri?

Fie pe stradă, într'o cafeneà, sau în mulţime, tipul acesta se pune în evidenţă ca cevà hidos, antipatic. Oricine se uită la el cu ură sau cu batjocoră, chiar fără a-l cunoaşte.

Mi s'a spus că unii din vechii lui datornici, pe cari i-a nenorocit, îi trimit zilnic maldări de scrisori, în cari se află desenuri reprezintând cosciuguri de diferite mărimi. Şi m'am gândit: ce impresie i-o fi făcând milionarului corespondenţa asta lugubră, avertismentul acesta ironic al morţii? Când se joacă cu mâinile prin oceanul lui de aur, prin valurile lui de napoleoni, n'aude, în sonoritatea milionului, un alt sunet, un sunet a pustiu: sunetul bulgărilor de pământ, căzând peste capacul sicriului?

Dar nu vedeţi că acest om e un nenorocit, că trebuie să-l compătimim cu lacrimi fierbinţi? El n'a simţit, n'a cunoscut nici arta, nici natura, nici femeia, nici plăcerea dumnezeească de a face bine, nici prietenia — nimic, nimic.

El sufere, credeţi-mă, de neînchipuita durere de a nu şti să trăească, să fie fericit.

De multe ori l-am văzut într'o cafeneà, stând singur la o masă pierdut într'o depărtare întunecoasă şi obositoare a gândurilor. Nu erà cugetarea senină a omului mulţumit;

ghiciai că omul acesta aveà momente lucide, momente de meditaţiuni dureroase, când se întrebà: «De ce nu ştiu să trăesc?»

Alte ori l-am surprins întorcând capul şi uitându-se după femeile frumoase. Erà în colţul unei strade. O femeie tânără, cu un mers înfiorător de voluptos, trecù repede pe lângă milionar, lăsând în urmă-i un parfum fin, ce se agaţă de nervi şi-i chinueşte. Milionarul deschise ochii mari — ochi de fiară, care ar voi să s'arunce asupra pradei — şi, dilatându-şi nările, respiră de câtevà ori nervos. Şi vru par'că să se întoarcă după aceà femeie, s'o urmărească, s'o ajungă, să-i ceară, în schimbul unui milion, ca să-l facă fericit, să-l îmbete, să-l omoare cu sărutările ei, cu strângerile ei în braţe, cu toate plăcerile pe cari le poate da o femeie.

Citiam bine hotărîrea aceasta în ochii milionarului şi m'aşteptam din clipă în clipă să-l văd punând-o la cale.

Dar... simţul sgârceniei se trezì deodată, domolì furia poftelor. Milionarul îşi urmă drumul încet, şchiopătând, cu capul în jos, ca un om trist care ar merge după un dric.

Şi o milă mai covârşitoare mă înduioşă, de-mi venià să m'apropiu de tragicul milionar a-l mângâià, a-i spune că înţeleg ce drame tăcute şi îngrozitoare se desfăşoară în sufletul său.

N'aş fi ştiut însă niciodată că bietul milionar, pe lângă palfonul său clasic, mai aveà şi o umbrelă de ploaie, vrednică de a fi păstrată într'un muzeu, dacă într'o zi nu l-aş fi întâlnit, însoţind un convoiu funebru. Am presupus că mortul erà o rudă a milionarului.

Plouà mărunt şi des, iar din când în când suflà un vânt de te ridicà în sus.

Milionarul se adăpostià sub o umbrelă veche, cu mânerul rupt, cârpită pe ici pe colo, având aspectul unui poet macabru, care nu mâncase. Coloarea-i se deosebià de a paltonului; bătea în roşu.

Când vântul se pornià mai năpraznic, sârmele umbrelei se

îndoiau în sus şi păreau că vor să iasă, ca nişte coaste prin pielea unui om slab.

Dar milionarul îşi vedeà de cale.

Câte odată ploaia, risipită de vânt, îl izbià în faţă, îl pălmuià: «Dobitocule, dobitocule, smulge un napoleon din milion şi du-te de-ţi cumpără o umbrelă nouă, trainică şi frumoasă!»

Clopotele dela biserici, pe lângă cari treceà convoiul, sunau monoton şi trist şi glasul lor şoptià ironic în auzul milionarului: «Nebunule, nebunule, întoarce-te, du-te şi trăeşte! Ca mâine ţi-om sunà şi ţie, când vei trece pe drumul din urmă către împărăţia viermilor!»

Pe semne a înţeles cevà milionarul din elocinţa clopotelor; n'a avut curajul să însoţească pe mort până la cimintir. La o răspântie, s'a abătut furiş pe alt drum. Eu nu-l pierdeam din ochi.

Vântul devenià tot mai sălbatic, par'că inadins îşi bătеà joc de nemernicia bogatului.

Un birjar, care din întâmplare treceà tocmai atunci pe acolo, oprì caii, adresându-se către milionar:

— Boierule, îţi rupe vântul umbrela... Hai că te duc eu acasă...

— N'am nevoie, răspunse milionarul posomorît. Eu n'am picioare?

Birjarul trecù înainte; dar cuvântul lui fu o profeţie: vântul smulse umbrela milionarului, i-o întoarse pe dos, asvârlind-o în noroiu.

Bietul milionar tremurà, se făcuse galben-vânăt de mânie. Işi ridică umbrela din noroiu, o luă sub braţ, pornind repede prin ploaie, ca un om bătut şi huiduit.

Un câine, luându-l drept cerşetor, începù să-l latre.

Craiova, 1895.

NUVELE POSTUME.

SCHELETUL.

Fusesem la un concert cu amicul meu Titu Negreanu, cunoscutul violonist şi compozitor al atâtor romanţe şi valsuri.

La sfârşit, orhestra executase «danţul macabru» de Saint-Saëns.

Ca totdeauna, ascultasem această muzică stranie, această muzică de coşmar, cu o fioroasă plăcere.

După concert am intrat împreună într'o cafeneà depe bulevard. Ne împărtăşiam impresiile.

— De câte ori ascult muzica aceasta de Saint-Saëns, zise amicul meu, îmi amintesc o întâmplare groaznică din vieaţa mea. Muzica asta evoacă ... schelete!

Îl privii cu mirare.

El adăugă:

— Fiindcă ne găsim amândoi sub acelaş farmec, lasă-mă să ţi-o povestesc. Poate că vei face dintr'însa o nuvelă.

După un minut începù.

Mă înscrisesem la facultatea de medicină, fără voia mea. Dorinţa mamei erà să mă vadă «doftor» — dorinţă căreia m'am supus. ca unei puteri ipnotice. Prevedeam însă că apuc un drum greşit. Dar îmi îndepliniam datoriile de student, cu aceeaş sârguinţă, cu care mă distinsesem în clasele liceale.

Câte odată voinţa mea se împotrivià: iar simţirea mi se îndrumà sub cele mai felurite stări de melancolie.

Aproape din copilărie, urmărisem un vis frumos, nemărturisit nimănui, păstrat în suflet cu aceà grije a visătorilor, cari se tem ca realitatea să nu le sfărâme, să nu le mânjească minunatele clădiri ideale din iluziile lor. Voiam să învăţ muzica, să ajung artist. Eram îndrăgostit de vioară. Când dintr'o prea mare iubire pentru mama, părăsisem acest vis, viitorul îmi apăreà cu orizonturi strâmte, cu drumuri nesigure şi strâmbe.

Atât profesorii, cât şi colegii mei observară că studiul medicinei nu erà de loc potrivit cu temperamentul meu, peste fire de impresionabil şi slab.

Când intrasem pentru prima oară în sala mortuară a unui spital, îngălbenisem, fusesem pe neaşteptate biruit de o nesfârşită tristeţe. Mirosul caracteristic al acestei săli, mă urmărise multă vreme, în urmă, ca o halucinaţie a odoratului, cum urmăreşte pe unii criminali mirosul sângelui. Iar când luasem parte la prima disecaţie a unui cadavru, căzusem leşinat, văzând cum un profesor — care explicà o lecţie de anatomie, scosese inima mortului şi o privià cu nepăsarea cu care ar fi privit un burete.

Din această cauză, fusesem câtvà timp bolnav de o ciudată stare nervoasă, care îmi produceà insomnii şi coşmaruri îngrozitoare, par'că aş fi dormit într'un cimitir.

Un profesor mă povăţuise să mă las de medicină şi să mă înscriu la altă facultate. Auzise chiar că am înclinare către muzică şi îmi făgăduià să se intereseze de aproape de talentul meu. Eu aş fi urmat povaţa, fără nici un ocol, dacă n'aş fi ştiut că mama — nu e din acele mame încăpăţânate şi orgolioase — ţine cu orice chip ca fiul său să ajungă nici mai mult, nici mai puţin decât «doftor!» Puteam eu să mă împotrivesc dorinţei acestei mame pe care o adoram? Nesupunerea mea ar fi omorît-o. In sfârşit mă siliam zilnic să-mi alung desgustul, să mă deprind, ca şi ceilalţi colegi, cu mirosul sălilor de spitale, cu agoniile murinzilor, cu scheletele, cu cadavrele; să rămân în faţa lor «filozof!»

Vieaţa? Moartea?... Nimic! Nimic!

Dar filozofia aceasta dură cât durează fumurile beţiei.

Când mă trezìam dintr'însa, mă simţiam din nou stăpânit de aceeaş groază, de aceeaş scârbă, în faţa a tot ce vieaţa şi moartea înfăţişau mai hidos, ca mizerie, ca putreziciune.

Ah! ce visasem eu!... sunete, armonii ce însenineză sufletul! Iar în loc de vioară, aveam în mână scalpele, ferestrae, vase şi cărnuri împuţite!

Dar ceeace mă îngrozìa şi mă desgustà mai mult erau batjocora şi nepăsarea cu care camarazii mei trăiau printre bolnavi şi cadavre. Glumele lor, în sala de disecţiii, mă înfiorau, mă făceau să sufăr. Mai ales cadavrele femeilor dau prilej la cele mai nesocotite profanări.

Câte odată mă revoltam, le spuneam în faţă:

«Sunteţi mai răi decât viermii!» Unii mă luau în râs; iar alţii improvizau epigrame obscene la adresa acestor stârvuri, în vreme ce cuţitele lor spintecau pântece, scoteau intestine, desprindeau muşchi depe oase.

Intr'o zi, făcându-se autopsia unei fete, o sinucisă din iubire, după cum se scrìà prin jurnale — am fost mai dureros impresionat, ca niciodată. Moarta aveà un păr de o frumuseţe neînchipuită: des, lung şi negru ca întunericul unei prăpăstii.

La autopsie trebuià să iau şi eu parte. M'am prefăcut însă că sunt bolnav, m'am dus acasă şi am plâns pe biata sinucisă, cum nu aş fi plâns o soră.

Simţirea mea erà din ce în ce mai sfâşiată. Şi cu toate acestea când răspundeam la scrisorile mamei, care îmi scrìà aproape în fiecare zi, o încredinţam că sunt vesel, sunt sănătos şi urmez la facultate cu un interes şi o plăcere rară.

Ştiam eu că minciunile acestea erau menite să exalteze mândria şi fericirea mamei.

* * *

Scheletul acelei fete l-am luat eu.

L-am atârnat în odaia mea, după uşe. Făcusem asta nu atât pentru a mă servì de dânsul la studiile mele, ci mai mult,

ca să-l scap de a nu-l avea alţi camarazi, cari desigur s'ar fi servit de el numai pentru petrecerile lor cinice.

Avusesem destule prilegiuri, să văd cum batjocoriau ei scheletele: făcându-le mustăţi cu cărbunele, vârîndu-le în gura rânjită a craniului lulele aprinse, îmbrăcându-i în halate, punându-le papuci în picioare şi pălării vechi în cap. Şi în faţa acestor schelete ridicule şi par'că mai hidoase, în starea asta, ei râdeau, făceau spirit, petreceau.

După câtevà zile unul din colegii mei îmi spune:

— Te caută doctorul R. Du-te în grabă.

M'am dus la doctorul R.

— De o săptămână de zile nu te-am mai văzut. Unde ai fost?

Adevărul e că o săptămână nu dedesem pe la universitate, nici pe la spital: fusesem bolnav.

Doctorul urmă:

— Ieri s'a prezentat la spital o femeie bătrână din oraşul C... Spune că e muma fetei, al cărei schelet îl ai d-ta. Fata ei fugise din oraş de un an de zile, cu un militar. Nu ştià nimic despre ea. Acum abià a aflat că s'a sinucis în Bucureşti. Un moment am crezut că am de a face cu o nebună, dar după ce mi-a arătat o fotografie a fetei, m'am încredinţat că e muma ei. De altfel bătrâna şi aduce puţin la ochi cu fata. Plângeà într'una şi cereà să-i arăt unde i-am înmormântat copila.

Ingrozit, am întrerupt pe doctor.

— Ea crede că biata copilă e înmormântată l...

— Da. In sfârşit ca s'o liniştesc, am răspuns că deocamdată nici eu nu ştiu; să cercetez întâi. Te-am chemat să ne sfătuim ce e de făcut? Să-i ascundem adevărul sau ...

Doctorul aveà şi el o fire sensibilă şi părea adânc impresionat de întâmplarea aceasta.

Şi ne gândiam amândoi, stăpâniţi de aceleaşi emoţii dureroase:

— Să ascundem adevărul sau să redăm nefericitei mume scheletul copilei sale?

Nu ştiam ce hotărîre să luăm: amândouă ni se păreau crude. In sfârşit am ales pe cea dintâi.

Seara m'am retras acasă de vreme.

Am privit scheletul, nu cu ochii liniştiţi, cu mintea rece a filozofului care citeşte zădărnicia vieţii, taina morţii, în orbitele goale ale unei hârci, ci înduioşat de o tristeţe, de o milă nemărginită! Eram spectatorul unei drame necunoscute, îngrozitoare, ale cărei personaje erau: un schelet şi o mamă! Şi această dramă avusese ca prim act: iubirea! Iar canalia aceea, înşelătorul pentru care fata aceasta îşi jertfise frumuseţea, virginitatea şi viaţa ei, era poate fericit aiurea, în ajun de a înşela altă fecioară!

Lângă schelet aveam o mică bibliotecă, în care se aflau, printre câţivă autori de medicină Lamartine, Petrarca, Musset, Eminescu, Heine, Alecsandri, poeţi cari au căutat şi au îndumnezeit iubirea.

Eram abia la începutul vieţii, nu iubisem încă, dar întâmplarea aceea mă îngroziă şi mă desgustă de viaţă şi de iubire, par'că aş fi trăit veacuri.

Dar nişte paşi repezi, greoi şi un fel de gemăt năbuşit, mă trezesc din reflecţiile acestea. Ies în sală, care erà luminată de lampă. O femeie bătrână, cernită, cu ochii uzi de lacrămi, cum mă vede, mă întreabă cu un glas uscat, stins:

— Fii bun, domnule, şi spune-mi unde şade d-l Titu Negreanu.

In casele acelea locuiau mai mulţi studenţi dela medicină.

I-am răspuns:

— Eu sunt doamnă.

Ea dete un ţipăt, vru să mă îmbrâncească şi să intre în odae:

— Am aflat tot ... am aflat tot ... mi s'a spus ... e la d-ta ...: fata mea ... mi-aţi măcelărit-o ... mi-aţi batjocorit-o ... la' -mă ... să-i văd oasele ... ah! fata mea dragă ... mi-aţi măcelărit-o!...

Cuvintele ieşiau fără şir, însoţite de ţipete sfâşietoare, de gesturi convulsive.

Inţelesei îndată că această femeie, cu înfăţişare de nebună,

eră mama fetei. De sigur, cum am şi aflat mai târziu, unul din colegii mei îi mărturisise că scheletul fetei sale se află la mine; şi biata mumă, îngrozită şi desperată, alergase să mă caute şi să mă găsească.

Rămăsesem înmărmurit, nu ştiam ce să fac. Instinctiv mă pusesem în dreptul uşii şi căutam să împiedec pe biata femeie de a intră în odaie.

— Doamnă, liniştiţi-vă, sunteţi înşelată...

— Oh, nu... mi s'a spus tot... mi s'a spus tot... te rog ca pe Dumnezeu: lasă-mă... să-i văd oasele... fata mea... fetiţa mea... aţi măcelărit-o... ca pe o vită.

La ţipetele ei, ieşiră din odăile de alături câţivà din colegii mei. In loc de a-mi veni în ajutor, priviau nepăsători, zâmbiau. Se învoiseră toţi să facă această glumă hidoasă, ca sa râdă de situaţia groaznică în care mă puneau.

Incercai din nou s'o liniştesc, dar începusem să tremur, puterile îmi slăbiau. Eram în acelaş timp indignat de infamia colegilor mei şi îngrozit de ţipetele mumei.

Cu un gest brutal ea mă dete la o parte şi intră în odaie. Rămăsei împietrit în pragul uşii.

Atunci se petrecù o scenă sălbatică, pe care nu voiu uità-o în toată vieaţa mea: muma aruncă în toate colţurile odăii privirile ei rătăcite. Când dete cu ochii de schelet, un răcnet de fiară îi spintecă pieptul şi se năpustì cu braţele întinse spre el. Auzii un ciocnet de oase şi un corp greu căzând pe scânduri.

Am fugit, mi-era frică să nu înebunesc...

. . . . . .

. . . . . .

M'am îmbolnăvit. Am zăcut aproape un an de accese nervoase, de cari credeam că voiu murì. Eram convins că devenisem epileptic. In sfârşit m'am făcut bine. Apoi m'am lăsat de medicină, ocupându-mă de atunci încolo numai cu muzica, cu arta senină şi binefăcătoare...

SUFLETE NEÎNŢELESE.

Vorbiam cu un prieten despre acele stări sufleteşti, tainice şi ciudate, cari hotărăsc uneori sinuciderile. Şi ne pierdeam cu reflecţiile, cu observaţiile în lumea sufletelor omeneşti, în cari atât ştiinţa, cât şi arta au făcut atât de puţine şi nesigure cuceriri.

Dar deodată, în mijlocul discuţiunii, prietenul meu se oprì, şoptind de mai multe ori un nume de femeie. Şi'n ochii lui par'că se ivià o lumină searbădă, lumina amintirilor aproape stinse, ca un răsărit de toamnă.

Îl întrebai:

— Ţi-ai adus aminte de cinevà?

— Da, îmi răspunse el; mi-am adus aminte de o femeie care s'a sinucis pentrucă erà fericită...

Îl privii uimit; el adăugă.

— ... şi se îndoià de statornicia fericirii!...

Apoi după o pauză.

— Dar mai bine ascultă-mă. Peste câtevà minute vei înţelege totul.

Mă duceam la *ea* aproape în fiecare seară. Aveam nevoie de sărutările ei, ca şi de aer, ca şi de lumină. Nu erà frumoasă: un corp mic, subţire; ochii mari, de un albastru vag, ca cerul unor zile de vară; părul castaniu, gura mică, prea mică, buzele mai totdeauna fără sânge, ca ale anemicilor nasul comun, sânul slab, fără nici o rotunzime.

Cum îmi plăcuse femeia asta?

De obiceiu, iubisem alt gen de femei.

Intr'o seară o auzisem cântând într'o «cafenea-concert». Am ascultat uimit, fermecat, şi am aplaudat-o singur. Publicul s'a uitat la mine şi a râs. Aveà o voce ciudată, dureros de ciudată, ieşită din pieptul ei slab cu o sonoritate particulară — părea un plâns armonios.

Ne-am cunoscut apoi, am vorbit mult, şi mi-a fost dragă de atunci ca o soră.

O iubiam mai mult cu sufletul decât cu simţurile. Ea

nu-mi deşteptà pofte adânci voluptoase, o îngrijiam şi îmi erà preţioasă ca un lucru rar: o biată inimă sfioasă, peste fire de iubitoare, închisă într'un învăliş şubred, nedesăvârşit. Inima aceasta aveà o poveste simplă şi tragică: nimeni n'o iubise.

In toate gesturile ei de desmierdare, în toate şoaptele, în toate privirile ei erau stângăcii cari mă încântau. Această femeie par'că nu ştià să fie femeie.

Aveà un fel de temere şi neîncredere de a iubì, de a gustà plăceri. Se credeà atât de puţin făcută pentru iubire, că nu erà în stare să-şi arate o gingăşie, un rafinament, o dorinţă.

Mă întrebà mirată:

— Adevărat că mă iubeşti? Pentruce mă iubeşti?

Fireşte, cea mai bună explicaţie care i-o puteam da, erau sărutările mele cele arzătoare. Sărutările acestea o îmbărbătau.

Când începù să aibă încredere deplină în iubirea mea, sufletul ei se trezià ca dintr'o amorţire prea lungă, se transformà cu încetul.

Intr'o zi, ea îmi zise:

— Vieaţa mea acum începe...

Şi când îmi atingeà gura cu gura ei, care se încălzià, se îndulcià, când între buzele ei şi ale mele se prelungià un joc voluptos, ameţitor, cum nu e nici o băutură din lume, aveam sensaţia că dau vieaţă unui corp ce părea mort, că înseninez un suflet ce erà întunecat...

Ce mare şi ce fericit mă simţiam!

Peste puţin timp erà *alta*. Nu mai aveà nici o temere, n'o mai neliniştià nimic. Viitorul îl vedeà limpede. Erà *fericită* în înţelesul cel mai adânc al vorbei.

Eu, din punct de vedere al plăcerilor egoiste, pe cari cei mai mulţi oameni le caută în iubire, aveam foarte mici mulţumiri; dar marea, neasemănata fericire a mea — tot un fel de plăcere egoistă, poate, dar mai ideală — erà c'o fac pe ea fericită.

Nici o fiinţă până atunci nu-mi interesase şi nu-mi atrăsese sufletul ca această femeie. Şi atât de mult se confundase în propria mea existenţă, că-mi erà peste putinţă să nu-l

vorbesc şi să n'o văd în fiecare zi. Când vreo împrejurare împiedecă aceste întâlniri, sufletul meu erà bolnav ca de o durere morală.

Ea înţelesese totul şi uneori — răutăcioasa ! — mă supuneà la încercări crude. Stând singuri, citind o carte, vorbind sau sărutându-ne, ea se uità la mine şi mă întrebà brusc :

— Dacă aş murì în momentul acesta ?

O rugasem de nenumărate ori să nu mai îmi facă astfel de întrebări, dar erà peste putinţă s'o dezobişnuesc.

Şi închideà ochii, îşi scurtà respiraţia, cădeà nemişcată, devenià mai palidă. Faceà o glumă crudă. Eu mă siliam să râd, o chemam pe nume :

— Zoe, nu-mi place gluma asta ... deschide ochii.

Ea sta nemişcată.

— Te rog, deschide ochii.

Nici o tremurare nu i se vedeà pe figură. Îi luam mâinile i le strângeam, îi acoperiam faţa cu sărutări, ea rămâneà aşà patru-cinci minute.

Uneori atât de trist mă impresionà gluma asta, că-mi veniau lacrimi în ochi.

Dar cu ce strângeri în braţe, cu ce sărutări, cu ce cuvinte îmi răsplatià ea, în urmă, senzaţiile acestea dureroase !...

Şi astfel din timp în timp murià, reînvià, murià, reînvià, numai să-mi supună simţirea şi imaginaţia la cele mai bizare şi felurite impresii ...

* * *

Din cauza acestei glume, mă prefăcusem că sunt supărat. Câtvà timp nu mai venii pe la ea. In acest chip speram s'o scap de obiceiul acesta macabru de a glumì, care devenise o adevărată manie. Ea îmi făgăduì că «va fi cuminte». Dar fu o simplă făgăduinţă de copil : după o vreme oarecare iar începù să repete aceeaş glumă :

— Dacă aş murì în momentul acesta ? Şi închideà ochii, îşi scurtà respiraţia, cădeà nemişcată, se făceà palidă ...

Erà ca o mare artistă, care imità înfiorător de admirabil înfăţişarea unui mort.

Odată am întrebat-o :

— Pentruce ai vrea să mori ?

Nu mi-a răspuns.

— Nu eşti destul de fericită ?

Atunci s'a uitat în ochii mei, adânc, adânc, cum te uiţi într'o prăpastie ca să-i vezi fundul. Şi mi-a şoptit :

— Tocmai că sunt prea fericită aş vrea să mor ...

— Asta e o dorinţă bolnavă ... o nebunie ...

— O, nu !... Eu ştiu că odată nu mă vei mai iubi, mă vei părăsi ... Şi atât de mult m'ai deprins cu fericirea, că la gândul de a mai fi nenorocită, ca mai 'nainte, mă îngrozesc ... De ce n'aş muri acum, când sunt fericită ?

— Te îndoeşti de mine ?

— Nu de tine ... dar de statornicia fericirii. Dejà faptul că încep să mă îndoesc de ea, e un semn că fericirea e pe sfârşite ...

Am căutat să-i arăt, în fiecare zi, dovezi mai mari despre iubirea mea, să-i depărtez orice temere, dar vedeam bine că în tăcerea sufletului său, îndoiala prindeà rădăcini, din ce în ce mai adânc. Adevărul e însă că din momentul acela ceeace simţiam pentru ea erà mai mult o milă, o nesfârşită milă pentru biata ei inimă, atât de sfioasă, atât de slabă, atât de neliniştită ...

Intr'o seară ne aflam amândoi într'un teatru. Ea observă că între mine şi o doamnă de rară frumuseţe — un *vis* al meu din alte vremuri — care se află într'o loje cu bărbatul ei, se urmà un schimb furiş de priviri şi surâsuri.

Acele priviri, acele surâsuri au intrat în inima ei ca nişte cuţite.

După câtevà zile m'a întrebat :

— Mă iubeşti ?

— Te iubesc !

— Sărută-mă.

Am sărutat-o.

— Mult, mult ...

Am sărutat-o mult.

A plâns. De ce? Nici ea nu ştia ...

Cine poate să lămurească totdeauna cauza lacrimilor?

Dar înţelegeam că sufere îngrozitor.

Nu vrea să mai meargă cu mine în lume. Făceà tot ce-i sta în putinţă, ca să mă ţie lângă ea ceasuri întregi.

— Nu voiu să te mai văd zâmbind şi privind la alte femei. Zâmbeşte-mi şi priveşte-mă numai pe mine.

— Eşti geloasă?

Şi am râs — fără să voesc — un râs stupid, rău.

Ea a suspinat.

— Fericirea mea moare!... Dar am să mor eu înaintea fericirii mele.

Din zi în zi slăbià. I se vedeau vinele mâinilor, şi în jurul ochilor, un penel nevăzut, penelul fin al insomniei, al vegherii, desenase două cearcăne albastre. Glasul i se făcuse mai slab. La cea mai uşoară emoţiune izbucnià în lacrimi.

Căutam să înţeleg sufletul acestei fiinţe ciudate şi să-l mângâiu, să-l liniştesc.

Ea toată părea un suflet, parcă n'aveà nici carne, nici oase, nici sânge.

Totdeauna îmi arătà aceeaş temere că nu voiu mai iubi-o, şi aceeaş groază de a mai reîncepe vieaţa ei de mai 'nainte, când fusese singură şi neiubită.

Dela o vreme mă obişnuisem atât de mult cu stările acestea, că nu le mai luam tocmai în serios. Le numiam «copilării», «afectări» şi râdeam de ele.

Ba, într'o zi, nu ştiu de ce, simţii o plăcere, un îndemn crud să-i fac rău.

Ea observând că port la butonieră o garoafă, mă întrebă:

— Cine ţi-a dat floarea aceasta?

— Nimeni, i-am răspuns eu. Dar din timp în timp, port această floare în amintirea unei femei.

* * *

Trecuse o săptămână.

Nu mai mă dusesem pe la ea. Îmi scrisese de câtevà ori că e tristă, mă aşteaptă, e bolnavă; însă tot pregetam să mă duc s'o văd.

Într'o dimineaţă eram încă în pat, când servitoarea ei vine la mine şi-mi spune îngrozită:

— Să poftiţi la cuconiţa Zoe, că-i e rău...

M'am sculat repede din pat şi am început să mă 'mbrac.

— Ce are? am întrebat pe servitoare.

— I-e rău...

— Ce are?

Nu mi-a răspuns. Ghiciam că nu vrea să-mi vorbească lămurit, că-mi ascunde cevà... Deodată îmi fulgeră prin minte bănuiala: «Nu cumvà s'o fi sinucis»?

Întrebai din nou.

— E rău de tot?

Servitoarea începù să plângă.

Atunci înţelesei totul.

M'am urcat într'o birje şi m'am dus spre locuinţa ei. Am găsit acolo o sumă de vecini şi doi doctori, sosiţi prea târziu.

Nenorocita băuse otravă.

Când am văzut-o, culcată în patul ei mic, mi s'a părut că se preface, că repetă *gluma* ei bizară...

Am strigat-o pe nume, i-am acoperit mâinile cu sărutări, am plâns cum nu plânsesem niciodată...

Dar pe faţa ei încremenise un zâmbet, un zâmbet de copil care visează şi o seninatate cum n'o avusese niciodată în vieaţă...

PRIMA ŢIGARE.

Între mai mulţi tineri — profesori, advocaţi, ziarişti — strânşi în jurul unei mese de cafeneà, se vorbià despre vestitul articol al lui Tolstoi asupra «Tutunului». Mai toţi erau de părere că obiceiul fumatului este o plăcere viţioasă, fără însă să aibă înrâuriri atât de primejdioase asupra conştiinţei omeneşti, după cum afirmă genialul scriitor rus.

Anton Dionise — un advocat cunoscut mai mult prin *sonetele* sale, pe cari le publică în revistele din Bucureşti, decât prin procesele sale pe cari le pierdeà mai todeauna, zise:

— Convorbirea noastră asupra articolului lui Tolstoi îmi aminteşte «prima mea ţigare».

— Fă-ne un sonet asupra ei, glumiră unii.

— Nu, mai bine am să vă povestesc chiar acum această amintire, răspunse el.

Şi cu glasul duios, puţin trist, cu care se povestesc amintirile, începù.

«Prima ţigare!»

Câtă curiozitate! Ce neastâmpăr! Ce surprinderi! Şi câtă decepţie!... Un roman întreg de emoţii!

Amintirea mi-a rămas neuitată, limpede, parcă s'a petrecut ieri — şi au trecut de atunci douăzeci de ani! De sigur, aproape în vieaţa fiecărui om, fumatul primei ţigări evoacă un convoiu numeros de impresii, ca şi întâia femeie pe care ai avut-o în braţe. Ţigarea şi femeia! Două necunoscuturi, care te ispitesc şi te atrag, amândouă, la începutul vieţii. Şi când, mai târziu, după ce le-am cunoscut, filozofăm puţin asupra lor, ne dăm seama că femeia n'a avut mai mult farmec decât o ţigare; iar o ţigare n'a durat mai mult decât jurământul unei femei. Cu toate astea eu care n'am crezut niciodată în *eternitatea* unei ţigări şi iubirii unei femei, m'am mulţumit cu puţin fum şi cu puţine sărutări. Fumul aromatic al unei ţigări şi sărutările dulci şi calde ale unei femei sunt fericiri mari pentru cei cari ştiu să fumeze şi să *iubească!*

Eram de zece ani.

De nenumărate ori, preotul bisericii din strada noastră — confesorul meu — profesorul şi tatăl meu îmi repetaseră acelaş cuvânt, tainic: «A fumà e un păcat!...». Dacă n'aş fi auzit acest cuvânt, desigur tutunul mi-ar fi rămas, în toată vieaţa mea, necunoscut. Dar pentruce nu au înţeles educatorii primilor noştri ani că vorba «păcat», în loc de a înspăimântà mintea unui copil, din potrivă o nelinişteşte, o farmecă, o

atrage? Păcat! cât mister are cuvântul acesta, când îl auzim pentru întâia oară!

Aşà dar erà un păcat să fumezi?

Ei bine, dacă n'ar fi fost păcat, n'aş fi fumat, mi-ar fi fost groază să aprinz vârful unei hârtii subţiri, în care învăluești fire lungi şi galbene, dintr'o iarbă amară, apoi s'o bag în gură, să trag şi să scot fum pe nas. Cum însă mi se spune că e păcat — voiu păcătui.

Aşà am raţionat, fără îndoială, în ajunul de a fumà prima ţigare.

Tatăl meu erà un fumător pătimaş. Se lipsià de o pâine mai bună la masă, numai pentru a-şi cumpărà tutun de cea mai fină calitate. Ca orice fumător, care se respectă, aveà o tabacheră de argint, o ţigaretă de chihlibar şi o cutiuţă mică de alamă, unde îşi păstrà chibrituri. Marea greutate erà să pun mâna pe tabacheră. Tatăl meu o ţineà ascunsă în buzunarul drept al pantalonilor, iar când se culcà, o închideà în cutiuţa unui sertar.

O tabacheră e un lucru preţios. Se îngrijeşte cu luare aminte şi cu plăcere. Adeseori citim în ziare că suveranii îşi trimit unii altora, drept dar, o tabacheră!

Cum s'ajung să pun mâna pe dânsa?

Era o problemă.

Mai totdeauna, când tată-meu era acasă, mă ţineam lângă el, îl observam. Fiind veşnic preocupat de nevoi şi afaceri, nădăjduiam că odată se va întâmplà să plece de acasă şi să-şi uite tabachera pe masă.

Câte gânduri perverse în capul unui copil de zece ani! De sigur omul nu e niciodată «înger».

Aşà s'a şi întâmplat. Intr'o zi după masă, tată-meu trebuià să plece grăbit la tribunal. Aveà un proces. Şi părându-i-se că a întârziat, a pornit repede, uitându-şi tabachera pe colţul mesei.

M'am apropiat de ea, am luat-o în mână, am deschis-o şi... am încremenit! Erà întâiul păcat pe care îl făptuiam în vieaţa mea! Furam!... Un moment am rămas nedumerit,

între ispita răului şi între mustrarea conştiinţei. Se cunoşteà depe atunci că nu voiu ajunge niciodată un om politic.

Mi-erà greu să fur...

In sfârşit am luat tutun cât am putut în două degete, l-am vârît în buzunarul jiletcei, am pus tabachera la loc şi am plecat la şcoală.

Mă simţiam stăpânit, în acelaş timp, de frică şi bucurie.

In drumul spre şcoală, erà o grădină mare, părăsită, plină de zarzări, de pruni şi de buruieni. N'aveà gard. M'am abătut într'însa, m'am culcat în iarbă, să nu mă vadă nimeni şi am scos tutunul, risipindu-l pe coperta «Aritmeticei» de Ciocanelli. Erà destul pentru o ţigare groasă.

Dar în chipa aceea, îmi adusei aminte că n'aveam foiţă. Rămăsei pe gânduri. Mă consultam să păstrez tutunul până voiu aveà şi foiţă... să rup o pagină din «Aritmetică» şi să-mi fac ţigare cu hârtie?... Paginile erau foarte subţiri. Am luat hotărîrea din urmă.

Când ţigarea fu gata, îmi adusei aminte că n'aveam chibrituri.

Desnădăjduit, am ascuns ţigarea în căptuşala pălăriei şi am plecat la şcoală.

Frica mă stăpânià însă, dar bucuria se mai micşorase.

Seara, când m'am întors acasă, mi-erà groază să dau ochii cu tata. Dar l-am văzut râzând şi vesel, câştigase procesul. Ce noroc!

Ca de obiceiu, am mâncat o felie de pâine cu unt, am luat câtevà chibrituri, fără să mă vadă cinevà şi am plecat să mă joc cu băieţii. Seara aveam totdeauna o oră liberă pentru joc.

Eu însă am intrat pe furiş într'un şopron din dosul caselor, unde se aflau câtevà mobile vechi, o trăsură sfărâmată şi foarte mulţi şoareci. Am scos ţigarea din căptuşala pălăriei şi am aprins-o.

La început am simţit un miros de hârtie arsă, apoi un cărbune mic, strălucitor s'a format în vârful ţigării şi fumul a început să iasă subţire, mlădiindu-se.

Şi am fumat în linişte, cu plăcere nespusă, până abià mai

puteam să ţiu, în vârful degetelor, cel din urmă rest al ţigării. Fumul plutià în aerul greu şi mucegăit al şopronului, ca un nor albastriu. M'am uitat câtvà timp la el, cum se resfirà şi se pierdeà cu încetul. E o plăcere să priveşti fumul, acest lucru neînchipuit de uşor, de subţire şi de mlădios.

Gura mi-o simţiam amară. Aş fi avut poftă, în minutul acela, să mânânc cevà dulce şi să beau apă. Nu prevăzusem de loc şi nici nu mă aşteptam, ca, după o plăcere atât de dorită, atât de mare, să urmeze... atâta amărăciune!

Mi-erà scârbă şi-mi venià să tuşesc. O ameţeală ce se ridicà din stomac îmi împăenjinà ochii, îmi îngreuià capul. Parcă mă înăbuşiam...

Nu îndrazniam să ies afară din şopron. Mă ştiam vinovat şi mi-erà frică, mi-erà ruşine, mă socotiam pierdut...

Imi venià rău: tuşiam, scuipam mereu. Câte odată, gura mi se uscà şi abià puteam să mişc fălcile. Mâinile mi-erau reci; trebuie să fi fost palid, ca un cadavru.

Vream să plâng, dar furia mă stăpânià, din ce în ce mai puternic. *Aş fi voit să mor.* Da, cugetarea aceasta mi-a fulgerat prin minte. Să nu vă mire: un copil vorbeşte şi se gândeşte la moarte, cu mai multă nepăsare decât un om.

In momentul acela, tată-meu intră în şopron, pentru a căutà... nu ştiu ce lucru. Când dă cu ochii de mine şi mă vede galben şi ameţit, mă ia de mână, îngrijat, mă scoate afară şi ma întreabă.

— Ce ai?

— Abià am putut să-i răspund:

— Mi-e rău...

— Ce ai? Ce te doare?...

Am început să plâng. Tată-meu îmi mirosi degetele şi înţelese:

— Ticălosule! Ai fumat!...

Dar nu m'a bătut. M'a dus lângă mama şi amândoi mi-au dat sa beau limonadă, m'au culcat, mi-au vorbit blând — şi a doua zi eram bine.

Tată-meu m'a iertat.

* * *

De atunci au trecut două zeci de ani. Când am intrat în liceu, eram dejà dedat cu fumatul. Uitasem amărăciunea ţigării, sau, mai bine zis, tocmai ea mă făcuse să-mi placă mai târziu atât de mult tutunul.

In ore de singurătate, de tristeţe, ţigarea mi-a fost un bun tovarăş. Un doctor îmi spuneà într'o zi; «Eu fumez numai în sala mortuară, când am de a face cu cadavrele». I-am răspuns: «Eu sunt silit să fumez totdeauna, pentrucă am de aface cu oamenii!» Şi-apoi, cum vă spusei, îmi place mult să privesc fumul ţigării...

Iarna trecută însă, îmbolnăvindu-mă de o bronşită, medicii m'au sfătuit să mă las de fumat. M'am lăsat, cu oarecare părere de rău; medicii susţineau că abuzul fumatului contribuise, în mare parte, la boala mea. Se poate...

Azi m'am deprins să nu mai fumez. Dar uneori mă gândesc cu o poftă nesăţioasă la o ţigare, ca la o femeie de care te-ai despărţit, dar n'o poţi uità niciodată...

JIDANCA.

Eram la Solca, o staţiune balneară din Bucovina.

Pentru a mă duce în pădure, urcam în fiecare zi un deal uşor şi lung, pe marginea căruia se desfăşură o livadă plină de iarbă şi de flori sălbatice. Pe locul acesta păşteau vitele oamenilor din sat.

Câte odată mă opriam să privesc dealurile din depărtare, acoperite cu păduri mari de molifţi şi brazi, cari parcă erau pictaţi pe pânza nesfârşită a zării. Dar de obiceiu, mă opriam şi uitam să-mi urmez drumul spre pădure, fiindcă descoperisem o idilă.

La o cotitură a dealului, iarba erà atât de mare şi deasă, că un om de statură mijlocie se pierdeà într'însa.

Intr'o zi, trecând încet p'acolo, am auzit şoapte.

Am ascultat:

— Şi zi, nu vrei?

— Nu...

— De ce?

— Fiindcă eşti creştin...

— Ce proastă eşti!...

Urmă o tăcere.

— Dar dacă te-oiu sărutà cu deasila?

— Am să ţip...

— Parcă o să te audă cinevà!...

— Pe drumul acesta umblă mereu oameni...

Am ghicit că în iarbă se ascundeau doi îndrăgostiţi.

Convorbirea lor se urmà cu întreruperi. Câte odată se făceau tăceri lungi şi atunci auziam o scăpărare de râs aspru şi răutăcios.

— Nu mă iubeşti, Rebeca!

— Dacă nu te-aşi iubì, n'aş vorbì şi n'aş sta cu tine...

— Asta nu e o dovadă.

— Ba este. Până acum eu n'am vorbit cu nici un creştin din sat.

— Deaceea îţi zice lumea că eşti mândră....

— Apoi, să ştii...

După tonul glasurilor, mi-a fost uşor să înţeleg că el erà un ţăran român — unul dintre acei ţărani înalţi, voinici şi pletoşi, cum i-am văzut numai în Bucovina; iar ea erà o Evreică tânără, vorbind cu accentul prelungit şi nazal al Evreilor din Galiţia, cari parcă vor să lungească silaba finală a cuvintelor.

Stau culcaţi în iarbă.

— Şi cine ţi-a spus ţie că e păcat să săruţi un creştin?

— Tata şi rabinul...

— Rabinul? Hm!...

— Tata urăşte pe creştini. Când am fost în Dorohoiu, oamenii de acolo râdeau de el. Odată au vrut să-l bată şi să-i taie perciunii... Şi deaceea el urăşte pe creştini...

— Când aţi fost în Dorohoiu, Rebeca?

— De mult...

— Şi de ce aţi plecat?

— Tata pierdeà bani în gheşefturi... Am sărăcit... Pe urmă,

am venit aci — şi aici, tatei îi merge bine. Avem case şi vite şi oamenii nu mai râd de noi.

Un pitpalac s'auzì în iarbă : pit-palac, pit-palac !...

— Auzi ?

— Da.

— Cântă totdeauna pe vremea asta ...

— Mâine, poimâne, când om così iarba, o să-l găsim în cuib ...

— Să nu-l omori ...

— Dacă îmi zici tu ...

— Şi dacă nu ţi-aş fi zis ?...

— Îl omoram...

— Ah ! creştinii !...

Auzii râsul lui aspru şi răutăcios ; apoi zise ;

— Poate o fi şi el îndrăgostit ...

— Poate ...

— O fi ...

Râseră amândoi. După o pauză :

— Rebeco !

— Eeeee !

— Lasă-mă să te sărut.

— Nu pot.

— Pentruce ?

— Pentrucă eşti creştin ...

— Şi dacă sunt ?...

— E păcat !

— Rabinul ţi-a spus ?

— Rabinul ...

— Hm !

Liniştea erà desăvârşită ; nu se mişcà un fir de iarbă. Soarele ardeà, înfierbântà sângele. Şi când şoptele încetau, suspinele bietului «creştin» se auziau adânci, pătimaşe. Parcă îl vedeam : întins pe pământ, cu capul rezemat de cot, uitându-se galeş în ochii Evreicei. Mirosul trupului ei cald şi galeş, înfăşurat într'o rochie uşoară, îl îmbătà. Işi plăceau unul altuia. Evreica îşi învinsese mândria, vorbià cu el, dar

un prejudiţiu religios o reţineà încă de a se aruncà în braţele lui!

El părea a luà o hotărîre.

— De mâne încolo nu mai viu pe aci. Duc vitele în altă livadă.

— Zău?

— Zău!

— Ba asta n'ai s'o faci...

— Ba am s'o fac. Cine mă opreşte?

— Eu!

— Tu... tu... îţi baţi joc de mine... mă chinueşti... ca pe Hristos...

— De ce vorbeşti aşà?... Uite vorba asta o spuneau tatei şi oamenii din Dorohoiu...

— Aşà spune în cărţile sfinte...

— Ce?

— Că voi aţi chinuit pe Hristos...

— Noi?

— Voi... Jidanii...

— Cărţile voastre mint!

— Dar în ale voastre ce spune?

— Vrei să-ţi citesc într'o zi «Vieaţa lui Moise?»

— Cine a fost Moise?

— Profetul nostru! El ne-a dat legi, ne-a hrănit cu mană, în pustiu, şi a tăiat în două Marea Roşie cu toiagul, ca să trecem printr'însa. Eram goniţi din Egipt... Câte am îndurat *noi!*

— Asta e o poveste sau e adevărat?

Ba e adevărat...

— Să-mi citeşti într'o zi.

— Mâine.

Când tăcerea se prelungià, ea îngânà uşor un cântec duios şi trist, cum sunt mai toate melopeele lor religioase. Dar el o întrerupeà:

— Ce-mi pasă mie de Hristos sau de Moise!... Ştiu că-mi eşti dragă.

— Şi tu mie!
— Nu-ţi sunt ...
— Ba da.
— Dacă ţi-aş fi, mi-ai dovedì-o ...
— Nu ţi-o dovedesc? Stau cu tine la vorbă ... îţi dau flori ...
— Dă-mi şi sărutări.
— Nu-mi cere asta ... E păcat!
— Când mă voiu întâlni cu rabinul vostru, am să-l întreb pentru ce e păcat ca un creştin să sărute o Jidancă? Să vedem ce are să-mi spue ...
Ea râdeà:
— Ai să îndrăzneşti?
— Ba bine că nu!... Şi dacă nu m'o face să pricep şi eu taina, îl scuip în faţă ...
— Ah!
— Eu nu ştiu multe!
Glasul lui iar se îmblânzì:
— N'o să mă laşi niciodată să te sărut?
— Nu ştiu.
— Spune-mi hotărît ...
— Nu ştiu.
El oftă lung, oftă desnădăjduit şi dureros. Tăcură mult. Glasul pitpalacului desmierdà singurătatea. Şi mă gândiam la inima Evreicei, care, sub paza unui prejudiţiu religios, nu se lăsà a fi înduioşată nici de soarele arzător, vărsând foc în sânge, nici de parfumul cald şi voluptos al câmpului, nici de şoaptele pătimaşe ale bietului «creştin!».
El vru să se ridice:
— Mă duc ...
— Nu te duce ...
— Mă duc ...
— Nu vroiu... rămâi ...
— La ce?... dacă te porţi aşà!...
— Şi-apoi ce o să spui acasă când te-or vedeà că te întorci cu vitele aşà de vreme?
— O să spun că sunt bolnav.

— Or să te bată ...
— Să mă bată !... Mai bine decât aşà ...
— Nu te duce ...
— Ba ...
Ca să nu fiu surprins, m'am depărtat.

* * *

De câte ori suiam dealul, pentru a mă duce în pădure, mă opriam s'ascult şoaptele celor doi îndrăgostiţi, ascunşi în iarbă. Totdeauna se repetà acelaş glas rugător şi pătimaş al «creştinului» şi acelaş răspuns al Evreicei : «E păcat !»

Idila asta mă interesà. Erà, de sigur mai nouă, mai ciudată decât banalele şi ridiculele adultere, cari se petrec atât de des în burghezimea şi în lumea mare din oraşele noastre.

Am căutat să observ moravurile sentimentale dintre tinerii ovrei şi creştini. Nici un amestec, nici o apropiere, nici o o atracţiune între unii şi alţii. Evreii alcătuiau o clasă cu totul deosebită prin portul, prin obiceiurile şi prin fanatismul lor religios. Nu se iubiau şi nu se înţelegeau decât între ei.

Cu toate acestea iubirea apropie inima unei Evreice de a unui creştin. Şi fără ca nimeni să presupună, o idilă tainică şi ciudată se urzià, în ascuns, în mijlocul unei singurătăţi sălbatice ... De unde erà să ghicească bigotul rabin sau tatăl Evreicei că Reveca îşi făcuse cuibul ei de dragoste, în iarbă ca şi pasările ?

Dar într'o dimineaţă se împrăştie vestea că Dinu violase pe Rebeca, fata lui Ruhăl, şi dispăruse din sat.

Eu ghicisem cine e Dinu.

Evreii erau înfuriaţi. Ţăranii se temeau ca prinzându-l pe vinovat să nu-l omoare.

— Dar Rebeca ? se întrebau femeile.

— Săraca Rebeca ! Tatăl său a bătut-o până a lăsat-o moartă. I-a smuls părul din cap, i-a frânt o coastă cu ciomagul şi i-a strigat ;

«Aruncă-te în foc ! Arzi ! Prefă-te în scrum ... decât să faci un creştin !»

* * *

Am căutat toate mijloacele să văd odată pe Evreica pentru care bietul «creştin» apucase drumul ocnei. Ea sta toată ziua închisă în casă. Dar într'o seară am zărit-o ducându-se cu un vas mare de pământ pe umăr să ia apă dela un izvor. Mergeà desculţă, într'o rochie subţire, cu gâtul gol, cu braţul stâng ţinând vasul, cu braţul drept rezemat de şold. Umbletul său erà un ritm. Trupul său erà o statue cu sânge şi nervi... Nu i-am putut vedeà bine decât ochii — doi ochi mari negri, acoperiţi de gene lungi... frumoşi din cale afară!

Ochii aceia erau vinovaţi.

FĂRĂ TITLU.

La început se făcù în public aceà mişcare nervoasă pe care o produc fiorii nerăbdării; apoi urmă o tăcere adâncă... Păreà că cele câtevà sute de privitori încremeniseră deodată, cu ochii mari, sticloşi, îndreptaţi spre uşa de intrare.

Acuzatul fu introdus în sală.

Erà un tânăr brun, înalt, spătos, cu ochii negri, plini de un întuneric fără fund.

Se aşeză pe banca neagră, liniştit, stăpân pe sine, aruncând priviri cercetătoare spre magistraţii din faţa lui.

Erà învinuit că-şi ucisese amanta — fapt pe care îl mărturisise dela început, căci singur se dedese prins în mâinile justiţiei.

Când preşedintele îi cerù să-şi facă spovedania crimei sale şi'n faţa juraţilor, el începù să povestească rar, cu glasul puţin aspru, dar curat, parcă ar fi istorisit o întâmplare banală unor prieteni intimi.

— O văzusem pentru prima oară, într'o librărie, cumpărându-şi romane franceze. Din clipa aceea fusesem fermecat şi stăpânit de farmecul ei, ca de un junghiu pe care ţi-l fixează pentru totdeauna în piept un curent puternic de aer.

Nu mai aveam altă preocupare decât să mă gândesc la ea, s'o urmăresc pretutindeni, s'o doresc totdeauna.

In sfârşit i-am scris; ea mi-a răspuns. In urmă ne-am cunoscut şi ne-am înţeles să trăim împreună.

Eram fericit, sau cel puțin mă credeam.

O iubiam atât de mult, că o înfășuram în dragostea mea, cum înfășoară soarele, sub lumina lui, lumea întreagă.

Nu voiam să știu cine erà această femeie, care erà trecutul său. Ieșise din noroiu sau coborîse din stele? Mi-erà indiferent.

Ea erà pentru mine un vis întrupat, un ideal pe care îl smulsesem din sufletul meu, dându-i vieață. Eram Dumnezeul ei, erà lumea mea. In acelaș timp o iubiam și-o adoram.

Dar iubirea și adorația aceasta n'au durat mult, ele nu găsiau nici un răsunet în sufletul iubitei mele. Femeia aceasta rămâneà ca statuia care a înebunit pe Pigmalion! Inima ei erà o harpă cu coarde rupte, pe care nu puteam cântà nici un imn de dragoste, de adorație...

Cu toate astea îmi plăceà încă, îmi plăceà mult. Nervii mei se obișnuiseră cu carnea ei, ca stomacul unui bețiv cu o băutură favorită.

Oh! ce mult îmi plăceà!

Mi se păreà cea mai frumoasă, cea mai desăvârșită, cea mai ideală carne, pe care o întrebuințează natura, pentruca să creeze marile frumusețI de femei. Stam ore întregi numai să privesc acest capo d'operă cald, viu, desăvârșit; stam ore întregi numai să respir profumul neînchipuit ce se exalà din toți porii, par'că trupul întreg erà făcut din cele mai aromatice petale...

— Dacă ai aveà și un suflet, i-am zis într'o zi.

— Nu e destul că am frumusețea? mi-a răspuns ea.

Am stat pe gânduri și m'am întrebat «E destul numaI frumusețea?»

Mi-am închipuit atunci un alt capo d'operă, o altă minune — pe care natura pare că n'o poate realizà niciodată, — mi-am închipuit: «Un suflet frumos într'un corp frumos!»

I-am mărturisit și ei visurile mele — o slăbiciune pe care am regretat-o în urmă. Ea a râs. A filozofat chiar:

— «O femeie frumoasă nu trebuie să fie decât frumoasă. Ea este un idol: are drept la evlavia tuturora; și nu e datoare să iubească pe nimeni.

Şi începeà să-mi vorbească de toţi vechii săi amanţi de nenumărate feluri, cum fusese iubită şi adorată. Imi descoperise iubiri ridicole şi pătimaşe, adoraţiuni platonice, jertfe nebuneşti, desperări tragice — îmi descopereà trecutul ei, cu o mândrie stupidă ; trecut pe care eu mă ferisem să-l cunosc.

Ea ziceà : «Amanţii mei !» ca un rege : «Poporul meu !»

Destăinuirile acestea mi le repetà adeseori. Aproape pe nesimţite ele izbutiau să facă inimii mele o educaţie perversă. Din bună, din iubitoare, din timidă, cum erà această biată inimă, începeà să devie rea. pizmaşe, neliniştită. Un fel de ură vagă prindeà rădăcini într'însa, o ură ciudată împotriva amanţilor pe cari îi avusese această femeie.

Şi îmi vorbià despre dânşii, tocmai în orele noastre cele mai intime.

Intr'o zi m'am supărat. Ea a părut uimită, i se păreà atât de firesc să vorbească de amanţii săi. Dar ne-am împăcat repede ; cu toate astea rămâneau în inima mea nişte resentimente pe cari nu le-aş puteà definì, cevà ca furia şi spaima pe cari le simte un om slab în faţa unui om puternic, care îşi bate joc de el.

Vedeam bine că făceam o copilărie să iau atât de mult în serios mania ei ridiculă. Mi-erà însă peste putinţă să mă încredinţez dacă ea repetà această manie înadins sau într'un mod inconştient.

* * *

Mă gândiam s'o părăsesc. Pentru câtvà timp plecai în alt oraş, ca să mă pot deprinde cu lipsa ei. Imi sugeram mie însumi ideia de a o uità, dar cu cât îmi sugeram mai mult această ideie, cu atât mă gândiam mai mult la ea. Eram ca acei disperaţi laşi, cari plănuesc să se sinucidă ; dar cu cât întârziază mai mult asupra acestei hotărîri, cu atât revin la instinctul de a trăì. Uitarea şi sinuciderea vin fără să le prevezi.

Ea nu ştià unde mă aflu. Nu-i spusesem, pentru a nu fi nevoit să-i scriu sau să primesc scrisori dela ea.

După câtevà zile mi se făcuse un dor nespus de ea, ca

acel dor pe care îl simţim uneori, când, ajunşi oameni, ne gândim la copilăria noastră, am vrea par'că să fim iarăşi la începutul vieţii.

M'am reîntors s'o revăd. Erà tot aceeaş, frumoasă, liniştită, şi de loc mirată că plecasem fără să-i dau de ştire.

Am rămas lângă ea o vreme îndelungată. N'o părăsiam cu zilele. Aş fi voit s'o omor sau să mă omor într'o orgie, într'un delir de voluptăţi. Carnea acestei femei mă ispitià mereu, mă îmbătà de plăceri, mă desgustà, fără a mă săturà vreodată. In momentele cele mai pătimaşe îmi venià s'o sfâşiu, şi cu toate astea mâinile, gura mea se făceau mai uşoare, mai moi, mai dulci, pentru a-i atinge tot trupul. Erau ciudate poftele mele! Această femeie nu-mi puteà da decât carne; ea neputându-mi mulţumi şi sufletul, cu atât mai mult îmi excità şi îmi îmbolnăvià simţurile.

In vremea asta ea urmà să-mi povestească, din vreme în vreme, despre amanţii săi. Insistà foarte mult mai ales asupra celor frumoşi. Pentru ea erà o glorie că fusese iubită de mulţi. Când mergeam împreună pe stradă, erà mândră ca o regină, care se ştie admirată şi iubită de mulţime. Răspundeà la surâsul şi la privirea celui din urmă trecător.

Niciodată însă nu fusesem gelos, niciodată nu mă gândisem dacă această femeie mă înşeală. Dacă un prieten mi-ar fi spus: «Aseară am văzut pe iubita ta în braţele altuia» l-aş fi crezut. Ajunsesem în sfârşit să mă încredinţez că această femeie se credeà că e ca acele flori frumoase, pe cari orice om are dreptul să le rupă, să le poarte, să le miroasă, să le asvârle.

Fireşte izbutiam să-mi lămuresc, să analizez toate instinctele perverse ale acestei femei: izbutiam chiar să le observ cu curiozitatea unui psiholog, dar, oricum, ele grămădiau în inima mea o ură tăcută.

Intr'o Miercuri seară, ea venì acasă mai târziu ca de obiceiu. Erà puţin palidă şi în ochi aveà o strălucire umedă! Unde întârziase? De unde venià? N'am întrebat-o. Mă înşelase? Lucrul erà posibil, fără îndoială, foarte probabil.

Când am sărutat-o par'că-i simţiam pe buze sărutările altuia.

Dar nu eram de loc gelos; îmi păsà tot aşà de puţin, ca şi cum mi-aş fi pierdut un nasture dela haină.

Incepui să-i vorbesc blând, s'o desmierd. Ne culcarăm.

Ea erà în vervă; aveà poftă să-mi vorbească iarăşi despre amanţii săi. Simţiam că în fundul inimii mele tresar porniri ciudate. Confidenţele ei nu se mai sfârşiau. O ascultai câtvà timp, tăcut, silindu-mă să mă stăpânesc.

Dar deodată, fără să-mi dau seama cum, fără să fi urmat impulsiei unei reflecţii, mă simţiii cuprins de o turbare a tuturor simţurilor mele; şi fără să fi dat loc la orice scenă, la orice neînţelegere, m'am aruncat asupra ei, ca o fiară, strângând-o de gât c'o voluptate neînchipuită.

După asta parcă mi se făcù frică. Cum însă mă temeam că n'o omorîsem bine şi cum nu vream s'o fac să sufere, îi înconjurai gâtul c'o batistă şi strânsei din toate puterile.

Apoi mă culcai lângă cadavru şi adormii.

M'am deşteptat dimineaţa, la orele cinci, m'am îmbrăcat şi am ieşit să mă dau prins în mâinile justiţiei.

«Asta e tot».

SIMPLU.

Prietenii fumau şi beau ceaiuri. Erà un cerc de tineri retraşi puţin din lume şi cam obosiţi de vieaţă înainte de timp. Se adunau aproape în fiecare seară, la unul din ei, pentru a vorbì şi a cugetà. Fiecare povestise cevà din «romanul vieţii sale». Acum venise rândul lui Tudor Hlugeanu, un tânăr înalt, slab şi cu o dulce expresie de tristeţe în ochi.

— Al meu e simplu! zise el către prieteni.

— De sigur e o aventură de iubire.

— Nu!

— Sau poate o întâmplare din vieaţa ta de student.

— Nici asta!

— Atunci despre ce e vorba?

— Veţi vedeà.

Toţi tăcură. In sobă focul ardeà liniştit şi da un farmec intim acestor clipe de mărturisiri. Tudor Hlugeanu închise ochii pe jumătate, îşi înclină capul pe umerii unui prieten, apoi începù :

«Scrisoarea notarului îmi sosise la opt ore dimineaţa. Eram gata să ies de acasă, pentru a mă duce ca de obiceiu să mă plimb în grădina Cişmigiu. De cu seară mă simţiam indispus, mă închisesem de vreme în odaie, spre marea uimire a prietenilor mei; iar lumina lunii, străbătând prin fereastra deschisă, mă supără ca ochii unui curios, care se uită fix la tine, ca şi cum ai fi un animal de menajerie sau o statue de muzeu.

Dormisem puţin şi agitat.

Ce aveam, nici eu nu-mi dam seamă. O tristeţe fără margini, o stare de suflet chinuitoare prin neînţelesul ei. La urma urmei pricep ca durerea să fie cinstită, să ne lovească pe faţă. Singură fericirea are dreptul să fie neînţeleasă, că de-aceea e fericire.

Cu toate astea, îmbrăcându-mă, nădăjduiam că arborii din Cişmigiu îmi vor redà curând dispoziţia, când, tocmai atunci, factorul poştal îmi aduse o scrisoare neplătită.

Recunoscui scrisoarea notarului, un băiat bun, cuminte şi inimos, care servià bietei mame drept secretar.

O vârîi în buzunar şi ieşii în stradă. Ştiam mai dinainte cuprinsul scrisoarei: veşnicul «mi-e dor de tine, Tudore!» al bătrânei mele mume şi-apoi, cuvinte ca de-al-de astea : «Vino c'o să mă prăpădesc!... şi, de când mă tot uit la drum, să te văd venind, mi s'au întunecat ochii!»

In realitate frazele erau întocmite de şiretul de notar, care — pricepeam eu — vrea să s'arăte că e meşter la condeiu. Băiatul ăsta privià adânc în viitor şi-ar fi ajuns departe, dacă nu-i lipsiau mijloacele. Mi-aduc aminte, de când stam cu el pe aceeaş bancă, în clasa treia primară, ce dragoste aveà de învăţătură şi cât de clar şi limpede i s'ar fi deschis mintea, dacă n'ar fi fost silit să-şi întrerupă şcoala...

Dar deşi cuvintele erau meşteşugite de el, într'însele vorbià inima mamei. Eu însă căzusem în ticăloşia multora din tineri: mă orăşenisem, părăsisem universitatea, luasem o bună slujbă la ministerul de instrucţie, întreţineam o amantă; ba chiar căzusem într'un fel de pesimism de bulevard, bătându-mi joc de fondul simplu şi sentimental al sufletului meu, cu care venisem în lume. Cu tot dorul mumei, mi-erà peste putinţă să mă hotărăsc a mă duce în satul meu.

Şi erau mai mult de patru ani de când nu văzusem pe mama!

Peste firea mea ţărănească, se aşternuse o fire străină, artificială şi bolnăvicioasă, hotărîtă de niediul stricat al prietenilor de cafeneà şi al femeilor pierdute. Nu mai eram copilul liniştit, modest şi silitor din clasele primare; nu mai eram triumfătorul cinstit dela bacalaureat; mă schimbasem cu totul. Câtevà relaţiuni meschine, câtevà deprinderi rele, un amor ridicul şi nenorocit, îmi răsturnase întreaga mea natură sănătoasă şi bună, prefăcându-mă în aşà chip, de nici eu nu mă mai recunoşteam.

Cartea îmi devenise urîtă şi-i tăgăduiam folosul ei în vieaţă, m'ademeniau vanităţi peste vanităţi; aveam o sete nepotolită de bani, de dorinţi mari... Prietenii buni îmi deveniseră duşmani, morala lor mă revoltà. Mă ameţise traiul trândav neonest, stricat, cu aparenţele lui dulci şi strălucitoare.

Şirul acesta de reflecţii se întrerupse în momentul când intram în grădina Cişmigiu, pe poarta din dreptul Ateneului vechiu [1].

Erà în primele zile ale lui August.

Arborii păreau că se îmbrăţişează sub razele soarelui. Domnià o frăţie tăcută în lumea asta de frunze şi de ramuri, un cântec mut de iubire şi de vieaţă...

In aer părea că tremură o seninătate albastră.

Nu-mi dau seama cum, în clipa aceea, scosei scrisoarea din buzunar, îi rupsei plicul şi citii. De astă dată nu mai erau cuvintele obişnuite:

[1] Azi Teatrul Liric.

Domnule Tudor,

«Muma d-voastră trage să moară. Sunt patru zile de când se chinueşte să-şi dea sufletul. Te strigă mereu pe nume. Părintele Gheorghe spune că e păcat să nu vii, barem la ceasul morţii. Trenul vine până la C... Acolo poţi găsi, *la Hanul lui Miu,* o căruţă care să te-aducă în sat. Vă aşteptăm. Doar s'o îndură Dumnezeu să întoarcă ceasul rău».

PETRE VĂLEANU
Notarul Comunei Văleni.

Mi se făcù ca un întuneric şi'n ochi şi'n suflet... Mă aşezai pe o bancă, recitii scrisoarea, o băgai în buzunar şi privii pământul cu desnădăjduita privire a celor cari cugetă la mormânt...

Mama moare!... un glas parcă îmi şoptì aceste cuvinte în suflet şi se repetă dureros de sonor, cum se repetă cele mai uşoare sgomote, sub bolta unui templu larg şi vechiu.

Stătui câtevà minute aiurit. Apoi sensaţia tristă care îmi rănise simţirea ca o lovitură brutală, îmi însenină mintea. Ispăşii într'o clipă o veşnicie de păcate!

Chipul mamei, pe jumătate uitat, mi se reîntregì în gându-mi, ca o imagine de suferinţă. Dragostea ei nebună de mine — copil ingrat şi pierdut! — îmi revenì în suflet, ca o lumină generoasă — singura dragoste adevărată în toată comedia de sentimente pe care o întâlnisem în vieaţă. Şi mă înduioşă atâta părere de rău de traiul amar şi zadarnic al bietei mele mume, de sfârşitul ei, neînchipuit de dureros, că-mi simţii conştiinţa, judecându-mă cu o severitate prea crudă.

Mă 'ntorsei acasă şi aruncai câtevà lucruri în geamantan. Servitorul îmi spuse că îndată după plecarea mea mă căutase «coconiţa Jenny». Dedei ordin servitorului să-i spue că am plecat şi că n'am să mai ma întorc.

Mă repezii apoi până la minister, rugând pe un prieten să mă înlocuească câtevà zile. Colegii mei fură foarte surprinşi, că în ziua aceea aveam «figura serioasă». Nu răspunsei nici

la întrebările, nici lă râsul lor. Oamenii, fără să ştie, ne insultă de atâtea ori durerile !...

Luai o birje şi pornii spre gară. Trenul plecà la C... la două ore, şi ajungeà noaptea la unu. A doua zi trebuià să închiriez o birje sau să găsesc o căruţă, care să mă ducă în sat.

Intrai într'un vagon, unde nu erà nimeni. De obiceiu între Bucureşti şi oraşul C... nu călătorià lume multă.

Deschisei fereastra, ca şi cum aş fi chemat în ajutor liniştea şi seninul cerului....

Gândurile îmi erau la mama .,..

Dar nici o lacrimă nu-mi venià în ochi !...

* * *

Erà trecut de miezul zilei, când intram pe sub bariera satului. Când zării turla dela clopotniţa bisericii, inima începù să-mi bată cu o putere neobişnuită: m'apropiam de *vatră*.

Dintre toţi ţăranii pe cari îi întâlniam pe linia satului, nu mă recunoscuse decât învăţătorul. Ii răspunsei la salut şi îi făcui semn cu mâna să se întoarcă înapoi.

Birja se oprì în faţa porţii de nuiele. Bordeiul sta în fundul curţii — ca un mormânt umilit, în care trăiseră atâtea vieţi de oameni...

In prispă, pe o laviţă veche înădită cu un scăunaş de brad, mama dormià somnul din urmă.

Murise, o ora după ce notarul îmi scrisese scrisoarea.

Câtevà femei bătrâne o plângeau fără lacrimi şi umpleau împrejmuirea cu o jale sinistră. Pe trupul îngheţat al moartei nici o floare. In juru-i ardeau câtevà lumânări de ceară roşie.

La sosirea mea, bătrânele încetară de a mai plânge; notarul şi preotul îmi ieşiră înainte, iar în urmă învăţătorul venià însoţit de primar şi alţi săteni.

M'apropiai de moartă şi, fără să zic o vorbă, fără să scot un suspin, fără să-mi pice o lacrimă, îngenunchiai lângă capul ei.

Nu vorbià nimeni... Ţăranii se uitau gravi şi tăcuţi la mine.

Pe chipul rece al mamei, încremenise un fel de posomorîre... Nu mai erà capul ei blajin de odinioară. Atâtea dureri

şi apoi groaznicul sfârşit îi dăduseră în adevăr o înfăţişare hidoasă. Pe frunte numai îi căderà părul ei alb şi frumos, ca o cunună a mizeriei.

După o oră intră în curte un bătrân, aducând pe umeri, un coşciug de brad şi un stâlp, în formă de cruce.

Vecinii se îngrijiau de sărmana mea mumă. De când rămăsese văduvă şi de când, mai ales, copilul ei «fugise în alte lumi», satul întreg n'o lăsà să piară. Din puţinul ei, da, adeseori, celui mai în nevoi decât ea. Şi erà bună, şi erà înţeleaptă — cum aş fi putut să fiu şi eu.

Preotul, notarul şi învăţătorul s'apropiară de mine. Nici unul nu îndrăzni să mă 'ntrebe de ce nu mai venisem de atâta vreme «pe acasă». Imi vorbiau toţi cu sfială şi cumpătat. Iar din puţinele lor cuvinte, înţelesei nesfârşitul «dor», care poate grăbise moartea mamei.

Spre seară o înmormântarăm.

Imi rămăsese în auz glasul strident al clopotului dela biserică şi căderea ţărânei pe cosciug. Vibrase atâta melancolie, în aceste sunete !... şi-mi evocase în amintire tot ce mi se părea uitat ...

Copilăria începù să se desprindă din întunericul trecutului ... Copil de plugari, născut şi crescut în mizerie ; câtvà timp, păzitor la cireada satului ; apoi intrând în şcoală, după îndemnul unui arendaş care mă iubià, aci învăţând cu o silinţă fară seamăn, terminând clasele primare, hotărît să merg înainte, să trec peste orice piedici ... Plec în oraş, dau examene de bursier, izbutesc cel dintâiu, trec toate clasele liceale, numărându-mă printre şcolarii de frunte. Apoi triumful : bacalaureatul !...

Ramân în Bucureşti, iau o slujbă, pierd doi ani fară să fac cevà, mă înscriu la universitate, urmez neregulat, o părăsesc, m'agăţ iar de o slujbă şi alunec în cea mai ticăloasă, în cea mai zadarnica vieaţă !...

Acum iată-mă singur !... Am rămas ca ultimul vlăstar al unui neam. Un lung şir de generaţii, luptând necontenit pentru

a trăi, dându-şi una alteia, ca o moştenire sfântă, instinctul de vieaţă şi ajungând să se stingă prin mine!

Oh!... ce dureros, ce înfiorător îmi întunecă sufletul ideia aceasta a eternului sfârşit!...

Se făcuse noapte... Nemărginirea se instalase. Satul dormià. Un vânt uşor aduceà freamătul vag al plopilor, de care e plin cătunul. Din când în când stoluri repezi de corbi s'afundau în depărtări...

Stam singur pe prispă... Un sgomot mă trezeşte: câinele curţii intră de mai multe ori în bordeiu, ocolì curtea mirosind, ieşì afară la drum, aşteptă puţin, se dete pe lângă mine, apoi începù să latre... Parcă plângeà, parcă strigà... Simţise şi el, poate, imensul gol pe care îl lasă în urma lor — morţii...

Dar acest animal puteà să-şi exprime durerea... Eu mă simţiam împietrit, mut, incapabil de a plânge... Sguduitura brutală a durerii mă aruncase într'un fel de nesimţire îngrozitoare! De sigur starea aceasta trebuie să fie ultima putere de a suferì a simţirii omeneşti.

După câtvà timp, câinele încetă să latre. Luna se ivì târziu după culmea unui deal. Fu ca un semn de pace şi mângâiere.

O adiere caldă de linişte şi de înduioşare îmi străbătù în suflet. Adâncii vieaţa cu o pătrundere de gândire înţeleaptă, reducându-i tot înţelesul ei la eternul fără înţeles.

Fireşte, pentru oameni ca mine nu e loc mult pe pământ. Lumea este a nepăsătorilor şi a celor veseli. Dar atât mai bine! In faţa veşnicului nimic, ce fericire sau ce durere e serioasă?...

* * *

A doua zi de dimineaţă, m'am dus încă odată în cimitirul satului. Pământul aruncat peste mama erà încă umed. Soarele răspândià peste crucile de lemn o pulbere de raze.

Am îngenunchiat şi am plâns... Eram scăpat.

Spre seară am plecat, pentru a nu mai revenì niciodată!...

VALSUL.

Adrian Norescu erà un fel de celebritate, în provincia lui. Dacă mulţi nu-l văzuseră, toţi îl cunoşteau din auzite. Femeile şi-l arătau pe stradă sau în localurile publice:

— Uite ăla e Adrian ...

Ele îi observau mişcările, îi ţineau minte cuvintele rostite de el, în treacăt, îndreptau spre figura lui priviri de curiozitate şi de simpatie. Ochii lui erau adeseori obiectul discuţiunii lor.

Tânărul acesta îşi da toate silinţele să pară interesant şi plăcut. Privirile femeilor îl cam exaltaseră, ba chiar ajutau într'un mod inconştient să-l pregătească pentru momente de sentimentalism bolnăvicios.

Nu împlinise încă treizeci de ani şi aveà o figură obosită şi puţin palidă.

Dar el ştià din unele romane că insomnia şi tristeţea sunt apanajele sufletelor delicate! Uneori căutà să-şi deprindă ochii a privì pe Hristos în ultimul suspin, când moare pe cruce. O nuanţă trandafirie pe obraz l-ar fi supărat. El socotià că culoarea roşie nu şedeà bine decât băcanilor.

Dar toate aceste afectări ridicule nu-l făceau nesuferit prietenilor. Aveà un caracter ales, care se caracterizà mai ales, prin bunătate şi o înclinare nestăpânită pentru sacrificiu. Se ziceà despre el: «e un băiat bun, dar cu gărgăuni în cap».

De sigur în aceste cuvinte se ascundeà şi un sâmbure de invidie. Adrian întreceà pe toţi tinerii în arta de a dansà. Valsul erà patima lui, nebunia, geniul lui.

La optsprezece ani erà dejà numit regele *balurilor mascate;* şi nu s'ar fi găsit o fată de croitorie, care să nu fi visat plăcerea de a murì valsând, în braţele lui Adrian.

Păreà născut pe vals. Trupul său înalt, mlădios ca al unei femei, peste care cădeà totdeauna, minunat de estetic, o redingotă neagră; picioarele lui uşoare, călcând ritmic şi liniştit, ochii lui mari şi negri, strălucind umezi şi visători, sub fruntea netedă şi palidă, îi dau înfăţişarea unui zeu tânăr, întrupat în visul unei fecioare.

Mai târziu, fiind numit grefier la tribunalul de comerţ, talentul lui începe a se face cunoscut şi prin saloane. Doamnele din societatea înaltă nu ţinură în seamă că e un «biet slujbaş» şi-l învitară la serate, la nunţi şi la baluri.

Adrian dansà cu toate. In valsul în trei paşi, lumea îl privià uimită. Se făceà o tăcere desăvârşită, unde nu s'auzià decât adierea legănătoare a muzicei.

Ferice de femeia care se află atunci în braţele lui Adrian! El o duceà într'un sbor abià simţit, ca într'un vis. Picioarele lor atingeau parchetul atât de uşor, că produceau un freamăt ca al frunzelor risipite de vânt.

A doua zi, femeile, spunându-şi impresiile dela bal, nu uitau să adauge: «Am jucat un vals cu Adrian».

O mireasă ţinuse ca la nunta ei să fie învitat şi Adrian. Erà dorinţa unei fete de croitorie care cunoscuse pe vestitul dănţuitor în vremea când acesta erà un simplu copist. Ginerele — o calfă de cismărie — a fost nevoit să îndeplinească dorinţa fidanţatei lui.

Adrian nu erà un orgolios; s'a dus şi a dansat cu mireasa un vals.

Nimeni nu-şi lămurià ce farmec aveà acest tânăr în dulcele vârtej al valsului. Femeile parcă simţiau sensaţia unei aripări nesfârşite. Adrian puneà în sufletele lor o căldură, o exaltare ciudată. Felul său de a le cuprinde talia, apoi mlădierea cu care le purtà, în ocolurile ritmice ale jocului, încântau, luau minţile.

Ajunsese ca femeile să-l învite la vals. El nu respingeà pe nimeni, găsià că într'adevăr erà dreptul «sexului frumos» să nvite, iar nu al bărbaţilor.

Adrian erà neobosit.

* * *

Dar într'o zi a băgat de seamă că un junghiu îl încearcă, de câtvà timp, în partea stângă a pieptului. După câtevà zile a început să tuşească şi să scuipe sânge.

Doctorii i-au spus să stea o iarnă întreagă liniştit, să nu

mai joace valsul. Din cauza valsului a răcit, a băut apă rece, fiind asudat, s'a întors acasă noaptea târziu, prin ger. Şi iată-l victima valsului!

Adrian a nesocotit sfaturile doctorilor şi a urmat să fie iarăşi sărbătoritul dănţuitor al femeilor. Dar aceasta n'a durat mult: boala s'a făcut mai ameninţătoare, până când l-a aruncat în pat.

Incepuse viscolele lui Ianuarie. Adrian primiă aproape în fiecare zi, invitaţiuni la baluri, la nunţi. In curând se auzi că *regele valsului* se stingeă cu încetul. Femeile se îndoiau, voiau cu orice chip să se încredinţeze prin ele însele de adevărul acesta, care le îngroziă. In sfârşit aflară că bietul tânăr nu se mai puteă da jos din pat, nici până la fereastră.

Adrian căzuse într'o tăcere neîntreruptă. Nu vorbiă cu nimeni, nu răspundeă nici chiar femeilor din vecinătate, cari îl vizitau. Pareă totdeauna dus într'o depărtare adâncă, pe care o ghiciai din felul său vag şi neclintit de a privi.

O singură dată, auzind o flaşnetă pe stradă, ale cărei note acoperite de vuetul viscolului, produceau un cântec neînţeles şi bizar, Adrian avù o halucinaţie, ridică braţele, şoptind încet şi rar: Valsul!

In primăvară murì!

Moartea lui fu un eveniment trist în orăşelul acela. Femeile căutau sa afle prin ce strade va trece cortegiul. Multe îl plânseră în taină.

Sicriul, în care erà închis *regele valsului,* erà acoperit de flori.

Prietenii săi, însă, puseră la cale un plan, care avù un răsunet uimitor în lumea liniştită a provinciei. Ei tocmiseră o bandă de lăutari s'aştepte mortul la cimitir. Acolo aveau ordin să execute un singur cântec.

Când serviciul religios fu sfârşit, iar cioclii coborau coşciugul în mormânt, lăutarii începură să cânte valsul din *Faust.*

Fu o uimire generală. Sub soarele care apuneà, ramurile înmugurite ale copacilor, cu o lumină de aur, notele divi-

nului vals se împrăştiau ca un sbor de suspine ieşit din morminte.

Femeile plângeau.

Ultimele acorduri se stinseră odată cu cei din urmă bulgări de pământ aruncaţi peste cosciug.

LA RĂSĂRITUL LUNII.

Cei trei tovarăşi îşi pregătiau luntrea. Cu mânecile smulse până la încheietura umărului, cu sânurile lăsate libere în bătaia vântului, pescarii lucrau cântând, afară de Petre — cel mai tânăr dintre ei — în ai cărui ochi se vedeà umbra unei dureri ascunse.

— Mai în grabă copii, că ne-apucă înoptatul, strigă moş Tudor, un bătrân cu părul nins, dar vesel şi vioiu ca un copil. Omul acesta îşi petrecuse toată vieaţa între cer şi apă. Sufletul lui devenise uşuratic ca o undă. Glasul lui îndemnà la râs şi la muncă şi el însoţià pe ceilalţi tovarăşi, ca o nădejde totdeauna crędincioasă.

Cel de-al treilea — Barbu — privià pe luciul limpede şi liniştit al bălţii, ca şi cum ar fi avut o înţelegere cu apa să comploteze împotriva locuitorilor din adâncul ei.

Soarele, mărindu-se, coborà către apus. Nici un nor nu pătà seninul cerului; peste toată firea sa se împrăştià adierea molatică a serilor de vară.

Când luntrea fu urnită depe malul nisipos, tovarăşii se urcară într'însa. Petre şi Barbu aşezându-se la lopeţi, iar moş Tudor la cârmă.

Şi porniră.

Departe, la marginea dinspre miazăzi a bălţii, erà locul destinat pentru prinderea peştelui. Tovarăşii sperau să-şi umple năvoadele de astă dată; şi în tot timpul drumului, cântecele lor nu mai conteniau. Singur Petre tăceà.

Braţele lui musculoase mânuiau lopata cu acelaş ritm puternic şi regulat, dar gândul lui erà aiurea. Plecase cam fără voia lui; tovarăşii îl luaseră cu de-asila, căci o presimţire amoroasă îi neliniştià sufletul de câtvà timp.

Voinicul acesta, cu trupul fermecător de viril, cu chipul blajin şi altă dată vesel, ajunsese în starea unui om de oraş, abătut, sceptic şi ademenit de filozofia tristă a zădărniciei existenţei noastre.

Insurat de un an şi jumătate cu cea mai frumoasă fată din sat, hărnicia lui la muncă se îndoise, căci visul lui cel mai drag îi umpluse sufletul cu noroc şi lumină.

Despre dragostea lui cu această fată se vorbià în sat, ca despre o idilă.

Dela o vreme însă, Petre bănuise că femeia lui îl înşeală. I se părea lui că la cârciumă băieţii se uitau la el, cam batjocoritor, iar femeile, când îl zăriau trecând pe lângă gardurile curţii lor, şoptiau în taină.

Cum îi nălucise această bănuială, nici el nu-şi da bine seamă. Intr'o seară, femeia lui vorbià în pragul uşii cu Gheorghe notarul. Ea râdea şi, cum îşi mlădià trupul cam pe spate, parcă i-ar fi fost dor de strângeri în braţe. Notarul se uità galeş la ea şi rupeà nervos frunzele unei ramuri de salcâm, pe care o ţineà în mână.

Tocmai atunci el intrà în curte, aducând o sticlă plină de rachiu. Când fu la doi paşi de dânşii, lui i se părù că aude pe femeia lui şoptind notarului: «.... la răsăritul lunii».

Notarul le dete bună seara şi plecă, iar lui Petre din clipa aceea i se schimbă firea.

La masă o întrebă:

— Dar ce râdeai aşà cu notarul?

Ea îi repetă gluma pe care o povestise notarul, cunoscut în tot satul ca cel mai glumeţ om.

Petre mâncà rar şi nu-şi ridicà ochii din taler. După o pauză, iar o întrebă cu acelaş graiu aspru:

— Dar ce vorbă fu aceea... «la răsăritul lunii?»

— Ce vorbă? răspunse ea uimită.

— Vorba care o spuseşi chiar tu... crezi că n'am auzit-o?

— Asta e curată nălucire, omule.

— Aşà?... nălucire!... Bine, nălucire să fie!

De atunci bănuiala a crescut ca o bubă veninoasă, în su-

fletul lui Petre. Pentru el munca devenise o povară, cu tovarăşii lui aveà adeseori neînţelegeri, aşà ca din senin, iar odihna lui de noapte erà turburatà de cele mai chinuitoare gânduri.

Un an după căsătorie femeia lui născù un copil. El însă nu simţi nici o bucurie, stăpânit şi întunecat de aceeaş credinţă oarbă.

* * *

Luntrea se legănà uşor, înaintând mereu pe luciul curat al apei.

Jeraticul stelelor aprinsese cerul, înfrumuseţând noaptea cu o măreţie uimitoare. De peste baltă, unde se desfăşurau livezi întinse şi bogate, se auziau trilurile perdute ale unor fluere de cioban. Şi ca nişte lumini depărtate, se zăriau focurile dela stână, stingându-se treptat.

Târziu răsări şi luna, după un deal.

Ochii lui Petre se ridicară instinctiv către ea şi tresări. Braţele lui se înmuiară, iar lopata, abià atingând faţa apei, perdù echilibrul luntrei.

— Ai obosit, Petre? strigă moş Tudor. Treci tu la cârmă şi dă-mi mie lopata.

Dar el nu primì; printr'o sforţare supremă, îşi recâştigă puterile. Luntrea se clătinà, par'că ar fi fost să se răstoarne.

Luna împânzise pe apă lumina ei bălaie.

— Fraţilor, nu mai pot, nu mai pot!.... rostì deodată Petre. Să ne'ntoarcem înapoi, dacă sunteţi creştini şi vă e milă de durerea fratelui vostru.

Şi în cuvinte tremurătoare, acì violente şi adânci, acì înduioşătoare ca nişte suspine, Petre mărturisì tovarăşilor săi bănuiala care îl nelinişteà de atâta vreme. El cereà ca să se întoarcă din drum, încredinţat că femeia lui îl înşeală şi în noaptea aceea. Răsăritul lunii îi exaltase presimţirea până la nebunie.

Tovarăşii se împotrivirà: unde se mai pomenise ca nişte oameni plecaţi la treabă, să se întoarcă după o bănuială co-

pilărească şi neîntemeiată? Şi cu cine era să-l înşele femeia lui? Cu notarul? Dar Gheorghe erà un băiat despre care nu s'auzise nici o faptă rea şi apoi tot satul ştià că el duceà dorul unei fete, cu care aveà de gând să se unească în curând.

Petre însă nu voi să înţeleagă nimic, asvârli lopata, se ridică în picioare, încercând să-şi lepede cămaşa, hotărît să se întoarcă în not.

Moş Tudor judecă zădărnicia oricărei împotriviri şi căutà să-l liniştească. Cu o privire blândă, făcù un semn înţelept, celuilalt tovarăş.

Intoarseră luntrea.

* * *

Tăceau câteşitrei. Fiecare se adâncise în gânduri felurite; şi încetul cu încetul, aceeaş bănuială îi cuprinsese pe toţi.

Durerea şi nerăbdarea lui Petre izbucnià din când în când, în vorbe amenințătoare:

— Căţeaua!... Nelegiuita! Am s'o fac ţândări!...

Moş Tudor se cutremură — inima lui trecuse prin vieaţa asta uşoară ca o pasăre. Poveţele lui interveniau: omul trebuie să-şi stăpânească mânia. Dacă femeia e necredincioasă şi păcătueşte, alung'o!... La ce bun să înfunzi ocna, ca ucigaş al femeiei tale? N'au să te ierte nici oamenii, nici Dumnezeu!

Petre îşi îndoise puterile; luntrea par'că sburà.

Când ajunseră la locul de unde porniseră, moş Tudor luă pe Petre de braţ, îi smulse cuţitul dela brâu şi cu vorbe bune căutà să-i domolească furia.

Casa lui Petre erà aşezată pe deal.

— Asta nu gândiam s'o petrec, mai rostì moş Tudor, ţinându-se de paşii lui Petre, care urcà dealul.

Barbu rămăsese în vale, lângă luntre.

Când ajunseră în faţa porţii, Petre se oprì, respirând greoiu. La lumina lunii, figura lui se zărià palidă ca a unui mort, ochii lui deveniseră sălbatici.

Intrară uşor în curte.

Moş Tudor îl ţineà de braţ.

— Stăi, întâi să ne uităm pe fereastră, şopti bătrânul.

Razele lunii băteau în geamurile neacoperite de perdele. Amândoi se apropiară în vârful picioarelor de fereastră şi priviră înăuntru.

Femeia lui Petre, cu sânul desgolit, îşi legănà copilul în braţe, care plângeà încet. Glasul ei îngânà un cântec de leagăn, adormitor şi melancolic.

La icoana din părete, candela ardeà.

In toată împrejurimea, tăcere şi singurătate.

Moş Tudor se retrase dela fereastră, şi ţinând mereu de braţ pe Petre, îl depărtă câţivà paşi de casă.

— Asta ţi-a fost bănuiala? întrebă el, clătinând din cap... Ai năucit, omule!

Şi îşi făcù cruce, în vreme ce Petre căzuse în genunchi — curmat de ruşine şi căinţă.

MARTURISIRE.

(Manuscris găsit).

Vreme rea...

Dela fereastră privesc în stradă. Peste drum, în cârciumă, un chitarist bătrân — artistul săracilor — cântă romanţe vechi şi uitate. In jurul unei mese, câţivà muncitori îl ascultă, beau şi par veseli. Mă 'treb: sunt veseli în realitate sau au puterea să-şi creeze sensaţia veseliei? Intre simţirea mea şi natură este atâta apropiere, încât o mare parte din sensaţiile mele plăcute sau triste sunt hotărîte după starea vremii...

A început să plouă.

Un câine lăţos, slab şi murdar tremură în mijlocul drumului. Par'că e adâncit într'o consfătuire cu sine însuşi; trebuie să-i fie foame şi frig.

Gardistul de stradă, cu gluga în cap, trecând pe lângă dânsul, îl lovì cu piciorul. Câinele abiă se depărtează, scherlălăind; e şchiop.

Mă retrag dela fereastră. A observà e adeseori o durere. Lumea, în cele mai ascunse colţuri ale ei, ascunde mai mult aspecte triste şi brutale.

* * *

Singur, singur...

Aş puteà ieşì să întâlnesc un prieten. Dar, lucru ciudat! Câte odată am scrupulul acesta: când sunt trist, caut să nu întâlnesc oameni. Lumea în general e veselă, ea nu tolerează pe cei trişti. Un om, care ar plânge în stradă, ar fi ridicul sau luat drept nebun.

Durerile şi nenorocirile manifestate în vileag sunt neînţelese sau batjocorite.

Singurătatea este singurul loc în care se pot retrage cei ce poartă cu ei o suferinţă. Cu tine însuţi poţi fi cum vrei; odată ce ai păşit pragul casei, pentru a intrà în lume, cauţi a te potrivì celorlalţi.

De aici mulţimea e atât de puţin originală; toţi, par'că, se aseamănă.

Şi cu toate aceastea e un sentiment mai adânc omenesc ca nevoia de a te mărturisì? In toată religiunea creştină, confesiunea mi se pare taina cea mai binefăcătoare.

Ceì simpli, cei ignoranţi rar pot să privească clar în propriul lor suflet. Lumea lor năuntrică e strâmtă şi obscură. Dar pentru un om care îşi dă seamă de toate impresiile, emoţiile, gândurile şi visurile sale, care le înţelege, le analizează, le defineşte, care pe motivul lor îşi formulează o concepţie şi o filozofie asupra vieţii — e sigur, e o nevoie şi o fatalitate să stea puţin mai departe de lume.

Iubirea sau prietenia unei femei este tot ce convine acestui fel de oameni.

* * *

Ea înţelegeà totdeauna această filozofie individuală şi, fără a-i da un caracter antisocial, o urmà.

Erà o prietenă de copilărie. Mersesem împreună, la şcoală;

petrecusem verile în aceeaş grădină, într'o stradă depărtată; mai târziu ne plimbam singuri, citiam aceleaşi cărţi.

Din cauza sărăciei, în care se află tatăl său, fusese silită să întrerupă învăţătura. Mama ei murise.

Tatăl său, veşnic în luptă cu cele mai aspre nevoi, o lăsà, mai totdeauna, singură. Îi duceam în fiecare săptămână cărţi. Câte odată o găsiam plângând, deprinzându-şi astfel sensibilitatea către o stare bolnăvicioasă.

Lipsită de ceeace întocmeşte mulţumirile obişnuite ale vieţii, ea îşi creà o atmosferă de vise, de iluzii copilăreşti poate, dar din care dorià să n'o depărteze nimeni.

Trăind mereu în singurătate, într'o rezignaţie dureroasă, cu visurile şi cărţile ei, mă gândiam ce va face această fiinţă când va trebui să intre în lume? Erà atât de puţin făcută pentru vieaţă!...

Toţi oamenii mor — după ce au *trăit;* sunt însă unele fiinţe predestinate, cum s'au născut, pentru a murì. Ele nu pot să trăească.

* * *

N'a iubit-o nimeni. S'a măritat c'un om ordinar şi brutal, care de sigur a făcut-o să sufere; apoi a murit.

Sunt dureros de tainice vieţile acestea cuprinse numai în câtevà cuvinte!

* * *

M'am dus să-i vizitez mormântul; cimitirul ne dă iluzia că morţii sunt aproape de noi — şi cu toate acestea sunt aşà de departe!

Plouă.

In nici o parte toamna nu-ţi cauzează o deprimare sufletească mai sfâşietoare ca într'un cimitir. Oh! e atât de nemerit cadrul acesta posomorît — orizontul nouros, arborii desfrunziţi, monotonia ploiei — pentru lumea aceasta de morminte!

Primăvara, cimitirele au o înfăţişare cochetă; sunt prea

multe flori... Fiecare mormânt pare o grădiniță. Nu, atunci locașul morții e prea frumos, prea estetic...

Pentruce căutăm să înfrumusețăm moartea, când în realitate e atât de hidoasă?

Am ajuns, în sfârșit, după câtevà colindări printre cruci, in fața mormântului prietenei mele. O piatră drept-unghiulară, pe care stă gravat numele ei.

In jurul ei, uitare, uitare, uitare... Am stat puțin și am plecat. Pe drum am cugetat mai mult la moarte decât la *ea*.

* * *

Pe seară tatăl ei mi-adus un caet îmbrăcat în scoarțe albastre. Bătrânul mi-a spus că l-a găsit într'unul din cuferele ei vechi. L-a răsfoit puțin și a văzut că într'unul e vorba despre mine.

Toată noaptea am citit și am recitit paginile acestui caet. E un jurnal de iubire mută, nemărturisită, dusă în mormânt...

Numele meu revine la fiecare frază.

. . . . . .

. . . . . .

FOAMEA.

Scriu aceste rânduri pentru cei cari n'au ce să mănânce.

Acum câtvà timp, un ziarist monarhist din Franța, vorbind despre boala *contelui de Paris,* povestià că acest biet rege exilat și fără tron s'a stins încetul cu încetul, din cauză că stomacul său nu puteà digerà. Agonia a fost neinchipuit de dureroasă. Dar boala asta n'a venit pe neașteptate. Contele de Paris suferià de mult timp de lipsa poftei de mâncare în așà grad, încât numai văzând orice fel de bucate, îi și făceà desgust.

Presupuneți că acest moștenitor la tronul Franței ar fi avut altă soartă și ar fi fost chemat într'o zi să guverneze poporul francez. Cine știe la câte dispoziții sufletești ciudate n'ar fi dat naștere stomacul său bolnăvicios! Politica acestui

monarh, atitudinea lui faţă de popor şi de armată, vieaţa lui intimă ar fi fost adeseori hotărîte după lipsurile de *apetit*, după constipările sau alte stări ale stomacului său, care i-a cauzat moartea.

Şi cum *Istoria* ne arată că adeseori războaiele desfăşurate pe planeta noastră au luat foc, spre pildă, din pricină că un diplomat stângaciu a călcat rochia unei prinţese, poate că poporul francez ar fi fost îndrumat spre gurile unor tunuri mai teribile decât ale Prusienilor, pentrucă suveranul său, într'un moment de durere de stomah, ar fi declarat războiu, cine ştie cărei naţiuni.

Căci în privinţa sângelui vărsat de popoare pe câmpul de războiu, suveranii fără excepţie, au o poftă nesăţioasă.

Dar lăsând la o parte reflecţii de acestea, cari ar păreà paradoxale, o singură cugetare mi se fixează în minte, ca o ciudată ironie.

Iată un conte de viţă împărătească, de o bogăţie fabuloasă, care puteà să aibă la dispoziţie cele mai excelente băuturi şi cele mai gustoase mâncări, suferind de lipsa poftei de mâncare, de indigestie — suferind de foame!

Suferind de foame în abundenţă, suferind de foame în mijlocul milioanelor!...

In aceeaş vreme, alţii îndurau foamea din cauza mizeriei, din cauza lipsei unui gologan, pentru a-şi cumpărà o bucată de pâine!... O! *apetitul* acestora în totdeauna e gata să se deschidă şi fiţi siguri, ei nu se vor plânge de indigestie. E trist însă că pofta lor n'are cu ce să fie satisfăcută, iar stomacul lor are puţin de mistuit. Mai adeseori în aceste stomacuri goale — în care marele Jules Vallès se îngrozià să se coboare cu gândul — se petrec greve ciudate. Intestinele protestează, se vaită, cer nutrimentul lor zilnic.

S'o fi gândit oare contele de Paris la fraţii lui, cari — o, ironie! — ca şi dânsul, muriau de foame? Ce răsunătoare glorie şi-ar fi putut creà acest om, dacă din bogăţia lui imensă ar fi întocmit o mare ospătărie pentru nenorociţii flămânzi!

Poate că asistând la dejunul monstru al câtorvà sute de aceşti energici mâncăcioşi, i-ar fi revenit şi lui pofta de mâncare. Săracii l-ar fi răsplătit cu prisos.

* * *

După atâtea vorbe, nu mă pot opri de a nu exclamà: o, foamea!

Ca mulţi alţii, am cunoscut-o şi eu — o singură dată — dar atât şi mi se pare prea mult.

Sunt câţivà ani... De ce însă n'aş păstrà această amintire într'un colţ uitat al sufletului meu? Şi apoi, uneori, vanitatea de a te mărturisì nu însemnează o profanare?

Sufletul are multe taine, pe cari le ascunde totdeauna sub tăcere. A le da în vileagul lumii, e o durere sau o nesocotinţă.

Cu toate astea pentrucă am început... Sunt câţivà ani. Trăiam în Bucureşti într'o mansardă. Eram vecinul stelelor. Ce făceam pe atunci? Bine nu-mi aduc aminte, dar de sigur ceeace fac şi astăzi, visam.

Intr'o dimineaţă simţiam un fel de frică să mă scol din pat. Soarele inundase odaia, cu lumina lui generoasă şi aveà aerul să mă dojenească cu razele lui dulci: «leneşule!»

Fireşte, de unde erà să ştie soarele pentruce întârziam în pat. Ce vreţi? Azi îmi vine să glumesc, dar atunci mă ademeniau gânduri negre.

In sfârşit m'am sculat, m'am înbrăcat, am ieşit pe stradă.

Erà ora mesei. Foamea începuse să-mi dea de veste, tocmai în momentul când treceam pe dinaintea băcăniei lui Moceanu. Inăuntru câţivà ofiţeri beau ţuici.

Drumul spre birt îl cunoştram eu; dar birtaşul aşteptà să-i duc abonamentul pe două luni şi nu mai erà chip să dau ochii cu el.

In buzunar n'aveam decât o ţigare uitată, o iluzie, un pic de noroc, păstrat fără să ştiu.

Am fumat-o sălbăticeşte.

A... dar credeţi că foamea se înşală cu fumul unei ţigări?

Ce erà de făcut? Umblam aiurit, şi fără să-mi dau seamă, mai mult dam ocoale tocmai pe lângă restaurantul lui Capşa, la ale cărei vitrine gelatinele şi maionezele de raci mă ispitiau, mă atrăgeau ca nişte primejdii.

Înăuntru am zărit fălci mişcându-se, pahare golindu-se, chelnerii servind... Am trecut repede.

De aci m'am îndreptat, ca sub puterea unei voinţe străine, în restaurantul lui Iordache. Mesele erau pline. Am întrebat pe un chelner dacă un domn cu pălăria aşà, cu nasul altfel, a venit pe acolo. Chelnerul m'a privit ciudat. Până în stradă, m'au urmărit privirile lui şi mirosul unei musacale.

Mi-erà foame, mi-erà foame îngrozitor. O! paşii mei rătăciţi pe bulevardul Capitalei sub cerul unei zile senine de toamnă!

Oamenii erau veseli, bogaţii se plimbau în trăsuri elegante, pe teii bulevardului ciripiau păsări.

Devenisem rău. Uram tot ce mi se părea vesel, satisfăcut, frumos.

La orele patru, după amiazi, mă simţiam ameţit. Intrasem în grădina Cişmegiu şi mă aşezasem obosit şi slab pe o bancă. Pe lângă mine treceau precupeţi cu coşuri cu struguri.

— Sunt acri? am întrebat pe unul din ei, aproape automaticeşte.

— Ia gustă-i.

Şi mi-a întins un ciorchin cu câtevà boabe. Le-am înghiţit dintr'odată. In stomac s'a produs un cântec de recunoştinţă.

Ah! dacă un muzicant celebru ar imità cântecul foamei eu l-aş înţelege adânc.

Seara n'am mai putut răbdà. Am alergat să găsesc un prieten, o cunoştinţă, un străin. Şi ce să-i spun? să-i spun că mi-e foame?... Era oribil!...

E o temere, o ruşine mai chinuitoare decât aceea de a spune că n'ai ce să mănânci? Nu este aceasta cea mai umilitoare coborîre a omului?

M'am oprit în colţul unei strade şi am aşteptat. A trecut

lume multă, dar pe care n'o mai zăriam de loc. Inaintea ochilor mei se făcuse o noapte nesfârşită.

Pe la zece ore a început să ploaie. M'am întors acasă. Şi pentrucă în sufletul meu erau nouri, ochii mei au ţinut tovărăşie cerului toată noaptea.

* * *

De atâtea ori m'au impresionat, până la lacrimi, figurile acelor săraci pe cari îi înţelegi că sufăr de foame sau se hrănesc c'un nutriment prost şi neîndestulător!

Stradele oraşelor mari înfăţişează contrastele astea, cari revoltă şi îngrozesc: deoparte, nepăsătorii, sătuii; de altă parte, năpăstuiţii, învinşii.

Realitate şi realitate!...

Cât de neînţeleasă şi dureroasă mi se pare logica existenţelor omeneşti!

Iarna, când umblu târziu prin uliţe dosnice, gândurile mele străbat prin ferestruiele cu lumini searbăde ale căselor unde ocuesc săracii. Şi fiecare gând are misiunea să mângâie pe nefericiţii copilaşi, cari n'au mâncat decât un codru rece şi negru de pâine.

Şi aş vrea ca gândurile mele să se materializeze, să răsară în lumea acestor suferinzi, ca nişte stele prevestitoare de bine.

Căci în această universală frăţie a suferinţei, e neînchipuit de dulce să ştii că te mângâie gândul unui amic sau al unui necunoscut.

POEZII

MAGDALENA.

Când jalea vântului tomnatic
Prin desfrunziţii arbori trece,
Tu te gândeşti la baluri, doamnă, —
Eu mă gândesc la soba rece ...

Când primii fluturi de zăpadă
Plutesc în zarea albicioasă,
Tu te gândeşti la rochii scumpe —
Eu mă gândesc că-s sdrenţuroasă ...

Şi când în nopţile de iarnă
Cânţi la clavirul tău, visând,
Tu te gândeşti că eşti iubită —
Eu mă gândesc c'o să mă vând ...

NECREDINCIOASA.

Cu trup înalt şi mlădios, subţire,
Ca un salcâm crescut abià de-o vară,
Ea pare că sos şte dintr'o ţară
Intrevăzută în închipuire...

C'un gest te farmecă de 'nfiorare,
Sau de te-atinge cu mătasa rochii,
Sau de-o zăreşti zâmbind, sau de-i vezi ochii,
Primejdioşi ca nopţile pe mare...

O! glasul ei! — acorduri de cuvinte —
Blajin, duios, ca plânsul unor strune —
Eu îl ascult şi cred orice mi-ar spune,
Cum cred bătrânii 'n cărţile lor sfinte...

Adese-ori mă ceartă, dar ştiu bine
Mai dulce 'n urmă o să mă desmierde;
Şi sufletu-mi în sufletu-i se pierde,
Precum o rază 'n zările senine...

Ce-mi pasă dacă e necredincioasă!...
Urască-mă sau uite-mă, tot una...
Ea m'a iubit — păstrându-şi totdeauna
Virtutea ei să fie 'n veci frumoasă...

IN ALTE LUMI...

In alte lumi pământul nostru
S'arată noaptea ca o stea;
Poeţii-or fi cântând-o poate,
Amanţii-or fi privind spre ea...

Lumina ei din depărtare
Le va părea un tainic foc,
Plutind în haos singuratic
Cu raze blânde de noroc...

Şi n'or şti că-i un glob de humă,
Ce poartă veşnice dureri;
Căci toate plângerile noastre
Sunt pentru alte lumi — tăceri!

CORBII.

Pe plopii întinşi
Coboară corbii 'n pâlc de doliu,
Cernesc al iernii alb linţoliu,
Şi, trişti, de foame par învinşi...

Cugetători,
Privesc spre cer, privesc departe;
Pe când un glas de vânt împarte
Un cântec care dă fiori...

In cimitir,
Pribegi, s'au adunat la sfadă;
Iar sub uitare şi zăpadă
S'ascund mormintele în şir...

Şi pe când trec,
In a crepusculuí oră,
Spre groapa unde doarme-o soră,
Şi'n suflet plânsul îl înnec;

In aiurări
De spaimă inima mea moare...
Acoperite de ninsoare
Pierdute sunt orice cărări...

Şi mă învinge
Un gând amar, — ştiind c'odată
Şi peste groapa mea uitată
Vor trece corbii şi va ninge!...

NOAPTEA.

Sub noaptea prăfuită cu pulbere de stele,
Când luna mii de raze împrăştie pe cer,
Când somnul te alintă de sgomot şi de rele,
Şi veghetori sunt numai cei ce iubesc şi sper;
Nu ştiu ce farmec cade pe lucruri şi fiinţe:
O şoaptă printre frunze e par'că un suspin,
Mai viu s'aprind în suflet iluzii şi credinţe,
Şi murmurul fântânei de vrajă e mai plin!

Un nesfârşit de taine e într'un colţ de umbră,
Lătratul unui câine e par'că mai bizar,
Şi mai adânc te mişcă o cugetare sumbră,
Iar plânsul, dacă-ţi curge din ochi, e mai amar!
Nu ştiu de ce şi stolul de amintiri sburate
Se reîntorc, ca păsări pribege din exil,
Şi-ţi readuc aminte de vremile uitate,
De zilele albastre a vârstei de copil!
O voce de femeie e-o muzică din vise,
O sărutare lungă e cel mai dulce foc,
Iar braţele iubitei, ce te atrag deschise,
Ţi par o nălucire din visuri de noroc.
Reflexul de lumină pe apă e-o poemă
Cu versuri lungi de raze, cu ritmuri de scântei,
Iar vieaţa ţi se pare mai stranie problemă,
Mai leneşe odihna sub crengile de tei!...
Clavirul ce revarsă din clapele sonore
O ploaie de-armonie cu sunet dureros,
Se stinge ca un freamăt de melancolici ore,
Pe când te simţi departe de-un ideal frumos!...

Ce farmec are noaptea? m'am întrebat uimit...
Răspundeţi, voi, ce'n noapte aţi plâns, sau aţi iubit!

LA ANTICAR.

M'am dus să-mi cumpăr cărţi. — Evreul,
Bătrân şi sombru, ca un mag,
Imi puse blând pe umeri mâna
Şi mă privi ciudat şi vag:

«Un tânăr care-şi pierde vremea
«Cu cărţi !...» şi-şi prinse de urechi
Doi ochelari, vrând să-mi arăte
O Biblie cu slove vechi.

Vrusei să râd ... şi 'n clipa-aceea
Privii ironic spre Evreu;
El pricepù, gândind în sine:
«Cumpărătorul e ateu» ...

In vremea-aceasta lângă dânsul
Copilul său mic, sdrenţăros,
«Mi-e foame» ... repetà într'una
C'un glas naiv şi dureros.

Sărmanul tată către dânsul
Privì adânc şi ruşinat ...
Iar eu mă 'nduioşai de milă
Şi Biblia i-am cumpărat.

NECUNOSCUŢI.

Cad fără şir, necunoscute,
Atâtea lacrimi omeneşti !...
O ! câte adâncimi de inimi
Intr'însele poţi să citeşti !

Dar lacrimile nu sunt slove
Meşteşugite de tipar,
Şi cartea lor e scrisă 'n suflet,
Şi titlul lor e: In zadar !

Acei ce plâng nu pot, adesea,
Să-şi tălmăcească plânsul lor
Pe note dulci, armonioase,
Pe rime care curg uşor ...

Ei nu fac opere de artă
Din plâns, dintr'un suspin profund ;
Dar câte operi de durere
In a lor lacrimi nu s'ascund !...

Şi când citesc a voastre lacrimi
Poeţi, de visuri abătuţi,
Eu mă gândesc întotdeauna
La cei ce plâng necunoscuţi !

NATURĂ MOARTĂ.

Copacul l-a tăiat ţăranul
Şi-apoi la foc l-a asvârlit ;
Iar eu l-am plâns, precum aş plânge
Un frate, un amic iubit.

Erà un ulm cu ramuri veşteji,
Bătrân de mult, un biet moşneag ;
Doar preotul din sat dintr'însul
Işi alesese un toiag.

Copacul însă 'n tinereţe
Fususe loc de întâlniri,
Şi frunzele-i adăpostise
Atâtea tainice iubiri !

Şi mulţi unchieşi cu plete albe,
Impovăraţi de grele munci,
Când îl zăresc, şi-aduc aminte
De vremurile lor de-atunci!

Copacul l-a tăiat ţăranul
Şi inimile nu mai sunt —
Rămas-a numai câmpul singur
Pustiu ... bătut de ploi şi vânt ...

MĂRTURISIRE.

In zarea ochilor tăi negri
Tu ai melancolii de seară,
Şi în făptura ta întreagă
Cevă de primăvară ...

Un sunet vag şi blând răsare
Din mângâierea ta de şoapte,
Şi părul tău mă 'nfiorează
Ca umbrele de noapte ...

Pe buze zâmbetele tale
Atâtea fericiri înseamnă,
Şi ai priviri ce mă 'ntristează
Ca un apus de toamnă ...

Dar când ştiu că mă uiţi ... că soarta
Pe alte căi vrea să te poarte,
Tu mă 'nspăimânţi, îmi turburi mintea,
Ca temerea de moarte ...

CUGETARE.

In depărtări necunoscute
Din ale inimii tăceri,
Ascundem uneori, în taină,
O lume 'ntreagă de dureri.

Ne temem chiar să nu le pierdem,
Şi nimănui nu le şoptim,
Căci ele ţin de firea noastră,
Ca crucile de ţintirim ...

O FILOZOFIE.

Mi-e vecin — eu l-aş trimite
'ntr'o livadă ca să pască —
De când îl ştiu, şi zi şi noapte,
Cască ...

Când îl zăreşti întâi, îţi face
Impresia că e o mască,
Ce ne'ncetat, automatic
Cască ...

Nimic nu vrea să înţeleagă,
Nimic nu vrea să recunoască:
Nepăsător, în faţa vieţii:
Cască ...

Şi soarta, fie rea sau bună,
Pe orice drumuri să-l târască.
I se supune, şi în urmă-i
Cască ...

Orice prostie auzită,
Sau cuminţie omenească,
Îl lasă rece deopotrivă :
Cască ...

Dacă-l întrebi din nou în vieaţă
De e dispus să mai renască —
Se 'nfiorează şi de scârbă —
Cască ...

. . . . . .
. . . . . .

Dar, vai!... e 'n agonia morţii ...
Tăcut aşteaptă să sfârşească —
Şi pentru cea din urmă oară
Cască ...

INTR'O CÂRCIUMĂ.

Deunăzi, la o masă de cârciumă murdară
Am întâlnit un tânăr şi vechiu amic. Păreà
Isus murind pe cruce: slab, galben, trist. Şi bea
Cu-o sete nesfârşită o băutură-amară.
Mă fermecà prin vorba-i pătrunsă de mister,
Spunându-mi de vieaţă, de moarte şi de cer,

Intretăindu-şi vocea ades cu lungi suspine:
«E pretutindeni răul ... în nici o parte bine ...»
— «Dar pentruce atuncea trăeşti?» l-am întrebat.
El se uità la mine duios, pierdut, ciudat;
In ochi trecù o rază de palidă scânteie,
Şi începând să plângă, şopti: «pentru-o femeie!»

PASTEL.

Pe trestiile ce se 'ndoaie
Sub adierile de vânt,
Se lasă-a stelelor văpaie ...
In aer e un farmec sfânt ...

Un cântec, blând şi vag de ape
Se 'mprăştie spre depărtări,
Cum depe nişte triste clape
Un sbor sfios de aiurări.

O aripă de nor se duce
In haosul nemărginit ...
In drum, pe-o părăsită cruce,
Un corb stă singur şi mâhnit.

Şi nici un foc nu scânteiază
Pe dealul gol ... şi e târziu ...
Doar luna par'că stă de pază —
O candelă într'un pustiu ...

ACELAŞ FARMEC ...

La Nord, în ţările ploioase,
Cu melancolice popoare,
Sunt visători ce plâng şi sufăr
De nostalgii de soare ...
Şi, rar, când cerul le trimite
O rază caldă, o zâmbire,
In loc să cânte, să renască,
Ei mor de fericire ...

In lumea visurilor mele,
Pustii ca nişte searbăzi aştri,
Eu plâng de dulcea nostalgie
A unor ochi albaştri ...
Şi ştiu că o privire numai
De-ar fi asupră-mi să coboare,
Ea ar aveà acelaş farmec
Ca razele de soare ...

C H R I S T.

Geniu proletar, icoană printre veacuri adorată,
Intrupare ideală din lumină şi-adevăr,
Palid chip, purtând cununa spinilor peste-al tău păr —
Cugetarea mea în faţă-mi sfiicios şi blând te-arată!

Şi te văd: urmat de-apostoli, de mulţimile plebeie,
Fermecate de-al tău zâmbet şi de graiul tău divin;
Pe când fără obosire după mersul tău se ţin,
Magdalena nu te pierde cu iubirea-i de femeie.

Ea în sufletu-i te simte ca pe-un vis, o dulce rază,
Şi din ochii ei îţi face o neadormită pază,
Par'că-i umbra ta neştearsă, par'că-i îngerul tău trist ...

Insă tu, uitând iubire, glorii, linişte, femeie,
Îţi concepi pentru-omenire cea mai sfântă epopeie,
Ce e singura-ţi amantă, visător şi palid Christ!

AMINTIRE.

Erà în seara-aceea aşà frumoasă luna,
Şi-atât de visătoare, cum nu e 'n totdeauna.
Erà precum adesea, cuprinşi de fericire,
O văd în vis poeţii, femeile 'n iubire;
Iar depe buze calde de-amanţi, în aiurări,
Sburau uşor spre stele perechi de sărutări.

PĂMÂNTUL.

Şi m'am gândit că poate
Pământul dus în haos,
Călătorind într'una
Şi neavând repaos,

Un punct fatal în spaţiu
Svârlit fără de ştire —
Purtând pe el de veacuri
O tristă omenire;

Văzându-şi şi el soarta
Deşeartă, solitară,
Picatu-i-a atuncea
O lacrimă amară!

Şi lacrima aceea
E Marea! — Şi s'au strâns
Atâtea Mări de-atuncea!...
Pământu 'n veci a plâns!

NOAPTE DE VARĂ.

Târzii, ca nişte glasuri metalice, sonore,
Vibrează în cadenţe un şir de repezi ore,
Pe paginele vremii se 'nscriu perechi-perechi,
Tot repetând al vieţii acelaş cântec vechiu ...

Zăbranicul de seară se resfirează 'n spaţiu
Şi 'mprăştie răcoare cu blând şi spornic saţiu,
A nopţii maiestate în plin s'arată sus,
Vărsând un praf de aur din farmecu-i nespus.

Atunci îţi place mintea prin gânduri s'o cutreieri —
Năuci sbor liliecii şi-auzi prin iarbă greieri,
Şi frunzele pe ramuri stau nemişcate, reci,
In liniştea grădinii cu tainice poteci.

Oh! morţii ce fac oare în giulgiurile sumbre,
Inchişi în cimitire, sub negură şi umbre,
Pe când cei vii se'mbată de-a stelelor clipiri,
De freamăte, de cânteci, de visuri, de iubiri?

In gropile lor umezi gândirea mi se duce,
Şi par'că-i văd în tihnă dormînd pe sub o cruce:
Hidoşi, cu cărnuri putrezi, schelete, descompuşi...
Şi de-au supus în vieaţă, sunt viermilor supuşi!

Dar pentruce ne pare că moartea-i dulce veste
Şi pizmuim adesea pe cel ce nu mai este?
Şi totuşi, pe-un cadavru când ochii ne-am resfrâns,
Ne'ncremeneşte jalea şi podidim în plâns...

Nu-i vieaţa luptă-amară şi moartea nu-i repaos?
Ori veşnica mişcare din nesfârşitul haos
E un războiu de-apururi?... Ce-a fost şi ce va fi
La-aceleaşi legi fatale mereu se vor jertfi?

Sunt clipe în vieaţă aşà de dulci şi clare,
Că însăşi suferinţa o fericire pare;
Iar alte-ori sunt zile când fericirea chiar
Mai tristă-i decât moartea, decât un vis amar!

In ora-aceasta însă de linişte şi noapte,
Cu leneşe răcoare, cu străluciri şi şoapte,
Nu ştiu de ce îmi vine să mă gândesc la morţi,
Inchişi în cimitire cu mari şi negre porţi.

Ca să iubim vieaţa, natura ne-amăgeşte:
Cu cerul ei albastru, cu steaua ce clipeşte,
Cu'ntreaga ei magie ce 'n inimi varsă foc
Şi 'n minţi reînviază iluzii de noroc!

Căci uite, luna blondă, în razele ei sfinte,
Ce praf de aur varsă pe tristele morminte!...
Dar nopţii din cosciuguri nu-i poate da scântei ...
Şi aierul miroase a chiparoşi şi tei ...

Pluteşte pretutindeni dumnezeeşti arome
Din flori ce le născură a morţilor atome ...
O ... ei ne dau miresme atât de dulci, îmi zic,
Şi noi le dăm uitare, sau nu le dăm nimic!

Pribegi pe drumul vieţii şi ei au fost odată:
Şi pare prin frunzişuri, himeric, că s'arată
Perechi de-amanţi, şoptindu-şi al inimilor graiu —
Şi-acum acele inimi sunt praf şi putregaiu!

Se 'nmlădie salcâmii, ca plete despletite,
Pe gropi înţărânate, pe lespede cioplite,
Aleargă liliecii rotindu-se năuci,
Iar vântul se strecoară molatic printre cruci ...

Şi ... trist, ca nişte glasuri metalice, sonore,
Vibrează în cadenţe un şir de repezi ore,
Pe paginile vremii se'nscriu perechi-perechi
Tot repetând al vieţii acelaş cântec vechiu!

CLAVIRUL.

Cântă încet din Weber: «gândirile din urmă» —
Poema unui geniu ce-apune maiestos,
Adio-al unui suflet artistic, ce se curmă
Pe-o tristă armonie cu sunet dureros!

Şi degetele-i albe pe clapele sonore
Se 'nmlădiau alene, în ochii mei privind ; —
Erau în miez de noapte târzii şi tainici ore ...
Par'că simţiam pe Weber lângă clavir murind !...

Tăcuse deodată ; şi fruntea ei curată
Alăturea de mine se rezemă uşor,
De gura-i voluptoasă, cu-o patimă 'nfocată

M'apropiai atuncea sfios, tremurător:
Şi ne-am robit iubirii, în fericire-adâncă ...
Dar nu ştiu cum ... clavirul păreà că plânge încă !

SINGUR.

. . . . . .
Şi risipitul stol de gâduri
Mă poartă 'n lumea lor străină ...
Afară, notele de viscol
Se pierd aiurea şi suspină ...

E alb pământul pretutindeni,
Căci a căzut pe el zăpadă :
Un câine urlă — mi se pare
Că plânge un nebun pe stradă ...

In liniştita mea odaie,
Pe scaunul cioplit de scânduri,
Eu stau tăcut la gura sobei
Şi depăn ghiemele de gânduri ...

Şi lemnele, arzând molatec,
Un cântec vechiu, uitat, repetă ;
Iar de departe-abiă s'aude
Un Miserrere de flaşnetă ...

Zădărnicia vieţii noastre
Răneşte-a viselor aripe —
Lăsând fără 'nţeles să treacă
Armoniosul sbor de clipe ...

De zilele rămase 'n urmă
Ce dureros mi-aduc aminte ! —
Căci numai farmecul durerii
Rămâne pururea în minte ...

Tot ce-a 'nsemnat cu fericire
A fost părere trecătoare :
Se pierde 'n nopţile uitării
Ce e parfum, senin şi soare ...

Şi din speranţele sfioase
Nu mai păstrez acum nici una ;
S'au dus — şi mi-au lăsat vieaţa
Pustie pentru totdeauna ...

Fermecătorul stol de gânduri
Mă poartă 'n lumea lor străină ; —
Afară, notele de viscol
Se pierd aiurea şi suspină ...

INIMA NOASTRĂ.

Privind în tine, tremur de-atâta adâncime,
Adâncul tău zadarnic încerc ca să-l străbat: —
Te tâlmăcesc poeţii punându-te pe rime,
Şi psihologi celebri te fac mobil de crime,
De-amoruri nesfârşite şi de virtuţi sublime...
Dar ai rămas şi-acuma un punct nedeslegat.

Abiă avem puterea în vorbe sunătoare
Să-ţi întrupăm nuanţe de tresăriri uşoare,
Cum încreţeşte vântul oglinda unui lac;
Abizurile tale sunt însă nepătrunse,
Şi patimi nesfârşite, într'însele ascunse,
Ca Sphinxii unui templu se adâncesc şi tac.

Precum nemărginirea cu veşnicu-i repaos
Aşterne peste gânduri melancolii din haos
Şi trist ni le preface în statui de dureri,
Ne turbură tot astfel tumulturile tale,
Avântul tău de clipe, lungi veşnicii de jale,
Tot astfel ne 'nspăimântă imensele-ţi tăceri...

Dar când s'o lămurească, în propria-i lumină,
Nu poate nici condeiul, nici muzica divină,
Când vorba n'o cuprinde, cum clipa cea pribeagă
Nu poate să cuprindă o veşnicie 'ntreagă,
Ades o tălmăceşte în fondul ei deplin:
O lacrimă, un zâmbet, un ţipăt, un suspin...

IRONIE...

Mi s'au sfârşit iluziile toate,
Pe cripta lor am scris: Nu se mai poate!
Şi înţeleg — pricepere târzie —
Că tot ce-a fost, a fost o ironie.

Pierdutele speranţe depărtate,
Ce au rămas ca nişte cruci uitate,
Înşeală-acum pe alţi nebuni în goană. —
Un drum etern şi-aceeaş caravană!...

LUI EMINESCU.

CU PRILEJUL MORŢII SALE

Şi nu mai eşti!... O groapă sub rânjetele-i crunte
Cuprinse necuprinsul din geniala-ţi frunte!
Şi după cum în vieaţă a fost eternu-ţi dor:
Tu dormi, tu dormi acuma sub teiul plângător!

Iar vântul când va bate, în gârbovita iarnă,
Puzderii de zăpadă de-asupra-ţi o s'aştearnă;
Şi vara o să-ţi cânte cu freamătul său trist,
Cum l-ai cântat tu, dulce al poeziei Christ!

Când moarte-ţi mă cuprinse de plângeri fără margini,
Erai cu mine-alături: în veşnicile-ţi pagini!
Te-am înţeles atuncea mai mult... apoi mi-am zis
Că poarta nemuririi chiar moartea ţi-a deschis!

Dormi !... Ţeasta ta o'ncape un biet coşciug de scânduri,
Ea, ce-a 'ncăput în vieaţă un univers de gânduri !...
O ! dormi, sub dulcea pace din al veciei cort,
Etern poet ! căci numai pentru cei morţi eşti mort !

IN STRADĂ.

In fiecare zi, spre seară,
Posomorît şi obosit,
Pe dinaintea casei mele
Treceà, în gânduri adâncit.

Purtà pe el vestminte rupte,
Şi-o barbă neagră pân'la piept,
Iar părul îi cădeà 'n şuviţe
Pe fruntea-i largă de 'nţelept.

Şi într'o cârciumă vecină
Intrà grăbit şi solitar,
Fumà dintr'o luleà aprinsă
Şi bea tăcut dintr'un pahar.

Dar într'o zi oprindu-i paşii,
Cum i-ai oprì unui vrăjmaş,
L-întreb să-mi spue cine este ?
El îmi răspunde : — «Sunt gropaş !»

Şi-adaugă : — «Eu sap morminte
Şi la bogaţi şi la săraci !...»
Iar eu i-am zis, strângându-i mâna
— «Ce bine oamenilor faci !»

O POVESTE.

Ea nu ştiă nici să citească ;
Dar o 'nvăţam naiv şi încet
Din câte-un renumit poet
Sonete să silabisească ...

Şi 'ntâia vorbă pe hârtie
Ce-a scris-o, îmi reamintesc,
A fost eternul : te iubesc ! —
Minciună, crudă ironie !...

Dar mai târziu — ce 'nşelătoare !
Când ştiă carte, a plecat ...
De-atunci sunt veacuri, m'a uitat ...
Şi nu mi-a scris nici o scrisoare.

TREC ORELE...

Trec orele ca nişte note
Din simfoniile durerii,
In urma lor rămân eterne
Melancoliile tăcerii...

Tot ce-ai crezut odinioară,
Tot ce-ai visat, tot ce-a fost sfânt,
Te turbură cu nesfârşitul
Şi tristul gol că nu mai sânt...

Ca cerul unei seri de toamnă
Se 'ntunecă pierduta minte:
Nimicul îşi întinde noaptea
Pe calea ducerii 'nainte...

Uimit în loc s'opreşte omul
Ca 'n faţa unui ne'nţeles:
Din gândurile risipite
Nehotărîrea a cules...

Şi clară, o lumină numai
Îi stă 'n adâncul cugetării:
Că trece — şi rămân în urmă-i
Nemărginirile uitării...

URSARUL.

(DUPĂ NATURA)

Umblase mult prin sate şi câinii îl lătrase,
Mâncase câte-odată, de multe ori răbdase:
La cârciumi şi prin bâlciuri de-un şir întins de ani,
Cântà, jucându-şi ursul, pe codri şi pe bani,
Bătrân dănţuitorul, bătrân şi cântăreţul...
Şi rareori, de milă, îi răsplătià drumeţul...
Artistu 'n patru labe, maestrul în toiag,
Mergeau, tăcuţi şi jalnici — pribeag lângă pribeag...
Şi obosiţi de cale, lăsând in urmă satul,
Pe câmp sau prin frunzişuri dorm unul lângă altul...

FLOARE DE DRUM.

Pe-o margine de drum, departe —
Ca un pribeag pierdut în lume —
Creşteà o floare solitară,
Ce poartă cel mai dulce nume.

Instrăinată 'ntr'o mulţime
De ierburi şi de grâne 'nalte,
Părea batjocorită, moartă,
Uitată printre celelalte.

Sub vântul ce treceà sburdalnic,
Ea s'aplecà tot spre pământ,
Precum o frunte gânditoare
Ce plânge lângă un mormânt.

Nu ştiu de ce, atras spre dânsa,
Apropiindu-mă încet,
Am cugetat adânc atuncea
La sufletul unui poet!

LUNA.

Pe calea în spre care singur
Pornit-am către tine-acum,
Nu mă 'nsoţeşte decât luna,
Ca o tovarăşe de drum.

Parcă suntem de mult prieteni,
Destinul ei nu mi-e secret:
Ea 'n cercuri e o lume moartă,
Eu pe pământ un biet poet!

Şi dacă astăzi luminează
Cărarea spre iubirea mea,
Odată peste groapa-mi tristă
Va lumină tot ea — tot ea ...

FĂRĂ TINE.

Pe acelaş drum pornesc şi-acuma,
Dar singur, trist, ca 'ntr'un delir,
Precum m'aş duce să vărs lacrimi
Pe-o groapă dintr'un cimitir.

Şi 'n camera aceeaş intru
Deschid tăcutele fereşti;
Clavirul, patul, cărţi, oglinda,
Sunt toate... numai tu nu eşti!

Singurătatea şi urîtul
Mă prind ca într'un întins pustiu...
Parcă e moartă lumea toată
Şi numai singur eu sunt viu!

LUMEA NEBUNULUI.

Erà nebun!... Şi printre oameni
Credeà că-i cel mai fericit,
Că niciodată pe-al durerii
Pustiu întins n'a rătăcit.

Trăià 'n palate fără seamăn,
Aveà femei, amici, supuşi;
Credeà că-l udă ploi de aur,
Când asvârliau în el cu duş.

In lumea lui necunoscută
Nimica nu-l posomorà,
Cu zâmbetele mulţumirii
Mereu figura-şi colorà.

Privindu-l, i-am şoptit de-aproape,
Cu blând, prietenos cuvânt:
«De ce nu vii iar printre oameni?
«De ce?... Coboară pe pământ!...»

La întrebarea mea, nebunul.
Ca de-un fior adânc pătruns,
Uitându-se cu ochi de groază,
Trist, filozofic mi-a răspuns;

«Fugi! nu-mi vorbi de lumea voastră...
«In ea odată-am existat,
«Şi tremur când mi-aduc aminte
«Ce suferinţe-am îndurat!

«Pământul e făcut de-un spirit
«Prea rău, iar omul e ursit
«Să sufere în veci... Eu, lumea
«De fericire mi-am găsit!»

M'am dus... pe-o foaie de hârtie
Durerea 'n litere s'o pun —
Câţi n'ar dorî să treacă 'n lumea
Acestui fericit nebun!

LINIŞTE.

Se face uneori în suflet
O linişte ca de mormânt:
S'au dus iluziile toate,
Şi parcă nici dureri nu sânt...

E un nimic, un gol, un haos,
O noapte fără de sfârşit,
Ca 'ntr'o planetă unde încă
Lumina nu s'ar fi ivit...

Şi sufletul se îngrozeşte
Că nu mai poate suferi,
Că nici vieaţa nu-l mai mişcă,
Nici temerea de a muri...

L O C!

«Nu este loc!» răstit şi aspru
Răspunse doctorul brutal.
Bolnavul desperat atuncea
Se 'ntoarse trist dela spital.

Acasă ajungând de grabă
Umplù cu-otravă un pahar,
Şi ne mai şovăind o clipă,
Băù cu un nesaţ-amar!

A doua zi la groapă-l duce,
Precum se duce-un dobitoc. —
Intreg mormântul încăpându-l,
Sarcastic îi spuneà: «E loc!»

O VIEAŢĂ.

El o plătise. Biata fată,
Îşi dete corpul ei frumos
Bătrânului stors de putere
Cu chipul veştejit, hidos.

Şi 'n patul cu salteaua ruptă
Dintr'o odaie de hotel,
Ea petrecù o noapte crudă,
Amară, 'n vieaţă-i fără fel!

Dar mai târziu căzù bolnavă,
Iar boala care-o dobândì
O stinse. — Doctorul trimise
La popă de o spovedì.

Şi-apoi ... sfârşitul se ghiceşte:
Ea a murit!... sfârşit fatal!
Ce vieaţă!... mărginită toată
Intre hotel şi 'ntre spital!

PRIN ALEIE.

Luna se urcà în spaţiu limpede, dar ca de ghiaţă,
Cum e-o suvenire tristă dintr'o viforoasă vieaţă;
Sus, în fundul singuratic, sub a cerului splendoare,
Stelele, ca ochi de aur, licăriau strălucitoare.

O vioară încordată s'auzià printr'o aleie,
Melancolică şi dulce ca o voce de femeie ...
Eu, retras, şedeam pe trunchiul unui arbor scurt şi mic,
Şi-ascultând, curgeau din ochi-mi lacrimile pic cu pic ...
Cine-o fi cântat? Nici astăzi nu pot şti ... dar se vedeà
Că pe strunele vioarei, trist, o inimă plângeà!
Cine ştie! erà poate singuratic ca şi mine,
Regretându-şi tinereţea prefăcută în ruine,
Şi ajuns să nu mai creadă în nimic, vărsà în noapte
Plâns înăbuşit de pieptu-i şi tânguitoare şoapte ...
Sau, iubind, cântà simţirea unei inimi adorate,
Sărutările nebune unor buze înfocate,
Ochii, sânul, carnea-i toată voluptoasă ... cine ştie
Ce spuneà aceà duioasă şi pierdută simfonie!
Dar arcuşul deodată se 'ntrerupse. Se făcù
O muţenie ciudată: vântul printre foi tăcù,
Opereta de insecte îşi lăsă şi ea cortina ...
Numai luna argintie prăfuià de sus lumina ...
A! erà atât de dulce pacea sufletului meu,
Că-aş fi zis o rugăciune cerului, eu, crud ateu!
Muzica vioarei triste mă 'mblânzise ... şi 'ncepeam
Să vizez, precum în vârsta de adolescent visam!

Chipul tău, ce se ştersese din al gândului pervaz,
Revenià ţintindu-şi ochii peste palidu-mi obraz;
Şi halucinat, în spaţiu mă uitam spre ochii tăi —
Cei mai buni ai mei tovarăşi şi duşmanii cei mai răi —
N'am avut vreodată 'n vieaţă o vedenie mai clară,
Ca în noaptea-aceea albă din aleia solitară ...
Dacă ai fi fost alături să mă vezi, să mă 'nţelegi,
Nu puteai de veci cu mine inima să nu ţi-o legi,
Căci ai fi văzut cu câtă nebunie de uimire,
Îţi reînviam figura în a mea închipuire.
. . . . . .
. . . . . .

Prin aleie, câte-odată, astăzi când mai rătăcesc,
Inima-mi de-odinioară caut iar s'o regăsesc ...
Insă e pe veci pierdută!... Ai pierdut-o tu prin tine.
Nu mai pot iubì de-acuma nici pe alţii, nici pe mine!...

DE PROFUNDIS.

Mă 'ntunecă urîtul cu noaptea lui adâncă
Şi inima în golul durerii s'a închis;
Mă simt uimit şi singur, ca un nebun pe-o stâncă,
Ce vrea să se asvârle din culme în abis!

Ca niciodată, astăzi, m'a prins o crudă jale
De visele-mi pierdute, de tinereţea mea,
Ca un moşneag, sub trude, sdrobit, căzut în cale,
Simţii, ca niciodată, că vieaţa este grea!

Şi-am plâns — precum ar plânge amantul după dricul
Iubitei fidanţate purtat spre cimitir;
Şi-am plâns — precum ar plânge murindul în delir,

Sau iarna, proletarul, când îl sfâşie frigul...
Şi liniştit, cu fruntea culcat pe braţul stâng,
O veşnicie 'ntreagă aş fi voit să plâng!

F A R M E C.

Şi cavalul tot s'aude
De departe trist şi vag; —
E o doină dela stână.
Jalea unui dor pribeag!

Pe cărările pădurii
Umblând leneş, visător,
M'am oprit, sfios, pe malul
Unui limpede izvor.

Ca o lacrimă de aur
Cade 'n haos câte-o stea; —
Nu ştiu pentru ce atuncea
Dureros privesc spre ea.

Luna razele-şi resfrânge
Prin frunzişul unui fag;
Iar cavalul tot s'aude
De departe, trist şi vag...

T Ă C E R E...

Când veţi lăsà în fundul groapei
Cosciugul meu cioplit din lemn
La căpătâiu punând o cruce —
De veşnică uitare semn...

Când între voi şi între mine
Va fi neantul la mijloc —
O ! n'aş voi să-mi plângeţi vieaţa
Şi sufletu-mi fără noroc !

Tăceţi cu toţi !... să nu s'audă
Nici un suspin şi nici un glas ; —
Uitaţi pe cel care se duce,
Gândiţi la voi care-aţi rămas !

IN HAREM.

Doarme ... ritmic îi tresaltă
Sânul ei rotund şi moale,
Iar cămaşa ridicată
Pân' la brâu, i-arată goale
Pulpele învăluite
In ciorapii lungi subţiri ;
Sub pleoape liniştite
S'ascund dulcele-i priviri.
Părul resfirat îi cade
Peste umeri, peste spate ;
Fără nici un dor în pieptu-i
Inima tihnită bate.
Somnul, îndrăgit de dânsa
Parc'ar sta un veac la pază,
Şi cu aripele-i calde
Voluptos o 'mbrăţişează.
El atunci — gelosul paşe —
Cu privirea încruntată,
La ideia că iubita-i

Stă cu somnu 'mbrăţişată,
Fulgerul mâniei l-arde,
Către dânsa se îndreaptă,
Şi cu spaimă sguduind-o,
Intr'o clipă o deşteaptă,
Ea — ce e în tot Stambulul,
Precum n'a mai fost cadână —
Pricepându-i gelozia,
Îl apucă 'ncet de mână.
— «Ce visai?» — o'ntreabă paşa,
Cu privirea lui de gâde;
— «Că te sărutam pe tine!» ...
Tigrul, fericit ... surâde!

P O A T E ...

E-atâta nebunie să crezi fatalul: *Poate!*
Când ultima nădejde e razâ 'n asfinţit,
Când ţie însuţi tristă sentinţă ţi-ai citit,
Invinuit de crima — ca mulţi — de-a fi trăit:
E-atâta nebunie ... dar ori şi cât mi-o spun,
Rămân în totdeauna acelaş biet nebun!
O slabă licărire din noaptea grea mă scoate,
Şi când zic *nu,* în clipa aceeaş răspund: *poate!*
Pe drumul vieţii aspru e greu să te opreşti,
Iar când ideia morţii în creeri ţi-o sădeşti,
Ţi-e frică şi cu mintea în negură rămâiu —
Şi-oricât de tristă-i vieaţa, ai vrea s'o 'ncepi dintâi.
Te minte un prieten, te'nşeală o femeie,
Ţi-e scârbă şi de oameni; murdari, stupizi şi răi,
Şi totuşi pretutindeni le zici semenii tăi;

Iar când cea mai căzută femeie-ţi va zâmbi,
Vei crede-o iar un înger şi iar o vei iubi.
Aceasta mi se pare fatală nebunie:
Un fulger de speranţă s'alunge-o veşnicie
De zile amărîte!... deşi, sperând, pricep
Aceeaş veşnicie s'o sufăr reîncep.
A... fericirea!... taină pe care n'o 'nţeleg,
Şi nu e zi gândirea cu ea să nu mi-o leg,
Şi-adeseori simţit-am că-mi râde-o licărire
De-o mult dorită clipă muiată 'n fericire;
Dar când la ea în urmă am stat şi m'am gândit,
M'am întrebat ca sceptic: de ce-am fost fericit?
Iluzia e-a vieţii eternă largă poartă,
Şi fără ea vieaţa e searbădă şi moartă.
Ca să trăeşti, natura îţi cere învoieli:
Ca tu în totdeauna pe tine să te 'nşeli.
Un *azi* are un *mâine* — şi zi cu zi 'n neştire
Alcătuesc o vieaţă de lungă amăgire.
Iar numai când 'nainte mormântul stă deschis,
Ne pare că vieaţa a fost zadarnic vis;
Pe-a deşteptării culme, în urmă ochi-ţi cată
Pierdutele iluzii deşerte ţi s'arată;
A visurilor basme, ce 'ntreţesuse traiul,
Rămân fără 'nţelesuri, le 'nghite putregaiul.
Dar, nestatornic, omul, iar uită, iar începe
Să rătăcească veşnic pe-aceleaşi jalnici stepe.
Un tăietor de lemne sub muncă îşi frământă
Puterea lui trupească, dar vesel e şi cântă;
Aiurea: trist, un tânăr, plângând mereu sub greul
Dorinţelor, îşi cată în lume *Dumnezeul!*
Iar aplecat pe groase şi tainice volume
Poetul îşi crează din gândul lui o lume.
Dar tăietorul, seara, în cuşca lui de câine,
Adoarme 'n mulţumire: a câştigat o pâine;
Iar tânărul, în lacrimi; poetul, în gândiri,
Visează pân' la ziuă năluci de fericiri...

Atunci mă 'ntreb; în codrul de pâine-i fericirea?
Se află pretutindeni, ori nu e nicăirea?
Nu ştiu ... dar câte-odată îmi zic, ca 'ntr'o poveste,
Că fericirea este aceea ce nu este!
Intreaga mea vieaţă e tristă simfonie
Pe care-ar fi cântat-o Chopin în agonie;
De-apururea credinţa în mine-a străbătut:
In urmă-mi că se 'ntinde un viforos trecut,
'Nainte-mi că 'ntuneric se face 'n viitor,
Sălbatică pustie de pustnic călător.
Căci sunt aşà de singur şi sunt aşà de trist,
Ca rătăcitul biblic ce alungă pe Christ!
Când voiu murì, pe buze cu râsul îndoinţei,
Să-mi ridicaţi pe groapă statuia suferinţei!
Scriind aceste versuri la masa mea săracă
Aş vrea mai mult gândirea s'adoarmă şi să tacă;
Dar nu ştiu ce mă 'ndeamnă şi să pricep nu ştiu
La ce, când plâng şi sufăr, sunt mângâiat să scriu.
In vorbe întrupată simţirea mea când este,
Fireşte că la alţii ea va părea poveste,
Şi'n vălmăşeala lumii neghioabă şi deşartă,
Să simţi mai mult ca dânsa uşor nu ţi se iartă ...

E linişte şi noapte — o noapte de Aprile —
In glastre mi-a pus mama buchete de zambile;
Iar vântul prin fereastră, pe când lucrez şi tac,
Imprăştie 'n odaie miros de liliac;
In sfeşnic lumânarea — tovarăşe de gânduri —
In picuri se topeşte albindu-se pe scânduri;
Pe mese risipite, zac maldări de volume,
A minţii mele scumpă şi nesfârşită lume.
E linişte şi noapte — nimeni pe lângă mine:
Pribeag ce odihneşte pe-o ruchie de ruine ...
In zarea unui haos de stinse amintiri
Simt inima sburată pe aripi de simţiri,

Şi singură, tăcută, ca 'ntr'un delir, se duce
Se regăsească groapa, cu putrezită cruce,
In care, sub ţărâna uitării, stă pierdută
Copilăria-mi albă cu raze 'ntreţesută,
Pe-o lespedă sculptată cu-al inocenţei stil,
Abià mai recunoaşte portretu-mi de copil;
Iar când de 'nduioşare ea parcă moare 'n piept,
Imi zic: dela vieaţă nimic nu mai aştept...
Dar risipindu-mi şirul decepţiilor toate,
Speranţa îmi şopteşte refrenu-i veşnic: *Poate!*

UNUI AMIC POET.

I-am resfoit caietul cu-armonioase rime,
Cu-o lume de simţire şi cugetări intime,
Şi fiecare strofă şi fiecare vers
Erà un univers!
Iar foile cusute — al inimii dosar —
Păreà că scot un freamăt, un cântec trist şi-amar...
Dar închizând caietul şi meditând la urmă,
Simţiam, sub gânduri negre, că farmecul se curmă,
Mi-am amintit că trebui să judec scrisul tău,
Să spun ce este bine, să spun ce este rău;
Apoi dacă voiu crede că e un searbăd prunc
Al visurilor tale — în flacări să-l arunc,
Amicul meu, din câte gândesc şi eu, ascultă
Un sfat, căci el cuprinde 'nţelepciune multă:
In ţara noastră, unde *cei mici* sunt puşi mai sus,
Pe când *cei mari* au numai nenorociri de dus;
In ţara noastră, unde mişeii port cununi,
Pe când *un geniu* moare în casa de nebuni;

In ţara noastră, unde se'ncarcă cu medalii,
Injositoarea turmă de hoţi şi de canalii;
In astă biată ţară poţi fi — ţi-o spun încet —
Băcan, cismar, ministru, orice... dar nu poet!
O! când mi-aduc aminte de zilele senine,
Pe când eram, amice, un visător ca tine;
Când socotiam că'n lume e rege un talent,
Descoperindu-mi fruntea sub păr de-adolescent:
Când îmi cream neantul iluziilor mele —
Un cer profund şi-albastru cu strălucite stele —
O... când mi-aduc aminte de altele şi-aceste,
Mă 'ntunec ca de-o tristă, zadarnică poveste!
Căci depe culmi de visuri azi mă găsesc cu jale,
Pe-a desnădejdei lungă, neţărmurită vale!
Cât ar fi fost de bine în suflet să fi 'nchis!
Tot ce pe foi pierdute nemulţumit am scris!

De sunt aşà de sceptic amicul meu, mă iartă
Ce scriu aici e poate o pagină deşartă,
Şi-ţi va părea că poate cuvintele aceste
S'aseamăn unor cobe urîte şi funeste;
Dar astfel ştie-acuma vorbì inima mea,
Şi eu în totdeauna vorbesc numai cu ea!
Tu însă urmăreşte-ţi menirea înainte
Şi râzi de-aceste triste şi-atât de reci cuvinte!
Visează că te-aşteaptă a gloriei mărire —
Crează-ţi dintr'un zâmbet un cer de fericire!
Cutezător, în artă, mîunceşte, te avântă
De-asupra tuturora — gândeşte, simte, cântă!
In vieaţă foarte bine de foame poţi să mori,
Tot vei aveà la moarte statui, discursuri, flori...
Artistul singur scoate o tainică plăcere,
Din propria-i simţire, din propria-i durere!
Şi'n vreme ce, ca valuri, mulţimile bătrâne
Se duc de veci să piară, el singur doar rămâne!

Mergi dar ... şi calea bună de-apururea să-ţi fie!
Ce-ţi pasă de te-aşteaptă măriri sau sărăcie!...
Ce-ţi pasă dacă 'n fine al artei drum fatal
Ospiciul o să-ţi dee sau patul din spital!
Ce-ţi pasă de mulţimea incultă şi neroadă —
Tot ea are să-ţi facă la moartea ta paradă...
Ce-ţi pasă!... azi îţi mistui talent, gândiri, etatea,
Ca mâine să te-admire adânc posteritatea!
Mergi dar — deşi cu groază eu drumul ţi-l arăt —
'Nainte este luptă şi pace îndărăt;
Odată însă, tânăr poet, şi tu ca mine
Târziu şi-amar vei plânge pe-a viselor ruine!

AMURG

ÎN OSTROVUL COPANIŢA

In ceasul melancolic al zilei, din amurg,
Când apele mai tainici şi şoptitoare curg,
Când trecerea prin ramuri a vântului e dulce
Ca glasul unei mume ce cântă să te culce,
Când ceru-i o poveste albastră şi senină,
Când luna, ca o frunte curată de verginâ,
Apare albă, stinsă, spre răsăritul trist,
Când greerul în iarbă se simte mai artist,
Când reîncepe larma concertelor de lac,
Şi când cei singuratici pe gânduri cad şi tac,
Când liniştea-şi desface domnia ei înaltă,
Şi nu ştiu cum, atuncea, tresari — pe-a vieţii carte,
Când îţi aduci aminte că-i scris cuvântul: Moarte!

IDILĂ.

Se bucură pomii de floare...
E cald şi senin...
Şi berzele vin...
Şi prispa e plină de soare.

Sub straşina veche şi 'naltă
Sunt cuiburi — şi 'n ele
S'ascund rândunele...
Şi vântul aleargă pe baltă...

Un farmec te'mbată de-aiurea:
E vânt aromit
De câmp înflorit...
Şi sună de glasuri pădurea...

Molatic la vale se duce
O turmă de oi; —
Un viers de cimpoi
Uitatele doruri ţi-aduce...

CÂINELE.

Acuma e bătrân... Pe prispă
Stă toată ziua, sau la vatră;
Spre trecători mai nicodată
Nu latră...

Când e senin şi despre crânguri
Adie vântul a răcoare,
Se urcă pe bordeiu alene,
Şi stă la soare ...

Copiii-l chiamă blând pe nume,
El se retrage trist de-o parte —
Privirea lui ce mulţumire
Imparte !

Tot satul-l ştie... şi ciobanii
Işi povestesc ades la târlă
Cum a scăpat un miel odată
Din gârlă ...

Prieten credincios de curte,
Când mort de frig, când nemâncat,
El niciodată 'n altă parte
N'a dezertat...

Acuma e bătrân ... Stăpânul
In multe rânduri l-a gonit ;
El a plecat — şi dup'o vreme
A revenit !

Copiii doar îl au în grije
Şi-l mângâie ca pe-un bolnav,
El într'un colţ uitat s'ascunde
Tăcut şi grav ...

Dar noaptea uneori, când luna
Prin frunze razele-şi resfrânge,
Urlând aleargă trist pe câmpuri —
Şi parcă plânge ...

FLORI DE SERĂ.

Sunt flori uitate într'o seră,
Cum într'un suflet trist şi gol
Rămân speranţele din urmă
Din risipitul stol ...

Nici o femeie nu le-atinge,
Deşi au cel mai blând parfum,
Nici cel puţin nu le omoară
In pagini de album.

Când umbre din apus, prin geamuri,
In jurul lor sfios se strâng,
Par nişte ochi ascunşi de lume,
Ce'n taina serii plâng ...

M A M A.

Icoana vechie zugrăvită
Cu chipul blândului Hristos,
Mi-aduce-aminte ochii mamei
Rugându-se spre ea duios ...

Ingenunchiată înainte-i,
Cereà cu mutele-i gândiri,
O rază bună de 'ndurare
Şi pază de nenorociri...

Cu limba tristelor suspine,
Cu glasul cel mai cald şi drag,
Cerşetorià noroc şi grijă
Pentru copilul ei pribeag...

Azi biata mamă, când pricepe
Că visul meu e stins pe veci,
Priveşte-adesea spre icoană,
Cu ochi necredincioşi şi reci...

IMI PARE...

Imi pare c'am trecut prin vieaţă
Ca printr'un nesfârşit exil,
Şi nu ştiu dac'am fost vreodată
Atât: un fericit copil!

Dar uneori mi-aduc aminte
De-un basm cu o ursită rea,
Şi nu ştiu bine: e poveste,
Sau e copilăria mea?

GOUNOD.

Divinul vals se pierde'n noapte
Se stinge într'un parc cu flori —
De-o dureroasă armonie
Te simți cuprins — și parcă mori ...

Să fie sfânta adiere
A geniului de artist,
Ce-atinge sufletele noastre
Nespus, ne'nchipuit de trist?

Sau este veșnicul tău farmec,
Dumnezeescul tău delir,
Când, singură, în orice noapte,
Îți plângi viața în clavir?

CĂTUNUL.

Cătunu-i risipit pe vale,
Și oamenii l-au părăsit,
Bordeiele sunt dărâmate,
Biserica s'a învechit.

Pe drumul mare crește iarbă,
Și furcile dela fântâni
Stau veșnic neclintite'n soare,
Iar arborii par mai bătrâni.

In jur câmpia se întinde
Pustie, sub albastrul cer,
Copacii'n fundurile zării
Ca nişte umbre şterse pier ...

Spre seară cârduri lungi de pasări
Tăcut s'afundă 'n depărtări,
Şi lasă'n urma lor cătunul,
In golul veşnicei uitări ...

SUSPIN.

Tăcută inimă, pustie
De visuri chiar şi de dureri,
In nepăsarea ta de piatră,
Nimic nu dai, nimic nu ceri ...

Intunecimele uitării
Eterne 'n juru-ţi se desfac,
Şi-mi pari, când rătăcesc în tine,
Un cimitir dintr'un alt veac ...

CA UN GLAS...

In nopţile de toamnă, vântul
S'abate pe la geam uşor
E ca un aiurit de coarde
Sub mâna unui visător ...

Şi'n farmecul de-a sta pe gânduri
Şi-a-l ascultà trecând sfios,
Răsună ca un glas în suflet —
Un glas strein şi dureros...

Ce plângeri dulci şi ce suspine
In sborul lui o fi furând,
De pare'n nopţile de toamnă
Atât de trist, atât de blând!...

JULES VALLÈS

(PE VOLUMUL «LES RÉFRACTAIRES»)

I-ai plâns pe toţi, cugetător
Divin!...
C'un zâmbet cartea-ţi se începe
Şi se sfârşeşte c'un suspin...

Ne-ai zugrăvit pe toţi acei
Pierduţi,
Murind de frig, murind de foame
Şi pentru toţi necunoscuţi:

Poeţi dând marelui Paris
Ocol,
Cu buzunarul plin de versuri
Şi cu stomacul trist şi gol...

Şi eruditi purtând în creeri
Pe-Omer,
Stând sdrenţuroşi prin cafenele,
Fără pământ şi fără cer ...

Şi visători trecând prin vieaţă
Sfioşi,
Apoi sfârşind într'un óspiciu,
Sau prin spitale, ofticoşi;

Cugetători de visul morţii
Atraşi,
Şi 'ntârziind în vieaţă silnic,
Se suprimau ca nişte laşi.

Sentimentali în haine rupte,
Murdari,
Purtând sub sdrenţele lor, inimi
De generoşi umanitari ...

I-ai plâns pe toţi, cugetător
Divin!
Citindu-te, las pe-aste pagini
O lacrimă şi un suspin!

GÂND DE TOAMNĂ...

Din tot ce e mai trist în toamnă,
Pe când natura-i mai pustie,
Trezind în sufletele noastre
O notă de melancolie;

Gândesc la florile acelea —
Cununi de-aducere aminte —
Cari-au trăit în cimitire
Şi mor uitate pe morminte...

TRISTUL ZÂMBET...

O!... tristul, durerosul zâmbet,
Din chipul blândului Hristos!...
El liniştește-o lume 'ntreagă,
Ce plânge 'n faţa lui pios...

In sufletele prigonite
De suferinţi, de soarta rea,
Răsare 'n clipele credinţei,
Ca 'n drumul magilor, o stea!

Şi'n golul câtor vieţi pierdute,
Ca un luceafăr mângâios,
Rămas-a numai tristul zâmbet
Din chipul blândului Hristos!...

PE ALBUM.

Cu cele mai senine visuri
Durerea mea te-a 'mpodobit —
Şi ce frumoasă-apari şi-acuma
Sub farmecul că te-am iubit!...

Şi n'am uitat câte ispite
Aveai în ochi, în gest, în glas —
Ca nişte psalmi din pagini sfinte
Eterne 'n suflet mi-au rămas ...

Iar frumuseţea ta divină
O clipă 'n suflet mi-a lucit —
Ce stea îşi mai aduce-aminte
In care val s'a oglindit?...

O CARTE.

Frumoasa carte a iubirii
Ce am întocmit-o amândoi —
Când însemnam aceleaşi gânduri
Pe-aceleaşi foi;

Când nu erau atâtea pagini
Să'ncapă visurile noastre,
Şi multe le lăsam să sboare
Spre astre;

Acuma o sfârşesc eu, singur —
Un biet artist în aiurare —
Şi scriu capitolul din urmă:
Uitare ...

CE SFÂNT NOROC...

Ce sfânt noroc când, fără veste,
Mi-apar în cale ochii tăi,
Ce buni, ce dulci sunt pentru mine
Oricât s'arată ei de răi!

Dar tu te mânii totdeauna,
I-ascunzi de tristele-mi priviri,
Văzând ce-adânc spre ei mă duce
Eternul dor de fericiri ...

A lor divină frumuseţe
De ce sub paza minţii-o pui?...
Se stinge soarele vreodată
Că dă la toţi lumina lui?

MARINARUL.

De-a marinarului sosire
Se 'mprăştiase vestea 'n sat;
Bătrânul revenià să-şi ducă
Sfârşitul vieţii pe uscat.

Îi rămăsese doar bordeiul,
Copii, femeie, erau morţi —
Ce trist să fii în lume singur
Şi-un doliu-atât de greu să porţi!...

Preotul satului aŭesea
Îl însoţià spre ţintirim; —
De cei ce nu mai sunt în vieaţă
E dulce să ne amintim!

La masa unei cârciumi, seara,
El povestià câte minuni:
Primejdii ce'nspăimântă mintea,
Şi lupte grele cu furtuni...

Dela o vreme, marinarul
Trăià mai trist şi mai retras,
Şi veşnic părea dus pe gânduri,
In ascultarea unui glas...

Erà un cântec de departe,
Un imn de-Oceanuri şi de Mări,
Pe care-l auzià într'una
Ca nişte triste aiurări...

Şi... într'o zi, simţind că 'n vieaţă
Durerea lui nu mai încape,
A luat o luntre, o lopată,
S'a dus — şi dus a fost pe ape!...

'INTÂIA FEMEIE.

«Copilul meu, ţi-aduc păpuşa
«De mult făgăduită;
«Tu eşti băiat, —'ea e femeie,
«Din marmoră cioplită.

«Neştiutor, în pragul vieţii,
«Luceşti ca o scânteie;
«Păpuşa care-o ţii în braţe
«E 'ntâia ta femeie ...

«Tu nu cunoşti făptura-aceasta
«Amară şi divină —
«Cum întunericul nu ştie
«Ce-i raza de lumină;

«Tu nu ştii că sub cerul frunţii
«Ea poartă lumi albastre,
«Sau negre, — cele mai profunde,
«Misterioase astre;...

«Tu n'ai văzut fermecătoru-i
«Surâs ce te'nfioară:
«Ce-ades dă morţilor viaţă,
«Şi-ades pe vii omoară;...

«Tu n'ai simţit cum îţi preface,
«Cu-o vorbă, cu-o tăcere,
«Intreaga carte-a fericirei
In pagini de durere....

«Tu n'o cunoşti — dar când în braţe
«Ai strâns-o în neştire,
«Tu ai părut cuprins de spaimă,
«De-o tainică uimire...

«Şi te-ai sfiit, naiv privind-o
«In ochi-i de mărgele —
«O! de-ai puteà şi'n restul vieţii
«Să te fereşti de ele!...

E TRIST...

E trist: din gândurile noastre
Şi din durerile intime,
Noi facem opere de artă,
Ne punem inima pe rime;

Şi închizând-o 'ntre coperte,
Cu lumea ei de armonii;
Ne 'nstrăinăm de ea, — şi-o ducem
Spre-a fi vândută 'n librării...

CARTEA UNEI INIMI

LUI M. M. POPP.

Prietenul meu,

Iţi datorez tipărirea acestor câtevà poezii — nişte biete accente ale inimii mele, de cari te-ai alăturat cu o nobilă simpatie.

Târziu, sau poate niciodată, n'aş mai fi luat grija să le adun între copertele unui volum; iar dacă le-am scris din când în când, a fost numai sub înrâurirea îndemnului unor prieteni ca tine.

Presupunând că vor aveà o valoare, aveţi dreptul să împărtăşiţi cu mine admiraţiile şi laudele ce vor întâlni — dacă vor întâlni.

Oricum însă, ele rămân cele mai sincere expresiuni ale simţirii şi cugetării mele.

Dă-mi voie să mă semnez în fruntea lor.

Amicul tău

TRAIAN DEMETRESCU.

Craiova, 10 August 1888.

SCENĂ INTIMĂ.

I.

E zi de-Aprile. — Mama 'n pragul uşii, cântă
Un cânt de tinereţe, iar micele copile
In jocuri nebunateci aleargă, se frământă,
Uitând abecedarul ursuz. — E zi de-Aprile.

II.

Cu ţigareta lungă de chihlibar în gură,
Pe-un scaun şade tata picior peste picior,
Iar câinele, tovarăş iubit şi iubitor,
Cu micile copile aleargă 'n bătătură.

III.

Doi fraţi mai mari, în colţul odăiei liniştite,
Vorbesc şi spun la glume, trec timpul în zadar ;
E unul încă 'n şcoală, iar altul militar
Şi inimile veşnic le sunt înveselite.

IV.

O fericire dulce domneşte 'n casa noastră,
Iar eu ce 'n fericire statornică n'am crez,
Familia-mi iubită privind dela fereastră,
Cu scepticism în suflet, tăcut, filozofez.

SUB LILIECI.

Sub lilieci, pe iarba moale,
Când soarele e în namiaz,
Stau singuratic, dus pe gânduri,
Păzit de-al liniştei răgaz.

Pe lângă straşinile casei,
Se 'nşiră cuiburi mari şi mici,
Şi-ascult, vrăjit de-o caldă lene,
Dragi ciripiri de rândunici;

Iar la fereastra cu perdele
Cusute împrejur cu flori,
S'arată blonda mea iubită,
Cu ochii dulci, ispititori.

Şi 'ncetişor chemând-o: «Vino,
«Pe sânu-ţi, fruntea mea s'apleci!»...
Ea-mi cere să-i asvârl, în taină,
Albastre flori de lilieci.

LUI PASTEUR.

După SULLY PRUDHOMME.

In vremile lui Hercul, titanică făptură,
Natura 'nverşunată pe om lovià mereu,
La rândul său, şi omul, sălbătăcit de ură,
Lupta faţă în faţă cu cel mai crâncen leu!

El cucerise, astfel, afar', în largul firii,
Repaus şi putere, de glorie cuprins;
Dar corpu-i înăuntru, sarcasm al fericirii! —
De un vrăjmaş microbic fu repede învins!

Ingrozitoarea boală, ce 'n sânge varsă moarte,
Luă omului puterea-i necontenit să-l poarte
Pe căi de suferinţă, de plângeri şi de chin...

Dar tu, savant ilustru, prin geniul tău divin
Sdrobişi această hidră, sdrobită-a fi etern...
In luptele ştiinţei, eşti Hercule modern!

CAPORAL.

(După natură).

Investmântat cu haine frumoase, ce le poartă
Pe an odată numai, bătrânul croitor
Se bucură, slăveşte-a fericirii soartă
Şi mândru se arată în ochii tuturor.

In casă, e ca 'nvreme de sărbătoare sfântă.
O tainică velinţă, pe patul lung, s'a 'ntins,
La foc se frige-o gâscă şi'n sticle vinul cântă
Veselitoru-i cântec sălbatic şi aprins.

Iar el, meseriaşul ghebos, cu plete albe,
El, veşnic trist şi sceptic sub traiul greu, fatal,
Dă chiote şi joacă şi toarnă să se 'mbete,
Căci Niţă-al său, în fine, e astăzi Caporal!

COPACUL.

(Versuri scrise cu creionul pe coaja unui copac).

Cu mintea aiurită 'n gânduri,
Cu vechiul dor nestins în piept,
Pe banca veche din grădină,
Şi azi, ca un copil, te-aştept!

Dar aducându-mi bine-aminte
Că tu te-ai dus... suspin şi tac;
Apoi nervos, să uit uritul,
Scriu versuri pe acest copac...

Căci — cine ştie când! — vreodată,
El poate fi de martor luat,
Că ceasuri lungi, pierdute, triste,
Sub umbra lui te-am aşteptat.

ZAMBILE.

Pentru inimile triste, florile vorbesc o limbă,
Florile vorbesc o limbă
Ne'nţeleasă de-orice om...
Când în primăvară caldă toamna veştedă se schimbă,
Orice frunză spune-o taină depe fiecare pom,
Depe fiecare pom!...

La fereastra mea deschisă, către soarele de-Aprile,
Către soarele de-Aprile,
Vesel într'o zi am pus.
Un buchet de felurite roze, vinete zambile,
Şi o poezie dulce florile atunci mi-au spus.

Dar iubita mea pe braţe-mi, într'o seară stând cu mine,
Intr'o seară, stând cu mine,
Mi-a cerut acest buchet...
Pe-al ei sân frumos şi tânăr, florile şedeau mai bine,
Decât puse la fereastra unei case de poet,
Unei case de poet!...

TRILURI.

I.

Aceleia...

De sunt ateu, de sunt ateu,
O! crede-mă că am şi eu
A mea religiune vie,
Ce-o dogmă singură îmi scrie,
Pe care veşnic o sfinţesc:
Să te iubesc, să te iubesc!

II.

La ce să-ţi zugrăvesc figura
Pe-un petic de hârtie?
Condeiul e ne 'ndemânatic
Şi n'are măestrie.

Dar singura oglindă 'n care
Te poţi vedeà la fel,
E sufletu-mi curat şi tânăr...
Priveşte-te în el!

III.

Ochi trişti şi plini de suferinţă,
N'avù ca voi un văz mai trist,
Nici chiar Madona, când pe cruce,
Îl ţintuiau pe fiu-i Christ.

Când leneş genele stufoase,
Spre-azurul cerului le mişti,
Ai crede că durerea lumii
E toată 'n ochii tăi cei trişti.

IV.

Minunea mea, de eşti un demon,
Iubirea ta prefă-o 'n iad,
Şi vei vedeà cu ce grăbire
Intr'însul mă 'nvoesc să cad.

Dar ochii tăi vicleni îmi jură
Că înger eşti şi-atunci mi-e drag,
Din nou, în raiul inocenţei
Sfios, tăcut să mă retrag.

V.

O ! cât am suferit, o ştii
Mai mult decât o ştiu,
Dar după mersul tău acum
Nu pot să mai mă ţiu.

Te duci şi eu rămân pe loc,
Privindu-ţi trist şi lung
Al tău grăbit şi sprinten pas,
Ce n'o să-l mai ajung.

VI.

Mă tem... In colţul buzei tale,
Ispită plină de sarcasm,
Imi fascinează iarăşi mintea
Să 'nchege al iubirii basm.

Intoarce-ţi faţa şi mă lasă
In scepticismul meu amar,
Căci azi iubirea-mi pare-o marfă,
Şi tu, un precupeţ murdar.

VII.

Şi te-aud din nou zicându-mi:
Vino! Tu ce mi-ai zis du-te!
Azi când bietele-mi iluzii
S'au împrăştiat pierdute.

O! Mai bine în uitare,
A ta dragoste întin'o,
Căci e rândul meu a-ţi zice:
Du-te! eu ce ţi-am zis: vino!

VIII.

Aş vrea ca lacrimile mele,
Ce le-am vărsat de-atâtea ori,
Sub boldul chinurilor grele,
Să se prefacă 'n strajnici nori.

Şi-apoi din ei a mea durere,
Cu o mânie duşmănească,
Să scapere fulgerătoare
Şi inima să ţi-o trăznească.

IX.

Câte odată, par'că-mi vine
Să mă duc, să mă tot duc,
Drumul către-a mea iubită,
Nebun iarăşi să-l apuc.

In zadar uitare-adâncă
O tot chem şi-o tot aştept...
Aş uità de-aş aveà, poate,
Altă inimă în piept!

LUNA ŞI TU.

Mariei.

Pe calea, în spre care dornic
Pornit-am către tine-acum,
Nu mă 'nsoţeşte decât luna
Ca o tovarăşe de drum.

Par'că suntem de mult prieteni,
Destinul ei nu mi-e secret:
Ea 'n ceruri e o steà pribeagă,
Eu pe pământ un biet poet!

Şi dacă astăzi luminează
Cărarea spre iubita mea,
Odată, peste groapa-mi tristă,
Va luminà tot ea, tot ea...

Dar viaţa, ca să mă 'nspăimânte,
Oricât de tristă — nu putù:
Prietena în cer mi-e luna,
Şi 'n lume, dragă numai tu!

F A R M E C.

Sălbatic viforul asvârle
Din crengi întârziate foi,
Şi ciorile — convoiu funebru —
Se lasă pe copacii goi!

Pribeagă'n haos trece luna,
Ca o nălucă din poveşti —
Iar tu cu ochii melancolici,
Adânc în ochii mei priveşti.

Apoi frumoasa mea minune,
Cu sculptural şi trist profil,
Pe sânu-ţi gol, îmi rezem fruntea,
Şi blând, adorm ca un copil...

GÂNDURI OSTENITE.

Către asfinţitul zilei, obosit acas' mă 'ntorc,
Inc'o noapte, fără tihnă, firul gândului să torc,
Şi trezit în dimineaţă, cartea vieţii iar să 'ncep
S'o învăţ şi niciodată pe de rost să n'o pricep.

Tot ca un bolnav ce gustă doctoriile cu greaţă,
Ca şi el, scârbit şi sceptic, prelungesc această vieaţă,
Şi precum sărmanul doctor ultima reţetă scrie
Celui care e pe ducă, numai de parigorie,
Tot aşà — să pot da 'n lături ale traiului primejde —
Mai mă 'nşel din vreme 'n vreme cu-o nemernică nădejde!
Iar când stau să-mi dau de seamă tot ce văd şi tot ce-aud,
Imi repet în totdeauna, ca un basm urît şi crud:
Am văzut neruşinarea ocărînd înţelepciunea,
Am văzut dobitocia întinzându-şi negriciunea;
Pe obrazul cugetării alb, ca aurul curat,
Am văzut făţărnicia dând în lături adevărul;
Am văzut, de foame, munca în dureri smulgându-şi părul;
Am văzut talente stinse subt îngreunarea vieţii,
In mizerie sleindu-şi bărbăţia tinereţii;
Am văzut şi pizmuirea veninoasă urmărindu-i,
Şi'n sfârşit nenorocirii cu trofeie dăruindu-i.
Am văzut şi nulitatea îngâmfată, idioată,
Preţuindu-se în toate că ea singură e toată;
Am văzut iubirea ruptă din a inimii simţire,
Ne 'nţeleasă şi sdrobită în puternica ei fire;
Am văzut şi târgul zisei legiuite-cununii,
Ce familie închiagă pe-a vânzării temelii,
Am văzut... şi azi desgustul a ieşit din mine-a fară!
Aş voì din creieri focul raţiunii să dispară,
Ca să nu mai simt nimica şi să nu pricep nimica...
Când, în orice dimineaţă, mă scol viu; m'apucă frica.
S'a sfârşit... Nu mai mă 'ncântă nici un soiu de simţiminte,
Crezul meu e ori şi cine te urăşte şi te minte,
Cel ce are plin stomacul râde de cel cu el gol,
Traiul bun e luat, în fine, de bogaţi în monopol;
Şi din vremile moşnege până azi a fost şi iară:
In câştigul celui tare, slabul trebuie să piară!

INFINITUL.

După LEOPARDI.

D-şoarei S. Serghie.

Mi-a fost în totdeauna scumpă această pustnică colină,
Şi spaţiul ce mă 'nconjoară şi-atrage tristele-mi vederi ;
Astfel, retras aici, în taină, admir adâncile tăceri,
Şi sub a liniştei gândire, de spaimă inima mi-e plină !
Iar când aud cum trece vântul prin crângul mut şi solitar,
Atunci tăcerea nesfârşită, cu glasu-acesta o compar.
Şi mă gândesc la veşnicie, la moartea care tot îngheaţă,
Nu cruţă nici prezent, nici glorii, nici nestatornica vieaţă.
Şi 'n infinit apoi se 'neacă nepotolita-mi cugetare
Dar naufragiul meu e dulce, e dulce în această Mare !

POVESTE DE NEBUN.

I.

«Au aşezat-o 'n patru scânduri,
«Cu mâinile pe piept,
«Dar am zâmbit... ea doarme numai
«Şi să se scoale-aştept !

II.

«Au îngropat-o... criminalii !
«Punându-i flori pe piept ;
«Ea însă are să 'nvieze,
«Căci ştie c'o aştept !

III.

«Trec anii, trec... şi barba albă
«Ajunsu-mi-a de piept;
«Toţi spun: «ţi-a putrezit iubita!»
«Dar eu... tot o aştept!

IV.

«Simt c'o să mor... mi-o tot repetă
«Un doctor înţelept;
«Dar şi 'n mormânt, veşnic iubito,
«Să ştii că te aştept!»

VOLUPTATE.

Frumoaso, dacă vrei o clipă, în al meu suflet de ateu,
Să reîntorci din nou credinţa religiunii de creştin,
Frumoaso, dacă vrei, subt bolta bisericii, pe Dumnezeu
Să-l rog cu cugetul de slavă şi de melancolie plin;

Frumoaso, dacă vrei pe foaia cernită-a vieţii mele
Să scriu cuvântul: fericire, ce soarta mi l-a şters de mult,
De vrei să mai culeg iluzii şi să 'ntocmesc din nou cu ele
Un cântec de iubire dulce, pe care'n taină să-l ascult.

Frumoaso, lasă-mă pe-altarul divinei tale frumuseţe,
Să mai jertfesc înc'o speranţă de veştejită tinereţe,
Şi să reaflu din nou calea şi s'o reiau dela 'nceput
Spre idealul meu poetic, spre paradisul meu pierdut...

Tu eşti în vârsta ce-ţi deschide albastrul cer cu blânde visuri.
Tu eşti pe pragu-adolescenţii, tu eşti un înger alb, virgin ;
Eu sunt o umbră rătăcită pe margini negre de abisuri,
Tu eşti un zâmbet plin de farmec, eu sunt un trist şi vechiu suspin!

Din ochii tăi adânci şi limpezi, ca o petală 'nrourată,
Resfrângi a inimii poemă cu stanţele-i dumnezeeşti ;
Din ochi-mi obosiţi şi sceptici, se oglindeşte îmbrumată
Simţirea mea îmbătrânită, în care tu naiv priveşti.

Şi când te văd atât de bună, şi când te văd atât de dulce,
Ca un copil de tine-aproape m'apropiiu liniştit şi 'ncet,
Şi fruntea mea de gânduri arsă, o las pe umeri să se culce,
Şi numai lângă tine încă mă simt iar tânăr şi poet !...

Afară vântul de Octomvrie îşi risipeşte simfonia
Din strunele-i ca noaptea sumbre şi triste ca melancolia ;
In sobă fâlfâie buşteanul înflăcărat pe jumătate,
Iar limba ceasului de aur, mereu pe-aceeaş notă bate.

Tu te-ai culcat, de lene moale, în lungul patului de-atlaz
Şi eu râzând, cu părul negru ţi-acopăr fragedul obraz ;
Apoi cu buzele erotici, îngenunchiat şi cu căldură,
Rămâiu pierdut sub sărutarea din calda şi frumoasa-ţi gură...

Iţi desgolesc în voie sânul şi umezi de plăcere ochii
Iţi cer să despoiezi comoara de frumuseţe de subt rochii,
Căci niciodată, subt podoabe, amorul nu se'mbracă 'n haină,
Iar frumuseţea e urîtă sub cea mai strălucită haină...

Oh! goală cât eşti de frumoasă, iubita mea!... Uimit şi mut,
Mă 'ntreb de sunt aceste forme ca şi-ale mele, tot din lut?
Mă 'ntreb de va preface moartea în putregaiu şi în ţărână
Această carne sculpturală, acest obraz, această mână?

Mă 'ntreb de nu mă 'nşală ochii: de eşti făptură-adevărată?...
Şi'n braţe te cuprind, fecioară, cu patimă neînfrânată...
Şi ca în prima dimineaţă iubirii mele stinsă 'n noapte,
Din nou poveştile iubirii ţi le repet în blânde şoapte.

Din nou te jur să-mi fii iubită, iubită sinceră, eternă,
Din nou adorm o noapte 'ntreagă, pe-a fericirii albă pernă...
. . . . . .
. . . . . .
Iar mâine — cine ştie! — mâine, tot ca şi ieri: un vis pierdut,
O deziluzie mai multă, un basm sfârşit la început!...

SIMFONIE DE TOAMNĂ.

Lui Const. Misirliu

I.

Cârduri-cârduri, ciori de toamnă
Pleacă...
Desfrunzite crengi de arbori
De sub vifor se apleacă...
Cârduri, cârduri, ciori de toamnă.
Pleacă...

II.

Boi şi vaci, cu răget umple
Valea...
Ceaţa peste deal s'aşterne,
Cum pe sufletul meu jalea...
Boi şi vaci, cu răget umple
Valea...

III.

Ninge ! Ninge !... Alb e satul...
Ninge !...
Ca un cântec de iubire
Soarele în nori se stinge...
Ninge ! Ninge !... Alb e satul...
Ninge !...

IV.

Câinele sub şoprul putred
Urlă...
Rar o cucuvae ţipă
Intr'o dărâmată turlă...
Câinele sub şoprul putred
Urlă...

V.

In odaie e o pace
Sumbră...
Greierii — artişti tomnatici —
Au tăcut, pitiţi în umbră...
In odaie e o pace
Sumbră...

VI.

Dogoresc cărbunii 'n sobă
Roşii...
Când şi când, de prin coteţe
Aud cum svonesc cocoşii...
Dogoresc cărbunii 'n sobă
Roşii...

VII.

Iar urîtul — vechiu tovarăş
Vine...
Şi în linişte s'aşează
Pe-ale inimii ruine...
Iar, urîtul — vechiu tovarăş —
Vine...

VIII.

In pustiul meu de gânduri
Caut...
Pe la uşe, vântul cântă,
Ca un solo spart de flaut...
In pustiul meu de gânduri.
Caut...

IX.

Răsvrătit mereu de grele
Patimi...
Imi simt ochii plini de lacrimi,
Răsvrătit mereu de grele
Patimi...

X.

Prins de zid, în taină bate
Ceasul,
Şi-mi măsoară insomnia
Şi durerea cu compasul...
Prins de zid, în taină bate
Ceasul...

XI.

Şi-aţipind, pe mâini cu fruntea,
Dulce...
Despre ziuă vine somnul
Peste gene-mi să se culce...
Aţipind, pe mâini, cu fruntea
Dulce...

XII.

Necurmat afară ninge,
Ninge!
Vai de vetrele în care
Focul nu mai e, se stinge...
Necurmat, afară ninge,
Ninge!...

PUSTIU.

Prin văzduhul plin de ceaţă,
Se 'ntrevede stinsă luna,
Ca un vis de tristă vieaţă,
Tristă pentru totdeauna!

In odaia mea pustie,
Pâlpâie buşteanul verde,
Şi 'ntr'o grea melancolie,
Sufletu-mi tăcut se pierde.

Iar în liniştea de noapte,
Fără stele, fără şoapte,
Par'că rătăcesc prin stepe...

Şi văd doi gropaşi, rânjindu-mi,
Că mă due, în ochi privindu-mi,
Un mormânt adânc să-mi sepe...

NUMAI FRUMOASĂ!...

I.

N'am uitat cu ce cuvinte mi-ai spus, tânără fecioară,
Că 'n vieaţă pentru tine ochii mei sunt o comoară;
N'am uitat nici voluptatea, când mi-ai dat, în umbra sură,
Cea mai dulce sărutare ce puteà să dea o gură.

Şi aş fi putut — voinţa de-mi eră nestăpânită —
Să deviu satanic *Faust,* tu o biată *Margherită;*
Şi aş fi putut, rupându-ţi vălul inocenţei tale,
Să te-asvârl pe-a rătăcirii mult spăimântătoare cale;
Dar atât eşti de frumoasă, că din trist sufletul meu,
Dintr'un demon rău şi negru, l-ai făcut un Dumnezeu!

II.

Ai dorit să-ţi fiu iubitul visurilor ce-ţi frământă
Inima şi 'ntr'însa dulce psalmul dragostelor cântă;
Şi în fiecare noapte tu ţi-ai zugrăvit în minte
Chipul meu, poetizându-l cu conture dragi şi sfinte!
Şi precum se povesteşte în legende de maestrii,
M'aşteptai s'apar în taină după gratia ferestrii,
Tu să te strecori afară şi-ameţindu-te cu glume,
Ca un *Făt-frumos* din basme, să te fi răpit în lume; —
Insă vezi, din toate acestea n'a ieşit nimic real...
Ai greşit făcând din mine un romantic ideal.

III.

Inţelege, cine poate să-ţi arunce aspră vină?
Pentru cine n'ai fi sfântă, adorabilă verginä?
Ce adolescent, zărindu-ţi ochii — lumi ispititoare —
Nu te-ar admirà platonic în simţirea-i arzătoare?
Se 'nţelege, eşti frumoasă mai presus de 'nchipuire,
Pe-a tà gură şi-a scris soarta numai vorba: *fericire!*
Cu un zâmbet ai distruge într'o inimă amară
Toată lumea-i de mizerii cu vegherea-i solitară;
Insă... uite-te mai bine — sunt un biet artist sărac,
Pe când *domnul* depe stradă e'n mânuşi şi e şi 'n frac.

IV.

Astăzi, în zadar copilă visătoare, plâng pe-o crudă
Patimă nevinovată, căci nu vrea nici să te-audă
Inima-mi înmărmurită de-a durerilor sarcasme,
Azi se fură strălucirea amoroaselor fantasme —
Mâine, regăsindu-ţi mintea liniştită, tu vei râde...
Tatăl tău, mărturisindu-ţi că el singur nu ţi-e gâde,
Va tocmi, la întâmplare vreun ginere — şi-atunce
Fără voia ta în braţe-i ca pe-o marfă-o să te-arunce!
O! şi vei uità pe bietul trubadur, te 'ncredinţez,
In saloanele luxoase, lângă soţul tău burghez.

V.

Frumuseţea ta deplină în derâderi o vei pierde:
Când cu-un nobil prost şi veşted, când cu-un fiu de burtă-verde;
Şi sărind a căsniciei mărginită barieră,
Vei fi ziua *doamnă mare,* iară noaptea adulteră!
Soţul său, de tine mândru, va iertà să fii cochetă,
Şi îşi va vedeà de treburi: de moşie, de caretă...
Şi politică va face, va ieşi chiar în alegeri —
Pe când tu, cu ochi isterici, plini de patimi şi 'nţelegeri
Îţi vei înmulţi cortejuri de smintiţi curtenitori,
Risipindu-ţi tinereţea cu frumoasele ei flori.

VI.

Prin splendorile din baluri, în ridicole vârteje,
Vei robì atâtea inimi, sub a farmecelor mreje,
Strălucind de vanitatea elegantelor podoabe.
Ameţiţi dănţuitorii — vite proaste şi neghioabe —

S'ar întrece să-ţi jertfească măguliri şi bani grămadă!
Fiecare mai simpatic dorind ochii tăi să-l vadă!
Iar a doua zi, pe uliţi, sau la club şi cafenele,
Se vor socoti eroici, c'au putut să te înşele.
O! nu sunt dintre aceştia... Râd amar şi mă 'nfior,
Când în lume văd atâtea vicleimuri de amor!

VII.

Astăzi socoteşti iubirea o poemă genială,
Şi 'n curând de ea zâmbi-vei ca de-o muzică banală,
Iar pe-o rochie croită, după cea din urmă modă,
Vei uită orice idilă, orice rimă, orice odă;
Din copilă, ce iubirii împleteşti mereu coroane,
Vei ajunge, se 'nţelege, o păpuşă de saloane,
In a luxului splendoare vieaţa ta să se încheie,
Având numai slăbiciune şi capriţii de femeie,
Şi vei pierde-ameţitorul gând de visuri şi poeţi,
Lacomă din a vieţii desfrânare să te 'mbeţi.

VIII.

Lasă-mă odihnei mele fără de vreo rea părere:
Tu ai lumea de iluzii, eu am lumea de durere!
Intre noi se face noapte, întuneric fără stele,
Izvorît din scepticismul şi decepţiile mele.
Şi apoi... aceste vorbe risipite pe hârtie,
Sunt departe de-a le crede ipocrita măestrie
Ale unei inimi rele, căci sunt clarele resfrângeri
Ce pornesc dintr'însa arse de sarcasme şi de plângeri...
Idealul de femeie nu eşti tu, care-l doresc:
Frumuseţea ta îmi place, însă nu pot s'o iubesc!

CAD FRUNZELE...

Cad veştezi frunzele de toamnă,
In ale vântului risipe,
Cum depe ramurile vieţii,
Un stol de dureroase clipe.

Natura pare că expiră,
Sub a durerilor primejde,
Iar crivăţul pe văi şi dealuri
Se vaietă a desnădejde.

Şi pe când totul se-afundă
In noaptea vagă, fără stele,
Eu ud cu lacrimi nesfârşite
Mormântul tinereţii mele!

V I S.

Azi noapte am avut un vis —
Ce şi acum mă înfioară —
Ce vis urît!... Mi se păreà
Că mă năşteam a doua oară!

PROLETARII.

Lui Iosif I. Beligrădeanu.

Pe un stog de cositură, depe câmpuri plini cu roade,
Înălţat, un tânăr chiamă, cu magneticul său glas,
Ale ţărănimii harnici muncitoarele noroade,
Ce a câmpurilor fructe adunau fără popas,
Pe un stog de cositură, depe câmpul plin cu roade.

Ochii lui sunt două flacări de lumină genială,
Şi din buzele-i cărnoase, vorbele puternici curg,
Braţu-i musculos înfrânge repede orice sfială,
Iar pe frunte se 'ntrevede al gândirilor amurg,
Ochii lui sunt două flacări de lumină genială.

«Muncitori, bătrâni şi tinerii, sclavi ai burghezimii oarbe,
«Ştiţi voi pentru cine strângeţi rodul muncii voastre grea,
«Ştiţi voi cine ia folosul ostenelii şi vi-l soarbe,
«Iar voi rămâneţi cu lipsa şi cu sărăcia rea?
«Muncitori, bătrâni şi tineri, sclavi ai burghezimii oarbe?

«V'aţi trudit o vară 'ntreagă, şi cu sapa şi cu plugul,
«Ca să îngrijiţi pământul pentru-al rodului câştig;
«Grâul şi-a dat spicul verde, iar porumbul şi-a dat drugul;
«Sporul dar o să gonească al mizeriilor frig...
«V'aţi trudit o' vară 'ntreagă, şi cu sapa şi cu plugul!

«Azi când despoiaţi pământul de comoara lui de hrană,
«Cine are dreptul sacru să se bucure de ea?
«Voi! Căci prin sudoarea voastră, ca o roditoare mană,
«Aţi îmbelşugat ogorul!... Insă dreptul vi se ia,
«Azi când despoiaţi pământul de comoara lui de hrană!

«Cel ce nu cunoaşte greul străduinţelor amare,
«Cel ce-aşteaptă ca să-şi umple magaziile cu spor,
«Dreptul vostru lui se cade!... După care lege, care,
«Să apese şi să fure pe săracul muncitor
«Cel ce nu cunoaşte greul străduinţelor amare?

«O! gândiţi-vă că iarna, când n'aveţi nimic pe vatră,
«Şi când masa vă e goală de merinde şi intraţi
«In vreo curte boerească, pune câinii de vă latră
«Şi în brânci, pe uşe-afară, sunteţi fără milă daţi...
«O! gândiţi-vă că iarna, când n'aveţi nimic pe vatră...

«Cel bogat e surd la plânsul milei şi nenorocirii,
«Pe grumazii voştri urcă a lui culme de mărire...
«Sguduiţi-vă şi ele vor fi prăzile pieirii,
«Şi-şi va desnorà dreptatea soarele-i de străluciri...
«Cel bogat e surd la plânsul milei şi nenorocirii!»

Şi pe când glăsuitorul îşi desfăşurà vorbirea,
Un biet popă, din mulţime, apărând, îi nimicì
Şirul vorbelor deodată şi îşi ţintuì privirea,
Către el, rostind: «Aiurea flecăreşte, nu aci!»
Pe când larg glăsuitorul îşi desfăşurà vorbirea.

Şi 'ntorcându-se spre oameni, popa îşi iuţì cuvântul:
«Vă 'nchinaţi, creştini, cu spaimă, căci pe-acest nebun, ştiu eu,
«Nu îl sperie nici crucea, nici icoana şi nici sfântul
«Din biserică! El zice că 'n cer nu e Dumnezeu!».
Intorcându-se spre oameni, popa îşi iuţì cuvântul.

Toată ceata proletară se desprejmuì cu fricã,
Unii se 'nchinau, în alţii focul urii se stârnì,
Iar ateul trist, o vorbă ne mai îndrăznind să zicã,
Cu sarcasme 'n colţul buzei, coborîndu-se pornì...
Toată ceata proletară se desprejmuì cu fricã...

HALUCINAŢIE.

Lui Eduard Ioséhpi.

Când doctorul intră pe uşe,
Incremenì. — Tăcut şi grav,
S'apropie apoi cu teamă,
De patul bietului bolnav.

Şi cei din casă, fraţi şi mumă,
In jurul lui cu toţi s'au strâns,
Iar ochii lor, ascunşi în umbră,
Păreau cascade lungi de plâns.

Dup'o tăcere, sumbrul doctor
Işi puse degetul pe puls,
Şi cugetă: câtă vieaţă
Durerile din piept i-au smuls!

Bolnavul râdică grumazul,
Sdrobit sub al tristeţii prag,
Şi-l întrebă: «Hei!... ce reţetă
«Imi dai acuma? — Un «cosciug»

EXTAZ.

Şi cavalul tot s'aude
De departe trist şi vag; —
E o doină dela stână:
Jalea unui dor pribeag!

Pe cărările pădurii
Umblând leneş, visător,
M'am oprit s'ascult pe malul
Unui limpede izvor.

Ca o lacrimă de aur
Cade 'n haos câte-o stea; —
Nu ştiu pentru ce atuncea
Plâng şi mă gândesc la ea.

Luna razele-şi resfrânge
Prin frunzişul unui fag!
Iar cavalul tot s'aude
De departe, trist şi vag.

TATĂL.

După FRANÇOIS COPPÉE.

Lui Emanuel Samitca.

Acasă venià zilnic topit de băutură
Şi biata lui femeie primià orice tortură.
Trăiau de vremę lungă. Ea singură, pierdută,
De mic copil în drumul mizeriei căzută,
Cu el înlănţuise a traiului povară,
Şi suferià 'n tăcere bătaie şi ocară.
Vecinii totdeauna aud cum geme, plânge,
Când furios bărbatul sub pumni spinarea-i frânge,

Şi-o chinueşte până se'moaie de-oboseală,
Apoi se face-o largă tăcere mormântală.
Dar într'o zi de iarnă, când aspra sărăcie
Preface o secundă în crudă veşnicie,
Şi gura cere pâine şi nu e fărmitură,
Femeia naşte 'n chinuri o slabă creatură.
Sărman copil! Ce bună şi dulce ţi-ar fi soarta,
Născând, de ţi-ar deschide spre somnul morţii poarta!

Bărbatul vine iarăşi beat într'o zi, cum face
In totdeauna; însă e potolit şi tace.
Nu mai ridică mâna, nevasta iar să geamă
Sub lovituri puternici: acuma ea e mamă.
Ci zâmbitor, alături de leagăn se aşează
Şi mângâie copilul, ce doarme şi visează.
Femeia, cum îl vede, cu ochii arşi de ură,
Intoarce către dânsul o rea căutătură
Şi strigă-amar: «Ce lucru puterile îţi taie
«Să nu-mi pisezi şi-acuma tot corpul în bătaie?
«Eu te aştept!... Hai... vino!... şi dă-mi...»; iar imbecilul
Răspunde 'ncet: «Mi-e frică să nu deştept copilul!»

ŞI CÂND...

Şi când într'un cosciug de lemn
Slab, galben, trist, mă vor depune,
Prietenii de jale 'n semn,
La ochi batistele-şi vor pune.

Iar tată, mamă, fraţi, surori,
Vor leşină şi-amar vor plânge.
Pe când mulţimi de privitori
In faţa casei se vor strânge.

O muzică va zice-uşor
Un marş deşert de 'ngropăciune,
Iar preoţii, pe nas în cor,
O nerozească rugăciune.

Iubitele ce m'au uitat
Vor şterge-o lacrimă secretă...
Din vieaţă când ai încetat
Atunci femeia te regretă.

Şi dricul către cimitir
Pe nesimţite-o să mă ducă,
Purtând sub negru-i coviltir
Cadavrul meu la vii nălucă.

Atât. — Şi când îmi prevestesc
A morţii tristă elegie,
Pe-un râs sarcastic mă pornesc...
Ce caraghioasă comedie !...

E A.

Nu-mi căută în ochi-mi, ei sunt stinşi de lungi veghieri,
Nu mai căută în suflet, el e negru de dureri;
Nu mai căută pe buze-mi sărutatul cald şi dulce;
Nu mai căută pe braţu-mi capul tău să ţi se culce;
Cel de altă dată, astăzi, nu mai sunt... Mă lasă 'n tihnă...
Mult trudita mea simţire are sete de odihnă...
Ca s'o stăpânesc, cu mine totdeauna sunt în luptă...
Faţa de melancolie mi-este galbenă şi suptă,
Iar pe-a frunţii netezime, când mă caut în oglindă,
Pare că-mi citesc reflexul cugetării suferindă.
O! de-aţi şti, îmi e mai scumpă amintirea despre tine...
Chipul tău de-odinioară, în gândirile-mi senine
Imi apare adorabil!... E icoana mea, la care
Privesc ore 'ntregi, în zile de pioasă cugetare.
Ce? Mai crezi din tine astăzi să mai faci un ideal?
Din vâltoarea amăgirii de-am scăpat şi stau pe mal,
Nu mai îmi vorbi de dânsa, îi cunosc destul adâncul!...
Socoteşti: pe cartea vieţii tot silabisesc ca pruncul,
Te înşeli!... Nenorocirea, o ştiinţă grea şi veche,
S'o priceapă ca şi mine, nu mai are o pereche,
N'ai ştiut să fii femeia ce-a mea inimă-a dorit-o...
Şi cât preţ ştiam a pune pe cuvântul scump: *Iubito!*
Dacă n'ai ştiut, din faţă-mi reîntoarce-te din nou...
Cântă-ţi altora iubirea, vei aflà câte-un ecou
In vreo inimă de tânăr, cu speranţe să te cheme,
Tot aşà cum te chemasem, fericit, şi eu, 'ntr'o vreme!...

«Intr'o vreme!»... spune-mi câtă fericire se cuprinde
In aceste simple vorbe?... Inima nu ţi s'aprinde
Când ţi le aşterni pe buze cu o voce 'nduioşată?...
Fericirea totdeauna în trecut e-adevărată;
Şi în neştiinţa oarbă, până'n fundu-i o simţim,
Când de lume, de vieaţă, noi de noi nimic nu ştim!...

Ce ştiam pe-atunci de lume? Ce ştiam pe-atunci de vieaţă?
Sau de noi? Experienţa, cu ştiinţa ei de ghiaţă,
Mintea nu ne 'nfăşurase în filozofia-i sumbră,
Precum cerul se 'nfăşoară sub a nopţii groasă umbră.

Intr'o vreme!... iată totul... Azi nimic!... Iţi e tot una,
Ţie, pentru care-amorul e oriunde, totdeauna...
Ce desgust! să fii femeie şi să fii aşà târîtă...
Câte-odată frumuseţea ca orice e mai urîtă!...
. . . . . .
. . . . . .
Inger pari la chip şi vorbă, eu ţi-am repetat mereu,
Ideal născut în visul unui geniu Dumnezeu!...
Care ochi privind în ochi-ţi farmecul n'o să-i supue,
Şi'n artistică uimire nu te-ar admirà, statuie!
Cine însă o scânteie de iubire, dureros,
Când ţi-ar cere, închinându-ţi sufletul curat, duios,
Şi-ar vedeà cât eşti de rece, nu s'ar îngrozi, femeie,
Ca *Pigmalion* sdrobindu-şi împietrita-i *Galatee.*
Inger eşti, fără 'ndoială... O sculptură măestrită
Intr'o marmură de carne şi te poţi numi ispită!
Dar, de sigur, nici un demon n'a căzut mai jos ca tine!...
Ţi-ai negustorit virtutea, fără teamă şi ruşine...
Agonia remuşcării traiul o să ţi-l încheie,
Când pe pragul morţii tale îţi vei reciti, femeie,
Epopeia tinereţii în conrupţii sdrenţuită...
Te vei îngrozi de tine, cu simţirea sguduită,
In spasmodice deliruri...
Şi sarcastic vei zâmbì.
Cu amor văzând că moartea n'ai putut-o amăgì.
. . . . . .
. . . . . .
Par'că sunt o cobe!... Iartă-mi vorba, dacă te-amărăsc,
Dar încerc pe mine însumi să mă 'nşel... că te urăsc!...
Du-te însă, al meu suflet nu mai poate să te cheme,
Lasă-i numai amintirea fericită dintr'o vreme!...

VIEAŢA MORŢII.

Nu-i mort cel care întrerupe a traiului greoaie muncă
Şi-i cântă popa *aleluia,* pe când în groapă îl aruncă ;
O ! nu, vă înşelaţi, nu-i moarte în om când sângele înghiaţă...
Cadavrul fără de simţire, trăeşte-adevărată vieaţă.

Şi mort e numai cel ce este menit pe-a suferinţei cale,
In ochi, pe buze sau în suflet, să ducă negură şi jale
Eu care dar, de-atâta vreme, mă plec sub răutatea sorţii,
Mormânt, deschide-te mai grabnic, voiu să trăesc în vieaţa morţii !

FEMEILE.

Şi ne luptăm o vieaţă 'ntreagă
Sperăm şi suferim,
Cădem, învingem şi renaştem...
Ca 'n urmă... să murim !

Povestea vieţii este-aceasta,
Şi poţi ca s'o cunoşti
Din leagăn chiar — dar bieţii oameni
Sunt totdeauna proşti !

Căci pentru-o glorie deşartă
Pentru grămezi de bani,
Din traiu ei fac o luptă crudă,
Ne suntem toţi duşmani.

Ah! fericit e-acel ce'n vieaţă
Mereu a alergat
După doi ochi frumoşi şi după
Un sân de 'mbrăţişat!

Eu înţeleg sarcasmul morţii...
Şi deci, amicii mei,
Nu m'am oprit, trecând prin vieaţă,
Decât... lângă femei!

TÂRZIU...

Lui Vasile Petrescu.

I.

Târziu ai venit la mine
Şi-ai găsit în suflet, stins
Focul ce erà odată,
De privirea ta, aprins...
Şi ardeà atât de viu!
Târziu, ai venit târziu!..,

II.

Târziu aţi venit la mine
Dulci iluzii, ce de mult
Eraţi singurele glasuri
Ce puteam să le ascult
Şi-mi vorbiau atât de viu!
Târziu, aţi venit târziu!

III.

Moarte, de-ai venì acuma,
Când aceste versuri, scriu,
O, şi ţie, trist ţi-aş zice:
Târziu, ai venit târziu!

LA MORMÂNT.

Iar când veţi coborî în groapă,
Cosciugul meu cioplit din brad,
Şi când oiu auzì cum bulgări
Deasupra mea, cu jale cad.

Când între voi şi între mine
Va fi neantul la mijloc —
O! n'aş voì să-mi plângeţi vieaţa
Şi sufletu-mi fără noroc!

Tăceţi cu toţi!... Să nu s'audă
Nici un suspin şi nici un glas —
Uitaţi pe cel care se duce,
Gândiţi la voi, cari-aţi rămas!

Şi 'n astă linişte lugubră,
Să-mi spue numai un cuvânt
Doar glasul ei, iubitei mele,
L-aş auzì chiar în mormânt.

CUGETARE.

Eu am trecut prin vieaţa-aceasta
Ca printr'un lung şi trist exil,
Şi nu-mi aduc de loc aminte
Vreodată să fi fost copil.

Nenorocirea totdeauna
M'a ţinut strâns lângă-al ei sân,
Şi-a fost, de sigur, voia soartei,
Din leagăn, chiar, să fiu bătrân!

MARIEI.

Sub farmecul de lună blondă,
Când, singură, în nopţi senine,
Vei plânge tristă, visătoare,
Gândeşte-te atunci, la mine!

Când din clavir, vei smulge note
De-o mult duioasă simfonie,
Gândeşte-te şi-atunci la mine
Marie, dulcea mea Marie!

Clavirul, scumpul tău prieten,
Şi luna nopţilor albastre,
Ţi vor aduce-aminte veşnic,
De clipele iubirii noastre!

ARIPI RUPTE.

După M. GUYAU.

Pe râul limpede, pluteşte,
O pană albă, 'nsângerată;
Mă 'ntreb ce pasăre-a pierdut-o;
Din ce 'nălţime e sburată?

Nu ştiu... dar cerul par'că râde,
Şi câmpul pare plin de şoapte;
Pe când eu simt în al meu suflet
Un gol adânc, o tristă noapte...

A dispărut în valuri, pana...
Pieriţi şi voi, visuri rebele,
Trecui amar şi gânduri scumpe,
Ce furăţi aripile mele?

ŞCOLARILOR SĂRACI [1].

Inchin aceste versuri, ca
un obol sincer şi modest.

Pe uliţi şi pe straşină, începe să s'aştearnă
Ninsoarea. Trec convoiuri de cioci ţipând a iarnă;
Iar cerul pare-al lumii etern şi sumbru giulgi,
Intrevăzut prin zarea poetică de fulgi...

E trist!..., pe masă arde o candelă albastră,
Şi viforul simfonic îmi cântă la fereastră;
La gura sobei, singur, pe gânduri, am rămas...
In vântul de afară par'că 'nţeleg un glas!...

Un glas... cum totdeauna a fost, va fi şi este,
Un glas ce spune veşnic o jalnică poveste;
Un glas ce ascultându-l te 'nfiorezi şi taci...
E glasul disperării, e plânsul de săraci!

Te sfâşie, te arde în armonia-i crudă,
El ţipă, ca şi lumea şi cerul să-l audă
Şi'n nesfârşitul haos ar vrea să dea ocol,
Dar lumea-ades e surdă şi ceru'n veci e gol;

[1] Versuri citite de autor la serata literară-muzicală, dată din invitaţia Societăţii «Basarab», în folosul şcolarilor lipsiţi de mijloace, Duminică 18 Noemvrie 1890.

Cum plânge câte-odată, aşà de blând şi dulce,
Ai crede-o voce tristă ce cântă să te culce,
O voce de femeie, cu farmec cald şi rar,
Ce vrea ca să-şi alinte un dor, un gând amar!

Şi par'că spune-atuncea nu-ştiu ce epopee
De vetre fără lemne, de umede bordeie,
Ca nişte gropi uitate sălbatici şi pustii,
Inmormântând în ele săraci — cadavre vii!

In ochi ţi se deşteaptă mizeria hidoasă:
Şi par'că vezi coliba obscură, friguroasă,
Familia 'ncăpând-o, sdrobită sub nevoi,
Toţi galbeni, morţi de foame, bolnavi, pierduţi şi goi!

La masă, dus pe gânduri, cu fruntea încruntată,
Invins de desnădejde, zăreşti pe bietul tată,
Iar muma, de-al credinţei întăritor îndemn,
Mereu către icoană repetă-al crucii semn!

Deoparte, copilaşii, flori searbăde de ghiaţă,
Tac. Unul plânge, altul pe-o carte ruptă 'nvaţă;
Iar între ei, o soră, un înger blond, sfios,
Prevede viitorul pustiu şi viforos!

Nici foc şi nici vestminte!... nici ajutor! nici hrană!...
Şi vântul bate'n uşă cu-o furie duşmană!...
Din ochi li se revarsă al lacrimilor val,
Cristalizat pe gene, cu boabe de cristal!

Privelişte grozavă! Am cugetat atunce
Mizeria cum poate de lesne ca s'arunce
Pe căile pierzării, sălbatici şi pustii,
Desmoşteniţii soartei, o plebe de copii!

La vârsta când nu este nici grije, nici durere,
Şi zilele curg tainic, ca visuri de plăcere,
Gândiţi: la vârsta acea, ca printr'un crud exil,
Să treci prin vieaţa-aceasta, abià când eşti copil!

Copil cu haină ruptă, prin vânt, prin frig, prin sloată;
Inţelegând pe pragul vieţii, vieaţa toată!
Copil, silabisindu-şi al şcoalei-abecedar,
Citind şi'n şcoala vieţii problemul ei amar!

Copil ce vrea lumină, şi, neavând o pâine,
Gândiţi-vă ce poate ca să devie mâine?
Şi dacă soarta-adesea e rea şi ne 'nţeleaptă,
Societate, în locu-i, fii bună şi fii dreaptă!

Natura ne guvernă ades prin legi amare,
Dar omul o sfidează prin legi umanitare;
Şi de e rea vieaţa, cum pesimiştii-o spun,
O face omul bună, când omul este bun!

. . . . . .
. . . . . .
Aşà, ca o poveste pribeagă şi măiastră,
Cumplitul vânt de iarnă îmi cântă la fereastră;
Părea, în noaptea-adâncă, un jalnic *Miserere,*
Căutat de-un cor de inimi, cu glasuri de durere.

AQUARELE

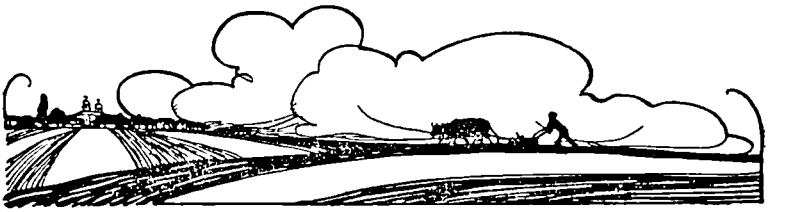

IN ATELIER.

Bătrânul s'arată în uşă —
E gârbov sub anii cei grei —
«Stăpâne, pricepe-mi durerea:
«Furi pâinea copiilor mei!

«Ce lesne, săracii ca mine,
«Netrebnici pe drumuri s'aruncă!
«O vieaţă întreagă muncit-am
«Şi-acum îmi ia dreptul la muncă.

«Din braţele mele, odată
«Puternice, azi îmi rămâne
«Doar unul — şi-acum cu-acesta
«Cer mila ta crudă, stăpâne!

«Când nu mai sunt bun la nimica,
«M'alungi — şi nu ai îndurare!
«Şi uiţi că din braţele mele
«Eşti astăzi puternic şi mare!

«Departe nu-i ceasul din urmă
«Când zilele mele s'or duce —
«Căci toată răsplata vieţi-mi
«E-atâta: o groapă şi-o cruce!»

Patronul afară-l alungă —
Bătrânul sub anii cei grei,
Cu glasul în lacrimi suspină:
«Furi pâinea copiilor mei!»

VÂNZĂTOAREA DE ILUZII.

Şi... 'ntr'o bună dimineaţă,
Decepţia, urîtă foc,
Intră 'n oraş pe ne-aşteptate,
Strigând: «Iluzii de noroc!

«Iluzii de amor!... Iluzii
«De glorie şi tinereţe!...
«Iluzii mari de sănătate!...
«Iluzii dulci de frumuseţe!»

Şi marfa asta nesfârşită
Mai mult ca pâinea se vindeà,
Căci fiecare-şi cumpărase
Iluzia ce urmărià...

Dar un poet, retras de-o parte,
Zâmbià amar spre vânzătoare: —
El cunoscuse altă dată
Pe veşnica amăgitoare.

BILETUL DE NOROC.

Iubita mea, care mă 'nşeală
De două ori pe săptămână,
Mergeà alăturea de mine,
Ţinându-mă de mână.

Şi mă gândiam c'amăgitoarea,
Râzând de visul meu deşert,
Mai dulce o să ma sărute
Rugându-mă s'o iert!

La colţul unei strade 'nguste,
De-abià puteai găsì un loc,
Un vrăjitor vindeà mulţimii
Bilete de noroc.

Am tras şi eu, la întâmplare,
Biletul meu şi l-am plătit.
In el stau scrise-aceste vorbe:
«Nu poţi fi fericit!»

De-atuncea, când îmi cert iubita
Care mă 'nşală pe tot locul
Ea mă desmeardă şi îmi spune:
«Aşà ţi-e scris-norocul!»

IN OCHII LUI.

Am o icoană în părete
In linii şterse-i zugrăvit
Murind, cu ochii către ceruri,
Divinul răstignit.

La ea se închinau odată
Părinţii mei... şi se rugau ;
De-asupra ei, la zile sfinte
O candelă ardeà...

Eu mi-am pierdut de mult credinţa
Şi semnul crucii l-am uitat...
Dar uneori, privind icoana,
Mă simt înduioşat.

E-atât senin şi resemnare
Pe chipul blândului Isus,
Şi-atâta pietate-artistul
In ochii lui a pus,

Că 'nvăţ, uitându-mă spre dânşii :
Oricât cu lumea de-ai luptà,
S'o 'nvingi sau s'o urăşti... mai bine
S'o ştii în veci iertà !

CIREŞELE.

Doamnei M. C.

— «Dă-mi, fa, cireşele!...» Ea tace,
Dar ochii ei, uimiţi, îi spun:
«Auzi cireşe în Decemvre!...
«Zău, mă băiete, eşti nebun!»

— «Dă-mi, fa, cireşele!...» Ea coase
Cămaşa-i prinsă în gherghef,
Şi-l lasă'n voie s'aiureze;
Îl vede ea că e cu chef.

— «Dă-mi, fa, cireşele!...» Ea râde,
Pricepe fără-a-l întrebà;
Şi-acopere cu mâna sânul
Şoptindu-i ruşinată: «Ba!»

POVESTEA REGELUI.

In cârciumă larma se 'ntinde,
Sunt mesele pline de lume;
Iar fetele 'mpart tuturora
Pahare şi glume...

Un orb cu o ţiteră 'n spate,
S'aşează pe-un scaun de-oparte; —
Şi berea se varsă 'n şiroaie,
Din halbele sparte...

— «Să cânte!»... şi orbul începe,
Şi strunele tainice spun
Istoria regelui sumbru
Uitat şi nebun...

O fată frumoasă ascultă
Şi 'ntreabă: «De ce a murit?...
Iar orbul sfârşeşte povestea:
«Ea nu l-a iubit!»

München (1894).

CERUL.

Fireşte, trebuie să fie
O armonie, un mister
Ce-atrage sufletul spre cer.

In trista mea copilărie,
Cu paginile ei de plângeri,
Credeam că ceru-i plin de îngeri...

Credinţa mea e astăzi dusă;
Cu ea, şi-al visurilor stol
Şi astăzi cerul meu e gol!

Dar ca o taină 'n veci nespusă,
Rămas-a veşnicul mister
Ce-atrage sufletu-mi spre cer!

DOI BOGAŢI.

M'a dus avarul să-mi arate
Intregul său tezaur,
Şi mi-a deschis o ladă plină
Cu aur... aur... aur...

Privindu-mă cu ochi ironici,
Mi-a zis: «Arată-mi mie
«Şi tu, acum, dacă se poate,
«Atâta bogăţie!»

Atuncia, ca să-mi sting în suflet,
Sarcasmul şi amarul
Şi să-i arăt că decât mine,
E mai sărac avarul;

L-am dus grăbit spre locuinţa,
Spre raiul dragei mele,
Şi-am zis avarului: «Priveşte
«Furiş printre perdele!»

El s'a uitat. Pe-o pernă albă,
Dormià iubita dusă,
Şi'n jurul ei plutià un farmec
De linişte nespusă...

Ne-am dus în urmă, fiecare
Spre scumpul său tezaur
Eu, la iubita mea, — avarul
Spre lada lui cu aur...

FATA.

— A cui eşti fată?
— «A cui sunt, nici eu nu-mi dau seamă,
«N'am nici surori, nici fraţi, nici mamă,
«Nici tată.

«Spun uneori
«Bătrânii ce mă ţin de milă,
«Dar nu pricep — că sunt copilă
«Din flori».

— «Şi cui eşti dragă?
— «Nu-s nimănui, căci sunt de vină
«Acei ce m'au lăsat străină
«Şi'n veci pribeagă ...

«Ba ... să nu mint:
«Aud că azi o săptămână
«M'ar fi văzut, stând la fântână,
«Un fiu de prinţ...

NOSTALGII DE ANTICHITATE.

In nopţile de vară, cu limpezi zări de-argint,
Las orele sub visuri nostalgici, de se curmă:
Trăesc în alte vremuri, cu veacuri multe 'n urmă,
Sunt dragul unei fete frumoase din Corint.

Când zilele-s senine, colind pe sub arcade,
Admir statui şi temple, nu simt cum sboară clipa ;
Salut cu-un gest molatic pe cetăţeanu-Antipa,
Ce 'nşiră unor tineri prieteni lungi tirade...

Nu sunt urît, pe semne ; am ochi duioşi, statură
Subţire, mlădioasă şi dinţii mei sunt perle,
Căci azi o curtezană, cu ochi ca două stele,
Privit-a lung la mine cu-un zâmbet cald pe gură.

Aseară întâlnit-am, plimbându-mă alene
Sub bolta fremătoasă a unor vechi olivi,
O ceată de nemernici, bogaţi şi guralivi,
Râzând de înţeleptul în sdrenţe, Diogene !

Iar cinicul privindu-i, clipind uşor din gene,
I-a risipit cu-o vorbă, cum risipeşti gunoiul
Cu-o suflare — 'n cale-i rostogolind butoiul,
S'a dus grăbit s'asculte vorbind pe Antisthene.

La un banchet, deunăzi, ca de-obiceiu, femeia
Dedeà prilej de sfadă, Laïs erà cu noi ;
Şi-aveà drept s'o sărute pe umerii săi goi,
Cine ştià să spue un vers din Odisea !
. . . . . .
. . . . . .

Dar nopţile de vară sunt scurte ... Mă trezesc,
Căci visurile mele nostalgice se curmă...
Şi din acele vremuri, cu veacuri multe 'n urmă,
In vremile de astăzi, revin — şi mă'ngrozesc !

BĂTRÂNUL ARTIST.

«Să-mi cânţi, să-mi cânţi un cântec trist,
«Să stingi din sufletu-mi pojarul!»
Am zis bătrânului artist
Şi mi-am umplut cu vin paharul.

Şi el şi-a strâns sub braţ chitara
Şi-a început duios şi rar:
«Când soarele apune vara,
«Nu te mâhni — răsare iar!

«Şi dacă te înşeală-o fată,
«Bea un pahar mai mult şi taci;
«Şi cântă altor fete 'ndată,
«Mult mai frumoase, să le placi.

«Nu-ţi sfâşià zadarnic pieptul
«De-o suferinţă trecătoare;
«Sunt alţii care n'au nici dreptul
«Să plângă pentru ce îi doare.

«Eu nu ştiu altfel să descântec
«Pe cel ce e nenorocit!»

. . . . . .

Sub farmecul acestui cântec,
Iar am sperat, iar am iubit!

DUŞMANI.

Eram prieteni vechi, odată,
Ba din acelaş sat,
Şi pentru o 'mpărăţie 'ntreagă
Noi nu ne-am fi certat.

Dar într'o zi de sărbătoare,
Mergând pe câmp agale,
Cu-o fată dintr'un sat aproape,
Ne-am întâlnit în cale.

«A cui eşti, fa? i-am zis în treacăt,
«Ea stă din mers, o leacă...»
«A cui să fiu? ea ne răspunse
«A cui o şti să-mi placă...»

Atât a trebuit, o vorbă
Şi-un semn cu salba mânii,
Şi dintr'o vorbă de muiere,
Azi ne mâncăm ca câniil...

ÎMPREUNĂ.

Pornit-au inimi singuratici
De tineri şi fecioare
Să dea de urma fericirii,
In lumea asta mare.

Şi fiecare se pierduse
Pe-un drum deosebit,
Deşi spre fericire, nu e
Decât un drum menit.

Şi singuraticile inimi,
In lunga rătăcire,
Pierit-au multe... şi nici una
N'a dat de fericire.

Din stolu 'ntreg doar două inimi,
In goana lor nebună,
Au întâlnit-o, dar acelea
Merseseră 'mpreună.

AVE-MARIA.

În biserica Sf. Ştefan [1].

Ave-Maria... Şi spre bolta
Măreţului şi trist altar,
Fermecătorul glas de orgă
Se 'nalţă ca un plâns amar ...

In sufletele credincioase,
Cad notele mângâietoare,
Cum peste frunzele de toamnă,
Amurgul razelor de soare.

[1] din Viena.

Ingenunchiată înaintea
Crucificatului Hristos,
O palidă prostituată
Plângeà ca un copil duios.

Şi 'nmărmurită în durerea
Religioasei aiurări,
Părea de veacuri că aşteaptă
Cuvântul ultimei iertări.

Viena (1894).

ILUZIA DIN URMĂ.

Povestea spune că un tânăr
Pe-un drum grăbit mergeà.
— «Hei, încotro?» l-întreabă vântul.
— «Alerg spre draga mea!

«De când nu m'a văzut, sunt veacuri!...
«Ea poate plânge-acum;
«O, vântule, aş vrea, în fugă,
«Să te întrec la drum».

— «Ascultă, tinere, o clipă:
«Să-mi spui, dacă se poate,
«De mai păstrezi cumvà iluzii
«Sau le-ai pierdut pe toate?»

— «Iluzii?... Sfintele nimicuri
«S'au dus, s'au risipit;
«Doar una, preţuind cât toate
«Mai am: că sunt iubit!».

— «Atunci, din drumul tău te 'ntoarce,
«Şi graba ta o curmă,
«Dacă voeşti să-ţi mai rămână
«Iluzia din urmă!».

LA MORGĂ.

Gardiştii au găsit-o moartă
Pe stradă, vânătă de frig,
Şi către Morgă, au pornit-o,
Fără cosciug şi fără dric.

Erà o biată rătăcită,
Prostituindu-se pe bani,
Cu tinereţea sdrenţuită,
Abià la optsprezece ani!

Iubitul ei, poetul palid,
Un visător frumos şi trist,
O 'nţelegeà şi o iertase
Precum pe Magdalena Christ!

Şi pe când ea la Morgă zace,
Sub ferestrae şi scalpele,
El o aşteaptă în mansardă
Şi-o caută mereu prin stele.

ŞIREATA...

Ea caută în sân scrisoarea,
Pe care-aseară i-am cerut-o;
Şi deodată 'ngălbeneşte
Şoptindu-mi: «Am pierdut-o!».

Dar când mă uit adânc în ochi-i,
S'o văd că minte, nu e greu,
Şi liniştit o rog atuncea,
S'o caut eu.

„GLUMA".

Aseară ţi-am trimes priviri
Adânci şi rugătoare,
Tu mi-ai răspuns cu dulci zâmbiri.
Ca razele de soare...

Pe-o foaie din album ţi-am scris
O frază şi un nume;
Iar tu râzând încet mi-ai zis
Că nu te 'ncrezi în... *glume.*

Tăcutele-mi nefericiri
Mi le 'nţelegi acuma...
Iubita mea cu dulci zâmbiri,
De ce nu-mi crezuşi... *gluma?*

CĂLUGĂRUL.

Călugărul din vechiul schit,
O zi la el m'a găzduit
Şi de-ale lumii mi-a vorbit...
Iar când să plec, l-am întrebat:
«Ce soartă rea te-a îndrumat
«Să cauţi un loc printre sihaştri?»
El mi-a răspuns: «Doi ochi albaştri!»

Călugărul din vechiul schit,
De dor aprins a 'nebunit,
Atunci tovarăşii lui buni
Intr'un ospiciu, l-au lăsat.
L-am revăzut, l-am întrebat:
«Ce te-a adus printre nebuni?
«Eu te ştiam printre sihaştri»
El mi-a răspuns: «Doi ochi albaştri!».

PE LACUL THUM.

Thumsee.

Alunec, în luntre, pe lac
Şi umbra pe apă s'aşterne;
In juru-ne Alpii-şi desfac
Privelişti eterne.

Şi cerbii pe râpe se suie
Aiurea pierzându-se 'n cete,
Pe mal stau glume să-şi spue,
Grămadă de fete.

Mi-e sufletul plin de uimire
Şi-mi zic iar ce veşnic îmi zic:
In lume e numai iubire,
Iar restul — nimic!

Departe, o ţiteră plânge
Accente nebune de patimi; —
In sufletu-mi singur se strânge
O lume de lacrimi.

Reichenhall (1894).

IDILĂ.

«Duminică ne-am dat cuvântul
«Să ne 'ntâlnim,
«Căci ne-am jurat, în toată vieaţa.
«Să ne iubim.

«A mea a fost întâia oară ..
«Şi dracului
«S'a dat, că n'are să mai fie
«A nimănui.

«Duminică am aşteptat-o,
«Dar n'a venit;
«Am stat pe gânduri toată ziua
«Şi n'am dormit.

«La cârciumă, un vechiu prieten
«Mi-a spus curat
«O vorbă ce m'a scos din fire,
«M'a 'ntunecat.

«Azi noapte i-am bătut în uşă
«Şi mi-a deschis;
«A vrut să mi s'arunce 'n braţe;
«Nimic n'am zis.

«De piept, am luat-o ca o fiară
«Şi am târît-o,
«Dar... arma mi-a căzut din mână;
«N'am omorît-o!»

FRUNZE DE TOAMNĂ.

Pică frunzele de toamnă,
Scuturate de furtună,
Şi, picând ca o ninsoare
Fac pământului cunună.

Melancolic, prin fereastră,
Mi-arunc ochii către ele
Şi privindu-le, le-asemăn
Cu iluziile mele...

DOUĂ DRUMURI.

Te-am întâlnit în drumul meu,
Din întâmplare,
Tu te grăbiai spre fericire,
Eu rătăciam către uitare.

Dar m'ai oprit cu un cuvânt
Şi cu-o zâmbire,
M'ai luat alăturea de tine,
Pe calea către fericire...

Azi te urăsc... şi-mi caut drumul
In urma ta:
Tu eşti aiurea, fericită.
Pe când eu nu mai pot uità.

CÂNTĂREŢUL DE STRADĂ.

Intr'un oraş, din întâmplare,
Venise-un cântăreţ de stradă
Şi dintr'o ţiteră duioasă,
Cântà această serenadă:
«Iubiţi-vă, vieaţa trece,
«Ca adierea unei seri;
«In inimile iubitoare,
«E cald, senin, sânt primăveri!»

Atunci băcanii auzindu-l
L-au dat afară din oraş;
Iar unul dintre ei rostit-a:
«Pe legea mea, e un pungaş!
«Lângă teşghele, toată ziua,
«Ca vai de lume, ne trudim,
«Să strângem ban cu ban grămadă;
«Noi n'avem vreme să iubim!»

Femeile au plâns de mila
Acelui cântăreţ gonit,
Căci inimile lor duioase
La viersul lui s'au încălzit...
Şi s'au rugat să-l readucă,
Să-i dea un ban, un adăpost,
E sdrenţuros, e mort de foame,
Şi e străin... Dar chip n'a fost!

In inimile tineri, însă,
Rămas-a cântecul neşters,
Şi după cum aud pe unii,
Cam astfel treburile-au mers:
Băcanii-au strâns în toată viaţa,
Ban lângă ban, cu mare preţ;
Pe când nevestele urmat-au
Povestea acelui cântăreţ.

O MINUNE.

Ţăranii-mi spun, cinstiţi la vorbă,
Că-s oameni drepţi şi buni:
«Pădurea asta e vestită,
«Vestită în minuni!...

«Atâţia suferinzi făcut-a
«De vieaţă s'aibă parte,
«Când se credeau ajunşi aproape
«De ne 'ndurata moarte.

«Din multe locuri depărtate,
«Vin oameni ca s'o vază,
«Şi de mândreţea-i fără seamăn,
«Adânc se minunează!»

Ascult şi 'ncep să crez, ca dânşii,
Minunile aceste,
Cum un copil se 'nfiorează
De orişice poveste.

Dar aş voi să 'ntreb pe unul,
— El singur doar mi-o spune,
Dac'ar puteà ca să mai facă
Pădurea o minune:

Să-mi risipească stolul negru
De nopţi şi zile rele,
Şi să-mi redeà nemărginitul
Iluziilor mele!...

Solca, 1895.

DOI BEŢIVI.

Mă îmbătasem de privirea,
De gura unei dulci femei,
Şi beat mă întorceam acasă,
Pe drumul strejuit de tei.

La o răspânte-mi iese 'n cale
Un om necunoscut, străin ;
Erà tot beat — dar beat săracul,
De suferinţe şi de vin.

Ne-am dat în vorbă, despre multe,
Ca nişte liniştiţi drumeţi ;
Şi ne-am mărturisit, în fine,
Din ce pricină suntem beţi.

«Eşti beat» mi-a zis el filozofic,
«De fericire, de senin,
«Curând o să le 'neci, ca mine,
«Pe toate 'n lacrime şi 'n vin!»

COPII...

E un copil! E o copilă!
Sunt amândoi copii!...
Iubirea lor e o idilă,
Cum sunt prin poezii...

Furiş se întâlnesc adesea
Şi el îi recitează
Sonete din Musset culese ;
Ea tace şi oftează...

El cu o vorbă mintea-i fură
Şi-o farmecă, şiretul !
Dar se loveşte peste gură,
Că i-a şoptit secretul...

Cu şoapte calde şi timide,
Iubirea lor şi-o 'ngână,
Iar întâlnirea lor se 'nchide
Cu-o strângere de mână.

Se hotărăsc în ziua-a doua,
Să se revadă iarăşi...
Iubirea lor e veşnic nouă.
Deşi sunt vechi tovarăşi.

Şi setea patimei aprinse,
Din ochi li se revarsă :
Ea pleacă de durere 'nvinsă,
El, cu simţirea arsă !

Iubirea lor e o idilă
Cum sunt prin poezii :
El un copil ! Ea o copilă !
Sunt amândoi copii !

UNEI IUBITE.

Mă 'mbată glasul ei blajin
Şi părul ei lăsat pe spate...
Ea mă iubeşte ca pe-un frate,
Ca pe-un copil orfan, străin.

Se uită 'n ochi-mi când suspin,
Mă ceartă-ades cu bunătate,
Mă 'mbată glasul ei blajin
Şi părul ei lăsat pe spate...

In faţă-i stau tăcut, senin...
Şi uit de-a vieţii răutate,
Când mâinile-i, ca inspirate,
Scot din clavir un plâns divin...
Mă 'mbată glasul ei blajin...

ACELEAŞI LOCURI.

Se recunosc aceste locuri:
Cărările şerpuitoare
Te duc sub tainici bolţi de frunze
Te-ascund de lume şi de soare...

Un lin izvor îşi face cale
Pe lângă şirul de anini,
Iar dintr'un parc aduce vântul
Miros de salcie şi crini.

Iar seara 'n amurgit, pe vale,
S'aude clopotul din sat
Infiorând nemărginirea,
Cu-un sunet vag şi depărtat...

Le recunosc aceste locuri —
Şi, totuşi, par'că mi s'arată
Aşà străine... Le lipseşte
Inima mea de altă dată.

VISĂTORUL.

Am rătăcit pe multe drumuri
Şi 'n lunga-mi rătăcire,
Visam să întâlnesc o umbră
Ce-i zice: «fericire».

Dar n'am găsit-o nicăirea —
Deunăzi, obosit,
Intr'o pădure fremătoasă
O clipă m'am oprit.

Sub un copac, bătrân ca mine,
O fată şi-un băiat,
Se sărutau şoptindu-şi şoapte
Cu glasul îngânat.

Şi când să plec, băiatul par'că
Se inclină spre ea,
Zicându-i blând: «O tu, iubito,
«Eşti fericirea mea!»

Am tresărit... Şi 'n clipa-aceea,
Cu-o repede privire,
M'am şi întors să văd cum este
Visata fericire!...

Erà o fată cum sunt multe
Prin sate şi oraşe:
Cu ochii mari, cu sânuri albe,
Cu buze drăgălaşe...
. . . . . .
. . . . . .
Şi eu am rătăcit o vieaţă,
Pribeag, ca vai de mine,
Când drumurile pretutindeni
De *fericiri* sunt pline!...»

TABLOU DE IARNĂ.

Pribegi, veniţi din altă ţară,
Doi muzicanţi bătrâni, cu plete,
Cerşetoriau, cântând pe stradă
Din clarinete.

O fată îmbrăcată 'n sdrenţe
Îi însoţià dintr'o chitară,
Atât de galbenă şi slabă,
Părea de ceară...

Şi câinii îi lătrau... şi vântul
Le răspundeà cu lungi ecouri;
Un cârd de corbi ţipau iernatic
Pierduţi prin nouri...

FIOR DE MOARTE.

E pace peste dealuri
Şi umbre mari pe văi,
Visează, dorm şi uită
Şi buni şi răi...

O margine de lună
S'arată printre nori
Şi aurul ei cade
Pe crengi şi flori...

Un fâlfâit de aripi
S'aude când şi când,
Sau murmurul fântânii
Duios şi blând...

Şi totuşi de-o tristeţe
Adâncă mă 'nfior:
Natura 'n veci e-aceeaş —
Şi eu-s călător!...

SFÂRŞITUL.

Când simţi că moartea e aproape
Să stingă 'n veşnicu-i repaos
Vieaţa ta — cum într'o clipă
Se stinge-o stea pierdută'n haos;

Priveliştile depărtate
De peste lanurile vieţii,
Ţi-apar ca nişte zări albastre,
Sub strălucirea dimineţii;

Convoiurile de iluzii
Revin din negrul lor apus,
Şi trec din nou pe dinainte-ţi
Cu-un farmesc dureros, nespus...

Păreri de rău se 'ngână atuncea
Cu ultimele-adânci suspine,
Că pentru totdeauna moare
Şi lumea care-o porţi în tine.

IUBIRE.

Soldatul Ion nu ştie carte,
Că 'n satul lui a fost
Cioban la un boier, şi iacă,
Rămas-a omul prost!

De patru luni e în cazarmă,
Şi n'a 'nvăţat, nătângul,
Nici cum să meargă, când sergentul
Comandă: «dreptu... stângu...»

Dar lui nu-i pasă! Il usucă
Un dor nebun de-o fată.
Frumoasă, vere, ştii cu ochii
S'o sorbi, bat'o s'o bată!

Şi cum nu poate să-i trimită
O slovă dela el,
Soldatul Ion e trist, săracul,
Nu râde mai de fel.

Când întâlneşte-un om din satu-i,
Îl roagă blând: «mă frate,
Să spui Ileanei... că sunt bine,
Şi... multă sănătate!»

SDRENŢUROSUL.

Tu nu mă poţi iubi pe mine,
Tu eşti frumoasă, eu... frumos,
Dar tu eşti bine îmbrăcată
Şi eu un sdrenţuros.

Tu n'o să te opreşti o clipă
Durerea mea să mi-o asculţi,
Tu treci în faetonu-ţi mândru,
Eu prin noroiu, desculţ.

Şi n'o să-mi fie dat norocul,
Odată să te chem pe nume,
Tu-mi pari din visuri că faci parte,
Pe când eu sunt din lume.

Oh, cerul este plin de soare.
Pământu-i plin de frumuseţe...
Dar pentruce nu-i fericită
O inimă sub sdrenţe?

MUNCITORILOR.

(Cu prilejul serbării internaţionale de 1 Mai .

In Mai, când rozele 'nfloresc,
Scăldate 'n aurul din soare,
Popoarele sărbătoresc
A muncii sfântă sărbătoare ;
Şi 'mbătrânita omenire
In nedreptăţi şi în dureri,
E tânără ca 'ntreaga fire,
Sub cerul dulcei primăveri!

Noroadele, prin cugetare,
In ziua asta-şi dau cuvânt
Să şteargă tronuri şi hotare,
Să facă pace pe pământ,
Destule uri, destule patimi
Ne-au dus la-acelaş crud omor;
Săracii nu mai au nici lacrimi
Să-şi plângă chinurile lor ...

Şi până când să ni se spună
Acelaş vechiu cuvânt nebun,
Că vieaţa-i rea?... Se face bună
Atunci când omul este bun!
Pământul este larg să 'ndemne
Pe orice om a-şi luà un loc
Şi fiecare să-şi insemne
Pe el o brazdă de noroc!

Din idealurile voastre,
O, visători flămânzi şi goi,
Vor răsări, ca nişte astre,
Senine lumi cu oameni noi;
Şi 'n vremile acele sfinte,
Pământul poate va fi raiu,
Vor răsună mai dulci cuvinte
In cântecile lor de Mai!

CÂT O VIEATĂ...

Ne-am întâlnit pe-o vreme tristă,
Şi plini de ploae şi noroiu,
Cu 'ncredere ne-am luat de mână,
Pornind spre casă amândoi.

In cameră, un frig de moarte...
Ea m'a 'ntrebat din ochi: rămâi?
Şi-am împărţit străini şi singuri
Acelaş rece căpătâiu.

Şi unul altuia povestea
Vieţii ne-am şoptit:
Ea, totdeauna, neiubită
Eu, totdeauna neiubit...

Cu-o dureroasă voluptate,
La sân, ca doi copii, ne-am strâns
Şi'n noaptea, aceea, cât o vieaţă,
Am plâns... şi ne-am iubit... şi-am plâns...

CIOBANII.

Ciobanii stau în jurul vetrei,
Afară-i negură şi moină.
— «Mă, Miule, grăeşte unul,
«Ce stai aşà?... Ia zi o doină!»

Hei!... De-astea-i arde lui acuma!...
El singur doar îşi ştie halul...
Sfios şi necăjit răspunde;
— «Cu ce să cânt?... că n'am cavalul»...

— «Dar, unde-i, mă? — Unde să fie?
«L-au frânt boieru pe spinare-mi;
«Dar şi eu 'n gândul meu, de ciudă,
«I-am tras o 'njurătură, baremi!»

DIN BAVARIA.

I.

Ei cântă... Danţul lor se 'ntinde
Sub umbra ulmului bătrân,
Iar alţii beau şi pe genunche
Işi strâng iubitele la sân.

Ţiganii tălmăcesc pe strune,
Din cânteci vechi, poveşti de dor,
Şi sub măiestrele arcuşuri,
Plâng inimile tuturor...

II.

Bavaria e plină toată
De munţi, de lacuri, de femei;
Şi nu-i drăguţă să nu-şi aibă
Drăguţul ei.

Străin când m'am văzut pe mine,
Că trec pribeag şi singur lacul,
Toţi m'au privit duios, şoptindu-şi:
«Săracul!»

Thumsee, 1894.

ALELUIA.

«Egalitate! Fraternitate!»

Se vaietă prin arbori vântul...
Şi pare-un glas pierdut pe stradă,
Ce cântă-a morţii serenadă:
«Vă-acopere pe toţi pământul...

«Nimic.. rămâne'n veci cuvântul
«Din a vieţii tristă sfadă!...»
Se vaietă prin arbori vântul
Şi pare-un glas pierdut pe stradă...

Aţi înţeles desnodământul?
Ca într'o stranie baladă,
S'adună oasele grămadă,
Ne face fraţi, pe toţi, mormântul.
Se vaietă prin arbori, vântul...

PRIVIND ALPII.

Te 'nalţă cu gândirea pe culmile senine
Şi sufletu-ţi rămâie acolo totdeauna,
Tăcut şi singuratic, precum în haos luna,
Departe de-ale lumii sarcasme şi suspine...

In sus, în sus, spre largul tăcerilor eterne,
E singurul refugiu de pace şi uitare;
Cu cât eşti mai departe de oameni, e mai mare
Şi liniştea, ce blândă pe fruntea ta s'aşterne...

Iar jos... aceleaşi patimi în veci o să rămână,
S'arunce printre oameni şi vrajbă şi minciuni,
Aceeaş comedie jucată de nebuni;
Sfârşitul tot acelaş: o mână de ţărână...

Thumsee, 1894.

DIN GLASUL TĂU...

Ai stat o seară lângă mine,
Pe-o bancă şi-am vorbit
De câte 'n lună şi în stele,
Şi-apoi ne-am despărţit.

Fireşte, cine ţine minte
Aceea ce-a fost ieri?
O seară trece şi se uită,
Ca multe alte seri...

Dar mie mi-a rămas în suflet,
O fericire rară:
Ceva din glasul tău, mai dulce
Ca liniştea de seară...

FARMEC.

Am poposit o noapte, vere,
La o cârciumăreasă 'n sat,
Şi, arz'o focul de muiere,
Pe semne că m'a fermecat;
Din bun creştin, mă 'nchin cu stânga
Şi tot la ea m'aş îndrumà,
Şi nu mi-e că i-am lăsat punga,
Dar i-am lăsat şi inima...

MELANCOLIE.

Când, primăvara, vine 'n cârduri,
Poporul blând de rândunele,
Eu parc'aştept să se re'ntoarcă
Şi visurile mele.

Când vieaţa pare mai frumoasă
Şi mai lipsită de suspine,
Eu tot aştept să se re'ntoarcă
Şi visele-mi senine...

Se duce vara... şi se duce
Poporul blând de rândunele,
Iar eu mă simt tot mai departe
De visurile mele.

DOUĂ DIMINEŢI DE APRILE.

După WILLIAM WORDSWORTH.

«Mergeam încet, şi răsăritul
«Se'nflăcără de-o pară vie;
«Matei, privind, s'oprì şi zise:
«In voia Domnului să fie!»

«Erà în satu-acela dascăl,
«Cu păr frumos, dar cărunţit;
«Şi cum erà zi de vacanţă,
«Părea mai vesel, negreşit,

«Pe lângă grâne şi pârâuri
«Trecând aşà, ne învoim;
«In dimineaţa-aceea, veseli,
«O zi, prin munţi, să pribegim...

«Ei, ce e, îl întreb atuncea?
«Când soarele a răsărit,
«Ai suspinat, fără de voie
«Şi-o vorbă tristă ai rostit!

«Matei s'oprì a doua oară.
«Durerea lui nu mi-o ascunse;
«Privind spre culmea unui munte,
«Aceste vorbe îmi răspunse:

— «Vezi norul cel aprins de raze
«Şi uşuratec ca un fum?
«Imi aminteşte-o dimineaţă.
«De sunt treizeci de ani acum.

«Şi tot deasupra-acestor locuri
«In dimineaţa-acelei zi
«De-Aprile, cerul erà astfel:
«Plin de culori trandafirii!..

«Mergeam cu-o linie în mână.
«Nepăsător de gânduri rele,
«In cimitir m'abat deodată,
«Lângă mormântul fiicei mele.

«Erà de nouă ani... Tot satul
«Privià la ea ca la o floare,
«Şi glasul ei părea că este
«Un cântec de privighetoare.

«Şi Ema mea, în groapa rece,
«Dormià în noaptea ei de ghiaţă;
«Dar o iubiam mai mult ca moartă
«Decât aş fi iubit-o'n vieaţă...»

ÎN TRESTII.

Lenea zilelor de vară
E stăpână peste fire:
Dorm livezi, păduri şi ape,
Intr'o dulce neclintire.

Lumea pare liniştită,
Sub o vrajă de tăcere,
Ca o minte visătoare
Fermecată de himere...

Eu, în lac, ascuns în trestii,
Stau pe vremea asta caldă,
Căci în fiecare-zi spre seară
Vine o fată de se scaldă.

IRONIE.

In fundul unui vechiu sertar,
Păstram scrisorile Mariei,
Le am recitit deunăzi iar
Şi râs-am râsul ironiei.

In toate-acele vorbe, una
Sună mai fără de 'nţeles
Şi ea se repetă mai des;
Erà cuvântul: *totdeauna!*

CÂNTEC DE BOEM.

Eu n'am iubit prinţese sau marchize
Şi n'am visat, ca alţii, la regine;
Iar când eram adolescent, prieteni,
S'ar fi uitat şi zânele la mine.

Dar mi-au plăcut femeile acelea
Cu inimi simple, arzătoare,
In cari tot rămân scântei, ecouri,
Şi chiar atuncea, când iubirea moare.

Iar azi, când s'au dus multe din iluzii
Şi nu mai cred în dragostele sfinte,
Când mă 'ntâlnesc, ele-mi trimit surâsuri,
In semn că-şi mai aduc de mine-aminte.

LEGEA.

«La muncă silnică pe vieaţă»
Fu a juraţilor sentinţă;
Iar vinovatul, trist şi galben
De groază şi de suferinţă,
Imbrăţişându-şi copilaşii,
Strigă cu vocea înecată:
«De astăzi nu mai aveţi tată!»

PE UN ALBUM.

De-ar fi să spun vreodată
Liniştea cum o'nţeleg,
Pacea ochilor albaştri,
M'aş grăbi ca s'o aleg.

Şi cu toate astea cine
Inima mi-a răsvrătit-o,
Linişte de nu mai are?...
Pacea ochilor, iubito!

AZI.

Pe când trăiam fără să ştiu
Ce e iubirea şi durerea,
Mereu doriam să le cunosc
Şi să le 'mpărtăşesc puterea.

Azi, când trăesc, ştiind ce e
Iubirea ca şi suferinţa,
Imi pare rău că n'am ştiut
Să preţuesc ce-i neştiinţa.

UNEI FEMEI.

(Scrisoare)

Tu ai plecat cu sufletul nostalgic
De ceruri largi, de veşnici primăveri
In ţara caldă, unde totdeauna
Sunt înfloriţi frumoşii palmieri.

De pe la noi, ce veşti să-ţi duc, iubito?
Nu sunt nici flori... nici rândunici... e iarnă...
Şi simt că peste inima mea tristă,
Uitarea ta începe să s'aştearnă...

O! Vino mai curând... de mai ţii minte
Cuvintele şoptite la plecare,
Şi plânsul meu ce mi-l ştergeai cu părul
O! vino mai curând... şi adu-mi soare.

CUPRINSUL.

	Pag.
O scrisoare a D lui Al. Vlahuță (1892)	5
Prefața ediției I-a	7
Intim	9
Poeme în proză	37
Copilul	39
Căruțașul	40
Păpușa	41
La Curtea cu juri	42
Intr'o menajerie	43
Printre clowni	44
Regele	44
Mutul	45
Modele	46
Un amic	47
Lebăda	48
Râs și lacrămi	48
Durere	49
Pâinile	50
Singur	50
O lume	51
Pe lac	51
Nuvele	53
O casă veche	55
Evreul	57
O confesiune	60
Înșelătoare	63
Țiganii	66
Ce nu se iartă	69
Cugetări	72
Filip	74
Gestul frumos	79
Artă și artă	82
Rugăciunea	86
Pe terasă	91
Scrisori găsite	96
Contraste de Crăciun	98
Cum s'au despărțit	100
Copiii	103
Femeia care înșală	107
Paltoane vechi	110
O vizită	112
Arborii	115
Popescu	118
Ore de citire	122
Întâia ninsoare	124
Cuvinte zadarnice	127
Silueta	129
Pădurea din Solca	133
Un fermecător	137
Fluture	139
Lângă o cruce	142
Un braț cu lemne	145
Album (Poeme în proză)	153
Floarea Regelui	155
Birjarul din Salzburg	155
Danț macabru	156
Rozele	156

	Pag.
Un cuvânt	157
Credincioşii	158
In drumul de fier	159
Surâsul copilului	159
Un bogat	160
Realitatea	161
Timid	162
O reprezentaţie	164
Calvarul	165
Crengi uscate	166
Un negustor	167
Ostenitii	169
Sfârşitul poemei	170
Te iubesc	174
Un om de prisos	179
Nuvele postume	183
Scheletul	185
Suflete neînţelese	191
Prima ţigare	196
Jidanca	201
Fără titlu	207
Simplu	211
Valsul	218
La răsăritul lunii	221
Mărturisire	225
Foamea	228
Poezii	233
Magdalena	235
Necredincioasa	239
In alte lumi	237
Corbii	237
Noaptea	238
La anticar	239
Necunoscuţi	240
Natură moartă	241
Mărturisire	242
Cugetare	243
O filozofie	243
Intr'o cârciumă	244
Pastel	245
Acelaş farmec	246
Christ	246
Amintire	247
Pământul	247
Noapte de vară	248
Clavirul	250
Singur	251
Inima noastră	253
Ironie	254
Lui Eminescu	254
In stradă	255
O poveste	256
Trec orele	257
Ursarul	258
Floare de drum	258
Luna	258
Fără tine	259
Lumea nebunului	260
Linişte	261
Loc	262
O vieaţă	263
Prin alee	263
De profundis	265
Farmec	266
Tăcere	266
In harem	267
Poate	268
Unui amic poet	271
Amurg	272
Idila	274
Câinele	274
Flori de seră	276
Mama	276
Îmi pare	277
Gounod	278
Cătunul	278
Suspin	289
Ca un glas	279
Jules Vallés	280
Gând de toamnă	282
Tristul zâmbet	282
Pe album	283
O carte	283

	Pag.
Ce sfânt noroc	284
Marinarul	284
Întâia femeie	286
E trist	287
Cartea unei inimi	289
Lui M. M. Popp	291
Scenă intimă	293
Sub lilieci	294
Lui Pasteur	295
Caporal	296
Copacul	296
Zambile	297
Triluri	298
Luna şi Tu	301
Farmec	302
Gânduri ostenite	302
Infinitul	304
Poveste de nebuŋ	304
Voluptate	305
Simfonie de toamnă	307
Pustiu	311
Numai frumoasă l...	311
Cad frunzele...	315
Vis	315
Proletarii	316
Halucinaţie	318
Extaz	319
Tatăl	320
Şi când...	321
Vieaţa morţii	324
Femeile	324
Târziu	325
La mormânt	326
Cugetare	327
Mariei	327
Aripi rupte	328
Şcolarilor săraci	329
Aquarele	353
In atelier	355
Vânzătoarea de iluzii	336
Biletul de noroc	337
In ochii lui	338
Cireşele	339
Povestea regelui	339
Cerul	340
Doi bogaţi	341
Fata	342
Nostalgii de antichitate	342
Bătrânul artist	344
Duşmani	345
Împreună	345
Ave-Maria	346
Iluzia din urmă	347
La Morgă	348
Şireata	349
«Gluma»	349
Călugărul	350
Pe lacul Thum	350
Idilă	251
Frunze de toamnă	352
Două drumuri	353
Cântăreţul de stradă	353
O minune	355
Doi beţivi	356
Copii	356
Unei iubite	358
Aceleaşi locuri	358
Visătorul	359
Tablou de iarnă	360
Fior de moarte	361
Sfârşitul	361
Iubire	362
Sdrenţurosul	363
Muncitorilor	364
Cât o vieaţă	365
Ciobanii	366
Din Bavaria	366
Aleluia	367
Privind alpii	368
Din glasul tău...	368
Farmec	369
Melancolie	369

	Pag.		Pag.
Două dimineți de Aprilie .	370	Legea	373
In trestii	372	Pe un album	374
Ironie	372	Azi	374
Cântec de boem	373	Unei femei	375

Cărţi apărute în Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva“

AUTORII CLASICI:

Alexandri V. — Poezii populare ale Românilor 1.50
— Poezii 1.50
— Proză . . . . . 2.—
— Teatru I 1.50
— Teatru II . . . . . 2.—
— Teatru III . . . . . 2.—
— Teatru IV 1.50
— Teatru V 1.50
Alexandrescu Gr. — Versuri şi proză 1.50
Asachi G. — Nuvele istorice . . . . . 2.—
Bălcescu N. — Istoria românilor sub Mihai-Viteazul . . . . . 2.—
Beldiceanu N. — Poezii 1.50
Boliac C. Meditaţii şi Poezii . . . . . 2.—
Bolintineanu D. — Poezii 1.50
— Călătorii vol. I . . . . . 2.—
— » vol. II . . . . . 2.—
— Proză . . . . . 2.—
Creangă Ion. — Opere complete . . . . . 2.—
Demetrescu Traian. — Romane . . . . . 2.—
— Nuvele şi poezii . . . . . 2.—
Eminescu M. — Scrieri politice şi literare . . . . . 2.—
— Literatură populară . . . . . 2.—
— Poezii postume 1.50
— Geniu pustiu . . . . . 2.—
— Lumină de lună (Poezii) . . . . . 2.—
Filimon N. — Ciocoii vechi şi noi 1.50
Ghica Ion. — Opere complete, 4 volume, fiecare à . . . . . 2.—
Golescu C. — Insemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1815 şi 1826 . . . . . 2.—
Ispirescu P. — Legendele sau basmele Românilor 1.50
— Poveştile unchiaşului sfătos 1.50
Ivireanu Antim. — Predici . . . . . 2.—
Katargiu B. — Discursuri parlamentare . . . . . 3.—
Kogălniceanu M. — Scrisori . . . . . 2.—
Maiorescu Titu. — Critice vol. I . . . . . 2.—
— Vol. II . . . . . 2.—
— Vol III . . . . . 2.—
Negruzzi C. — Opere complete, proză . . . . . 2.—
— Poezii 1.50
— Teatru 1.50
Nicoleanu N., Cârlova V., Stamati C. — Opere complete, poezii şi proză 1.50
Odobescu Al. — Opere complete, vol. I . . . . . 2.—
— » » vol. II 1.50
— » » vol. III 1.50
— » » vol. IV . . . . . 2.—
Pann Anton. — Povestea vorbei 1.50
Russo Al. — Opere complete . . . . . 2.—
Rădulescu Heliade I. — Opere complete vol. I 2.50
— » » vol. II 2.50
Sion G. — Proză . . . . . 2.—
— Poezii . . . . . 2.—

O VORBĂ CĂTRĂ CITITORI

Astăzi se poate vorbi fără sfiiciune că avem cu adevărat o literatură bogată, variată ca genuri, atrăgătoare şi originale ca conţinut. Cu greu ne-am putea închipui o astfel de rodnicie fără sprijinul plin de încredere şi avânt al **Institutului de arte grafice şi editură „Minerva“**, care a editat şi editează cu înţeleaptă prevedere, tot ce poate ajută «creşterea limbei româneşti».

A fost fericită ideea de a tipări pentru marele public, în volume mult coprinzătoare, şi eftine întreaga comoară de **Autori Clasici**, astăzi în toate mâinile, spre cel mai mare bine al nostru al tuturor.

Tot aşa de fericită a fost ideea de a încurajà pe scriitorii care vin, tipărind cea mai bogată colecţie de **Autori Moderni**, care vor fi modelele de mâine, colecţie care a fost primită cu aceiaş largă bună voinţă din partea publicului cititor.

Iar ca o încoronare a muncii sale, acelaş institut cultural, tipăreşte încă cele două publicaţiuni populare, una **Biblioteca „Minervei“** a 30 bani, în care se dau lucruri originale şi traduceri de cel mai mare folos cultural şi educativ, şi alta **Biblioteca Teatrului**, tot aşa de eftină, dar de o valoare specială aşa de însemnată, că nu se poate prevedea întinderea rezultatelor bune ce le vom avea ca naţiune de pe urma acestei publicaţii!